HADİS ve HAYAT

تَحْدِيثُ النِّعْمَةِ مِنْ تَصْنِيفِ السُّنَّةِ

Prof. Dr. Nimetullah AKIN

İSTANBUL 2023

Akın, Nimetullah
Hadis ve hayat (تَحْدِيثُ النِّعْمَةِ مِنْ تَصْنِيفِ السُّنَّةِ)/ Nimetullah Akın.-- İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023
800 s.; 23,5 cm.

ISBN: 978-
1. Hadis; 2. İslam_dini
297,3 DC20
Bibliyografik niteleme Anglo-American Rules 2 (AACR2)'ye göre yapılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE 23

GİRİŞ 27
1. Sünnet ve Hadis 28
2. Hadislerin Sözlü ve Yazılı Rivayeti 29
3. Hadislerin Derlenmesi ve Kitap Haline Getirilmesi 30
4. Sünnetin Mahiyeti ve Değeri 32
    4.1. Hz. Peygamber'e İtaati Emreden Ayetler 34
    4.2. Hz. Peygamber'e Verilen Kitap ve Hikmet 37
    4.3. Hz. Peygamber'in Görevine Vurgu Yapan Ayetler 40
        4.3.1. Tebliğ (Aldığı Vahyi İletme) Görevi 40
        4.3.2. Beyan (Vahyi İnsanlara Açıklama) Görevi 41
        4.3.3. Temsil (Vahyi Şahsında Yaşayarak Örnek Olma) Görevi 44
        4.3.4. Teşri (Hakkında Hüküm Olmayan Konularda Hüküm Koyma) Yetkisi 46
    4.4. Sünnetin Değeri ve Konumu 48
5. Günümüzde Hadis Çalışmaları 48
6. Hadisin Kaynak Kitapları 49

I. İMAN
(KİMLİK BİLİNCİ)

1. NİYET 53
    1.1. Serlevha Ayetler 56
    1.2. Amel Niyet ile Değer Kazanır 57
    1.3. Kişiye Niyetinin Sevabı Verilir 57
    1.4. Kişi Niyeti Üzere Diriltilir 59

2. İLİM 60
    2.1. Serlevha Ayetler 62
    2.2. İlim Elde Etmenin Değeri 63

2.3. İlmin Amacı Allah Rızasıdır....64
2.4. Faydalı İlim....66
2.5. Bildiği ile Amel Etmek....67
2.6. Bildiğini Başkasına Öğretmek....68
2.7. Hadis Uydurmanın Günahı....69
2.8. İlmi Gizlemenin Günahı....70
2.9. Bilmediği Konuda Konuşmamak....71
2.10. Öğretimde Bıkkınlık Oluşturmamak....72
2.11. Sadece Hanımlara Özgü İlim Meclisi....73

3. İMAN....74
3.1. Serlevha Ayetler....76
3.2. İman Esasları....77
3.3. İmanın Dereceleri ve Kemali....78

4. ALLAH....82
4.1. Serlevha Ayetler....85
4.2. Allah'ı Hakkıyla Tanımak ve Ona Ortak Koşmamak....87
4.3. Her İşin Başlarken Allah'ın Adını Anmak....89
4.4. Allah'ın Zatına Dair....90
4.5. Allah'ın Sıfatlarına Dair....94
4.6. Esmâü'l-Hüsnâ (Allah'ın En Güzel İsimleri)....100
4.7. Allah Her Daim Kulu ile Beraberdir....103

5. MELEK, İBLİS (ŞEYTAN)....105
5.1. Serlevha Ayetler....108
5.2. Nurdan Yaratılmış Varlıklardır....110
5.3. Büyük Melekler: Cebrail, Mikail ve İsrafil....110
5.4. Ölüm ve Sorgu Melekleri (Münker ve Nekîr)....115
5.5. Yazıcı Melekler (Kirâmen Kâtibîn)....117
5.6. Yardım Melekleri....119
5.7. Dua ve İstiğfar Melekleri....120
5.8. İblis ve Askerleri (Şeytanlar) Her Daim Pusudadır....121
5.9. Şeytan İnsanın Algılarını Örterek İbadet ve İyiliğine Engel Olur....121
5.10. Şeytanın Vesvesesinden Allah'a Sığınmak....122

6. PEYGAMBERLER VE İLAHİ KİTAPLAR 124
6.1. Serlevha Ayetler 128
6.2. Peygamberlik ve Peygamberlerin Görevi 129
6.3. Peygamberlerin En Sonuncusu Hz. Muhammed'dir (s.a.v) 131
6.4. Peygamberleri Beşer Üstü Konuma Taşımamak 132
6.5. Vahyin Gelişi 133

7. KİTABIMIZ KUR'ÂN-I KERİM 137
7.1. Serlevha Ayetler 140
7.2. Sözlerin En Hayırlısı Yüce Allah'ın Kitabı Kur'ân-ı Kerim'dir 142
7.3. Yüce Allah Kitabı ile Toplumları Yüceltir veya Alçaltır 143
7.4. Uyulmaya En Layık Olan Yüce Allah'ın Kitabıdır 144
7.5. Kur'ân'ı Okumak ve Okuyanı Dinlemek 145
7.6. Kur'ân Öğrenmek ve Öğretmek 149
7.7. Şifa Bulma ve Şerlerden Korunma Niyeti ile Kur'ân Okumak 151
7.8. Kur'ân Hz. Peygamber'e (s.a.v) Verilmiş Bir Mucizedir. 107 152

8. PEYGAMBERİMİZ HZ. MUHAMMED ALEYHİSSELÂM 153
8.1. Serlevha Ayetler 159
8.2. Hubbü'n-Nebî (Allah ve Resûlünü Her Şeyden Çok Sevmek) 162
8.3. Sünnetü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Sünnetine Sarılmak) 162
8.4. Ensâbü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Soyu) 168
8.5. Esmâü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in İsm-i Şerifleri) 169
8.6. Şemâilü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Fiziki Özellikleri) 170
8.7. Hasâisu'n-Nebî (Hz. Peygamber'e Özgü Özellikler) 171
8.7.1. Mübarek Sırtındaki Mühür 171
8.7.2. Hz. Peygamber'in Diğer Peygamberlere Verilmeyen altı Özelliği 172
8.7.3. Hz. Peygamber'e Salât ü Selam Getirmek 172
8.7.4. Sağdan başlamayı severdi 174
8.7.5. Anlaşılır Şekilde Tane Tane Konuşması 175
8.8. Delâilü'n-Nebî (Peygamberliğinin Alametleri) 175
8.9. Şefâ'atü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Ümmetine Şefaati) 178
8.10. Huluku'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Ahlaki Özellikleri) 181
8.10.1. Son Derece Cömert ve Cesaretliydi 181
8.10.2. Hiçbir Yemeği Beğenmemezlik Yapmazdı 182

8.10.3. Mütevazı ve Yardımseverdi 183
8.10.4. Daima Mütebessimdi 183
8.10.5. Her Daim Vefalıydı 183
8.10.6. Görgü Kurallarına Dikkat Ederdi 184
8.10.7. Her Daim Nezaketliydi 185
8.10.8. Aile ve Toplum İçinde Uyumluydu 187
8.10.9. Kolay Olanı Tercih Ederdi 188
8.10.10. Genç bir kızdan daha hayalı idi 188
8.11. İbâdetü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in İbadeti, Kulluk Bilinci) 188

9. AHİRET 190
9.1. Serlevha Ayetler 192
9.2. Kabir Hayatı 194
9.3. Kıyametin Kopuşu 196
9.4. Yeniden Diriliş (el-Ba's ba'de'l-mevt) ve Toplanma (Haşr) 197
9.5. Hesap ve Mizan 201
9.6. Kevser Havuzu ve Şefaat Hakkı 203
9.7. Cennet, Cehennem, Sırat Köprüsü 204

10. KADER 210
10.1. Serlevha Ayetler 213
10.2. Kadere İman 215
10.3. Kader Mutlak Anlamda Allah'ın Kudretindedir 216
10.4. İnsana Çabasının Karşılığı Verilir 220
10.5. Kader Hakkında Tartışma Yapmak Uygun Görülmemiştir 222
10.6. Kadere, Tabiata, Zamana ve Feleğe Sövmemek 222

II. İSLÂM
(KULLUK BİLİNCİ)

11. İSLAM ve MÜSLÜMAN 227
11.1. Serlevha Ayetler 230
11.2. İslam Beş Temel Üzerine Oturmuştur 231
11.3. İslam'da En Değerli İbadet 234
11.4. Müslüman Kimdir? 236

11.5. İbadette Orta Yollu ve Devamlı ve Olmak 237
11.6. Kolay Olanı Tercih Etme ve Kolaylaştırma 242

12. MADDİ ve MANEVİ TEMİZLİK 244
12.1. Serlevha Ayetler 246
12.2. Temizlik İmanın Yarısıdır 248
12.3. Öz Bakım, Kişisel Temizlik 248
12.4. İhtiyaç Giderme Adabı 251
12.5. Abdest Almak 253
12.6. Teyemmüm 255
12.7. Gusül Almak 257

13. NAMAZ 261
13.1. Serlevha Ayetler 264
13.2. Ezan 266
13.3. Namazın Fazileti 269
13.4. Kulun Allah'a En Yakın Olduğu An ve Yer Secdedir. 194 270
13.5. Namaz Kılmanın Adabı Disiplini 271
13.6. Hz. Peygamber'in Namazdayken Okuduğu Dualar 273
13.7. Namaz Sonrasında Hz. Peygamber'in Yaptığı Dua ve Tesbihat 278
13.8. Vaktinde Kılınan Namaz 280
13.9. Namazı Geciktirmek, Kaçırmak veya Terk Etmek 282
13.10. Allah'ın Evi Mescitler 284
13.11. Namazı Cemaatle Kılmak 287
13.12. Evleri Mescide Edinme ve Evde Nafile İbadet 291
13.13. Hanımların Camide Cemaatle Namaz Kılmaları 293
13.14. İmam'ın Niteliği ve Adabı 294
13.15. Cuma Günü ve Cuma Saatinin Değeri 295
13.16. Cuma Namazını Basit Görüp Terk Etmemek Gerekir 297
13.17. Cuma Namazına Hazırlık Yapmak 298
13.18. Belli Bir Vakit Namazına Bağlı Sünnet Namazlar (Sünen-i Revâtib) 299
13.19. Gece Namazı (Teheccüd) 301
13.20. Kuşluk Namazı 306
13.21. İstihâre Namazı 307

13.22. Güneş Tutulması (Husûf) Anında Kılınan Namaz 308
13.23. Abdest Aldıktan Sonra İki Rekât Nafile Namaz Kılmak 309
13.24. Cenazeyi Üç Şey Takip Eder 309
13.25. Hastaya Telkin, Meyyite Dua 310
13.26. Cenazenin Yıkanması, Kefenlenmesi ve Namazının Kılınması 311
13.27. Cenazenin Defnedilmesi 314
13.28. Cenazeyi Hayırla Yad Etmek, Ardından Dua Etmek 316
13.29. Cenazenin Ardından Yas Tutmak 318
13.30. Kabir Ziyareti 321

14. ZEKÂT VE SADAKA 323
14.1. Serlevha Ayetler 327
14.2. Zekât Müslüman Olmanın Gereğidir 330
14.3. Sadaka Hayatı ve Malı Bereketlendirir 333
14.4. Sadaka Ateşten Koruyan Bir Kalkandır 335
14.5. Her İyilik Sadakadır 336
14.6. İffetli Davranıp Dilencilik Yapmamak 340
14.7. İsteyeni Boş Çevirmemek 343
14.8. Sadaka Vermeye En Yakınından Başlamak 343
14.9. İhtiyacı Gidermek, Giderilmesine Aracı Olmak 346
14.10. İnsanların En Cömerdi Hz. Peygamber Efendimiz 346
14.11. Cömertlere Allah İkram, Melekler Dua Eder 346
14.12. Mala Düşkün Olduğun Zamanda Cömertlik Daha Değerlidir 348
14.13. Cimrilik İnsanın Bedenini Sıkan Demir Bir Elbise Gibidir 349
14.14. Mümin Aşırı Cimri ve Korkak Olmaz 350
14.15. Cömertliği ile Kazanan, Cimriliği ile Kaybedenler 350
14.16. İsraf Etmeden Harcamak 353

15. ORUÇ ve RAMAZAN 355
15.1. Serlevha Ayetler 357
15.2. Oruç ve Oruçlunun Değeri 359
15.3. Ramazan Orucu 361
15.4. İftar ve Sahur 363
15.5. Oruç Bozmanın Kefareti 366
15.6. Yolcunun Oruç Tutması 367

15.7. Nafile Oruç Tutmak ... 368
15.8. Haram ya da Mekruh Oruçlar ... 373
15.9. Nafile Orucu Bozmak ... 374
15.10. Ramazan Gecelerini İbadetle Geçirme ... 375
15.11. Kadir Gecesinin İhyası ve İtikafa Girme ... 376
15.12. Ramazan ve Kurban Bayramı ... 379
15.13. Bayram Namazı ... 381

16. HAC İBADETİNİ YERİNE GETİRMEK ... 383
16.1. Serlevha Ayetler ... 385
16.2. Hac En Değerli İbadetlerden Biridir ... 388
16.3. Hac İnsanı Günah ve Kirlerinden Arındırır ... 389
16.4. Erken ve Vakitlice Hacca Gitmek ... 390
16.5. Hac ile Birlikte Umre Yapmak ... 390
16.6. Hanımların Cihadı Hacdır ... 391
16.7. Hac Vazifesini yerine Getirenler Allah'ın Adamlarıdır ... 391
16.8. Kurban Kesmek ... 391
16.9. Medine ve Mescid-i Nebî'yi Ziyaret ... 393

17. DUA, ZİKİR, TÖVBE VE İSTİĞFAR ... 395
17.1. Serlevha Ayetler ... 397
17.2. Hz. Peygamber Efendimizin Ümmetine Duası ... 400
17.3.. Dua Yüce Allah'a Kulluğunu Özüdür ... 401
17.4. Dua Bütün Rahmetlerin Giriş Kapısıdır ... 404
17.5. Azimli ve Arzulu Dua Etmek ... 405
17.6. Günah Olmamak Kaydı ile Duada Her İstek Dile Getirilir ... 407
17.7. Duada El Açmak, Duadan Sonra Elleri Yüze Sürmek ... 408
17.8. Duanın Kabule En Yakın Olduğu Zaman ve Mekânlar ... 409
17.9. Duası Makbul Olanlar ... 411
17.10. Allah'a En Güzel İsimleri ile Dua Etmek ... 413
17.11. Yüce Allah'ı Anmak (Zikir) ... 414
17.12. Yüce Allah'ın Sevdiği Zikirler ... 417
17.13. Gün İçinde Sabah, Akşam Okunacak Dualar ... 420
17.14. Gece Yatarken Okunacak Dualar ... 422
17.15. Eve Girerken Okunacak Dua ... 425

17.16. Evden Çıkarken Okunacak Dua 425
17.17. Meclisten Ayrılırken Okunacak Dua..... 426
17.18. Yolculukta Okunacak Dua..... 427
17.19. Üzüntü ve Keder Anında Okunacak Dua..... 428
17.20. Hasta Kimseye Okunacak Dua 428
17.21. İstihâre (Hacet) Duası 429
17.22. Yeni Evlenmiş Kişiye Bereket Duası..... 430
17.23. Savaşta ve Savaş Dönüşünde Yapılan Dua..... 431
17.24. Yağmur Duası..... 432
17.25. Kötülüklerden ve Kötü Huylardan Allah'a Sığınma 433
17.26. Hz. Peygamber Efendimizden Özlü ve Kapsamlı Dualar..... 438
17.27. Kur'ân-ı Kerim'den Dualar..... 446
17.28. Yüce Rabbimizin Rahmeti Geniştir..... 450
17.29. Hata İnsana Mahsustur, Tövbe de Öyle 451
17.30. Hz. Peygamber, Yüce Allah'tan Günde Yetmiş Defadan Fazla Af Dilerdi... 452
17.31. Cenâb-ı Hak Tövbeyi Mutlaka Kabul Eder 454
17.32. Seyyidü'l-İstiğfâr..... 457

18. HAKK YOLUNDA CİHAT ETMEK.....458
18.1. Serlevha Ayetler..... 460
18.2. Düşmana Karşı Hazırlıklı Olmak 462
18.3. Vatan Nöbeti Tutmak 463
18.4. El ile, Dil ile, Mal ile Cihat Etmek..... 463
18.5. Kaçınılmaz Hale Gelmedikçe Savaşı Arzu Etmemek..... 464
18.6. Kadın, Çocuk ve Düşkünlere Dokunmamak..... 465
18.7. Cihadın ve Mücahidin Değeri..... 465
18.8. Allah Rızası İçin Mücadele Etmek..... 466
18.9. Şehidin Allah Katında Değeri Büyüktür..... 467
18.10. Mücahit Nefsi ile Mücadele Edendir..... 469

19. RIZKINI HELAL YOLDAN KAZANMAK.....470
19.1. Serlevha Ayetler..... 472
19.2. Helal ve Harama Dikkat Etmek 474
19.3. Alım Satımı Mümine Haram Olan Şeyler 478
19.4. Faizle İşlem Yapmak ya da Yaptırmak..... 480

19.5. Hilekârlık, Karaborsacılık ve Fiyat Yükseltme 481
19.6. Borçluya Kolaylık Sağlamak 482
19.7. Borcuna Duyarlı Olmak, Zamanında Ödemek 484
19.8. Başkasının Malını ya da Emeğini Gasp Etme 485

III. İHSAN
(İNSANÎ İLİŞKİLER VE GÜZEL AHLAK)

20. GÜZEL AHLAK 491
20.1. Serlevha Ayetler 494
20.2. Kulluğun Zirvesi Güzel Ahlaktır 495
20.3. İyilik Güzel Ahlaktır 497
20.4. Güzel Ahlakı Tamamlamak İçin Gönderildim 497
20.5. Kendini İlgilendirmeyeni Terk Etmek 499
20.6. Güzel Ahlak İnsanı Şerefli ve Onurlu Kılar 499
20.7. İnsanlara Karşı Güzel Davran 500
20.8. Kötü Ahlaktan Allah'a Sığınmak 500

21. İNSANİ İLİŞKİLERDE ADAP VE ÖLÇÜ 502
21.1. ANNE BABAYA İYİ DAVRANMA 504
21.1.1. Serlevha Ayetler 505
21.1.2. Anne-Babanın Gönüllerini Hoş Tutma 506
21.1.3. Anne Baba Cennetin Anahtarı 507
21.1.4. Müslüman Olmayan Anne Babaya İlgi 508
21.1.5. Herkesin Anne Babası Muhteremdir 509
21.1.6. Baba Dostlarını Ziyaret etmek 509

21.2. AİLE İÇİ İLİŞKİLERDE ÖLÇÜ 511
21.2.1. Serlevha Ayetler 513
21.2.2. Evlilik Müslümanın İffetini ve Neslini Korur 514
21.2.3. Eş Seçiminde Öncelik Verilecek Hususlar 516
21.2.4. Düğün Yapmak ve Yemek İkram Etmek 518
21.2.5. Eşine Hoşça Bakmak 520
21.2.6. Aileyi Koruyup Gözetmek 523
21.2.7. Ailesinin Rızkını Helal Yoldan Kazanmak 525
21.2.8. Çocuk Yetiştirme 526

21.2.9. Çocuklara Güzel Muamele 527
21.2.10. Çocuğa Güzel İsimleri Koymak 529
21.2.11. Hz. Peygamber Uygun Olmayan İsimleri Değiştirmiştir 530

21.3. AKRABA VE KOMŞU İLE İLİŞKİYİ SÜRDÜRME 533
21.3.1. Serlevha Ayetler 534
21.3.2. Sıla-i Rahim Rızkı Genişletir Ömrü Bereketlendirir 535
21.3.3. Akraba ile İlişkisini Kesen Cennete Giremez 535
21.3.4. Sıla-i Rahim: Allah ile Bağı Devam Ettirmek 535
21.3.5. Sıla-i Rahim: İlgiyi Kesene İlgi Göstermek 536
21.3.6. Hayırlı İnsan Komşusuna Hayırlı Olandır 537
21.3.7. Komşuya İyi Davranmak İman Gereğidir 538
21.3.8. Komşuyu Küçük Görmemek Gerekir 538
21.3.9. En Yakın Komşu En Önceliklidir 539
21.3.10. Komşuya İkram Etmek 540

21.4. YETİM VE YOKSULU GÖZETMEK 541
21.4.1. Serlevha Ayetler 542
21.4.2. Hz. Peygamber Efendimizin ile Cennetteki Komşusu 544
21.4.3. İçinde Mutlu Bir Yetimin Bulunduğu Ev 544
21.4.4. Yetim Hakkı Yemek Büyük Günahlardandır 545
21.4.5. Rabbim Fakirlikten, Darlıktan Sana Sığınırım 546
21.4.6. Dul ve Yoksulun İhtiyacını Gidermek Büyük Bir İbadettir 546
21.4.7. Düşkünü Boş Çevirmemek 547
21.4.8. Düşkünü Hor Görmemek 547
21.4.9. İçinizdeki Düşkünler Sayesinde Rızıklandırılıyorsunuz 550

21.5. İSLAM KARDEŞLİĞİ ADABI 551
21.5.1. Serlevha Ayetler 553
21.5.2. Bağların En Değerlisi İslam Kardeşliğidir 555
21.5.3. Asabiyet (Irkçılık) Davası Gütmek 556
21.5.4. Kardeş Olun Ey Allah'ın Kulları 559
21.5.5. Müminlerin Birbirine Bağlılığı 560
21.5.6. Mümin Kardeşinin Sıkıntısını Gidermek 561

21.5.7. Müslümanın Müslümana Karşı Görevleri 562
21.5.8. Müslüman Kardeşine Zarar Vermemek 562
21.5.9. İnsanların Arasını Düzeltmek 565

21.6. İYİLİĞİ TAVSİYE KÖTÜLÜKTEN ALIKOYMA 567
21.6.1. Serlevha Ayetler 569
21.6.2. İyiliği Tavsiye ve Kötülükten Alıkoyma 570
21.6.3. Güç Yettiğince Kötülüğe Karşı Durmak 572
21.6.4. Uyarırken Uygun Bir Dil Kullanmak 575
21.6.5. Kendi Yapmadığı Şeyleri Başkasına Tavsiye Etmek 576
21.6.6. İyiliği Tavsiye Edecek Arkadaş Edinmek 577

21.7. HAYVANLARA MERHAMET ETMEK, ÇEVREYE DUYARLI OLMAK ... 578
21.7.1. Serlevha Ayetler 580
21.7.2. Yaratılmışların Hakkını ve Yararını Gözetmek 581
21.7.3. Hayvanlara Merhamet Etmek 581
21.7.4. Tabiatı Korumak ve Çevreyi Temiz Tutmak 585
21.7.5. Yoldan Engeli Kaldırmak, Çevreyi Rahatsız Etmemek 586
21.7.6. Çevre ve Tabiat ile Gönül Bağı Kurmak 587

21.8. MECLİS ADABI 589
21.8.1. Serlevha Ayetler 593
21.8.2. "es-Selâmü Aleyküm" 595
21.8.3. Selamlaşmanın Değeri 595
21.8.4. Selamlaşmanın Adabı 598
21.8.5. Topluluğa ve Hane Halkına Selam Verme 599
21.8.6. Selam Verme ve Tokalaşma (Musafaha etme) 600
21.8.7. Bir Yere Girmeden Önce izin İsteme 601
21.8.8. İzin İsterken Kendini Tanıtma 602
21.8.9. Meclise Girerken Selam Verme 603
21.8.10. Boş Bulduğu Yere Oturmak 603
21.8.11. Kendisi İçin Ayağa Kalkılması Beklentisine Girmemek 605
21.8.12. Düzgün ve Edebe Uygun Bir Şekilde Oturmak 606
21.8.13. Esneme Hapşırmada Adab 607

21.8.14. Her Daim Güler Yüzlü Olmak 610
21.8.15. Mecliste Boş Söz Konuşmanın Kefareti 611

21.9. KONUŞMA ADABI 612
21.9.1. Serlevha Ayetler 616
21.9.2. Güzel Söz ve Şiirde Hikmet ve Tesir Vardır 618
21.9.3. Şiir Müminin Dili ile Cihadıdır 620
21.9.4. Şiir Bir Sözdür Güzeli Güzel, Çirkini de Çirkindir 621
21.9.5. Ağdalı ve Süslü Konuşmaya Çalışmak 622
21.9.6. Yazışma Adabı 624
21.9.7. Diline Hâkim Olma 624
21.9.8. Latife ve Mizahta Ölçülü Olma 627
21.9.9. Nezaketli Bir Dil Kullanmak, İtham Etmekten Sakınmak 628
21.9.10. Beddua Etme Lanet Okuma ve Sövmekten Sakınmak 631
21.9.11. Dedikodu Yapmaktan ve Söz Taşımaktan Kendini Alıkoymak 632
21.9.12. Yağcılık ve Yalakalıktan Uzak Durma 634
21.9.13. Günahını Başkalarını Özendirerek Anlatmamak 635
21.9.14. Doğru Sözlü Olma ve Yalandan Kaçınmak 636

21.10. GİYİM KUŞAM ADABI 637
21.10.1. Serlevha Ayetler 641
21.10.2. Giyinmeye Sağdan Başlamak 643
21.10.3. Tesettürün İslam'a Uygun Olması 643
21.10.4. Düzgün, Temiz, Uyumlu ve Güzel Giyinmek 645
21.10.5. Giyimde İsraf ve Savurganlıktan Kaçınma 647
21.10.6. Kibir ve Büyüklenme Aracı Olmaması 648
21.10.7. Gayrimüslime Benzememe 649
21.10.8. Giyimde Kadın ve Erkek Fıtratını Gözetme 651

21.11. YEME İÇME ADABI 655
21.11.1. Serlevha Ayetler 657
21.11.2. Besmele Çekerek, Sağ Elle Yemek 658
21.11.3. Yaslanarak Yemek Yememek 660
21.11.4. Az Yemek, Tam Doymadan Sofradan Kalkmak 660
21.11.5. Yemekten Sonra Allah'a Şükretmek, Dua Etmek 661

21.11.6. Yemek Seçmemek, Nimeti Kötülememek 662
21.11.7. Mütevazi Sofralar Kurmak 663
21.11.8. Helal Olandan Yiyip İçmek 664
21.11.9. Ayakta Yememek, İçmemek 665
21.11.10. Yiyecek ve İçeceğe Üflememek 665
21.11.11. Kokusu Rahatsız Edici Şeyleri Yiyerek Toplum İçine Çıkmamak . 666

22. KİMLİK VE KARAKTERİMİZİ GÜZELLEŞTİREN İLKELER 667
22.1. SADAKAT VE EMANET 669
22.1.1. Serlevha Ayetler 671
22.1.2. Dürüstlük Erdemdir 674
22.1.3. Doğru Söz Dünyayı da Ahireti de Cennete Çevirir 675
22.1.4. Dürüst Olmayanın İmanı, Sözünde Durmayanın Dini Yoktur 676
22.1.5. Doğruluk Gönle Huzur Verir 677
22.1.6. Güven Toplumun Sigortasıdır 677
22.1.7. Yalan Kalbi Karartır 678
22.1.8. Şaka Yaparken Bile Doğruluktan Ayrılmamak 678
22.1.9. Mümin Temiz Kalplidir 680
22.1.10. Sözünde Durmak ve Emanete Sadık Olmak 680
22.1.11. İnsanların En Kötüsü İkiyüzlü Münafıktır 681
22.1.12. Münafıklığın Alametleri 681
22.1.13. Samimiyetten Uzak, Riyakâr Davranmak 682

22.2. KANAAT VE ŞÜKÜR 684
22.2.1. Serlevha Ayetler 687
22.2.2. Asıl Zenginlik Kanaat ve Gönül Zenginliğidir 689
22.2.3. Dünya Nimetine Aldanmamak 690
22.2.4. Hırs ve Açgözlülük Kaybettirir 694
22.2.5. Şükreden Kul Olmak Ne Güzel 696
22.2.6. Durumu Senden Kötü Olana Bak da Şükret 697

22.3. TEVEKKÜL VE SABIR 698
22.3.1. Serlevha Ayetler 700
22.3.2. Tedbir Al, Tevekkül Et 702
22.3.3. Yardım İstediğinde Allah'tan İste 704

22.3.4. Cennetin Yolu Meşakkat, Cehennemin Yolu Şehvet ile Döşelidir 705
22.3.5. Kişiye Sabırdan Daha Hayırlı Bir Şey Verilmemiştir 705
22.3.6. Hastalık Günahlara Kefarettir 706
22.3.7. Salgın Hastalık ve Musibette Ölen Şehittir 707
22.3.8. Salgın Hastalıkta Karantina Uygulaması 707
22.3.9. Allah'tan Şifa Dilemek 708
22.3.10. Hasta Ziyareti 710
22.3.11. Ölümü Temenni Etmemek 712
22.3.12. Mümin İçin Ölüm İstirahattir 713
22.3.13. Ölümü Her Zaman Hatırla ve Allah'ın Rahmetinden Ümidini Kesme. 714
22.3.14. Sıkıntılar Sabredilirse Günahlara Kefarettir 715
22.3.15. Sabır Kurtuluşun ve Cennetin Anahtarıdır 716
22.3.16. Sabır Musibetin İlk Anında Olursa Değerlidir 716

22.4. NEZAKET, VAKAR VE TEVAZU 718
22.4.1. Serlevha Ayetler 720
22.4.2. Nezaketten Mahrum Kalan Bütün Hayırlardan Mahrum Olur 721
22.4.3. Mümine Nezaket Yaraşır 721
22.4.4. Müslüman Kaba Saba Konuşmaz 723
22.4.5. Nezaket Bulunduğu Yeri Güzelleştirir 724
22.4.6. Nezaketle Davranmak, Rencide Etmemek 725
22.4.7. Ağırbaşlı ve Yumuşak Huylu Olmak 726
22.4.8. Hayâ Müslümanın Karakteridir 727
22.4.9. Nezâketini Kaybeden Kimse Ne Kötü Bir Kuldur 729

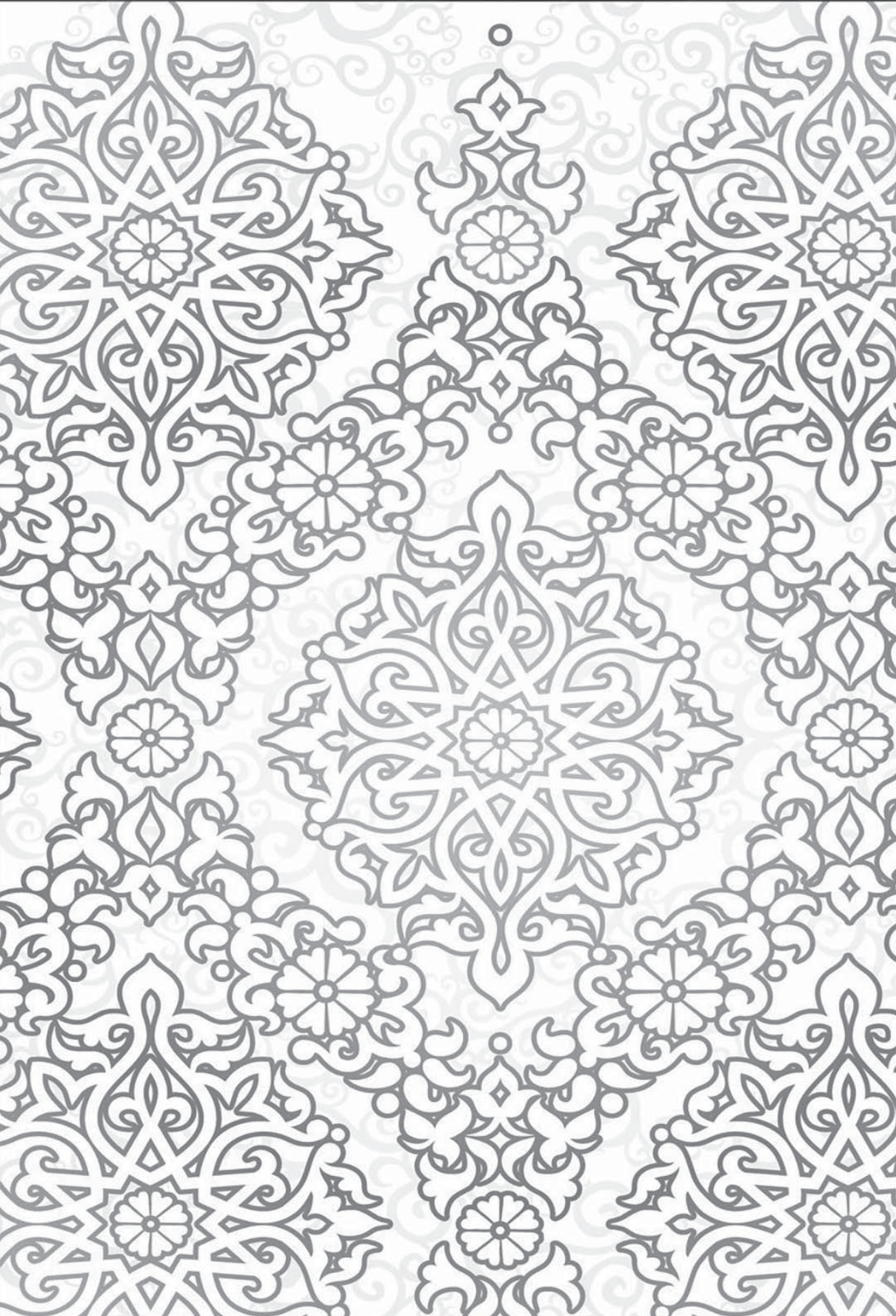
22.5. SEVGİ, MERHAMET ve KOLAYLAŞTIRMA 731
22.5.1. Serlevha Ayetler 734
22.5.2. Yüce Allah'ın Kulunu Sevmesi 735
22.5.3. Allah ve Resûlü'nü Sevmek İmanın Gereğidir 737
22.5.4. Sevdiğini Allah İçin Sevmek 738
22.5.5. Kişi Sevdiği ile Beraberdir 739
22.5.6. Selam ve Sevgi Cennetin Anahtarıdır 740
22.5.7. Sevdiğin Kişiye Onu Sevdiğini Bildir 741
22.5.8. Merhamet Etmeyen Merhamet Edilmez 742
22.5.9. Allah'ın Rahmeti Geniştir Sınırlandırmamak Lazım 742

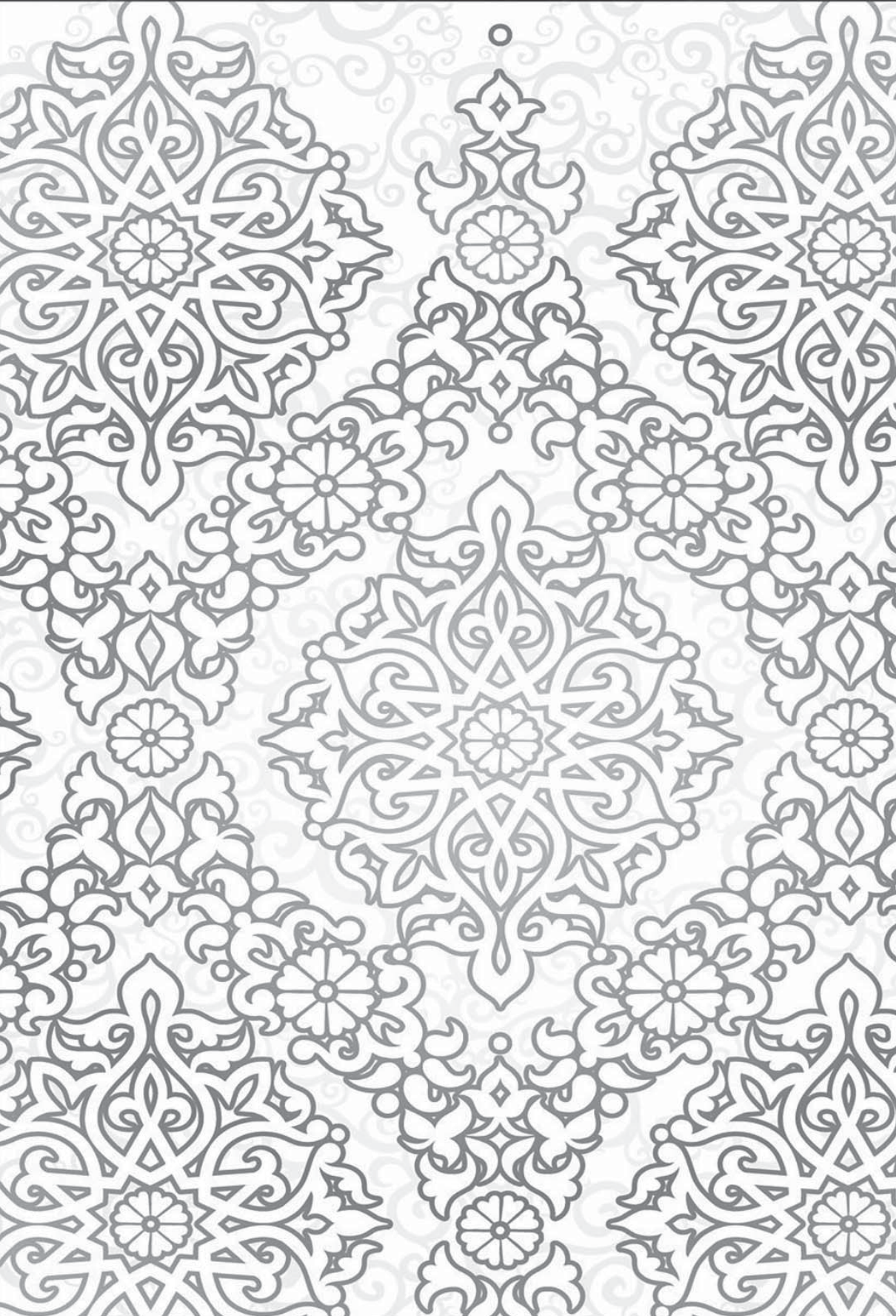
22.5.10. Hayvanlara Merhamet ve Şefkat Göstermek 743
22.5.11. Bağışlamak, Kişiyi Değerli Kılar 744
22.5.12. Kolaylaştırmak ve Sevdirmek 745

23. KİMLİĞİMİZİ ZEDELEYEN KÖTÜ HUYLAR 748
23.1. Serlevha Ayetler 751
23.2. Yiğit Öfkesine Hâkim Olandır 754
23.3. "Öfkeni Kontrol Et" 754
23.4. Öfke Kontrolünün Yolları 755
23.5. Aşırı Derecede Övme ve Yüceltme 756
23.6. Kibirli Olan Cennete Giremez 756
23.7. Alçak Gönüllülük ve Tevazu İnsanı Yüceltir 758
23.8. Haset İnsanı Tüketir 759
23.9. Lakap Takma, Küçük Düşürme, Alay Etme 762
23.10. Söz Taşıyan Cennete Giremez 763
23.11. Mahreme Kulak Kabartma 766
23.12. Araştırmadan Biri Hakkında Yargıda Bulunmamak Gerekir 767

24. YAKLAŞTIĞINDA YAKAN BÜYÜK GÜNAHLAR 768
24.1. Serlevha Ayetler 769
24.2. Şirk: Allah'ın Yegâne Hükümranlığına Ortak Koşmak 773
24.3. Zulmetmek ve Kul Hakkına Girmek 774
24.4. İftira Etmek, Kişinin Onuru ile Oynamak 777
24.5. Zina Etmek, Gayrimeşru İlişkide Bulunmak 778
24.6. Faiz Yemek ve Rüşvet Almak-Vermek 781
24.7. Yalan Söylemek, Yalan Yere Yemin Etmek 783
24.8. Haksız Yere Cana Kıymak 787
24.9. Adam Kayırma ve Toplumsal Düzeni Bozma 790

KAYNAKÇA 795

ÖNSÖZ YERİNE

Yüce Rabbimiz insanı yaratırken onun mayasına inanmak ve tapınmak duygusunu koymuştur. Bu yüzden erkek ya da kadın, sağlıklı ya da sakat, genç ya da yaşlı her insan mutlaka bu tapınma duygusunu yüreğinde taşır ve dünyanın neresinde olursa olsun, hangi zaman diliminde yaşarsa yaşasın mutlaka kendisini inanmak zorunda hisseder. Arkeolojik kazılar yapıldığında ortaya çıkarılan mezarlar, şehirler, yerleşim yerlerinde mutlaka bir de mabet yer almış, mabet yoksa bile tapınma sembolü olarak bulunan yontulmuş bir taş ya da tahta parçası hayat ile imanın her daim yan yana olduğunu ortaya koymuştur. Yüce Rabbimiz bu durumu Kur'ân-ı Kerim'de "*Ben cinleri ve insanları sadece ve sadece bana kulluk etmek üzere yarattım*"[1] şeklinde ifade etmiştir.

İnsanoğlu, Yüce Mevlâ tarafından yüreğine kodlanan bu iman duygusunu, tarih boyunca farklı şekillerde yönlendirmiş, kimi ilk gördüğü ağaca, kimi yıldızlara, Ay'a, Güneş'e ya da anasına babasına, belki bir hayvana, hatta kendi elleri ile yonttukları ve çeşitli şekiller verdikleri eşyaya tapmıştır. Bu yüzden Yüce Rabbimiz, istikamet üzere bir inanmayı insanlara öğretmek ve onları istikamet üzere yaşamalarını sağlamak üzere Peygamberler ve onlarla birlikte buyruklarını içeren kitaplar göndermiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v) bu peygamberlerin sonuncusudur. Yirmi üç senelik peygamberlik hayatı boyunca bazen söz, bazen davranış, kimi zaman da örnek olma yolu ile insanlara gerçek istikameti, yani İslâm'ı göstermiş ve örneklemiştir. Bu yüzden biz Müslümanlar, bir ümmet olarak istikametimizi Onun, özünü Kur'ân-ı Kerim'den alarak ortaya koyduğu sünnetinde buluruz. Onun sünneti ve hadisleri bizi diri kılar. Başka bir ifade ile onun sünneti ve hadisleri hayattır.

Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'de dostları ile sohbet halinde iken üzerinde herhangi bir yolculuk izi bulunmayan bir yabancı adam gelir, yaklaşır, Hz. Peygamber'in önünde diz çöker, dizlerini Hz. Peygamber'in dizlerine dayar

---

1 ez-Zâriyât 51/56.

ve ellerini de onun uylukları üzerine koyarak "*Ey Allah'ın Elçisi, iman nedir?*" diye sorar. Peygamber Efendimiz: "*Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve öldükten sonra tekrar diriltilmeye inanmandır*" diye cevap verir. Medineli müminlerin şaşkın bakışları arasında adam: "*Doğru söyledin*" der. Adam tekrar sorar: "*İslâm nedir?*" Hz. Peygamber (s.a.v): "*Allah'a kulluk yapman ve ona hiçbir şeyi ortak koşmaman, namazı hakkıyla kılman, farz olan zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutmandır*" cevabını verince adam yine: "*Doğru söyledin*" der ve "*Ey Allah'ın Elçisi ihsan nedir?*" diye sorar. Nebi (a.s): "*Allah'ı görüyormuş gibi kulluk etmendir, sen onu görmüyor olsan bile O seni mutlaka görüyordur*" der. Adam birkaç soru daha sorar, ardından ayrılır gider. Daha sonra Hz. Peygamber ashabına "*Bu kişi insanlara dinini öğretmek üzere gelen Cebrail'di*" buyurur.[2]

Hz. Peygamber'in hayatında Cebrail (a.s) ile bu denli açık ve sahabe önünde gerçekleşen bu tek sohbeti aktaran Cibrîl hadisinde üç noktaya dikkat çekilmiştir: İnanmanın boyutları (iman), ibadetin ana esasları (İslâm), ve kul olmanın adabı (ihsan).

İman etmenin arka planı, insanın kendi mahiyetini ve sınırlarını bilmesi ile alakalıdır. Allah'a inanmak, insana Rab ile kendi arasında bir çizgi çizdirir ve sınırlarını öğretir. Allah'a iman, insanın hiçbir zaman kendisinde mutlak kudret ve tanrılık vasfı görmeyeceğini teminat altına alır. Allah'ı Rab kabul etmekle insan, rızkı asıl verenin Allah olduğunu bilir ve bu bilinçle ne kendisini ne de bir başkasını Rezzak olarak tanımaz, hiçbir beşere insanüstü vasıflar yüklemez.

Meleklere iman eden insan, kendisinin mahiyet olarak bir melek olmadığının bilincinde olur. Günah işlememenin, hata yapmamanın meleklerin bir özelliği olduğunu bilir ve kendisinin tövbe ile şükür, özür ile teşekkür arasında bir varlık olduğunu kabul eder. Buna göre hata yaptığı yerde başkasını suçlamak yerine özrünü bilir ve diler. Onun nazarında hep başkası suçlu kendisi suçsuz değildir.

Aynı şekilde kitaba, peygambere ve vahye inanan adam kitaba ve peygambere uyar. İşlerinde kitaba uymayı esas edinir, işlerini kitabına uydurmak yoluna gitmez. Kendisi ile hayvan arasında bir sorumluluk farkı olduğunu,

---

2 Müslim, "Îmân", 1 (No. 8).

hayatını düzenlemede kitap ve vahyin başat rol oynayacağını bilir. Sorumsuz, başıboş, hayvani bir yaşam sürmenin insani olmadığının şuurunda bir hayat tarzı benimser. Benzer şekilde ahiret inancı da kişinin adalet ve hakkaniyet duygusunun pekişmesine, başkasının hakkını ihlal etmenin ahiretteki karşılığını idrak etmesine katkıda bulunur. Aksi takdirde "imanın şartı altıdır" deyip bir nefeste onları saymakla insan iman etmiş olmaz.

İslâm ve ibadet bilinci için de benzer şeyler söylenebilir. İbadet ve kulluk bilinci açısından bakıldığında, Müslüman bir toplumda, İslâm dairesi içerisinde yaşayabilmek için kişinin, namaz, zekât, oruç ve hac gibi bir yönüyle bireysel diğer yönü ile topluma bakan ibadetleri yerine getirmesi gerektiği ön plana çıkar. Özellikle hadisin son bölümündeki ihsan insanın hayatının estetik boyutudur. İnsan kendisini yaratanı dikkate alarak hayatını tanzim eder ve o istikamette yaşarsa elbette bunun Yüce Sevgili'nin katında bir değeri olduğunu bilir.

Günümüzün şartlarında yaşadığımız çağın ruhu her geçen gün üzerimize çok ağır bir yük bırakmaktadır. Bu ağır yükün altında güçlü kalabilmemiz için hayatın ve her şeyin sahibi olan yaratıcıyı yanımızda hissetmemiz ve ona güvenmemiz ve onu yaşamımızın merkezine almamız şarttır. Adına ister ihsan ister takva diyelim Rabbimizi hayatımızın her alanında hesaba katmak ve işlerimizi O'nun üzerinden görmek bizi mutlak anlamda güçlü ve değerli kılar. Hayat, değerli kılınca ve değerli kalınca mutluluk verir.

Bu kitap Hz. Peygamber'in sünnetinden alacağımız örneklerden yola çıkarak inancımızın istikametine yön vermek, kulluk vazifesini yüce Rabbimizin öngördüğü ve sevgili Resûl'ün örneklediği şekilde, usulüne uygun olarak yerine getirmek, kısacası hayatı değerli kılmak arzusunda olan dostlara bir ışık tutma çabasıdır. Özellikle günümüzde Hz. Peygamber Efendimizin, hayatımızı yönlendiren, istikametimizi doğrultan, dünya ve ahiretimizi saadetle yaşamamıza vesile olan sünnetini ve onu bize ulaştıran metinler olan hadislerini çağımızın ruhuyla yeniden derlemenin, uygun bir şekilde yeniden tasnif ederek istifadeye sunmanın önemli olduğu ifade edilmeye gerek olmayacak kadar açıktır.

Kitabın oluşumunda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki hadis derslerimizde ve İlim Yayma Cemiyeti Çanakkale Şubesi'nde yapılan hadis sohbetlerinde okuduğumuz *Mişkâtü'l-Mesâbîh*'in önemli katkısı

vardır. Hatta çalışmanın, söz konusu derslerden zihinde kalanların derlenmesi toparlanması ve tekrar istifadeye sunulmasından teşekkül ettiğini ifade etmek abartı sayılmaz.

Bu çalışmayı yapmaya beni muvaffak kılan Yüce Rabbime hamdolsun. O'nun yar ve yardımcılığı en büyük duamızdır. İlk teşekkürüm, benim hafız olmamdan tutun da İslâmi ilimlerde yetişmemde ve bugünlere gelmemde, başından beri her zaman destek ve dualarıyla yanımda olan anne ve babamadır. Eşim Gülseven Rabia ve çocuklarım Ayşe, Ebubekir, Ahmet, Fatma ve Esma, onlara ayırmam gereken zaman dilimini, hiç yüksünmeden bana ve çalışmalarıma hibe ettiler. Cömert bağışları için onlara özellikle teşekkür ederim.

Hatadan münezzeh olan Yüce Rabbimizdir. Biz de hatalarımız için O'ndan af, çalışmalarımızda başarı ve bereket dileriz.

Daim istikamet üzere olma temennisi ile…

Nimetullah AKIN

GİRİŞ

Yeryüzüne halife kılınan insanoğlu Allah tarafından kendisine verilen irade hürriyeti sayesinde eylem ve tavırlarında tercih yapabilme özgürlüğüne sahip olmuştur. Ancak bu özgürlük başıboş bırakılma, dilediği gibi davranma ve yaptığından sorumlu olmama anlamı taşımaz. İrade hürriyeti geniş anlamda bir sorumluluk alanı ile sınırlanmış ve her tavrın iyi ya da kötü oluşuna, kısacası değerine göre bir karşılığı olmuştur. Bir davranışın iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olduğu hükmü bir dereceye kadar akıl ile değerlendirilebilse de din bu değeri gerek aklın kavrayacağı alanda gerekse aklı aşan konularda, akıl ve kalp ile ters düşmeyecek bir şekilde, vahiy yolu ile tespit etmiştir.

Yüce Rabbimiz başlangıçtan günümüze kadar insanlar arasından seçtiği, sayısını yine kendisinin bildiği birçok peygamberi vahiyle donatarak insanlara doğru yolu göstermeleri için görevlendirmiş, bu peygamberlerden bir kısmına kitap vermiş ve onlardan kitapta yer alan inanç ve kulluk esaslarını aktarmasını, açıklamasını ve uygulanması gereken emir ve yasakları bizzat kendi uygulayarak örneklemesini talep etmiştir.

İslâm inancına göre peygamberlik zincirinin son halkası ve mührü peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), son kitap ise onun vasıtası ile vahyedilen Kur'ân-ı Kerim'dir. Hz. Peygamber Efendimiz yirmi üç senelik görevi boyunca, zamana, zemine ve ihtiyaca göre kendisine inen ayetleri insanlara aktarmış, ilgili hükümleri şahsında uygulayarak örneklik oluşturmuş ve Müslümanların İslâm dini ve onun hayata uygulanması ile ilgili sordukları soruları bazen Kur'ân diliyle bazen de Kur'ân dışı vahiy ışığında cevaplamıştır. Hz. Peygamberimiz tarafından dile getirilen ve uygulamaya konulan, Kur'ân eksenli ama Kur'ân'da yer almayan bu vahiy birikimi gerek onun hayatında gerekse vefatından sonra kendisinin yolunu takip eden Müslümanlar tarafından büyük oranda sözlü bazen de yazılı olarak tespit edilmiş ve sünnet adı verilen bu birikimden istifade edilmeye çalışılmıştır.

1. Sünnet ve Hadis

Hz. Peygamber'in Kur'ân dili ile aktardığı vahiy İslâm literatüründe "kitap" ismi ile yerini alırken Kur'ân dışı ama Kur'ân eksenli vahiy birikimi ise "sünnet" adı ile tanımlanmıştır. Hadis âlimleri sünneti "*Hz. Peygamber'in sözlü, uygulamalı ya da onay şeklinde ortaya koyduğu davranış modeli*" olarak tanımlamaktadırlar. Bu anlamıyla sünnet aynı zamanda dinî hüküm koymak için başvurulan ve *kitap*, *sünnet*, *icma*, *kıyas* şeklindeki dört temel kaynaktan ikincisini ifade eder. Doğru olduğu ve sağlam yolla bize ulaştığı tespit edildiği takdirde sünnetin koyduğu bir hükmün bağlayıcı olduğu konusunda Müslüman âlimler ittifak halindedirler. İslâm hukukunda ise sünnet Hz. Peygamber'in bazen yerine getirdiği bazen de terk ettiği farz veya vacip değeri taşımayan ve bu sebeple terkinde günah olmayan ama yerine getirildiğinde sevap kazanılan eylem ve tavırları ifade etmektedir. Ancak bu dar anlamda ve sadece fıkıh alanında kullanılan bir sünnet tanımıdır.[1]

En genel anlamıyla *Hz. Peygamber'in sözlü, uygulamalı ya da onay şeklinde ortaya koyduğu davranış modeli olan sünneti aktaran haberlere* **hadis** adı verilmektedir. Necip Fazıl'ın o güzel ifadesiyle söyleyecek olursak "*Kâinatın Efendisine ait her tavır, her hareket, her eda… Tebessümlerinden sükûtlarına kadar… Açık denizde güneşten mevki tayin edip akıl pusulasıyla yolunu bulan gemiye eş, insanoğlu, sayısız hayat yönleri, içinde istikametini tespit edici her ana ölçüyü hadislerde bulabilir. Hadis topyekûn eşya ve hareketi aydınlatan güneş…*"[2]

Nebi'yi (a.s) gören, ona inanan ve sohbetlerinde bulunan sahabenin Hz. Peygamber'in söz ve eylemlerini çok yakından izledikleri ve onun tavsiyelerine uyma konusunda son derece titiz oldukları bilinen bir gerçektir. Onlar Hz. Peygamber'i sanki başlarında bir kuş konmuş ve kıpırdadıkları takdirde o kuş uçacakmış gibi bir dikkat içinde dinler, sadece dinlemekle kalmayıp ondan duyduklarını hafızalarının derinliklerine kaydederdi. En çok hadis elde etme ve aktarma şerefi sahabe içerisinde Hz. Ebû Hureyre'ye (ö.58/678) nasip olmuştur. Bunun yanı sıra başta Hz. Peygamber'in sevgili eşi Hz. Â'işe (ö.58/678) olmak üzere Abdullah b. Ömer (ö.73/692), Enes b. Mâlik (ö.93/711), Abdullah b. Abbâs

---

1 Sünnet konusunda daha geniş bilgi için Mürteza Bedir, "Sünnet", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38: 150-153.

2 Necip Fazıl Kısakürek, *Efendimiz Kurtarıcımız Müjdecimizden nur harmanı* (İstanbul: Eskin Matbaası, 1970), 5.

(ö.68/687), Câbir b. Abdullah (ö.78/697) ve Ebû Sa'îd el-Hudrî (ö.74/693-94) gibi Hz. Peygamber'in yakın çevresinde bulunan ve genç sahabîler olarak da nitelenebilecek isimler Hz. Peygamber'den binin üzerinde hadis rivayet etmiştir.[3]

2. Hadislerin Sözlü ve Yazılı Rivayeti

Sahabe içerisinde hadisi yazı ile kaydetme arzusunda olanlar olmuş ancak Hz. Peygamber bu konuda seçici davranmış herkese izin vermemiştir. Çünkü aynı dönemde inen Kur'ân ayetleri de seçilen vahiy katipleri tarafından değişik malzemeler üzerine yazı ile kaydediliyordu. Kontrolsüz bir şekilde sünnetin yazı ile kaydedilmesi, ilgili malzemenin Kur'ân metinleriyle karışması sorununa yol açabilirdi. Bu yüzden Hz. Peygamber: "*Benden Kur'ân dışında bir şey yazmayın. Kim benden Kur'ân dışında bir şey yazdı ise onu yok etsin*"[4] ifadesi ile bu tarz bir yazımın önünü kapatmış oldu. Hadislerin yazı ile kaydının bir başka sakıncası da söz konusu hadis metinlerinin oluşum aşamasındaki İslâm toplumunun zihninde Kur'ân'ı ikincil bir konuma bırakması tehlikesiydi. Nitekim Ebû Hureyre'nin hadis yazdığını gören Hz. Peygamber'in: "*Allah'ın kitabından başka kitap mı arıyorsun? Sizden önceki milletler Allah'ın kitabı yanında başka kitaplar edindikleri için doğru yoldan ayrılmışlardır*"[5] buyurarak onu yazımdan menetmesi bu tür bir tehlikenin varlığını ortaya koymaktadır. Arap yazısının karakterinin o dönemde tam şekillenmemiş olması ve yazı malzemesinin sınırlı oluşu gibi etmenler de hadislerin kontrolsüz bir şekilde yazımının yasaklanması etkilemiştir.[6]

Öte yandan sahabe içerisinde hadisleri yazı ile kaydetme noktasında izinli olanlar da vardır. Onlardan biri olan Abdullah b. Amr b. Âs'ın (ö.65/684) *es-Sahîfetu's-sâdıka*'sı yazılı hadis malzemesinin ilk örneklerinden birini oluşturmaktadır.[7] Bu örnekler içerisinde komşu devletlere yazılan diplomatik davet mektupları, anlaşma ve berat metinlerini de saymak mümkündür. Hz. Pey-

---

3 Daha fazla bilgi için bkz. Ahmed Naim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987), 1/25-26.

4 Müslim, "Zühd", 72 (No. 3004).

5 Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdu'l-ilm*, nşr. Yûsuf el-Iş (Dımaşk: Dâru ihyâi's-sünneti'n-nebeviyye, 1974), 33.

6 Hadislerin yazımı ve derlenmesi konusunda daha geniş bilgi için Ahmet Yücel, "Kitâbet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2002) 26: 81-83; Mehmet Efendioğlu, "Tedvîn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2011) 40: 267-269; Cemal Ağırman, "Hadis Edebiyatının İntikal Safhaları ve Kitabet Meselesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2001), 155-168.

7 Mustafa Azâmî, *İlk Devir Hadis Edebiyatı*, trc. Hulusi Yavuz (İstanbul: İz Yayıncılık, 1993), 43.

gamber hayatta iken başlayan hadisleri tespit çabası onun vefatından sonra da kontrollü bir şekilde devam etmiş, özellikle Hz. Ömer'in bu konudaki titizliği neredeyse hadis yazımını ve rivayetini durduracak noktaya getirmiştir. İlerleyen zaman içinde bir yandan hadisler hem yazılı hem de sözlü olarak kayıt altına alınmaya çalışılırken, diğer taraftan da farklı kültürlerin ve ülkelerin İslâm coğrafyasına katılması ile birlikte hem Kur'ân'ı daha iyi anlamak hem de ortaya çıkan sorunları çözmede yararlanmak amacıyla ortaya çıkan bu hadis birikiminden istifade yolları aranmıştır.[8]

3. Hadislerin Derlenmesi ve Kitap Haline Getirilmesi

Hicri birinci asrın sonlarına doğru giderek genişleyen İslâm coğrafyasında gerek siyasi sebeplerden ve gerekse farklı kültürler sebebiyle ortaya çıkan dinamik ortam yeni akımların ve görüşlerin toplum içinde yayılmış ve taraftar ve ortam bulmuştur. Ortaya çıkan itikadi, siyasi mezhepler kendi yaşam alanlarını genişletmek ve yaslanacak bir zemin bulmak amacıyla Kur'ân-ı Kerim'den çok sünnete yönelerek düşünce ve eylemlerine sünnet malzemesi içinde dayanak arama çabası içinde olmuşlardır. Bu durum yeri geldiğinde çizgi dışı bazı görüş ve düşünce sahibi kişilerin dayanak bulamadıkları yerde yeni hadis uydurma yoluna gitmelerine de yol açmıştır. Öte yandan kişisel menfaat sağlamaya ve hadis rivayetini maddi geçim kaynağı haline getirerek hadis rivayeti üzerinden dilencilik yapmaya kalkışanlar da rivayet edilen hadis malzemesi ile ilgilenmişlerdir. Ancak bu tür girişimlerin çoğu, işini titizlikle yapan muhaddisler tarafından zamanında ve yerinde müdahaleler ile sonuçsuz bırakılmış ve hadis metinleri içerisine sokuşturulmak istenen sünnet dışı malzemenin tespiti noktasında önemli gayretler ortaya konmuştur.[9]

Bu dönemde ortaya çıkan çok sayıdaki yazılı ve sözlü hadis malzemesini doğru bir şekilde muhafaza etme ve herhangi bir sebepten dolayı hadis olmayan bir ifadenin hadis malzemesi içine girmesini engellemek muhaddislerin birinci gündem maddesi haline gelmiştir. İlk tedbir olarak hadis rivayet yolunun sağlamlaştırılması düşünülmüş, bu yolla senedi Hz. Peygamber'e kadar ulaşmayan rivayetler belirlenmiş, yine mesleki veya ahlâki açıdan zayıf olan ya

---

8 Sahabenin hadis rivayeti konusundaki çabaları konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Nevzat Aşıkoğlu, *Sahabe ve Hadis Rivayeti* (İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019).

9 Daha geniş bilgi için bkz. Yaşar Kandemir, *Mevzu Hadisler, Menşe'i, Tanıma Yolları, Tenkidi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1997).

da kimliği hakkında bilgi bulunmayan meçhul raviler tespit edilmiş, böylece Resûl-i Ekrem'e ait olmayan ifade ve fiillerin ona nispet edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. *Sened sorgulaması* yöntemi ile hocanın talebesiyle birebir görüşmesi ya da görüşme imkânının varlığı araştırılmış, hadisi aktaran muhaddisin hadisi elde etme ve aktarma yöntemleri (*tahammül* ve *edâ*) belirlenmiş, Hz. Peygamber'in hadislerinin nesilden nesle sağlam bir şekilde ulaşmasına gayret edilmiştir.[10]

Hicri ikinci asrın başlarında alınan ikinci bir tedbir de bir asır boyunca birikmiş olan yazılı hadis malzemesinin derlenmesi ve bir araya getirilerek kaybolup gitmesine engel olunmasıydı. Özellikle Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz'in (ö.101/720) çabaları ve İbn Şihâb ez-Zührî'nin (ö.124/742) katkıları sayesinde başlayan bu tedvin çabaları hadis metinlerin daha hızlı şekilde derlenip muhafaza edilmesini sağlamıştır. Mekke, Medine, Mısır, Irak, Endülüs, Yemen gibi İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde oluşan ilim merkezleri, bir yandan hadis ilminin daha geniş bir alana yayılmasına katkıda bulunurken, diğer yandan hadis talebeleri bu merkezlerde yerleşik muhaddislerle birebir görüşüp onlardan duydukları hadisleri doğrulatmak ve rivayet izni almak üzere uzun, zor ve çileli yolculuklar yapmışlardır.[11]

Muhaddisler uzun ve zor bir süreç sonunda elde ettikleri hadislerden sahih olduklarına inandıkları hadis metinlerini istifadesi kolay olsun diye konularına göre düzenleyerek *câmi*, *musannef*, *sünen* gibi isimler altında kitap haline getirdiler. Öte yandan bazı muhaddisler elde ettikleri hadisleri kimden hangi sahabeden ya da hangi hocadan rivayet etmişlerse onun ismi altında bir araya getirdiler. *Müsned* veya *Mu'cem* adı verilen bu kitaplar sayesinde sahabeden kimin ne kadar hadis rivayet ettiği ve kimlerin hangi sahabeden hadis aldığı gibi bir takım istatistiksel bilgilere ulaşmanın yanı sıra hadis elde etme yolu olan senedlerin de çeşitli açılardan doğrulaması yapılmış oldu. Hadis ilminin altın çağı olarak adlandırılan hicri üçüncü asırda yazılan kitaplar arasında dokuz tanesi en güvenilir hadis kitapları olarak ön plana çıktı ve genel kabul gördü. *Kütüb-i Tis'a* adıyla meşhur olan bu kitaplar kronolojik sırasıyla şunlardır:

---

10 Sened ve Ravi sorgulaması kriterleri için Bkz. Abdullah Karahan, *Hadis Ravilerinin Güvenilirliği (Tespiti, İmkanı, Hadisin Sıhhatine Etkisi)* (Bursa: Sır Yayıncılık, 2005).

11 Hadis rivayeti için yapılan yolculuklar ve oluşan ilim merkezleri hakkında bilgi için bkz. Yusuf Açıkel, *Hadisler Uğruna İlmi Seyahatler-Rihle* (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020); Enes Topgül, *Râvi, Hicri İkinci Yüzyılda Bir Muhaddisin İlim Serüveni* (İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2021).

1. *el-Muvatta'*: Mâlik b. Enes (ö.179/795)
2. *el-Müsned*: Ahmed b. Hanbel (ö.241/855)
3. *Sünen-i Dârimî*: Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî (ö.255/869)
4. *el-Câmi'u's-Sahîh*: Muhammed b. İsmail el-Buhârî (ö.256/870)
5. *el-Câmi'u's-Sahîh*: Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (ö.261/875)
6. *Sünen-i İbn Mâce*: İbn Mâce Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö.273/887)
7. *Sünen-i Ebû Dâvûd*: Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (ö.275/889)
8. *Sünen-i Tirmizî*: Muhammed b. İsa et-Tirmizî (ö.279/892)
9. *Sünen-i Nesâî*: Ahmed b. Şu'ayb en-Nesâî (ö.303/915)

Bunlar arasında İmam Buhârî ile İmam Müslim'in *Sahîh*'leri İslâm toplumunda Kur'ân-ı Kerim'den sonraki en güvenilir iki kitap şeklinde genel kabul görerek günümüze kadar ulaştı. Mağrip uleması bu iki kitabın yanına İmam Mâlik'in *Muvatta*'ını eklemiştir.[12]

Hicri beşinci asrın ortalarına gelindiğinde artık temel hadis kaynakları oluşumunu tamamlamış ve bundan sonra bu kaynaklar üzerine yapılan çalışmalar kendini göstermeye başlamıştır. Ana kaynaklardan istifadeyi kolaylaştırmak üzere yapılan *cem* ve *derleme* çalışmaları, hadis metinlerini değerlendirmek için kullanılan kriterleri ele alan *usûl-i hadis* kitapları, hadis metinlerini açıklayan *şerh nitelikli eserler*, hadis rivayet eden ravilerin hayatlarını ele alan ve onları değerlendiren *rical kitapları*, uydurma olduğu belirlenen metinleri derleyen *mevzuat edebiyatı* gibi hadis literatürünün değişik alanlarına ait birçok eser bu bağlamda değerlendirilebilir.[13]

4. Sünnetin Mahiyeti ve Değeri

Peygamber Efendimiz yirmi üç senelik peygamberlik hayatı boyunca kendisine inen vahyi insanlara aktarmış, açıklanması gereken noktaları açıklamış, örnek olarak kendisi tatbikat alanına koymuş ve sahabesine öğretmiştir. Yeri gelmiş Kur'ân'ın mücmel olarak bıraktığı noktaları ayrıntısıyla anlatmış, yeri geldiğinde Kur'ân'da yer almayan hususlarda hüküm koymuştur.

---

12 İlk dönemde oluşan hadis rivayet kitapları ve müellifleri hakkında bkz. Muhammed Mustafa el-A'zami, *Hadis Metodolojisi ve Edebiyatı,* çev. Recep Çetintaş (İstanbul: İz yayıncılık, 2020).

13 Hadis literatürü hakkında daha geniş bilgi için bkz. İsmail Lütfü Çakan, *Hadis Edebiyatı, Çeşitleri -Özellikleri- Faydalanma Usulleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2003.)

Hz. Peygamber'in sohbet halkasında bulunmuş ve dinini ondan öğrenmiş olan sahabenin hadis ve sünnet konusundaki tutumları sünnetin değeri konusunda bizim için yol gösterici ve aydınlatıcı bir role sahiptir. Peygamber Efendimiz sahabeye günlük ve haftalık ders meclisleri kurmuş bu meclislerde gerek kendine nazil olan ayetleri aktarmış, gerekse bu ayetlerden ortaya çıkan hükümler konusunda açıklamalar yapmış ve sahabenin sorduğu sorulara cevap vermiştir. Bu sorulara cevap bağlamında kendisine bazen ayet inmiş, bazen de Kur'ân dışında aldığı vahiy çerçevesinde ya da içtihadı ile bunları cevaplamıştır. Sahabe bu sohbetleri başında bir kuş varmış da kıpırdarsa o kuş uçacakmış gibi kıpırdamadan pür dikkat dinlemiş, hafızasına kaydetmiş ve daha sonra da kendi aralarında müzakere etmiştir.[14] Eğer günlük meşguliyetleri yoğunsa Nebi'nin (a.s) derslerini nöbetleşe takip etmiş, birinin kaçırdığı konuyu diğeri kaydedip arkadaşına aktarmıştır. Hz. Ömer'in ensardan bir sahabi ile nöbet usulü ders takip ettikleri kaynaklarda yer almaktadır.[15] Yine Hz. Peygamber Abdullah b. Amr b. el-Âs (ö.65/684-85) gibi bazı sahabilere hadislerini yazı ile kaydetme müsaadesi vermiş ve hatta bu yönde tavsiyede bulunmuştur.[16] Medine dışında, uzak yerlerde ikamet eden müminler de yılın belli aylarında Medine'ye gelir, Hz. Peygamber'in meclisinde uzun bir süre katılarak vahyi ve sünneti öğrenir, sonra da dönüp kendi kabile ve ailesine bunları öğretirdi.[17] Kaynaklarda oldukça genişçe yer alan ancak bizim burada kısaca değinmek zorunda kaldığımız bu bilgiler bile sahabenin sünneti öğrenmeyi, öğretmeyi ve öğrendikleri ile amel etmeyi ne kadar önemsediklerini ortaya koymaktadır.

Büyük İslâm âlimi ve Hanefi fıkhının kurucu imamı İmam-ı A'zam Ebû Hanife (ö.150/767), sünnetin Müslümanın hayatındaki mühim yerine şu cümlelerle işaret etmiştir: "*Cenâb-ı Allah'ın dini hakkında kafanıza göre konuşmayın. Bu konuda sünnete uyun. Kim sünnete uymaz yoldan çıkarsa hiç şüphesiz yolunu şaşırır ve sapıtır.*" Yine bir gün Ebû Hanife'nin huzurunda hadis okunup müzakere edilirken Kûfeli bir adam gelir ve "*Bırakalım artık şu hadisleri (okumayı, rivayet etmeyi)*" der. Bunun üzerine Ebû Hanife son derece ağır ifadelerle adamın ağzının payını verir ve ona "*Eğer sünnet olmasaydı bizden hiç kimse Kur'ân'ı anlayamazdı*" der.[18]

---

14 Hâkim, Muhammed b. Abdullah en-Neysâbûrî, *el-Medhal ile's-sahîh*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1404), 102.

15 Buhârî, "İlim", 27 (No. 89).

16 Hâkim, *el-Medhal ile's-sahîh*, 102.

17 Buhârî, "İlim", 25 (No. 87).

18 Muhammed Abdülmün'im Reşâd, "Mukaddimetü'l-muhakkik", *el-Müstedrek alâ'l-mustahrec li'l-Hâkim*, Zeynuddîn Irâkî, (Kahire: Mektebetü's-sünne, 1410), 15.

Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber Efendimizin sünnetinin ve Kur'ân dışında koyduğu hükümlerin müminler için bağlayıcı olduğuna dair birçok ayet-i kerime yer almaktadır. Bu ayetler son iki asırda zaman zaman dile getirilen "Dinin tek kaynağı Kur'ân'dır" ya da "Kur'ân bize yeter" gibi sünneti ve onu bize aktaran metinler olan hadisleri dışlayıcı yaklaşımları geçersiz kılmaktadır. Bu ayet-i kerimeleri şu şekilde tasnif etmek mümkündür.

4.1. Hz. Peygamber'e İtaati Emreden Ayetler

Kur'ân-ı Kerim ***Peygamber Efendimize itaat etmeyi ve onun sünnetine uymayı bizzat Allah'ın kendisine itaat etme ile eşdeğerde tutmaktadır***.[19] Çünkü bir peygamber olarak Hz. Nebi'nin (a.s) Allah'ın rızasına aykırı, onun iradesi dışında olan bir şeyi emretmesi düşünülemez. Bu durum peygamberliğin ismet, sıdk, emanet gibi vasıflarına terstir. Bu sebeple kim **Hz. Resûl'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş gibi sevap ve hayır elde eder**. Kim de bundan yüz çevirirse günahkâr olur ve cezayı hak eder. Bu kişi sadece kendisine zarar vermiş ve doğru yoldan sapmış olur.

Bugün bazıları "*Ben Kur'ân dışında başka kaynak kabul etmem. Aristo da söyler, Muhammed de söyler, hangisi aklıma yatarsa onu alırım*" şeklinde hezeyanda bulunmaktadır. Büyük müfessir İmam Taberî, Hz. Peygamber'in beşerî vasfını ön plana çıkarıp Kur'ân'dan başka vahiy kaynağı tanımayan bu tarz söylemlere bir cevap niteliğinde şu yorumu yapmaktadır:

> "Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, biz seni onlara bekçi göndermedik" (en-Nisâ 4/80): Allah Teala burada şöyle demektedir: Ey insanlar, sizden kim Muhammed'e itaat ederse bu itaati bana yapmış sayılır. Onun sözünü dinleyin, emrine itaat edin. Onun size emrettiği şey benim de emrim, yasakladığı şey benim de yasağımdır. Sakın sizden biriniz 'Muhammed de (s.a.v) bizim gibi bir insandır, bize üstün gelmeye, hâkim olmaya çalışıyor' demesin.[20]

Hz. Peygamber'e itaat ile ilgili ayetlerin bağlamına baktığımızda bir kısmında Yüce Allah, kendisine ve Resûlüne itaat eden, Kur'ân ve sünnete ***uyanlara***

---

19 en-Nisâ 4/80 (مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظٗا) *"Peygambere itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, biz seni onlara bekçi göndermedik."*

20 Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000), 8/561.

rahmet edeceğini,[21] ***onların günahlarını bağışlayacağını***[22] ifade etmektedir. Diğer bir kısmında ise Hz. Peygamber'e itaatin ***imanın bir unsuru ve Allah'ı sevmenin bir göstergesi***[23] olduğuna işaret vardır. Bu ayetlerin birinde "*eğer mümin iseniz*" denilerek Hz. Peygamber'e itaatin, iman ile çok yakın ilişki içinde olduğuna vurgu yapılmış,[24] birçok ayette "ey iman edenler" ifadesi, Allah ve Resûlüne itaat etme ve onların emirlerinden yüz çevirmeme ile ilişkilendirilmiştir.[25] Allah Resûlüne itaat etmenin bir tezahürü de amellerde ortaya çıkmaktadır. Bazı ayetlerde Yüce Rabbimiz inananlara ölçü olarak Hz. Peygamber'e (s.a.v) itaati de şart koşmuş ve ***bu itaatin amellerin boşa gitmesine engel olacağını***[26] ifade etmiştir. Bir başka deyişle Peygamber Efendimize ve onun sünnetine uymamak müminin amellerinin boşa gitmesine ve heba olup yok olmasına sebep olacaktır. Yine Hz. Peygamber'e itaat etmenin *büyük kazanca*,[27] *cennete girmeye*,[28] *kurtuluşa*,[29] *hidayete*[30] vesile olacağını bildiren birçok ayet vardır.

---

21 Âl-i İmrân 3/132 (وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ) *"Allah'a ve peygambere itaat edin ki size de merhamet edilsin."*; et-Tevbe 9/71. (وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُوْلَٰٓئِكَ سَيَرۡحَمُهُمُ ٱللَّهُ) *"(Mümin erkek ve kadınlar) Allah'a ve peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir."*

22 en-Nisâ 4/64. (وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ إِذ ظَّلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ جَآءُوكَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ ٱللَّهَ وَٱسۡتَغۡفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابا رَّحِيما) *"Biz her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle, itaat olunması için gönderdik. Onlar, kendilerine yazık ettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve peygamber de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tövbeleri daima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi."*

23 Âl-i İmrân 3/31. (قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡ وَٱللَّهُ غَفُور رَّحِيم) *"De ki: 'Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affedeר ve merhamet eder'.*

24 el-Enfâl 8/1. (يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡأَنفَالِ قُلِ ٱلۡأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَصۡلِحُواْ ذَاتَ بَيۡنِكُمۡ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ) *"Sana, ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: Ganimetler Allah'ın ve peygamberindir. Eğer mümin iseniz Allah'tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah'a ve peygamberine itaat edin."*

25 el-Enfâl 8/20. (يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوۡاْ عَنۡهُ وَأَنتُمۡ تَسۡمَعُونَ) *"Ey inananlar! Allah'a ve peygamberine itaat edin, peygamberi dinleyip dururken yüz çevirmeyin, dinlemedikleri halde 'dinledik' diyenler gibi olmayın."*

26 Muhammed 47/33. (يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبۡطِلُوٓاْ أَعۡمَٰلَكُمۡ) *"Ey inananlar! Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin ki amellerinizi heba etmemiş olasınız."*

27 en-Nûr 24/52. (وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخۡشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقۡهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ) *"Allah'a ve peygambere itaat eden, Allah'tan korkan ve O'ndan sakınan kimseler, işte onlar kurtulanlardır."*; el-Ahzâb 33/71. وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ) (فَوۡزًا عَظِيمًا) *"Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, şüphesiz büyük bir kurtuluşa ermiş olur."*

28 en-Nisâ 4/13. (وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ) *"Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse onu içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada temellidirler, büyük kurtuluş budur."*; el-Feth 48/17. (وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبۡهُ عَذَابًا أَلِيما) *"Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse, onu can yakıcı azaba uğratır."*

29 en-Nûr 24/51. (إِنَّمَا كَانَ قَوۡلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ أَن يَقُولُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ) *"Aralarında hüküm verilmek üzere Allah'a ve Peygambere çağırıldıkları vakit: "İşittik, itaat ettik" demek, ancak müminlerin sözüdür, işte kurtuluşa eren onlardır."*

30 el-A'râf 7/159. (فَـَٔامِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) *"Öyle ise Allah'a ve ümmî peygamber olan Resûlüne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."*

Kur'ân-ı Kerim'de sadece itaat ve ittibâ bağlamında ayetlerle yetinilmemiş, diğer yandan Hz. Peygamber'in (s.a.v) emrine karşı gelmenin tehlikelerine işaret edilerek müminler uyarılmıştır.[31] Ona isyan etmenin, emir ve yasaklarından yüz çevirmenin *azaba*,[32] *amellerin boşa gitmesine*,[33] *ahirette pişmanlığa*,[34] *rezil rüsva olmaya*,[35] *toplumsal birlik, beraberliğin dağılıp güç kuvvetten düşmeye*[36] sebep olacağı birçok ayette ifade edilmiştir.

Peygamber Efendimiz bir hususta kararını bildirmişse, bir hüküm vermişse, burada ***Müslümanın tercih hakkı ortadan kalkmıştır***.[37] Müslüman Hz. Peygamber'in emri karşısında "*işittik ve itaat ettik*" demekten başka bir yola gidemez.[38] Bir meselede hüküm verilecekse orada Allah'ı ve onun Resûlünü hakem kılmak zorunluluğu vardır.[39]

---

31 el-Mâ'ide 5/92. (وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَٱحۡذَرُواْۚ فَإِن تَوَلَّيۡتُمۡ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ) *"Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, karşı gelmekten çekinin; eğer yüz çevirirseniz bilin ki, peygamberimize düşen sadece açıkça tebliğ etmektir."*; en-Nûr 24/54. (قُلۡ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنَّمَا عَلَيۡهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيۡكُم مَّا حُمِّلۡتُمۡۖ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهۡتَدُواْۚ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ) *"De ki: 'Allah'a itaat edin; peygambere itaat edin.' Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki o peygamber, kendisine yükletilenden ve siz de kendinize yükletilenden sorumlusunuz. Eğer ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz, peygambere düşen sadece, apaçık tebliğdir."*; en-Nûr 24/48 (وَإِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُم مُّعۡرِضُونَ) *"Aralarında hüküm vermek üzere Allah'a ve peygamberine çağırıldıkları zaman, bir takımı hemen yüz çevirirler. İşte bunlar inanmış değillerdir."*

32 en-Nisâ 4/14. (وَمَن يَعۡصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدۡخِلۡهُ نَارًا خَٰلِدٗا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٞ مُّهِينٞ) *"Kim Allah'a ve peygamberine baş kaldırır ve O'nun (koyduğu) sınırı aşarsa, Allah onu, temelli kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azap onadır."*; en-Nisâ 4/115. (وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا) *"Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra, peygamberden ayrılıp, inananların yolundan başkasına uyan kimseyi, döndüğü yöne döndürür ve onu cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!"*; el-Enfâl 8/13. (ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ شَآقُّواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥۚ وَمَن يُشَاقِقِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ) *"Bu, onların Allah'a ve peygamberine karşı koymalarındandır. Kim Allah'a ve peygamberine karşı koyarsa, bilsin ki, Allah'ın cezası şiddetlidir."*

33 el-Hucurât 49/14. (وَإِن تُطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتۡكُم مِّنۡ أَعۡمَٰلِكُمۡ شَيۡـٔٗا) *"Eğer Allah'a ve peygamberine itaat ederseniz, amellerinizden hiçbir şey eksilmez."*

34 el-Ahzâb 33/66. (يَوۡمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ يَقُولُونَ يَٰلَيۡتَنَآ أَطَعۡنَا ٱللَّهَ وَأَطَعۡنَا ٱلرَّسُولَا) *"Yüzleri ateşte çevrildiği gün 'keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik!' derler."*

35 et-Tevbe 9/63. (أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ أَنَّهُۥ مَن يُحَادِدِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَأَنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَٰلِدٗا فِيهَاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡخِزۡيُ ٱلۡعَظِيمُ) *"Allah'a ve Peygamberine karşı koymağa kalkışana, ebedi kalacağı cehennem ateşi bulunduğunu bilmezler mi? Büyük rezillik budur."*

36 el-Enfâl 8/46. (وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَنَٰزَعُواْ فَتَفۡشَلُواْ وَتَذۡهَبَ رِيحُكُمۡ) *"Allah'a ve peygamberine itaat edin; çekişmeyin, yoksa korkar başarısızlığa düşersiniz ve kuvvetiniz gider."*

37 el-Ahzâb 33/36. (وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٖ وَلَا مُؤۡمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمۡرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُ مِنۡ أَمۡرِهِمۡۗ وَمَن يَعۡصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلٗا مُّبِينٗا.) *"Allah ve peygamberi bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadın için artık işlerinde başka tercih imkânı yoktur. Allah'a ve peygambere baş kaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur."*

38 en-Nûr 24/51. (إِنَّمَا كَانَ قَوۡلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ أَن يَقُولُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ) *"Aralarında hüküm verilmek üzere Allah'a ve Peygambere çağırıldıkları vakit: "İşittik, itaat ettik" demek, ancak müminlerin sözüdür, işte kurtuluşa eren onlardır."*; el-Enfâl 8/24. (يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡ) *"Ey inananlar! Allah ve peygamber, sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin."*

39 en-Nisâ 4/59. (فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ) *"Eğer bir şeyde çekişirseniz, onun çözümünü Allah'a ve peygambere bırakın şayet Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız."*; en-Nisâ 4/65 (فَلَا

4.2. Hz. Peygamber'e Verilen Kitap ve Hikmet

Sözlükte ilim, fıkıh (kavrayış), sezgi, söz ve fiilde doğruyu tutturmak, bilmek ve bildiğiyle amel etmek, insanoğlunun yararına veya zararına olan hükümleri bilme melekesi, varlıkların özündeki manaları anlamak gibi birçok farklı anlama gelen hikmet[40] Kur'ân-ı Kerim'de yirmi defa geçmektedir.[41] Bu yirmi ayetin on tanesinde hikmet kelimesi kitap ile birlikte yer almıştır.

Âl-i İmrân sûresinde Yüce Allah müminlere peygamber göndermekle büyük bir lütuf ve nimet verdiğini ifade ederek gönderdiği peygamberin "*onlara Allah'ın ayetlerini okuyor, onları her türlü kötülüklerden temizliyor, onlara kitap ve hikmeti öğretiyor*"[42] olma vasfına dikkat çekmiştir. Allah (c.c) müminlere hitap ederken: "***Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini, size öğüt vermek üzere indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın***" buyurarak kitap ve hikmetin indirildiğini ifade etmiştir.[43] Nisâ sûresinde: "***Eğer sana Allah'ın bol nimeti ve rahmeti olmasaydı, onlardan birtakımı seni sapıtmaya çalışırdı***" diyerek Peygamber Efendimize olan nimet ve rahmetini hatırlatıp uyarmış ardından da: "***Halbuki onlar sana da bir zarar veremezler. Allah sana kitap ve hikmet indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir***" buyurmuştur.[44] Bakara ve Cuma sûrelerinde ise Hz. Peygamber'den bahseder-

---

(وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا *"Hayır; Rabbine ant olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe iman etmiş olmazlar."*

40 Cemaluddin İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab* (Beyrut: Dâru sadr, 1414), 12/140; Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâğa*, thk. Muhammed Bâsil (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiye, 1419/1998), 1/206; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 2/915-926; Recep Demir, "Kur'ân'daki Hikmet Kavramı Çerçevesinde Kur'ân-Sünnet Bütünlüğü" *Diyanet İlmî Dergi* 57 (2021), 1065-1068.

41 İlhan Kutluer, "Hikmet", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/503; Muhammed Fuâd Abdülbâkī, *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-kerîm* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987), 213-214.

42 Âl-i İmrân 3/164 (لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ، وَيُزَكِّيهِمْ، وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) *"Gerçekten Allah, içlerinden bir peygamber seçip kendilerine göndermekle müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. O Peygamber onlara Allah'ın ayetlerini okuyor, onları her türlü kötülüklerden temizliyor, onlara kitap ve hikmeti öğretiyor. Bundan önce onlar, hiç şüphesiz apaçık bir sapıklık içinde idiler."*

43 el-Bakara 2/231 (وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) *"Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini, (size verdiği hidayeti), size öğüt vermek üzere indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun. Bilesiniz ki Allah, her şeyi bilir."*

44 en-Nisâ 4/113 (وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيماً) *"Eğer sana Allah'ın bol nimeti ve rahmeti olmasaydı, onlardan birtakımı seni sapıtmaya çalışırdı. Halbuki onlar kendilerinden başkasını saptıramaz, sana da bir zarar veremezler. Allah sana kitap ve hikmet indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan nimeti ne büyüktür."*

ken: "***Size ayetlerimizi okuyan, kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber***"[45] ifadesi kullanılmaktadır. Yine Bakara sûresindeki bir başka ayette Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi tamir ederken: "***Rabbimiz! Onların arasından kendilerine senin ayetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek, onları her kötülükten arındıracak bir peygamber gönder***"[46] duası yer almaktadır.

Ayetlerde kitap ile birlikte geçen hikmet kelimesinin sünnet anlamına geldiğini ifade eden en önemli isimlerden birisi de İmam Şafii'dir (ö.204/820). O, er-Risâle isimli eserinde yukarıdaki ayetlerin bir kısmını zikrettikten sonra ve Yüce Allah'ın insanlara kendi vahyine ve Resûlünün sünnetine uymalarını farz kıldığını belirtmiş ardından da bu ayetlerde geçen kitap kelimesinin **Kur'ân-ı Kerim**, hikmet kelimesinin ise sünnet olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir.[47] Ona göre nasıl ki Allah'a ve Resûlüne itaati emreden ayetlerde Allah ve Resûlü birlikte zikredilmişse burada da kitap (Kur'ân) ve hikmet kavramları yan yana zikredildiğinden Kur'ân ve sünnet birlikteliği dikkate alınarak hikmet kelimesine kesinlikle sünnet anlamı vermek gerekir.[48]

Birçok müfessir ayetlerde geçen kitabın vahy-i metluv olan **Kur'ân-ı Kerim**, hikmetin ise vahy-i gayr-i metluv olan **sünnet olduğunu ifade etmiştir**.[49] İlk müfessirlerden biri olan **Katâde** ayetlerde geçen hikmet kelimesinin **sünnet** anlamında olduğu kanaatindedir.[50] İmam Taberî de tefsirinde hikmet kelimesine sünnet anlamını veren müfessirleri sıraladıktan sonra kendi görüşünü "*Ancak **Hz. Peygamber'in beyanı ve bildirmesi sayesinde bilinebilecek** Allah'ın hükümlerini bilmektir*" şeklinde beyan etmektedir.[51] Zemahşerî, ayetlerde geçen kitabı

---

45 el-Bakara 2/151. (كَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِيكُمۡ رَسُولا مِّنكُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِنَا وَيُزَكِّيكُمۡ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمۡ تَكُونُواْ تَعۡلَمُونَ) *"Nitekim biz aranızdan, size ayetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitabı ve hikmeti öğreten ve bilmediklerinizi* öğreten bir peygamber gönderdik."; Cumu'a 62/2. (هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ) *"Ümmî kimseler arasından, kendilerine ayetlerini okuyan, onları kötülüklerden arındıran, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur."*

46 el-Bakara 2/129. (رَبَّنَا وَٱبۡعَثۡ فِيهِمۡ رَسُولا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُزَكِّيهِمۡ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ) *"Rabbimiz! Onların arasından, kendilerine senin ayetlerini okuyan, kitabı ve hikmeti öğreten, onları her kötülükten arındıran bir peygamber gönder. Doğrusu güçlü ve Hakîm ancak sensin."*

47 Muhammed b. İdris eş-Şâfi'î, *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Mısır: el-Mektebetü'l-Halebî, 1358/1940), 76-77

48 Şâfi'î, *er-Risâle*, 78

49 Celâlüddîn es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 1/335.

50 Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr*, thk. Abdürrezzak el-Mehdî (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabi, 1422), 1/113; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1420/2000) 3/87.

51 Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 3/87

Kur'ân; hikmeti de **sünnet**,[52] **şeriat** ve **ahkamın beyanı**[53] olarak tefsir etmiştir. Reşid Rıza *Tefsîru'l-Menâr* adlı tefsirinde, ayetlerde geçen hikmet kelimesini şu ifadelerle açıklamaktadır: "*Kitap kelimesini Kur'ân ile, hikmet kelimesini de sünnet ile tefsir etmişlerdir. Eğer sünnet ile kastedilen şey, Hz. Peygamber'in yaşantısıyla ortaya koyduğu ve beyan ettiği şekilde dini hükümleri bilmek ise bu anlamda hikmetin sünnet olduğu kabul görmüş bir hususdur.*"[54]

* * *

> "Vahiy sahibinin yer ile iletişim ve bildirimi salt tilavet olunan vahiyden (Kitap) ibaret değildir. O'nun yer ile iletişimi başta akıl olmak üzere ilham, sezgi ve rüya gibi yollarla da yapılmaktadır. Yerdekilerin Allah ile iletişimleri ise çoğu kez O'na yöneliş, dua ve yakarış şeklinde olmaktadır. Şayet yer, gök ile sadece metluv vahiyle ilişki kuruyorsa o zaman yerden göğe doğru yükselen dua, niyaz ve yakarışların; örneğin "ilmimi artır" ve "bana eşyanın hakikatini göster" demenin anlamı nedir? Ya da her gün dua etmek ne anlama gelmektedir? Takdir edilir ki bunların hepsi, yer ile göğün yani insanların Allah'la iletişimlerinin imkânını ve sürekliliğini göstermektedir.
>
> Sıradan insanların gökle iletişimi mümkünse ve hala devam ediyorsa, bu manada çok daha özel biri olan peygamberin (s) gökle ilişkisinin daha da kuvvetli olması; örneğin vahye yakın veya bir nevi ilahi ilham düzeyinde olması, dini mantık içerisinde daha tutarlı gözükmektedir. Başka bir anlatımla ifade etmek gerekirse Şafii'nin tezi şu anlama gelmektedir: Hz. Peygamber'in, örneğin herhangi bir ayetin anlamını / tefsirini öğrenmek gayesiyle Allah'a yönelmesi ve ondan yine vahye dayalı açıklayıcı yeni bilgiler elde etmesi mümkün ve muhtemel olup pratikte de vuku bulabilir; nitekim böyle bir vahiy olgusu vuku bulmuştur ve bu olgunun adı da hikmettir; yani sünnettir.
>
> Sonra, Allah Teala dilerse peygamber kullarını gayb bilgisine de muttali kıldığına göre vahiy değerinde veya onun bir gömlek altında bulunan "nebevi ilham"ın yani hikmetin imkânını kabul etmemeyi haklı gösterebilecek makul gerekçe nedir? Anlamak mümkün değildir. Oysa ilahi iletişimin, en az O'nun zatı, rububiyeti ve uluhiyeti kadar muhteşem, zengin ve çok çeşitli tezahürleri olduğunu bilmek -en azından varsaymak- böyle bir vahyin imkânını anlamayı da kolaylaştırabilir.
>
> Peygamberlik kurumu ve ilahi kitaplar, dini gerçeklikler olarak kabul edildikten sonra mantıksal zorunluluk gereği vahiy de kabul edilmelidir. Çünkü bunlar birbirlerinin temel parçalandır. Dolayısıyla metluv vahiy, olgusal bir değer olarak kabul edildikten sonra tilavet edilip

---

52 Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *Keşşâf* (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1407) 1/277

53 Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/189.

54 Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-hakîm (Tefsîru'l-Menâr)* (Mısır: Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-âmme li'l-kitâb, 1990), 1/389.

> pratikte kendisiyle amel de edildikten sonra, aynı şekilde, ona göre tali konumda bulunan sünnet vahyi (Allah'ın Hz. Peygamber'e özel olarak Kur'ân dışında vahyetmesi) neden mümkün olmasın? Bu anlamda Allah'ın, örneğin Havarilere veya Hz. Musa'nın annesi gibi peygamber olmayanlara bile vahyettiği -en azından onlara yaptığı bildirimin şekline vahiy demiştir- göz önünde bulundurulursa en büyük Resûllerden olan Hz. Peygamber'le iletişim hatlarını renklendirip zenginleştirmesi ve bildirimini değişik yollardan takviye etmesi hem naklen hem de aklen mümkün olabilir.
>
> Öte yandan peygamberlik kurumu, insanlık tarihi kadar köklü ve kadim bir realitedir. Peygamberler seçkin ve kâmil insanlardır. Onlar sıradan insanlar değildirler. En büyük farklılıkları bilgi kaynaklarıdır. Bu anlamda onların okul veya felsefe gibi bir tecrübeye ihtiyaçları yoktur. Onlar doğrudan doğruya Allah'tan bilgi alırlar. Eşyanın hakikat ve mahiyetini onlara Allah öğretir. Bu öğretim ve bildirim, vahiy adı verilen ve peygamberlere has çok özel metafizik bir tecrübedir. Bu anlamda bütün peygamberler eşittir. Son peygamber olarak Hz. Peygamber'in de vahiy tecrübesi yaşadığı bir gerçektir. Burada herhangi bir problem bulunmamaktadır. Çünkü birçok din, mezhep ve felsefi ekol, böyle bir tecrübenin imkânını kabul etmektedir. Fakat burada temel problem Hz. Peygamber'in dini her söylem ve davranışının da vahiy kaynaklı olup olmadığıdır.
>
> Gelinen noktada Şafii'nin hikmet teorisi böyle bir iletişimin yani peygamberî söylem ve pratiklerin de metluv vahyin yan ürünü olabilecek türden bir vahyin imkânını ortaya koymaktadır. Kanaatimizce "hikmet teorisi", akli ve nakli argümanları bakımından da tutarlı gözükmektedir. Dolayısıyla sünnetin vahiy kökenli olması ihtimali, olmama ihtimalinden daha fazladır demek mümkün gözükmektedir."[55]

* * *

Sonuç olarak ayetlerde kitap kelimesi ile birlikte geçen hikmet kelimesine en uygun düşen anlamın sünnet olduğunu ifade etmekte bir sakınca yoktur. Her ne kadar âlimler arasında bu konuda bir ittifak yoksa da büyük çoğunluk burada akla ilk gelenin sünnet olduğu noktasında aynı kanaati taşımaktadır. Ayrıca ayetlerin iç düzeni, konu bağlamı bu anlamı güçlendirecek niteliktedir.

4.3. Hz. Peygamber'in Görevine Vurgu Yapan Ayetler

4.3.1. Tebliğ (Aldığı Vahyi İletme) Görevi

İslâm inancına göre peygamberlerin beş temel özelliğinden birisi de onların mübelliğ (aldığı vahyi ileten) olmasıdır. Hz. Âdem'den (a.s) itibaren Yüce Allah emir ve yasaklarını insanlara iletmesi için peygamberler göndermiştir.

---

55 Gıyasettin Arslan, "İmam Şafii'nin Hikmet Teorisi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16/3 (2003), 453.

Vahiy meleği Cebrail vasıtasıyla iletilen bu mesajlar peygamberler tarafından insanlara eksiksiz aktarılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de birçok ayette yüce Mevlâ (c.c) Peygamber Efendimize hitaben "*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et*" "*Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik; sana düşen sadece tebliğdir.*" "*Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun*"[56] gibi buyrukları yer almaktadır. Bu buyruklar Hz. Peygamber'in (s.a.v) birincil görevinin aldığı vahyi insanlara iletmek olduğuna işaret eder. İlgili ayetlerin tefsirlerinde belirtildiği üzere her peygamber gibi Hz. Nebi'nin (a.s) de Rabbinden kendisine gelen vahyi, inanç esaslarını, söz ve amelleri, hukuki ve toplumsal hükümleri, kısacası Rabbin her türlü talebini ve yasağını eksiksiz olarak insanlara iletmiş, onları Allah'ın dinine davet ederek uyarmış, müjdelemiştir. Her kim Hz. Peygamber'in Allah'ın indirdiği vahiyden herhangi bir şeyi iletmeyip gizlediğini iddia ederse Allah ve O'nun Peygamberine iftira etmiş olur.[57]

4.3.2. Beyan (Vahyi İnsanlara Açıklama) Görevi

Peygamberlerin görevini tebliğ ile sınırlamak onları sıradan bir postacı konumuna koymaktır. Bu durum Yüce Allah'ın peygamber göndermesinin hikmetine muhaliftir. Yüce Rabbimiz isteseydi hiçbir peygambere gerek kalmadan vahyini insanlara doğrudan ilham eder, anlaşılır kılar ve böylece peygamberlik müessesine ihtiyaç kalmazdı. Eğer Allah (c.c) bir peygamber göndermişse onu sorumluluk ve yetkilerle de donatmıştır. Bu sorumluluklarından bir tanesi gelen vahyin, emir ve yasakların insanlara anlaşılır kılınmasıdır. Kur'ân-ı Kerim Hz. Peygamber'in beyan görevine birçok ayette vurgu yapmaktadır.

---

56 el-Mâ'ide 5/67. (يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَۖ وَإِن لَّمۡ تَفۡعَلۡ فَمَا بَلَّغۡتَ رِسَالَتَهُۥۚ وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ) *"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur."*; eş-Şûrâ 42/48 (فَإِنۡ أَعۡرَضُواْ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظًاۖ إِنۡ عَلَيۡكَ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُۗ) *"Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki, biz seni onlara bekçi göndermedik; sana düşen sadece tebliğdir."*

57 Müslim, "Îmân", 287 (No. 439/177). *"Her kim 'Hz. Peygamber* (s.a.v) *Allah'ın kitabından bir şey gizledi' derse Cenâb-ı Allah'a büyük iftira atmış olur. Çünkü Allah* (c.c)*: 'Ey Resûl, sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan O'nun verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun.' buyurmaktadır."*

Nahl sûresinde, insanların kendilerine indirilen **emir ve yasakları iyice anlamaları**, düşünüp ibret alabilmeleri,[58] aralarında var olan **ihtilaflı konuların açıklığa kavuşması** için[59] Hz. Peygamber'in onlara Kur'ân'ı **açıklaması gerektiğine** işaret edilmiştir.

Aynı şekilde Yüce Allah her topluluğa kendi içinden peygamber göndermiş ve her peygamber emir ve yasaklar **anlaşılıp uygulansın diye peygamberlik görevini gönderildiği toplumun dili** ile yerine getirmiştir.[60]

Mekkeli müşriklerin, kendilerine hak olan **Kur'ân ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar** dünya nimetlerinden istifade edeceğini bildiren ayet yine Kur'ân ile birlikte onu açıklayan bir peygamberin varlığına işaret etmiştir.[61]

Yüce Allah'ın Hz. İsa diliyle "*İsa apaçık mucizeleri getirdiği zaman şöyle demişti: Ben size hikmeti getirdim ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden **bir kısmını size açıklamak için geldim**. Öyle ise **Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin**.*"[62] buyruğu beyan görevinin peygamberlik vasfının ayrılmaz bir parçası olduğunu net olarak ortaya koymaktadır.

Yine ehl-i kitaba hitaben Yüce Allah, "*Ey kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiğinde, 'bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi' dersiniz diye*, ***size açıkça anlatacak peygamberiniz** geldi*."[63] buyurarak Hz. Peygamber'in beyan görevine işaret etmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in Kur'ân'daki vasıflarından birisinin de ***açıklayan peygamber*** (رَسُولٌ مُبِينٌ) olduğunu ifade etmek yine konunun anlaşılması için uygun olacaktır.[64]

---

58 en-Nahl 16/44. (وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ) *"Kendilerine indirilen şeyi insanlara açıkça anlatasın diye sana Kur'ân'ı indirdik. Belki düşünürler."*

59 en-Nahl 16/64. (وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِى ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) *"Biz sana bu kitabı, ancak hakkında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda onlara gerçeği bütün açıklığıyla anlatasın diye, bir de iman edecek bir toplum için doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet kaynağı olsun diye indiriyoruz."*

60 İbrâhîm 14/4. (وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ) *"Kendilerine açıkça anlatabilsin diye, her peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik."*

61 ez-Zuhruf 43/29. (بَلْ مَتَّعْتُ هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ), *"Doğrusu onları (Mekke müşriklerini) ve atalarını kendilerine hak olan Kur'ân ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar (dünya nimetlerinden) yararlandırırım."*

62 Zuhruf 43/63. (وَلَمَّا جَآءَ عِيسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِٱلْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِى تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ)

63 el-Mâ'ide 5/19.

64 ed-Duhân 44/13. (أَنَّىٰ لَهُمُ ٱلذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ) *"Nerede onlarda öğüt almak! Oysa kendilerine açıklayan bir peygamber gelmişti."*

İmam Şâfi'î meşhur eseri *er-Risâle*'de beyan konusunu beş başlıkta ele almakta örneklerle açıklamaktadır. Biz burada sadece üç başlığa değineceğiz.[65]

1. Kur'ân nassı ile yapılan beyan: Kur'ân'da bir ayette kapalı geçen bir konunun ya aynı ayette ya da başka bir ayette açıklaması bulunduğuna değinen İmam Şâfi'î buna dair birçok örnek ortaya koyar. Sözgelimi Bakara sûresinin 183-184. ayetlerinde: "*Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de **sayılı günlerde** farz kılındı ki, takvaya ulaşasınız.*" buyrulmuş ancak bu sayılı günlerin hangi günler olduğunu konusuna değinilmemiştir. Yine aynı sûrenin 185. ayetinde ise: "*Sizden her kim **Ramazan ayında** hazır bulunursa **o ayı oruç tutsun**, kim hasta olur yahut seferde bulunursa, oruç tutamadığı günler sayısınca sıhhat ve ikamet halinde orucunu kaza etsin.*" buyruğu ile sayılı günlerden maksadın Ramazan ayı olduğu ifade edilmiştir.[66]

2. Kur'ân'ın kısmen mücmel bıraktığı ve sünnet tarafından bu mücmel kısma açıklık getirilen durumlardaki beyan: Kur'ân-ı Kerim'de öz olarak yer alan, kapalı yahut çok anlamlı ifade ve konuları açıklığa kavuşturma noktasında Hz. Peygamber'in ve onun sünnetinin beyanının önemine değinen İmam Şâfi'î söz konusu eserinde bu konuda birçok örnek vermektedir:

Mâ'ide sûresi 6. ayette: "*Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edip, topuklara kadar ayaklarınızı da…*" buyrulmaktadır. Bu ayete bakıldığında yüz ve ellerin kaç defa yıkanacağı, başın kaç defa mesh edileceği, yine ayakların mesh mi edileceği yoksa yıkanacağı mı belirtilmemiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in sünnetine müracaat ettiğimizde abdestte yıkanacak azaların en az bir kere yıkanmasının farz, üç defa yıkanmasının ise daha sevap olduğunu görebilmekteyiz. Yine "*(su değmediği için) ateş değecek topukların vay haline!*" hadisi[67] bize ayakların mesh edilmesi değil topukları ile birlikte yıkanmasının gerektiğini ortaya koymaktadır.

---

65 Ayrıca bkz. İbrahim Kafi Dönmez, "Beyan", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/23-25.

66 Muhammed b. İdris eş-Şâfi'î, *er-Risâle*, thk. Ahmed Şâkir (Mısır: Mektebetü'l-Halebî, 1358/1940), 26-28.

67 Buhârî, "Vudû'", 29 (No. 165).

Nisâ sûresinin 12. ayedinde: "*Eğer çocukları yoksa, hanımlarınızın bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. Şayet bir çocukları varsa o zaman mirasın dörtte biri sizindir. Bu paylar*, ***ölenin vasiyeti yerine getirildikten ve varsa, borcu ödendikten*** *sonra verilir*." buyrulmaktadır. Bu ayetten anlaşıldığına göre miras ölen kişinin vasiyeti yerine getirildikten ve borcu tamamen ödendikten sonra kalandan verilir. Ancak Peygamber Efendimiz **vasiyetin mirasın üçte birini geçmemesi gerektiğini ifade ederek vasiyetin miktarını ve sınırlarını** çizmiştir.[68]

3. Kur'ân'ın mücmel hükümlerinin Hz. Peygamber'in sünnetiyle açıklığa kavuşturulması şeklindeki beyan: Kur'ân-ı Kerim'de "*namaz kılın*" "*zekât verin*" şeklinde detayı verilmeksizin emirler yer almaktadır. İşte bu emirlerin detayını belirleyen sünnettir. Sözgelimi namazın kaç vakit ve tam olarak hangi zaman aralıklarında kılınacağı, hangi vakitte kaç rekât kılınacağı, zekâtın miktarı, gibi konularda bilgi için sünnete başvurmak zorunluluğu vardır.[69] Sünnetin Kur'ân'ı beyanı konusunda daha geniş bilgi hadis ve fıkıh usulü kaynaklarında yer almaktadır. Bu konuda müstakil çalışmalar da bulunmaktadır.[70]

Realitenin bize gösterdiği sonuç şudur: Kur'ân-ı Kerim'in en azından bazı ayetlerinin ve ahkamından bir kısmının ek bir açıklama olmadan anlaşılması mümkün değildir. Bu açıklama görevinin Kur'ân'ı en iyi anlayan, onu tebliğ etmekle görevli bir peygambere uygun düşeceği muhakkaktır. Kur'ân dışında da vahiy alan bir peygamberin açıklama ve beyanı olan sünnet bir Müslüman için herhangi bir açıklamadan çok daha değerli ve bağlayıcıdır.

4.3.3. Temsil (Vahyi Şahsında Yaşayarak Örnek Olma) Görevi

Peygamber Efendimiz (s.a.v) Rabbinden aldığı vahyi insanlara iletmiş, vahyin anlaşılmayan noktalarını açıklamış, daha önemlisi vahye önce kendisi uymuş, onu hayatında uygulamış ve uygulamasıyla ümmetine örnek olmuştur. Vahye uyulması konusunda Yüce Rabbimiz birçok ayette, "*Sana vahyolunana*

---

68 Buhârî, "Cenâ'iz", 35 (No. 1295). Burada geçen hadiste Hz. Peygamber, mirasçı olarak bir kızı bulunan Sa'd b. Mâlik'in malının sadece üçte birini vasiyet etmesine müsaade etmiş ve "üçte bir de çoktur" buyurmuştur.

69 Şâfi'î, *er-Risâle*, 28-32.

70 Bu çalışmalara örnek olarak bkz. Süleyman Pak, "Sünnetin Kur'ân'ı Beyan Yönleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 353-381; Mehmet Cengiz, "Hanefî (Fukahâ) Usûlünde Beyân Teorisi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 35 (2020), 129-161.

uy"[71] şeklinde emir üslubunda ya da "*Ben sadece bana vahyedilene uyarım*"[72] şeklinde Hz. Peygamber'in kendi dilinden hatırlatma ve uyarılarda bulunmuştur.

Hz. Peygamber'in vahye uygun yaşantısı Yüce Allah tarafından genelde tüm insanlara, özelde müminlere örnek gösterilmiş, Allah'ı ve ahiret gününü dikkate alan müminler için bu örnekliğin takibi zorunlu kılınmıştır. Konuyu en açık bir şekilde ortaya Ahzâb Sûresi 21. ayetinde yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: (لَّقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرۡجُواْ ٱللَّهَ وَٱلۡيَوۡمَ ٱلۡأٓخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرا) "*Hiç şüphesiz, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler, sizler için Allah Resûlü en güzel örnektir.*" Bu ayetin iki bağlamında söz edilebilir. Birinci bağlam münafıkların azarlanması, fitneci ve gevşek tavırlarının ayıplanması. Bu ayetin iniş sebebi münafıkların Hendek Savaşı'na katılma konusundaki gönülsüz davranmalardır. Bir peygamber olarak Efendimiz (s.a.v) Hendek Savaşı'nda en ön safta yer almış, açlıktan dolayı karnına taş bağlamış, hiçbir koşulda mücadeleden vazgeçmemiştir. Hz. Peygamber'in bu durumu savaş konusunda gevşeklik gösteren kimselere örnek gösterilmiş, onların Allah'a ve ahiret gününe olan inançları sorgulanmış ve tavırları kınanmıştır.[73]

İkinci bağlam ise Hz. Peygamber'in söz ve tavırlarının, yaşantı tarzının tüm müminleri bağlayan bir örnek oluşturmasıdır. Hz. Peygamber'in her hali ve tavrı uyulmaya değerdir. Ancak onun örnekliği dine dair konularda tüm Müslümanlar için bağlayıcı ve zaruridir. Bu bağlayıcılığın dereceleri elbette farklılık arz eder; yerine göre *farz / vacip*, yerine göre *sünnet*, bazen de *müstehab / mendub* olur. Dini alanla doğrudan ilişkisi olmayan beşerî tavırları, dünya işlerine dair söyledikleri ve yaptıkları ise bağlayıcı olmayıp, imkân nispetinde uyulması tercih edilmiştir.[74] Sonuç olarak Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu yaşantı tarzı, filleri ve sözleri bir örnek olarak alınıp yaşamadan dinin uygulanması ve yaşanması imkân dâhilinde değildir.

---

71 el-En'âm 7/106. (ٱتَّبِعۡ مَآ أُوحِيَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ) "*Rabbinden sana vahyolunana uy, O'ndan başka tanrı yoktur, puta tapanlardan* yüz çevir."

72 el-Ahkâf 46/9. (قُلۡ مَا كُنتُ بِدۡعٗا مِّنَ ٱلرُّسُلِ وَمَآ أَدۡرِي مَا يُفۡعَلُ بِي وَلَا بِكُمۡۖ إِنۡ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّ وَمَآ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ مُّبِينٞ) "*De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.*"

73 Bu bağlamda ayetin tefsiri için bkz. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi li-ahkâmi'l-Kur'ân*, (Kahire: Dâru'l-kütübi'l-mısriyye, 1384/1964), 14/155

74 Bkz. Kurtubî, *el-Câmi li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 14/156.

4.3.4. Teşri (Hakkında Hüküm Olmayan Konularda Hüküm Koyma) Yetkisi

Teşri bağlamında sünnet ve Kur'ân hükümleri arasında bir karşılaştırma yapılacak olursa şu dört ilişkiden birinin olduğu görülecektir. Buna göre Sünnet:

1. Kur'ân'daki bir hükmü destekler. Hz. Peygamber'in (s.a.v): "*Gönül hoşnutluğu olmaksızın bir Müslümanın malı bir başkasına helâl olmaz*." ifadesi,[75] "*Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret müstesna mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin*." ayeti[76] ile ifade edilen hükme uymakta ve onu desteklemektedir.

2. Kur'ân'daki bir hükmü açıklar. Yukarıda Hz. Peygamber'in beyan görevine detaylıca vurgu yapılmıştı. İşte bu bağlamda Kur'ân'daki mücmel ve müşkil lafızları açıklığa kavuşturan, umumi hükümleri tahsis eden ve mutlak hükümleri takyit eden sünnet bu kısmı oluşturur. Mesela namaz vakitlerini ve rekât sayılarını ifade eden, namazda kıraatin nasıl olacağını bildiren hadisler, "*Namazı kılın*" ayetini[77] açıklamaktadır. Yine "*Bir kadın halası veya teyzesi üzerine nikâhlanamaz*." hadisi[78], "*Bunların yukarıda sayılanların dışındakiler size helâl kılındı*."[79] ayetinin umumunu tahsis etmektedir.

3. Kur'ân'daki hükmü nesheder. Anne, baba ve akrabaya vasiyet yapılabileceğini bildiren ayetin[80], "*Mirasçıya vasiyet yoktur*" hadisiyle[81] neshedilmesi bu durumun örnekleri arasında zikredilir. Ancak bu görüş Kur'ân'ın sünnetle neshedilebileceğini kabul eden çoğunluğa aittir.

4. Kur'ân'da yer almayan konularda hüküm koyar. Mesela ninenin mirastan pay alması, fıtr sadakası ve vitr namazı gibi Kur'ân'da yer almayan hükümleri koyan hadisler böyledir.[82]

Kur'ân-Kerim'de birkaç ayette Hz. Peygamber'in hakkında herhangi bir hüküm bulunmayan konularda aldığı vahiy çerçevesinde, Kur'ân'ın ruhuna uygun olacak şekilde hüküm koyma yetkisine işaret edilmektedir. Sözgelimi

75 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 34:299 (No. 20695).

76 en-Nisâ 4/29.

77 el-Bakara 2/43.

78 Buhârî, "Nikâh", 28 (No. 5108).

79 en-Nisâ 4/24.

80 el-Bakara 2/180.

81 Ebû Dâvûd, "Vesâyâ", 6 (No. 2870).

82 Mürteza Bedir, "Sünnet" *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/151-152.

A'râf sûresinde Hz. Peygamber'in özellikleri anlatılırken: "*İyiliği emreder ve kötülükten alıkoyar,* ***temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar onların ağır yüklerini indirir, zor tekliflerini hafifletir***" buyrulmaktadır.[83] Tevbe sûresinde ise: "Allah'ın ve peygamberinin haram kıldığını haram saymayanlarla savaşın" ifadesi ile ayette Hz. Peygamber'in haram kılması ile Allah'ın haram kılması yan yana yer almıştır.[84] Ancak Hz. Peygamber'in Kur'ân'da geçmeyen birçok hüküm koyduğu pratik örneklerle ortadadır. O hükümlerden bir tanesi evcil eşek etinin yenmesinin önceden serbest olduğu halde daha sonra Hayber Fethi sırasında Hz. Peygamber tarafından yasaklanmasıdır.

> Buhârî'nin Süveyd b. Saîd'den onun da Ali b. Müshir'den aktardığı rivayete göre Ebu İshak eş-Şeybânî, evcil eşek etinin yenip yenmediğini Abdullah b. Ebu Evfâ'ya sormuş o da şu cevabı vermiştir:
>
> Hayber (Savaşı) günü Peygamber (s.a.v) ile birlikteyken bir ara çok acıkmıştık. Bazı kimseler Medine'nin dışından (evcil) eşekler elde ettiler. Biz de bunları boğazladık ve tencerelerimiz kaynamaya başladı. Tam bu esnada Peygamber Efendimizin çağırtmacı: "*Tencerelerinizi deviriniz ve eşeklerin etlerinden hiçbir şey yemeyiniz*" diye duyuruda bulundu. Biz de tencerelerimizi devirdik. (Ebû İshâk eş-Şeybânî) der ki: Ben Abdullah b. Ebi Evfâ'ya: "*Hz. Peygamber evcil eşeklerin etlerini kesin olarak haram kıldı mı?*" diye sordum, bana: "*Biz kendi aramızda bu konuyu konuştuk ve evcil eşekler dışkı yediği için Resûlullâh* (s.a.v) *onu kesin ve sürekli olarak haram kıldı, görüşüne vardık*" dedi.85

Yine bir erkeğin iki kız kardeşle aynı evli olamayacağına dair hüküm Kur'ân'da yer almaktadır.[86] Ancak bir erkeğin hanımı ile teyzesini ya da halasını aynı anda eş olarak alamayacağı hükmü Hz. Peygamber tarafından konmuştur.[87] Bu konulara kâfirin Müslümana Müslümanın kâfire mirasçı olamayacağı, ninenin mirastan alacağı pay, varislere vasiyetin geçerli olmayacağı gibi burada bahsi konuyu uzatacak hükümler eklenebilir.

---

83 el-A'râf 7/157 (ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلرَّسُولَ ٱلنَّبِيَّ ٱلْأُمِّيَّ ٱلَّذِي يَجِدُونَهُۥ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَىٰهُمْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَٱلْأَغْلَٰلَ ٱلَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ) *"Onlar (vasıflarını) Tevrat ve İncil'de yazılı bulduklarî, ümmî peygambere uyanlardır. O peygamber, onlara, iyiliği emreder ve kötülükten alıkoyar, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar, onların ağır yüklerini indirir, zor tekliflerini hafifletir."*

84 et-Tevbe 9/29 (قَٰتِلُوا۟ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلْحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ حَتَّىٰ يُعْطُوا۟ ٱلْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَٰغِرُونَ) *"Kitap verilenlerden, Allah'a, ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram kıldığını haram saymayanlarla, hak dinini din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın."*

85 Buhârî, "Megâzî", 38 (No. 4220); Müslim, "Sayd ve Zebâih", 26 (No. 5010/1937); İbn Mâce, "Zebâih", 13 (No. 3192).

86 en-Nisâ 4/23.

87 Buhârî, "Nikâh", 28 (No. 5108).

4.4. Sünnetin Değeri ve Konumu

Kur'ân-ı Kerim'in, İslâm dinin temel kaynağı olduğu, kendisini Müslüman olarak tanımlayan her bireyin şüphesiz olarak kabul ettiği bir noktadır. Bu konuda hiçbir farklı yorumun olmadığı cümlenin malumudur. Ancak Kur'ân'ın her konuyu aynı açıklıkla ele almadığı da insaf sahibi olan herkesin kabul ettiği bir başka hususdur. Açıklanmayan ve yer verilmeyen konuların nasıl ele alınacağı ve bu noktada hangi kaynaktan istifade edileceği sorusu hiç şüphesiz ilk olarak akla Hz. Peygamber'i getirmektedir. Hz. Nebi, Yüce Allah tarafından kendisine indirilen Kur'ân'ı hem insanlara iletmiştir hem de onu açıklayıp yorumlamıştır. Bu yüzden Hz. Peygamber'in Kur'ân yorumu olarak ifade edebileceğimiz sünneti bu noktada ikinci kaynak olarak yine İslâm dünyasında hüsn-i kabul görmüştür. Çeşitli zamanlarda ortaya çıkan münferit aykırı sesleri bir kenarda tutacak olursak sünnetin fonksiyonelliğini ve işlerliğini reddeden en önemli grup Hindistan'da 18. ve 19. asırda ortaya çıkan **Ehlü'l-Kur'ân**'dır. Sir Seyyid Ahmed Han (ö.1315/1898), Çerâğ Ali (ö.1313/1895) ve Gulâm Ahmed Pervîz (ö.1405/1985) gibi isimlerin yer aldığı bu sünnet karşıtı söylem Hz. Peygamber'i sadece bir mikrofon ya da bir postacı gibi görmüştür ancak bu görüşlerin tarih sahnesinde yankısı çok fazla olmamıştır.[88] Hz. Peygamber'in yorum ve uygulamalarını yok sayan bu gibi **Kur'ân İslâm**'ı söylemleri tarihin hiçbir döneminde kendisini İslâm toplumunun geneline yaslayamamış kenarda köşede rağbet edilmeyen fikirler olarak kalmıştır.[89]

5. Günümüzde Hadis Çalışmaları

20. asırda İslâm dünyasında hadis çalışmaları giderek daha yoğunluk kazanmaya başladı. Hint ve Arap âleminde özellikle klasik hadis kaynaklarının tahkik ve neşri için önemli girişimler oldu. Bu girişimler sonucunda birçok hadis kaynağı istifade edilecek hale getirilerek Müslümanların hizmetine sunuldu. Osmanlı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk hadis çalışması olarak *Sahîh-i Buhârî*'nin muhtasarı olan *Tecrîd-i Sarîh*'in Türkçeye çevrilmesi gösterilebilir. Mütercim Ahmed Naim (ö.1934) tercümeye yazdığı *Mukaddime*'de ha-

---

88 Daha geniş bilgi için bkz. Zaferullah Daudî, *Şah Veliyyullah Devlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 275-280.

89 Sünnetin konumu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Hayri Kırbaşoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet, Eleştirel Bir Yaklaşım* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 117-213; Enbiya Yıldırım, *Kur'ân Bize Yeter Söylemi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020); Saffet Sancaklı, *Hadis İnkarcılığı, Hadis Karşıtlarının İddiaları ve Cevapları* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017).

dis usulüne dair uzunca bilgiler verip, Ceatani gibi oryantalistlerin iddialarını cevaplamaya çalışmıştır. Daha sonra Tayyib Okiç (ö.1977), Ahmed Dâvûdoğlu (ö.1983), Mehmet Sofuoğlu (ö.1990) gibi önemli isimler canlı bir akademik hayat geçiş sürecine kadar hadis ilminin Türkiye'de varlığını sürdürmesi noktasında bir köprü vazifesi gördüler. 20. asrın ortalarına doğru Türkiye'de açılan ilahiyat fakülteleri hadis ilminin akademik gözle araştırılmasına imkân sağlamış, özellikle 80'li yıllardan sonra yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarında hadis tarihi, hadis metinlerinin sıhhatinin tespiti için yeni birtakım kriterlerin ortaya konması, tarihte ve günümüzde hadisin anlaşılması ve yorumlanması gibi konularda önemli çalışmalar ve araştırmalar ortaya konmuştur.

İslâm dininin anlaşılması ve yaşanması noktasında hadislerin fonksiyonu ve etkisi inkâr edilmeyecek kadar açık ve nettir. Kur'ân'ın detaya inmeden değindiği ya da hiç değinmediği konularda, birçok ibadetin yerine getiriliş tarzı gibi hususlarda sünnetin ve onun günümüze aktaran hadis metinlerinin rehberliği olmadan bir çözüm ortaya koymak mümkün değildir. Bu noktada sahih hadis literatürünün doğru anlaşılması ve günün şartları içerisinde yeniden okunup yorumlanması önem kazanmaktadır. Tarihten günümüze kadar olan literatür birikiminden elde edilen tecrübe de göstermektedir ki, hadislerin anlaşılması ve yorumlanması yorumlayanın kişisel özellikleri, anlayanların anlayış tarzları, dönemin algısı ve zamanın ruhu gibi etkenler çerçevesinde her dönemde farklı olmuştur.

6. Hadisin Kaynak Kitapları

Günümüzde üzerine en çok konuşulan konuların başında elbette sünnet ve hadis gelmektedir. Hemen hemen her gün değişik yayın organlarında değişik üslup ve konularla sünnet ve konumu, hadisler ve onların sıhhati üzerine birçok bilgi verilmektedir. Her gün binlerce kişi "Hz. Peygamber şöyle buyurdu…" diyerek söze başlamakta ve başta sosyal medya olmak üzere çeşitli mecralarda Hz. Peygamber'in hadislerini ve sünnetini insanlarla paylaşmaktadır. Bu paylaşımlarda çoğunlukla kaynak bilgisi ihmal edilmekte ve ortaya çıkan kaynaksız hadis yığını müminlerin hadis ve sünnete karşı güvenlerini aşındırmaktadır.

Bir konuda hayrı teşvik etmek için bile olsa kaynaksız ve senedi bilinmeyen bir hadisi paylaşmak yük ve sıkıntı olarak bir mümine yeter. Bu yüzden hadis üzerine gelişigüzel konuşmak yerine söz ve bilginin kaynağını bilinçli

bir şekilde tetkik etmek en güzel mümin tavrıdır. Hadis âlimleri bir metnin Hz. Peygamber'e dayandırılabilmesi için en az şu iki şartı taşıması gerektiği konusunda fikir birliği içindedirler.

1. Hadisin Hz. Peygamber'e kadar ulaşan bir senedinin (ravi zincirinin) olması

2. Bu hadisin erken dönem (rivayet döneminde oluşan) kaynak eserlerde yer alması.

Bu iki şartı taşıdığı zaman o metnin hadis olma ihtimali söz konusu olur. Ondan sonra sahih ya da zayıf olup olmadığı incelenir. Yukarıdaki iki şartı taşımayan bir metnin zayıf mı sahih mi olduğu incelenmez ve Hz. Peygamber'e aidiyeti ciddiye bile alınmaz.

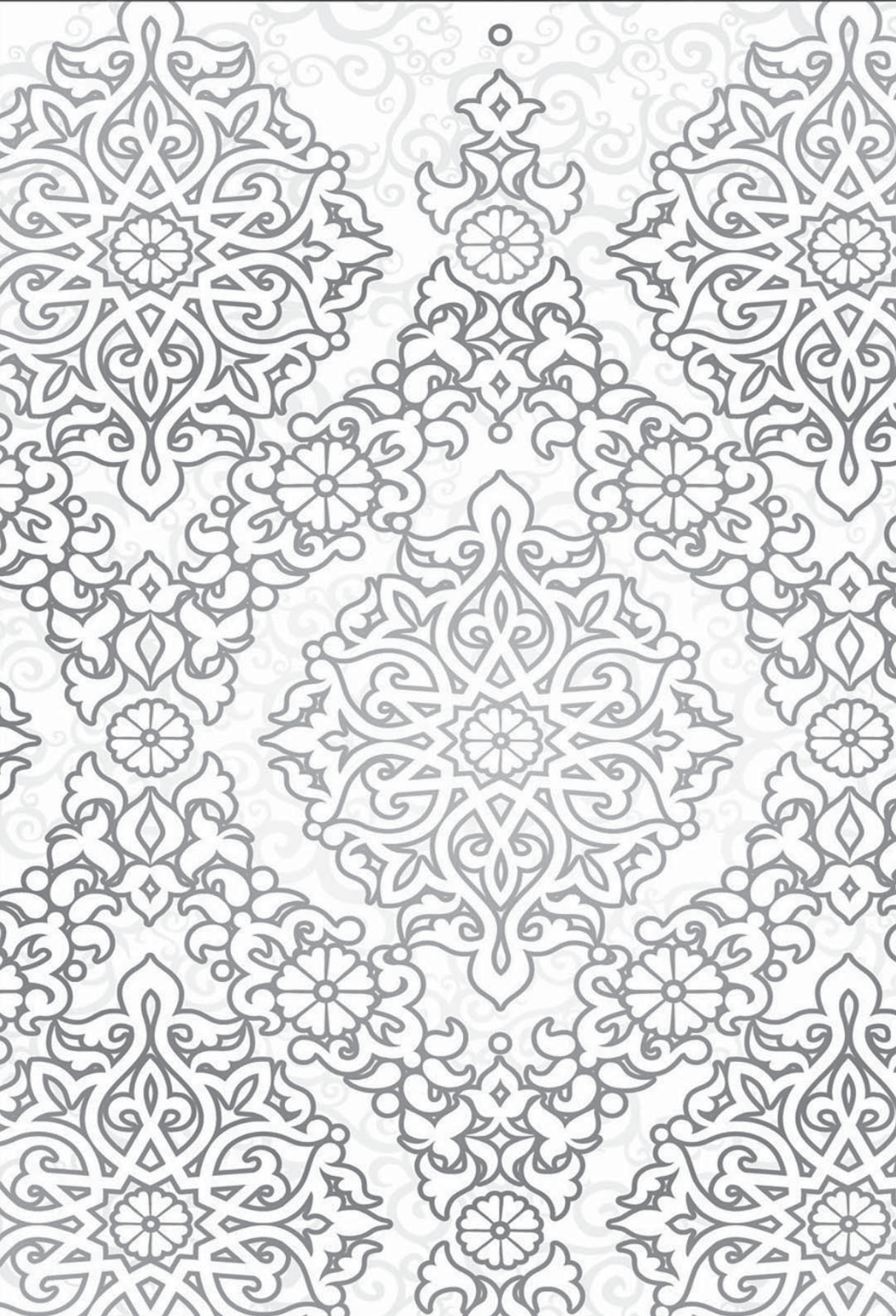
İlk beş asır içerisinde muhaddisler Hz. Peygamber'in sünnetini ve hadislerini korumak ve sonraki nesillere aktarmak için birçok kitap yazmışlardır. Günümüze kadar yazılı olarak ulaşan ilk hadis kitabı Ma'mer b. Râşid'in (ö.153/770) *el-Câmi* ve Mâlik b. Enes'in *el-Muvatta*' isimli eserleridir. Ümmet nezdinde en çok kabul gören kitaplar ise yukarıda isimleri sayılan ve *kütüb-i tis'a* adı ile şöhret bulan dokuz hadis kitabıdır. Ayrıca Abdürrezzak b. Hemmâm ve Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe'nin *Musannefleri*, Darekutnî ve Beyhakî'nin *Sünenleri*, Tayâlisî, Ebû Ya'lâ, Bezzâr, Hümeydî'nin *Müsnedleri* ve İbn Hibbân'ın ve İbn Huzeyme'nin *Sahihleri* ile Taberânî'nin üç *Mu'cem*'i de hadisin ana kaynakları içinde önemli yere sahiptir.

Hadis metinlerinin anlaşılması yazılan şerh kitapları, sıhhatinin tespiti ortaya konulan kriterleri ele alan *usûlü'l-hadîs* veya *ulûmü'l-hadîs* edebiyatı, hadis metinlerini bize kadar aktaran ravilerin kişilik veya mesleki açıdan durumlarını ele alan *cerh* ve *ta'dîl* kitapları, yine ravilerin hayatlarını inceleyen *tabakât* kitapları, hadislerden istifadeyi kolaylaştıran derleme ve *zevâid* edebiyatı gibi kategorilere ait kitaplar hadislerden istifade etmeyi kolaylaştıran yardımcı hadis kaynakları olarak mütalaa edilir.

Son söz olarak Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmek zor iştir. Günümüzde de bir metne hadis niteliğini vermek için bilinçli bir araştırmanın gerektiğini ve en azından kaynağından emin olmak lazım geldiğinin altı çizilmelidir. Yoksa bilerek ya da bilmeyerek Hz. Peygamber'e nispet ettiğimiz ama ona ait olmayan bir sözden dolayı sorumluluk taşımış oluruz. Yüce Mevlâ bizi bu tür yanlışlıklardan korusun ve okuduklarımızdan ilmi, ameli ve kalbi olarak istifade etmeyi nasip etsin.

I. İMAN

KİMLİK BİLİNCİ

1. NİYET

İslâm dini eylemin değerini onun niyeti ile bağlantılı görür ve amelin zihindeki formuna çok önem verir. Hiçbir ibadet niyetinden bağımsız ele alınmaz. Niyet edilmeden kılınan namaz birtakım fiziki hareketlerden başka bir şey değildir. Namaza ruhunu veren şeydir niyet. Yine niyetsiz tutulan oruç en fazla bedenin riyazetine ve dinlenmesine yol açar. Oruca Cenâb-ı Hakk'ın rızasına ait bir ibadet mührü vuran, niyetten başka bir şey değildir. Zekâtı verirken kişi verdiği şeyin zekât olduğunu bilecek ve bildirecektir. Kâbe'nin etrafında dönüş "niyet ettim Allah rızası için hac yapmaya" demedikten sonra beyhude dolanıştan başka bir şey değildir.

Kur'ân-ı Kerim'den sonra İslâm dininin en sahih kaynaklarından biri olarak kabul edilen İmam Buhârî'nin *el-Câmi'u's-Sahîh*'i *"Ameller niyete göredir"* hadisi ile başlar. İmam Buhârî bütün hadislerden önce niyet hadisini koymuş ve onu kitabının bir önsözü gibi düşünmüştür. Çünkü niyet sahih olmadan diğerlerinin hiçbir anlamı yoktur.

Şâfi'î mezhebinin imamı Muhammed b. İdris eş-Şâfi'î (ö.204/820), Hanbelî mezhebinin imamı Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), *Kütüb-i Sitte* müelliflerinden Ebû Dâvûd (ö.275/889), Tirmizî (ö.279/892) gibi önemli âlimler: *"Ameller niyete göredir."* hadisini İslâm'ın üçte biri olarak kabul ederler.[1] Ebû Dâvûd ise bütün hadislerin aslında dört hadis etrafında dönüp dolaştığını söyler. Bu dört hadisten biri de (إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ) hadisidir.[2]

Birinci hadiste geçen: *"Kim bir hanım için hicret ederse…"* ifadesinin bir hikâyesi vardır. Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret ederken içlerinden bir tanesi Ümmü Kays adında bir hanım sahabinin ardına düşmüş ve onu peşi sıra Medine'ye gelmiştir. Amaç hicret etmek değil bu hanımefendiye kavuşup onunla evlenmektir. Mekke'den Medine'ye hicret edenler Allah Teala'nın muhaciri olurken bu kişi Ümmü Kays'ın muhaciri olmuş ve toplum içerisinde böyle anılmıştır.[3]

---

1 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-şerhi sahîhi'l-buhârî* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1379), 1/11.

2 İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-ulûm ve'l-hikem* (Kâhire: Dâru'l-fecr, 2006), 16.

3 Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 9/106.

Eski zamanlarda bedevinin birisi çölde giderken suyu biter ve su temini için kuyu aramaya başlar, nihayet derdine derman olacak bir kuyu bulur. Ancak kuyuya inmek için devesini bağlamak zorundadır. Devenin semerinin arkasında bulunan kazığı söken bedevi onun uygun bir yere çakar ve devesini bağladıktan sonra kuyuya iner suyunu içer ve devesini de sular. Dönerken yere çaktığı kazığı sökmeyi düşünür ancak, bir başka insan gelir faydalanır niyeti ile kazığı sökmekten vazgeçip yoluna devam eder. Günler sonra aynı kuyunun başına bir başkası gelir devesini kazığa bağlar, suyunu içer ve dönerken, bir başkasının ayağına takılır niyeti ile kazığı söker alır. Her ne kadar birbirine ters hareket etmiş olsalar da çöldeki bu iki kişi niyet açısından hayır işlemiştir.

Diğer taraftan yapılan işlerde niyetin ne kadar belirleyici olduğunu iki numaralı hadis net olarak ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber Efendimize soru soran sahabi aslında aynı işi yapan kişilerin farklı amaçlarına işaret ediyor. Herkesin savaştan farklı bir beklentisi olduğunu ifade ediyor. Hz. Peygamber de sadece hak ve hakikatin üstün gelmesi niyeti ile yapılan mücadelenin cihat çerçevesinde değerlendirileceğini vurguluyor.

Hayatta yapmaya niyetlenip de yapamadığımız şeyler olur. Onları yapmış gibi kabul eder Yüce Allah. Nitekim üç numaralı hadiste Hz. Peygamber (s.a.v) şehadeti arzulayıp da yatağında ölen kimsenin şehit olarak yazılacağını ifade eder. İslâm'ın büyük komutanı, Seyfullah (Allah'ın Kılıcı) lakaplı Hâlid b. Velîd Allah yolunda yaptığı onca savaş ve cihada rağmen savaş meydanında değil evinde ölüm döşeğinde tabii bir ölümle ruhunu teslim etmiştir. Şehadet bir nasip meselesi, şehadet arzusu ise bir talep, irade ve niyet meselesidir. Dolayısıyla Allah yolunda mücadele etme arzusunu yüreğinde taşıyan ve bu uğurda canını severek vermeyi isteyen kimse şehadet mertebesine ulaşmadan normal bir ölüm ile bu dünyadan ayrılsa bile Allah ona şehadet makamını nasip eder.

Dört numaralı hadiste de ifade edildiği üzere Peygamber Efendimiz (s.a.v) Tebük Seferi'ne çıktığında seferin zorluğundan dolayı münafıklar mazeret ileri sürerek sefere katılmayıp Medine'de kalmışlardı. Ancak Medine'de kalan sadece münafıklar olmadı. Sefere çıkmayı arzuladıkları halde gerçekten mazeretleri olanlar da vardı. Hz. Peygamber sefer esnasında sahabesi ile sohbet ederken bunlardan bahsetti. Medine'de kalmak zorunda olan bu yiğitlerin manen kendi yanlarında ve cihadın sevabına ortak olduklarını ifade etti. Sahabe "Ey Allah'ın elçisi onlar Medine'de değiller mi? Nasıl bizimle aynı

yolu yürümüş, aynı vadileri aşmış sayılır?" diye sorduklarında Hz. Peygamber, niyet ve arzunun belirleyiciliğine işaret ederek 'mazeretleri olmasaydı burada olacaklardı' değerlendirmesinde bulunmuştur.

Son olarak bir iyiliğe niyetlenmek İslâm dininde başlı başına bir değer ifade eder. Kişi iyiliğe niyetlense, sonra bir şekilde ondan vazgeçse niyeti boşa gitmiş değildir. Çünkü zihindeki iyilik ve hayrın da bir karşılığı vardır. Bu yüzden de kim bir hayra niyetlenir de ondan vazgeçerse bir sevap alır. Aynı şey kötülük için geçerli değildir. Kim kötülüğe niyetlenirse ona hemen günah yazılmaz. Burada önce niyetin fiiliyata geçmesi ve kötülüğün işlenmesi gerekir. Niyetlendiği kötülüğün çirkin yüzünü gördüğünde bundan vaz geçen kimse tıpkı iyiliğe niyetlenip vazgeçen kimse gibi bir hasenesini alır.

1.1. Serlevha Âyetler

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعۡبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرۡفٖۖ فَإِنۡ أَصَابَهُۥ خَيۡرٌ ٱطۡمَأَنَّ بِهِۦۖ وَإِنۡ أَصَابَتۡهُ فِتۡنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجۡهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةَۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡخُسۡرَانُ ٱلۡمُبِينُ

İnsanlardan bir kısmı Allah'a, kıyısından kenarından, (zayıf bir bağ ile) kulluk eder. Kendisine bir iyilik dokunursa içi rahatlar, başına bir bela gelirse yüz üstü (gerisin geriye) döner. Dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte apaçık kayıp budur.

(el-Hacc 22/11)

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ

Kurbanların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Allah'a sadece sizin ihlâs ve samimiyetiniz ulaşır. (el-Hacc 22/37)

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ

Allah, sizi kasıtsız yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz, fakat kalplerinizin kazandığı (bile bile yaptığınız) yeminlerden sorumlu tutar. Allah, çok bağışlayandır, Halîm'dir. (el-Bakara 2/225)

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ

De ki: "İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir." (Âl-i İmrân 3/29)

1.2. Amel Niyet ile Değer Kazanır

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ، عَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**الأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَلِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوِ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ**».[4]

1. Hz. Ömer, Resûl-i Ekrem'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Şüphesiz ameller niyete göredir. Kişi için ancak niyet ettiği şey vardır. Kim dünyalık bir şey için hicret etmiş ise sadece onu elde eder. Kim de bir hanım için hicret etmiş ise, en fazla onunla evlenmiş olur. Kısacası kişinin hicreti, hicret ettiği şeyle sınırlıdır.*"

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: «جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا القِتَالُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَإِنَّ أَحَدَنَا يُقَاتِلُ غَضَبًا، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً»، فَرَفَعَ إِلَيْهِ رَأْسَهُ، قَالَ: وَمَا رَفَعَ إِلَيْهِ رَأْسَهُ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ قَائِمًا، فَقَالَ: «**مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ العُلْيَا، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ**».[5]

2. Ebû Musa el-Eş'arî şöyle rivayet etmiştir: Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, Allah yolunda savaşmak ne demektir? Kimimiz öfkesi için, kimimiz ise kavmiyetçilik uğruna savaşıyor." dedi. Resûlullâh (s.a.v) ayakta olan adama doğru başını kaldırarak şöyle buyurdu: "*Her kim Allah'ın dini en yüce olsun diye savaşırsa o, Aziz ve Celil Allah'ın yolundadır.*"

1.3. Kişiye Niyetinin Sevabı Verilir

حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ، وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ، قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ: أَخْبَرَنَا، وقَالَ حَرْمَلَةُ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ، أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «**مَنْ سَأَلَ اللهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ، بَلَّغَهُ اللهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ.**»[6]

---

4 Buhârî, "Îmân", 39 (No. 54).

5 Buhârî, "İlim", 45 (No. 123).

6 Müslim, "İmâre", 157 (No. 4930/1909).

3. Sehl b. Huneyf'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kim tüm samimiyetle Allah'tan şehit olmayı isterse, yatağında ölse bile, Allah onu şehitler mertebesine ulaştırır.*"

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ، فَقَالَ: «**إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا، وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا، إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ، حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ.**»[7]

4. Câbir b. Abdullah şöyle demiştir: Bir seferde iken Hz. Peygamber (s.a.v) bize şöyle buyurdu: "*Medine'de öyle erler var ki yürüdüğünüz her yolda ve aştığınız her vadide sizinle beraberdirler. Ancak hastalık onları bu seferden alıkoymuştur.*"

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنِ الْجَعْدِ أَبِي عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيُّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، قَالَ: «**إِنَّ اللهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ، فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبَهَا اللهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا، كَتَبَهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَإِنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبَهَا اللهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا، كَتَبَهَا اللهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً.**»[8]

5. Abdullah b. Abbâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Cenâb-ı Allah iyilikleri ve kötülükleri kaydeder, sonra bunların ne olduğunu açıklar. Kim bir iyiliğe niyetlenip teşebbüs eder de sonra onu yapmazsa Allah ona tam bir sevap yazar. Eğer bir iyiliğe niyetlenip onu yaparsa Allah ona en az on sevaptan başlamak üzere yedi yüz katının daha fazlasını yazar. Kim bir kötülüğe niyetlenip sonra onu yapmazsa Allah ona katından tam bir sevap yazar eğer kötülüğe niyetlenip onu yaparsa bir günah yazar.*"

---

7 Müslim, "İmâre", 159 (No. 4932/1911).

8 Müslim, "İmân", 207 (No. 338/131).

حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَتَكَلَّمْ قَالَ قَتَادَةُ إِذَا طَلَّقَ فِي نَفْسِهِ فَلَيْسَ بِشَيْءٍ.**»[9]

6. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Allah, ümmetimin içinden geçen düşünceleri bağışlamıştır, eyleme dökmedikleri müddetçe.*"

1.4. Kişi Niyeti Üzere Diriltilir

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ ﷺ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**يَغْزُو جَيْشٌ الكَعْبَةَ، فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الأَرْضِ، يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ**» قَالَتْ: قُلْتُ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ، وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟» قَالَ: «**يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ.**»[10]

7. Hz. Â'işe şöyle aktarmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v): "*Bir ordu Kâbe üzerine yürür, Beydâ denilen yere geldiklerinde yer yarılıp orada bulunanların hepsi baştan sona yerin dibine sokulur.*" Hz. Â'işe der ki: Ben "Ey Allah'ın Resûlü onlar içinde ticaret amacı ile yola çıkan o orduya dahil olmayanlar da varken onların hepsi nasıl yere sokulur" diye sordum. Resûlullâh: "*Onların hepsi baştan sona yerin dibine sokulur sonra niyetlerine göre diriltilirler.*" cevabını verdi.

[9] Buhârî, "Talâk", 11 (No. 5269).

[10] Buhârî, "Büyû'", 49 (No. 2118).

2. İLİM

İslâm'da ilmin nihai amacı Allah (c.c) rızasıdır. Bu amacın dışına çıkan kimse cennetin kokusunu dahi duyamaz. İslâm'ı anlamak çabası bir Müslüman için önemlidir. Bu bağlamdaki çabayı Yüce Allah çok değerli sayar. Dinini anlayan ve anlatan kişi bir bakıma peygamberlerin varisidir. Onların miras bıraktığı değerleri kendi ruhuna ve çağının ruhuna taşır. Bu yüzden onların bu değerli çabası meleklerin desteği ile karşılık bulur ve melekler onlar için kanatlarını yere serer.

Bu bölümdeki hadislerin genelinden çıkabilecek sonuca göre insanın bilmesi gereken dinî bilgi şu dört noktada toplanır: Kişinin Allah'ı (c.c) tanıması, kendini tanıması, bir kul olarak kendisinden bekleneni bilmesi, İslâm dinini iyi bilmesi. İnsan bildiğinin farkında olması gerektiği gibi, bilmediğinin de farkında olması gerekir. Meşhur Arap dili âlimlerinden Halil b. Ahmed'in şöyle dediği rivayet olunur:

> "İnsanlar dört kısımdır. Bir adam bilir, bildiğini de bilir. Bu âlim kişidir ona uyun ve ondan istifade edip soru sorun. Bir adam bilmez ama bilmediğini bilir. Bu kişi cahildir. Onu eğitip bilgilendiriniz. Bir adam bilir, ama bildiğini bilmez. Bu kişi akıl sahibi değildir, onu uyandırın. Bir adam bilmez ama bilmediğini de bilmez. O kişi ahmaktır, ondan uzak durun, sakının."[11]

Müslümanın, bilgisiz olduğu bir konuda konuşması ve fetva vermesi çok yanlıştır. Bilmiyorum diyebilmek de ilmin bir parçasıdır. 20 numaralı hadiste Abdullah b. Mes'ûd'un Kinde kapıları önünde kıssa anlatanların anlattıklarına "İçinizden bir şeyler bilenler bildiklerini söylesin. Bilmeyenler de "الله اعلم" (Allah bilir) desin. Zira birinizin bilmediği bir şey için 'Allah bilir' demesi en büyük ilimdir" diyerek tepki göstermesini de böyle anlamak gerekir. Yine Abdullah b. Mes'ûd her konuda fetva veren kimseyi deli olarak nitelemiştir.

Bilginin faydalı ve dönüştüren bir rolü olması gerekir. Boş ve faydasız, pratikte bir anlamı olmayan bilginin peşine düşmek hoş karşılanmaz. 21 numaralı hadiste Hz. Ömer'in farazi ve var olmayan bir şeyden soru soran kimseye gösterdiği tepkiyi böyle anlamak mümkündür.

---

[11] İbn Abdilber el-Kurtubî, *Câmi' u beyâni'l-ilm ve fadlihi* (Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî,1994), 820.

Amel edilmeyen bir bilgi de boş ve faydasız bilgi çerçevesinde değerlendirilir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) tavsiyesi ve duası faydasız ilimden Allah'a (c.c) sığınmaktır.

Dinî bilgiyi gizlemek bir Müslüman için günah sebebidir. Bildiğini bir başkasına aktarmak başkasını da bilgilendirmek zorundadır. Hz. Peygamber (s.a.v) kendisinden bir hadisi duyup ezberleyip başkasına aktarana dua etmiştir. İlmi bir başkasına aktaran öğrenci yetiştiren kimse amel defteri kapanmayan üç kişiden biridir.

Müslümanın Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerini dinleyip aktarması ilmin en önemli parçasıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) sahabesi ondan duyup bellediklerini kendinden sonraki nesillere aktarmışlardır. Böylece elimizdeki hadis kitapları oluşmuş ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünneti günümüze ulaşmıştır. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v) söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi ve onaylamadığı bir tavrı onun hadisi gibi aktarmak İslâm'daki en büyük günahlardan biridir. Hadis uydurmak tabiri ile de anılan bu işin cezası bizzat Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından cehennem azabı olarak bildirilmiştir. Bu yüzden doğruluğundan şüphe edilen bir sözü iyice araştırmadan hadis diye aktarmaktan sakınmak gerekir.

2.1. Serlevha Âyetler

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذينَ لَا يَعْلَمُونَ

De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (ez-Zümer 39/9)

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوْتِيَ خَيْرًا كَثيرًا

O (Cenâb-ı Allah) dilediğine hikmet verir. Kime hikmet verilmişse, hiç şüphesiz ona büyük bir hayır verilmiştir. (el-Bakara 2/269)

مَثَلُ الَّذينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا

Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir. (el-Cumu'a 62/5)

فَسْئَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun. (en-Nahl 16/43)

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

Bilmediğin bir şeyin ardına düşme; çünkü doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların her biri ondan (ardına düştüğün şeyden) sorumludur. (el-İsrâ 17/36)

فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

Hakkında bilgi sahibi olmadığınız bir hususta niçin tartışıyorsunuz! Allah bilir, siz ise bilemezsiniz. (Âl-i İmrân, 3/66)

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقيمينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اُولٰئِكَ سَنُؤْتيهِمْ اَجْرًا عَظيمًا

Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve iman edenler, sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ederler. Onlar, namazı kılan, zekâtı veren, Allah'a ve ahiret gününe iman edenlerdir. İşte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz. (en-Nisâ 4/162)

2.2. İlim Elde Etmenin Değeri

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ -وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى، قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا وقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا- أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «(...) **وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمِ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ، وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ، لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ.**»[12]

8. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "*(...) "Kim ilim elde etmek üzere yola çıkarsa Allah ona ilim arayışı sebebi ile cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir topluluk Allah'ın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakeresini yaparsa üzerlerine huzur ve sükûnet iner, onları rahmet kaplar, melekler çepeçevre kuşatır ve Allah nezdinde makbul olan kimseler içerisinde onları anar. Bir kimsenin ameli kendisini geride bırakırsa soyu sopu onu ilerletmez.*"

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خِدَاشٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الوَاسِطِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: قَدِمَ رَجُلٌ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ، وَهُوَ بِدِمَشْقَ فَقَالَ: مَا أَقْدَمَكَ يَا أَخِي؟ فَقَالَ: حَدِيثٌ بَلَغَنِي أَنَّكَ تُحَدِّثُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: أَمَا جِئْتَ لِحَاجَةٍ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: أَمَا قَدِمْتَ لِتِجَارَةٍ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: مَا جِئْتُ إِلَّا فِي طَلَبِ هَذَا الحَدِيثِ؟ قَالَ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَبْتَغِي فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الجَنَّةِ، وَإِنَّ المَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضَاءً لِطَالِبِ العِلْمِ، وَإِنَّ العَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ حَتَّى الحِيتَانُ فِي المَاءِ، وَفَضْلُ العَالِمِ عَلَى العَابِدِ، كَفَضْلِ القَمَرِ عَلَى سَائِرِ الكَوَاكِبِ، إِنَّ العُلَمَاءَ وَرَثَةُ الأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَّثُوا العِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ.**»[13]

9. Kays b. Kesîr şöyle rivayet etmiştir: Bir adam Medine'den kalkarak Şam'da bulunan Ebü'd-Derdâ'nın yanına gelir. Ebü'd-Derdâ: "Kardeşim! Seni buraya getiren sebep nedir?" diye sorar. Adam: "Senin Hz.

12 Müslim, "Zikir, Dua, Tevbe ve İstiğfar", 38 (No. 6853/2699).

13 Tirmizî, "İlim", 19 (No. 2682).

Peygamber'den (s.a.v) rivayet ettiğini öğrendiğim bir hadis" cevabını verdi. Ebü'd-Derdâ: "yani sen herhangi bir ihtiyaçtan dolayı gelmedin öyle mi?" diye sordu. Adam: "Hayır ben sadece bu hadisi öğrenmek için geldim" dedi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ: Ben Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu işittim: "*Kim ilim elde etmek üzere yola çıkarsa Cenâb-ı Allah onu ilim arayışı sebebi ile cennetin yoluna koyar. Melekler hoşnut olarak ilim öğrenen için kanatlarını yere serer. Göktekiler ve yerdekiler, hatta denizdeki balık bile onun için Allah'tan bağışlanma diler. Bir âlimin kendisini ibadete vermiş bir âbid karşısındaki üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Hiç şüphesiz âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne altın miras bırakırlar ne de gümüş. Bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Kim bu mirastan alırsa tam bir pay almış olur.*"

وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ يَخْطُبُ يَقُولُ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَيُعْطِي اللَّهُ.**»[14]

10. Muâviye b. Ebû Süfyân Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Allah* (c.c) *kimin hayrını dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar. Ben sadece pay edenim, veren ise Allah'tır.*"

2.3. İlmin Amacı Allah Rızasıdır

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ أَبِي طُوَالَةَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعْمَرٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**» يَعْنِي رِيحَهَا.[15]

11. Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Cenâb-ı Allah'ın rızası için öğrenmesi gereken bir ilmi, dünyalık bir menfaat elde etmek için öğrenen kimse cennetin kokusunu dahi alamayacaktır.*"

14 Müslim, "Zekât", 100 (No. 2392/1037).

15 Ebû Davûd, "İlim", 12 (No. 3664).

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ لَهُ نَاتِلُ أَهْلِ الشَّامِ: أَيُّهَا الشَّيْخُ حَدِّثْنَا حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ. قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ. فَقَدْ قِيلَ. ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ. قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ. وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ. فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلاَّ أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ. فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ.**»[16]

12. Süleyman b. Yesâr şöyle dedi: İnsanlar Ebû Hureyre'nin yanından ayrıldılar. Ardından Şam ahalisinden Nâtil (b. Kays) Ebû Hureyre'ye, "ey Şeyh, bize Hz. Peygamber'den (s.a.v) işittiğin bir bir hadis aktarsan ya" dedi. Ebû Hureyre de "Evet, ben Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim" dedi: "*Kıyamet gününde insanların, üzerine ilk hüküm verilecek olanı şehit edilen bir adamdır. Yüce Allah'ın huzuruna getirilir. Allah* (c.c) *ona nimetlerini tarif eder, o da tanır. Sonra Allah ona: 'Bu nimetler hakkında ne yaptın?' diye sorar. Şehit: 'Senin uğrunda çarpıştım,* nihayet *şehit oldum.' der. Allah ona: 'Yalan söyledin! Sana cesur denilsin diye çarpıştın, öyle de oldu sana cesur denildi.' buyurur. Sonra emir verilir, o adam yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılır. Bir başkası da ilmi öğrenip öğreten ve Kur'ân'ı okuyan bir adamdır. Bu adam da Cenâb-ı Allah'ın huzuruna getirilir ve Allah kendisine nimetlerini tarif eder, o da tanır. Allah: 'Bunlar hakkında ne yaptın?' diye sorar. Adam: 'İlmi öğrendim ve öğrettim. Senin rızan için Kur'ân okudum.' der. Yüce Allah: 'Yalan söyledin, sana âlim desinler diye ilim öğrendin, kârî desinler diye de Kur'ân okudun. Sana öyle de dediler.' buyurur, sonra onun hakkında emir verir ve yüzü üstü sürüklenerek cehenneme atılır. Hesaba çekilenlerden biri de Allah'ın geniş imkânlar sağladığı ve kendisine malın her çeşidinden verdiği adamdır. Bu*

[16] Müslim, "İmâre", 152 (No. 4923/1905).

da getirilir ve Allah ona nimetlerini tarif eder, o da tanır. Allah: 'Bunlar hakkında ne yaptın?' diye sorar. Adam: 'Uğrunda mal sarf edilmesini dilediğin her yola senin için mal sarf ettim.' der. Allah: 'Yalan söyledin, sana cömert desinler diye yaptın, sana cömert de denildi.' buyurur, sonra emir verilir ve yüzü üstü sürüklenerek cehenneme atılır."

حَدَّثَنَا أَبُو الأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ المِقْدَامِ العِجْلِيُّ البَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**مَنْ طَلَبَ العِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ العُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ.**»[17]

13. Ka'b b. Mâlik Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "*Âlimlerle ilim yarıştırmak, cahiller ile tartışmak ve insanların teveccühünü kazanmak amacıyla ilim elde etmeye çalışan kimseyi Allah* (c.c) *cehenneme sokar.*"

2.4. Faydalı İlim

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**سَلُوا اللَّهَ عِلْمًا نَافِعًا، وَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ.**»[18]

14. Câbir (b. Abdullah)'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v), şöyle buyurmaktadır: "*Allah'tan faydalı ilim isteyin ve fayda vermeyen ilimden Allah'a sığının.*"

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَخِيهِ عَبَّادِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الأَرْبَعِ مِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لاَ يُسْمَعُ.**»[19]

---

17 Tirmizî, "İlim", 6 (No. 2654).

18 İbn Mâce, "Dua", 3 (No. 3843).

19 Nesâî, "İsti'âze", 18 (No. 5467).

15. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v), şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Allah'ım dört şeyden sana sığınırım; faydasız ilimden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten, işitilmeyen duadan.*"

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ –يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ– وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ –هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ– عَنِ الْعَلاَءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاَثَةٍ إِلاَّ مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ.**»[20]

16. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*İnsan öldüğü zaman üç şey dışında amel defteri kapanır. Sadakayı cariye, faydalı ilim, dua eden evlat.*"

2.5. Bildiği ile Amel Etmek

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، أَنْبَأَنَا أَبُو قُدَامَةَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ ﷺ: «**مَنْ يَزْدَدْ عِلْماً يَزْدَدْ وَجَعاً.**» **وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: «مَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي أَنْ يُقَالَ لِي مَا عَلِمْتَ؟ وَلَكِنْ أَخَافُ أَنْ يُقَالَ لِي مَاذَا عَمِلْتَ؟**»[21]

17. Ebü'd-Derdâ (r.a) şöyle demiştir: "*İlmi artanın acısı da artar. Benim kendi adıma korktuğum şey, 'ne bildiğim' değil 'bildiğim ile ne amel ettiğim' sorgusudur.*"

أَخْبَرَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مَزْيَدٍ، عَنْ أَوْفَى بْنِ دَلْهَمٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: «**تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ تُعْرَفُوا بِهِ، وَاعْمَلُوا بِهِ تَكُونُوا مِنْ أَهْلِهِ.**»[22]

18. Hz. Ali şöyle demiştir: "*İlim öğrenin ki onunla tanınasınız. Bildiğiniz ile amel edin ki ilim ehli olasınız.*"

---

20 Müslim, "Vasiyye", 14 (No. 4223/1631).

21 Dârimî, "İlim", 13 (No. 283-84).

22 Dârimî, "İlim", 13 (No. 279).

أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ: «**اعْلَمُوا مَا شِئْتُمْ أَنْ تَعْلَمُوا, فَلَنْ يَأْجُرَكُمُ اللهُ بِالْعِلْمِ حَتَّى تَعْمَلُوا.**»[23]

19. Mu'âz b. Cebel şöyle demiştir: "*Öğrenmek istediğiniz şeyi öğrendikten sonra onunla amel ediniz. Hiç şüphesiz amel etmediğiniz sürece Cenâb-ı Allah sırf bilgiye ecir ve mükafaat vermez.*"

2.6. Bildiğini Başkasına Öğretmek

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، مِنْ وَلَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**نَضَّرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا، فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ، فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ، وَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ لَيْسَ بِفَقِيهٍ.**»[24]

20. Zeyd b. Sâbit, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "*Benden hadis duyup onu iyice belleyen ve başkasına aktaran kişinin yüzünü Allah ağartsın. Nice ilim sahibi vardır ki, bilgisini kendinden daha iyi anlayana aktarır. Nice ilim sahibi vardır ki bilgisini tam anlamıyla kavramış değildir.*"

حَدَّثَنَا شِهَابُ بْنُ عَبَّادٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لاَ حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الحَقِّ، وَآخَرُ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا.**»[25]

21. Abdullah (b. Mes'ûd), Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Ancak iki kişiye gıpta edilir. Birincisi Allah'ın kendisine verdiği malı gece gündüz Allah yolunda harcayan kimse. İkincisi de Allah'ın kendisine verdiği hikmete (ilim ve irfana) göre hüküm veren ve onu insanlara öğreten kimse.*"

---

23 Dârimî, "İlim", 12 (No. 280).

24 Ebû Dâvûd, "İlim", 10 (No. 3660).

25 Buhârî, "Ahkâm", 3 (No. 7141)

2.7. Hadis Uydurmanın Günahı

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الجَعْدِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْصُورٌ، قَالَ: سَمِعْتُ رِبْعِيَّ بْنَ حِرَاشٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيًّا، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**لاَ تَكْذِبُوا عَلَيَّ، فَإِنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَلِجِ النَّارَ**.»[26]

22. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Benim adıma yalan söylemeyin. Kim benim söylemediğim bir şeyi bana isnad ederse ateşe girsin.*"

حَدَّثَنَا أَبُو الوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قُلْتُ لِلزُّبَيْرِ: «**إِنِّي لاَ أَسْمَعُكَ تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَمَا يُحَدِّثُ فُلاَنٌ وَفُلاَنٌ؟**» قَالَ: «**أَمَا إِنِّي لَمْ أُفَارِقْهُ، وَلَكِنْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ**.»[27]

23. Abdullah b. Zübeyr şöyle demiştir: Babam Zübeyr (b. Avvâm)'a: "Başkalarının rivayet ettiği gibi seni Hz. Peygamber'den hadis rivayet ederken işitmedim" dedim. O da şu cevabı verdi: "*Hiç şüphesiz ben daima Allah Resûlü* (s.a.v) *ile beraberdim. Ancak ben Resûlullâh'ın 'Her kim benim adıma yalan söylerse, ateşten yerine hazırlansın' dediğini işittim.*"

حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ العَزِيزِ، قَالَ أَنَسٌ: إِنَّهُ لَيَمْنَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ حَدِيثًا كَثِيرًا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «**مَنْ تَعَمَّدَ عَلَيَّ كَذِبًا، فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ**.»[28]

24. Enes (b. Mâlik) şöyle demiştir: "*Hiç şüphesiz sizlere çok hadis* rivayet *etmekten beni alıkoyan şey Hz. Peygamber'in* (s.a.v)*: 'Her kim benim adıma bilerek yalan söylerse, ateşten yerine hazırlansın' hadisidir.*"

---

26 Buhârî, "İlim", 38 (No. 106).

27 Buhârî, "İlim", 38 (No. 107).

28 Buhârî, "İlim", 38 (No. 108).

وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَرْمَلَةَ بْنِ عِمْرَانَ التُّجِيبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ أَنَّهُ سَمِعَ شَرَاحِيلَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ أَخْبَرَنِي مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ يَأْتُونَكُمْ مِنَ الأَحَادِيثِ بِمَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلاَ آبَاؤُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ لاَ يُضِلُّونَكُمْ وَلاَ يَفْتِنُونَكُمْ.**»[29]

25. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Âhir zamanda ne sizin ne de atalarınızın işitmediği hadisleri size* rivayet *eden yalancı deccâller olacaktır. Onlardan sakının ki sizi saptırıp fitneye düşürmesinler.*"

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ رَبِيعَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ الْمَسْجِدَ وَالْمُغِيرَةُ أَمِيرُ الْكُوفَةِ، قَالَ: فَقَالَ الْمُغِيرَةُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «**إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ، فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.**»[30]

26. Ali b. Rabî'a şöyle demiştir: Mescide geldim, Kûfe Emiri Muğîre (b. Şu'be) de oradaydı. Muğîre Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktardı: "*Hiç şüphesiz benim adıma yalan söylemek başkası adına yalan söylemeye benzemez. Kim bilerek ve kasten benim söylemediğim bir şeyi bana nispet ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.*"

2.8. İlmi Gizlemenin Günahı

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ أَلْجَمَهُ اللَّهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**»[31]

27. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Kendisine soru sorulan bir kimse (o konudaki) bilgisini gizlerse Allah kıyamet günü onun ağzına ateşten bir gem vurur.*"

---

29 Müslim, "Mukaddime", 7.

30 Müslim, "Mukaddime", 4.

31 Ebû Dâvûd, "İlim", 9 (No. 3658).

2.9. Bilmediği Konuda Konuşmamak

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنْ الْعِبَادِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا.**»[32]

28. Abdullah b. Amr b. Âs, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "*Cenâb-ı Allah ilmi kullar arasından çekip almaz. Onun yerine âlimleri onların arasından çekip alır ve böylece ilim ortadan kalkmış olur. Ortada herhangi bir âlim bırakmayınca insanlar cahilleri lider edinir. Onlara soru sorulur, onlar da bilmedikleri halde fetva verirler. Neticede hem kendileri sapar hem de insanları saptırırlar.*"

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: «**كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ جُلُوسًا، وَهُوَ مُضْطَجِعٌ بَيْنَنَا، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ قَاصًّا عِنْدَ أَبْوَابِ كِنْدَةَ يَقُصُّ وَيَزْعُمُ، أَنَّ آيَةَ الدُّخَانِ تَجِيءُ فَتَأْخُذُ بِأَنْفَاسِ الْكُفَّارِ، وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: وَجَلَسَ وَهُوَ غَضْبَانُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللهَ، مَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ شَيْئًا، فَلْيَقُلْ بِمَا يَعْلَمُ، وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ: اللهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّهُ أَعْلَمُ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَقُولَ: لِمَا لَا يَعْلَمُ: اللهُ أَعْلَمُ.**»[33]

29. Mesrûk (b. el-Ecda') şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd'un yanında oturuyorduk, o da aramızda uzanmış yatıyordu. Bir adam çıkageldi ve "Ey Ebû Abdurrahman! Kinde kapıları önünde kıssa anlatan birisi duman mucizesinin geleceğini, kâfirlerin nefeslerini alıp götüreceğini, müminlerin ise bundan nezle olmuş gibi etkileneceğini söylüyor." dedi. Abdullah b. Mes'ûd (uzandığı yerden kalktı) oturdu ve kızgın bir şekilde şöyle dedi: "*Ey insanlar, Allah'tan korkun. Sizden biriniz bir şey biliyorsa söylesin, bilmeyen kimse ise En doğrusunu Allah bilir (Allahu a'lem) desin. Zira birinizin bilmediği bir konuda 'en doğrusunu Allah bilir' demesi en büyük ilimdir.*"

---

32 Buhârî, "İlim", 34 (No. 100).

33 Müslim, "Sıfatü'l-cenne", 39 (No. 2798).

أَخْبَرَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ يَزِيدَ الْمِنْقَرِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ يَوْمًا إِلَى ابْنِ عُمَرَ ﷺ مَا، فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَا أَدْرِي مَا هُوَ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ: «**لَا تَسْأَلْ عَمَّا لَمْ يَكُنْ، فَإِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَلْعَنُ مَنْ سَأَلَ عَمَّا لَمْ يَكُنْ.**»[34]

30. (Yezîd b. Müslim) şöyle dedi: Bir gün adamın biri Abdullah b. Ömer'e geldi ve anlayamadığım bir konuda soru sordu. Abdullah b. Ömer ona: "*Var olmayan bir konu hakkında soru sorma. Ben Ömer b. Hattâb'ın var olmayan bir konuda soru soran kişiyi lanetlediğini işittim*" dedi.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: «**إِنَّ الَّذِي يُفْتِي النَّاسَ فِي كُلِّ مَا يُسْتَفْتَى لَمَجْنُونٌ.**»[35]

31. Abdullah b. Mes'ûd şöyle demiştir: "*İnsanların her sorduğuna fetva veren kimse delinin tekidir.*"

2.10. Öğretimde Bıkkınlık Oluşturmamak

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: «**كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الأَيَّامِ، كَرَاهَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا.**»[36]

32. Abdullah İbn Mes'ûd şöyle dedi: "*Hz. Peygamber* (s.a.v) *bizde bıkkınlık oluşur endişesi ile vaaz ve öğretim için bizim durumumuza uygun günleri gözetlerdi.*"

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُذَكِّرُ النَّاسَ فِي كُلِّ خَمِيسٍ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَوَدِدْتُ أَنَّكَ ذَكَّرْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ؟ قَالَ: «**أَمَا إِنَّهُ يَمْنَعُنِي مِنْ ذَلِكَ أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُمِلَّكُمْ، وَإِنِّي أَتَخَوَّلُكُمْ بِالْمَوْعِظَةِ، كَمَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَخَوَّلُنَا بِهَا، مَخَافَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا.**»[37]

---

34 Dârimî, "İlim", 3 (No. 131).

35 Dârimî, "İlim", 6 (No. 187).

36 Buhârî, "İlim", 11 (No. 68).

37 Buhârî, "İlim", 12 (No. 70).

33. Ebû Vâil (Şakîk b. Seleme) şöyle dedi: Abdullah b Mes'ûd her perşembe bize sohbet ederdi. Bir kişi ona 'Ey Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün sohbet etsen' dedi. Abdullah b. Mes'ûd şöyle cevap verdi: "*Beni her gün size sohbet etmekten alıkoyan şey size bıkkınlık verme endişesidir. Ben sizin durumunuza uygun zamanı gözetiyorum. Tıpkı Hz. Peygamber'in* (s.a.v) *bizde bıkkınlık oluşur endişesi ile vaaz ve öğretim için bizim durumumuza uygun günleri gözetlediği gibi.*"

2.11. Sadece Hanımlara Özgü İlim Meclisi

حَدَّثَنَا آدَمُ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ الأَصْبَهَانِيِّ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ ذَكْوَانَ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ: قَالَتِ النِّسَاءُ لِلنَّبِيِّ ﷺ: غَلَبَنَا عَلَيْكَ الرِّجَالُ، فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ، فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ، فَوَعَظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ، فَكَانَ فِيمَا قَالَ لَهُنَّ: «**مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلاَثَةً مِنْ وَلَدِهَا، إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ**» فَقَالَتِ امْرَأَةٌ: وَاثْنَتَيْنِ؟ فَقَالَ: «**وَاثْنَتَيْنِ**»[38]

34. Ebû Sa'îd el-Hudrî şöyle demiştir: Hanım sahabiler Hz. Peygamber'e: "(Senin sohbetinden istifade etme konusunda) erkekler bize baskın geliyor. Katından bize özel bir gün tahsis etsen." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) kadınlara (ders yapacağı) bir gün kararlaştırdı. (O günde) kendilerine vaaz etti ve onlara bazı şeyleri emretti. Söyledikleri arasında şu sözler de vardı: "*Sizden herhangi bir kadının üç çocuğu kendinden önce ölürse o çocuklar mutlaka cehennem ateşine karşı o kadına perde olur.*" Kadınlardan biri: "İki çocuk da olur mu?" diye sordu. Peygamber Efendimiz "*İki çocuk da olur.*" buyurdu.

38 Buhârî, "İlim", 35 (No. 101).

3. İMAN

İnanmak, bir şeyi yürekten benimsemek, kalbiyle kabullenmek, eylemiyle dışa vurmaktır. Bu bağlamda bir kişinin, tek Rab, yegâne Ma'bûd, kendisinden başka tapınılacak hiçbir tanrının olmadığı Allah'a; Onun meleklerine; insanlara doğru yolu, istikamet üzere yaşamayı göstermek üzere gönderdiği Peygamberlerine; bir hidayet rehberi olarak peygamberlerine indirdiği kitaplara; her şeyin hesabının görüldüğü, ceza ve mükâfat günü olan Ahiret gününe; varlık aleminde olan biten her şeyin yüce Mevlâ'nın kudreti, takdiri, dilemesi sonucunda meydana geldiğine, yani kader ve kazanın Allah'tan olduğuna inanması, o kişiyi mümin kılar. Mümin imanı, aynı zamanda onun tarifi ve mahiyetini belirleyen sınırlarıdır.

Kişinin, kitap ve sünnette kesin ifade ve delillerle ortaya konan, altı iman esasını benimsemesi demek aslında onun kendi mahiyetini ve dünya hayatı içinde varoluşunun sınırlarını bilmesi ve onların farkına varması demektir. Yoksa sadece 'ben Allah'a, meleklere, peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe inandım' demek insanı gerçek anlamda mümin kılmaz. Bu inanç esasları kişinin hayatında, eylemlerinde, diğer, insanlarla, hayvanlarla, çevre ve tabiatla ilişkilerinde bir yön çizmeli, bir farkındalık oluşturmalıdır.

Allah'a inanmak, insana Yüce Yaratıcı ile kendi arasında bir çizgi çizdirir ve sınırlarını öğretir. Allah'a iman, insanın hiçbir zaman kendisinde mutlak kudret ve tanrılık vasfı görmeyeceğini teminat altına alır. Allah'ı Rab kabul etmekle insan, rızkı asıl verenin Allah (c.c) olduğunu bilir ve ne kendisini ne de bir başkasını Rezzâk olarak tanımaz. Hiç kimseye insanüstü vasıflar yüklemez. Bilir ki yaratan da O'dur, doğru yola ileten de. Dirilten de O'dur öldüren de. Yediren de O'dur, içiren de. Hastalandığında şifa veren, zorda kaldığında yardım eden yine O'dur. Her şey onun ilmi, izni, iradesi ve kudreti ile varlık ve eylem boyutu kazanır. Kısacası kişinin kendisini veya bir başka varlığı tanrılaştırma temayülünden vazgeçmesi, yaratılmış bir varlık olarak acziyetini kavramasıdır.

Melekler her daim Allah'a itaat ve ibadet ile meşgul olan, O'nun emirlerini sorgusuz sualsiz yerine getiren, günah işleme kabiliyeti, erkeklik ya da dişilik gibi cinsiyeti, arzu, şehvet duyguları, gıda ihtiyaçları olmayan iradesiz varlıklardır. Oysa insan iyilik ya da kötülük yapabilme iradesi, doğru ve yanlışı ayırt edebilme yeteneği ile meleklerden ayrılır. Meleklere iman eden insan

kendisinin mahiyet olarak bir melek olmadığının bilincinde olur. Günah işlememenin, hata yapmamanın meleklerin bir özelliği olduğunu bilir ve kendisinin tövbe ile şükür, özür ile teşekkür arasında bir varlık olduğunu kabul eder. Buna göre hata yaptığı yerde başkasını suçlamak yerine özrünü bilir ve kabahat ve suçu her daim başkasında arayarak kendisinin günahsız olduğu gibi bir kanaat içinde olmaz. Meleklere inanan insan hata yaptığında bu hatasının farkına varan ve hatası karşısında Allah'tan af, kuldan özür dileyebilen insandır.

Yüce Allah insanlara doğru ve yanlışı göstermek üzere yeryüzüne peygamber göndermiş ve peygambere de rehber olarak kitap vermiştir. Peygambere ve vahye inanan adam, kendisine bu yolla gelen güzel ve hayırlı şeyleri kabul edip onlara uymak, kötü ve çirkin olanlardan ise uzak durmak zorundadır. İnsan ile hayvan arasındaki en önemli fark budur. Hayvanın iradesi olmadığı için imtihanı da yoktur. Bu bağlamda kitaba ve peygambere ihtiyaç duymaz. Sevk-i tabii ile yaşar, karnını doyurur, arzularını giderir, hayatını yüce Rabbin kendisine verdiği içgüdüsüyle sürdürür. Mümin ise işlerinde kitaba uymayı esas edinir, işlerini kitabına uydurmak yoluna gitmez.

Benzer şekilde ahiret inancı da kişinin adalet ve hakkaniyet duygusunun pekişmesine, başkasının hakkını ihlal etmenin Ahiretteki karşılığını idrak etmesine katkıda bulunur. Aksi takdirde imanın şartı altıdır deyip bir nefeste onları saymakla insan iman etmiş olmaz.

İmanın esaslarına gönülden iman edene mümin dendiği gibi, onların tamamını ya da herhangi bir esası açıktan reddeden kimseye de kâfir denir. Diliyle bu iman esaslarını benimsediğini iddia ettiği halde bu esasları kalben kabul etmeyen, imanı sadece söylem seviyesinde kalana da münafık ismi verilir. Ayrıca yüce Rabbin hükümranlığına ortak koşan, onun Rablık sıfatlarını ve yetkisini herhangi bir başka varlık cisimle paylaştığı iddiasını dile getiren kimse ise müşrik olarak nitelendirilir.

3.1. Serlevha Âyetler

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَ

Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyi kişi Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman edendir. (el-Bakara 2/177)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr eden kimse iyice sapıtmıştır. (en-Nisâ 4/136)

وَاعْلَمُوا اَنَّ فيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطيعُكُمْ فى كَثيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْايمَانَ وَزَيَّنَهُ فى قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ اُولٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ

Bilin ki, aranızda Allah'ın elçisi bulunmaktadır. Eğer o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah, size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize güzel göstermiş; inkârı, fasıklığı ve (İslâm'ın emirlerine) karşı çıkmayı da çirkin göstermiştir. İşte bunlar doğru yolda olanların ta kendileridir. (el-Hucurât 49/7)

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فى سَبيلِ اللّٰهِ اُولٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

Müminler o kimselerdir ki Allah'a ve peygamberine inanır, sonra (bu inancında) asla şüpheye düşmez ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat ederler. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir. (el-Hucurât 49/15)

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰى اِثْمًا عَظيمًا

Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur. (en-Nisâ 4/48)

3.2. İman Esasları

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ «يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الإِيمَانُ؟» قَالَ: «**أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكِتَابِهِ وَلِقَائِهِ وَرُسُلِهِ وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الآخِرِ.**» قَالَ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الإِسْلاَمُ؟» قَالَ: «**الإِسْلاَمُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلاَ تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤَدِّيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ.**» قَالَ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الإِحْسَانُ؟» قَالَ: «**أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنَّكَ إِنْ لاَ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ.**» قَالَ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟» قَالَ: «**مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ وَلَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَلَدَتِ الأَمَةُ رَبَّهَا فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا كَانَتِ الْعُرَاةُ الْحُفَاةُ رُءُوسَ النَّاسِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاءُ الْبُهْمِ فِي الْبُنْيَانِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا فِي خَمْسٍ لاَ يَعْلَمُهُنَّ إِلاَّ اللَّهُ.**» ثُمَّ تَلاَ ﷺ {**إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ**} قَالَ: ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «رُدُّوا عَلَيَّ الرَّجُلَ.» فَأَخَذُوا لِيَرُدُّوهُ فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُ.**»[39]

35. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v) bir gün insanların arasında iken yanına bir adam gelip "Ey Allah'ın Resûlü, iman nedir?" diye sordu. Resûlullâh: "*Allah'a, meleklerine, kitabına, onunla buluşmaya, elçilerine ve ahirette dirilmeye iman etmendir*" buyurdu. Bunun üzerine adam: "Ey Allah'ın Resûlü, islâm nedir?" diye sordu. Resûlullâh: "*Allah'a ibadet etmek, ona hiçbir şeyi şirk koşmaman, farz namazı kılman, farz zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır.*" buyurdu. Adam bu sefer: "Ey Allah'ın Resûlü, ihsan nedir?" diye sordu. Resûlullâh: "*Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmendir. Zira sen onu görmesen de muhakkak o seni görür.*" buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet ne zamandır?" diye sordu. Hz. Peygamber: "*Soru sorulan kişi bu konuda sorandan daha fazla bilgili değildir. Ancak sana onun alametlerini anlatayım. Cariye kendi efendisini doğurursa bu kıyamet alametlerindendir. Yalın ayaklı çıplak ayak takımı insanların başına geçerlerse bu kıyamet alametlerindendir. Çobanlar bina yarıştırmaya başlarsa bu kıyamet alametlerinden-*

[39] Müslim, "Îmân", 5 (No. 97/9).

dir. Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi Allah'tan başka kimsenin bilmediği beş şeye dahildir." buyurdu. Ardından "***Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz Allah'ın katındadır. O, yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.***" âyetini[40] okudu. Daha sonra adam gitti ve Resûlullâh: "*O adamı bana geri getirin*" buyurdu. Onu geri getirmek için yola çıktılar ama izine rastlayamadılar. Bunun üzerine Resûlullâh: "*O adam Cebrail'di. İnsanlara dinlerini öğretmek için gelmişti*" buyurdu.

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنِ الأَوْزَاعِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَيْرُ بْنُ هَانِئٍ قَالَ حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ عَنْ عُبَادَةَ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**مَنْ شَهِدَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ، أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ، وَرُوحٌ مِنْهُ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ.**»[41]

36. Ubâde (b. Sâmit)'in (r.a) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Kim Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek ilah olduğuna, ortağı bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu ve Resûlü, Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve O'ndan bir ruh olduğuna, cennet ve cehennemin de hak olduğuna şehadet ederse, Allah onu ameline göre cennete sokar.*"

3.3. İmanın Dereceleri ve Kemali

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلاَلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمَانِ.**»[42]

37. Ebû Hureyre rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*İman yetmiş küsür şubedir. Hayâ da imandan bir şubedir.*"

---

40 Lokmân, 31/34.

41 Buhârî, "Ehâdîsü'l-Enbiyâ", 47 (No. 3435).

42 Müslim, "İmân", 57 (No. 152/35).

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لاَ يُحِبُّهُ إِلاَّ لِلَّهِ، وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ.**»[43]

38. Enes (r.a) Resûl-i Ekrem'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Şu üç özellik kimde bulunursa imanın tadını almış olur. Cenâb-ı Allah'ı ve onun resûlünü, onların dışında kalan her şeyden daha fazla sevmek. Sevdiği kişiyi sadece Allah için sevmek, Allah'ın, kendisini küfürden kurtarmasından sonra tekrar küfre düşmeyi, ateşe atılacakmış gibi ürküntüyle karşılamak.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ وَبِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ قَالاَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ -وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ- الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**ذَاقَ طَعْمَ الإِيمَانِ مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالإِسْلاَمِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولاً.**»[44]

39. Abbâs b. Abdülmuttalib rivayet ettiğine göre o Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, peygamber olarak Muhammed'e razı olan kişi imanın tadını almıştır.*"

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**أَفْضَلُ الأَعْمَالِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ.**»[45]

40. Ebû Zerr'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için kızmaktır.*"

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ.**»[46]

---

43 Buhârî, "Îmân", 14 (No. 21).

44 Müslim, "Îmân", 56 (No. 151/34).

45 Ebû Dâvûd, "Sünne", 3 (No. 4599).

46 Buhârî, "Îmân", 6 (No. 13).

41. Enes (r.a) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sizden biriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe imanda olgunluğa erişemez.*"

حَدَّثَنَا أَبُو اليَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ.**»[47]

42. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki sizden hiçbiriniz beni (anne ve) babasından ve çocuğundan daha fazla sevmedikçe imanda olgunluğa ermiş sayılmaz.*"

حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ عَبْدِ العَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.**»[48]

43. Enes b. Mâlik'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sizden hiçbiriniz beni (anne-) babasından, çocuğundan ve tüm insanlardan daha fazla sevmedikçe imanda olgunluğa ermiş sayılmaz.*"

حَدَّثَنَا حَسَنٌ، حَدَّثَنَا أَبُو هِلَالٍ الرَّاسِبِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَلَّمَا خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَّا قَالَ: «**لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ.**»[49]

44. Enes b. Mâlik şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.v) hutbelerinin neredeyse tamamında şöyle söylemiştir: "*Güvenirliliği olmayanın imanı, Sözünde durmayanı dini olmaz.*"

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا طَلْقُ بْنُ غَنَّامٍ عَنْ شَرِيكٍ وَقَيْسٍ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**أَدِّ الأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَكَ وَلاَ تَخُنْ مَنْ خَانَكَ.**»[50]

---

47 Buhârî, "Îmân", 7 (No. 14).

48 Buhârî, "Îmân", 7 (No. 15).

49 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20/33 (No. 12567).

50 Tirmizî, "Büyû", 38 (No. 1264).

45. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sana emanet bırakana emanetini sağ salim geri ver. Emanetine ihanet edene sen ihanet etme.*"

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ الدَّسْتُوَائِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ، عَنْ جَدِّهِ مَمْطُورٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: «**إِذَا سَرَّتْكَ حَسَنَتُكَ وَسَاءَتْكَ سَيِّئَتُكَ فَأَنْتَ مُؤْمِنٌ**» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، فَمَا الْإِثْمُ؟ قَالَ: «**إِذَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ شَيْءٌ فَدَعْهُ.**»[51]

46. Ebû Ümâme (el-Bâhilî) şöyle rivayet etmiştir: Bir adam Peygamber Efendimize: "Ey Allah'ın elçisi, iman nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Yaptığın iyilik seni mutlu, yaptığın kötülük de mutsuz ediyorsa sen müminsin.*" dedi. Adam: "Günah nedir ya Resûlallâh?" dedi. Hz. Peygamber: "*Bir şey seni rahatsız eder, gönlünü sıkarsa onu terk et.*" buyurdu.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ جَاءَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلُوهُ إِنَّا نَجِدُ فِي أَنْفُسِنَا مَا يَتَعَاظَمُ أَحَدُنَا أَنْ يَتَكَلَّمَ بِهِ. قَالَ: «**وَقَدْ وَجَدْتُمُوهُ؟**» قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: «**ذَاكَ صَرِيحُ الإِيمَانِ.**»[52]

47. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'in (s.a.v) ashabından bazıları gelip kendisine: "İçimizde öyle şeyler hissediyoruz ki, herhangi birimiz onu söylemeyi bile büyük (günah) sayıyor; ne buyurursunuz?" diye sordu. Peygamber Efendimiz: "*Gerçekten onu hissettiniz mi?*" diye sordu. Onlar: "Evet" deyince: "*İşte açık iman budur.*" buyurdu.

---

51 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36/537 (No. 22199).

52 Müslim, "Îmân", 210 (No. 341/132).

4. ALLAH

İnsanoğlu en başından itibaren bu alemin nasıl var olduğunu, kendisinin bu alemde nasıl bulunduğunu, niye bulunduğunu ve sonunda nereye gideceğini her daim sorgulamış ve bunlar üzerine kafa yorup fikirler üretmiştir. İnsanoğlu fıtratında bir inanma ve tapınma duygusu ile dünyaya gelir. Yüce Allah: "*Ben insan ve cinleri bana tapınsınlar, kulluk etsinler diye yarattım.*"[53] buyururken Hz. Peygamber de bir kudsî hadiste Yüce Allah'a nispetle: "*Ben bütün kullarımı Hanif olarak yarattım.*" der.[54] Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in Rabbini arayışını anlatan **âyet**ler bu bağlamda en güzel örneği oluşturmaktadır. Hz. İbrahim aklı ermeye başladığında, tabiatı keşfi sırasında ilk aradığı şey bir ilah olmuştur. Önce, yıldızları, sonra Ay'ı, daha Güneş'i en sonunda da bunların hepsini yaratan Allah'ı bulmuş ve onu bu arayışının sonucu Kur'ân-ı Kerim'de şu ifadelerle dile getirilmiştir: "*Şüphesiz ben sadece hak dine boyun eğip yüzümü, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a çevirdim ve ben, O'na ortak koşanlardan değilim.*"[55]

Yüce Allah'ın zatını bize tanıtan en mükemmel bilgi İhlâs sûresinde yer almaktadır. Zaten Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'e "Bize Rabbini tanıt" dediklerinde Cebrail İhlâs sûresini getirdi: "*De ki: Allah tektir. O Samed'dir (O hiçbir şeye muhtaç değildir ama her şey O'na muhtaçtır). O doğurmamıştır, doğmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi değildir.*"[56] Bu yüzden Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadiste İhlâs sûresinin Kur'ân'ın üçte birini oluşturduğu ifade edilmektedir. Çünkü Kur'ân bütünü ile dikkate alındığında üç temel konuyu anlatmaktadır. Bunlardan birincisi iman esasları, diğeri ibadet esasları, üçüncüsü de beşeri ilişkilerdeki ölçüdür. Kur'ân'ın anlattığı üç konudan biri olan iman esasları en temel şekilde İhlâs sûresinde anlatılmaktadır. Kültürümüzde yer alan "üç İhlâs bir hatim yerine geçer" düşüncesi de kaynağını bu hadisten almaktadır. Kur'ân ve Sünnet ışığında İslâm'daki Allah inancı ile ilgili şunlar söylenebilir:

---

53 ez-Zâriyât 51/56.

54 Müslim, "Cennet", 63 (No. 2865).

55 el-En'âm 6/79.

56 Tirmizî, "Tefsîr", 92 (No. 3364).

Allah'ın varlığının bir öncesi yoktur. Çünkü O zatı ile evveldir, ezelidir. Üzerine bir yokluk geçmemiştir. "Allah'tan önce ne vardı?" gibi bir soru sormak abestir. Çünkü varlıkların ilkidir. Allah'tan öncesi diye bir şey yoktur. Allah'ın varlığının sonu yoktur. Çünkü O ölümsüzdür, ebedidir, sondur, ahirdir.

Allah zatında tektir. Bu teklik sadece sayı açısından değildir. O rablığında, ilahlığında ve varlığında eşsizdir. Hiçbir varlık bu konuda O'na eş olamaz. Allah'ın tekliği vahdaniyeti bir Müslüman'ın dili ile ikrar kalbi ile tasdik etmesi gereken en önemli iman esasıdır. Kelime-i şehadet ve kelime-i tevhid olarak şekillenen bu iman esası hayatımızın her anında bizim ölçümüzdür. "Allah'tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed de onun kulu ve elçisidir" dedikten sonra bir Müslüman başka hiçbir varlığı hayatının ölçüsü ve mihveri yapamaz.

Allah'ın eşi ve benzeri yoktur. O'nun zatı hakkında aklımıza hayalimize hangi şekil, hangi suret, hangi fikir geliyorsa Allah bunların dışındadır. Bizim aklımız ve algımız O'nun zatını kavrayacak, anlayacak hiçbir melekeye sahip değildir. O doğmamış doğrulmamıştır, Yaratılmışlara mahsus olan baba, anne, evlat ve benzeri hiçbir vasıfla nitelendirilemez.

Allah var olmak ve varlığını devam ettirmek için hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Tüm varlıklar O'na muhtaçtır. O ise ihtiyaç sahibi olmaktan uzaktır.

Yüce Allah'ın zatı hakkında bilinmesi gerekenler dışında detay bilgi vermemesi O'nun, zatı hakkında detaylara girilmesini ve zatının sorgulanmasını murat etmediği şeklinde yorumlanmıştır. O'nun zatı hakkındaki soruların bir süre sonra kısır döngüye dönüşeceği bir gerçektir. Bu yüzden bu tarz sorgulamalar Hz. Peygamber tarafından bizzat şeytanın vesvesesi olarak nitelendirilmiş ve bu sorular zihnine üşüşen kimseye "ben Allah'a iman ettim" demesini ve sorulardan uzak durmasını tavsiye etmiştir.

Allah'ın zatı hakkında bilinmesi gerekenler yukarıda beş maddede özetlenirken gerek Kur'ân-ı Kerim, gerekse hadisler Yüce Allah'ın sıfatları hakkında bol bol bilgi vermiştir. Böylece zatı hakkında değil, nimetleri ve sıfatları hakkında düşünülmesi gerektiği düşüncesi oluşmuştur. Allah'ın sıfatlarından zatına mahsus olanlar vardır. Bunlar Allah ile insanlarda ortak olan sıfatlardır. Allah zatı ile hayat sahibi (الحي), her şeyi bilen (العليم), her şeyi işiten (السميع), her şeyi gören (البصير), her şeyi dileyen (المريد), her şeye gücü yeten (القدير), ve konuşma kudretine sahip olan (المتكلم) varlıktır. Bu sıfatlar, mükemmel şekilde ve

noksansız olarak Allah'ın zatında mevcut iken belli bir oranda da insanlarda da bulunur.

Yüce Allah'ın sadece kendine mahsus fiili sıfatları vardır. O, "ol!" deyince olduran (المكون), yaratan (الخالق), yarattıklarının rızkını veren (الرزاق), bir örneğe ihtiyaç duymadan her şeyi sıfırdan yaratandır (الْبَدِيعُ).

Yüce Allah'ın sıfatları elbette yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. O'nun yüzlerce isim ve sıfatı vardır. Bu isim ve sıfatların tecellisi insanoğlunun hayatında belli şekillerde tezahür eder. Yeri gelir el-Ğaffâr (الغفار) ismi ile bağışlar, yeri gelir et-Tevvâb (التواب) ismi ile dile getirilen pişmanlıkları ve tövbeleri kabul eder. Bazen el-Vehhâb (الوهاب) ismi ile bol bol nimet bağışlar bazen de el-Fettâh (الفتاح) ismi ile zorluklara karşı insanlara çare kapılarını aralar. Muhaddislerden İmam Tirmizî *Sünen* isimli hadis kitabında Yüce Allah'ın 99 ismini Hz. Peygamber'in dilinden aktarır ve bu isimleri hayatına hâkim kılanın Hz. Peygamber tarafından cennetle müjdelendiğini aktarır. Kur'ân-ı Kerim'de yüce Rabbimiz "*En güzel isimler hiç şüphesiz Allah'ındır. O'nu bu güzel isimleri ile çağırın, O'na bu güzel isimleri ile dua edin*" diye buyurur.

Yaratıcımız, Rabbimiz ve tek mabudumuz olan Yüce Allah bize şah damarımızdan daha yakın ve her daim bizimle birliktedir. Dualarımızda, yakarışlarımızda bizi duyar ve işitir. Taleplerimize karşılık verir. Biz O'na doğru bir adım atarsak O bize koşarak gelir. Ancak sadece rahmeti ve sevgisi değil öfke ve gazabı da vardır. Kendisine ortak, eş ve benzer koşulmasına karşı son derece müsamahasızdır.

Kullar Allah'ın rahmeti hakkında hüsn-i zan içinde olmalıdır. Yüce Allah "kulum beni nasıl algılar ve zannederse ben öyle olurum" buyurur. Bizim Allah hakkındaki zannımız ve beklentimizin sadece teorik olarak iyi olması yeterli değildir. Bu hüsn-i zannımızı amel ve davranışlarımıza da yansıtmalıyız. Güzel bir Rabbin kötü bir kulu olmak elbette arzulanan bir şey değildir.

4.1. Serlevha Âyetler

وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَاِنِّي قَرِيبٌ اُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

Kullarım, beni senden sorarlarsa, hiç şüphesiz ben onlara çok yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler. (el-Bakara 2/186)

اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِه يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْديهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِه اِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظيمُ

O, kendisinden başka ilah olmayan, daima diri ve bütün varlığın idaresini yürüten Allah'tır. O'nu ne gaflet basar ne de uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmadan huzurunda kim şefaat edebilir ki? O, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O'nun dilediği kadarından başka ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kapsamıştır. Onların her ikisini de görüp gözetmek O'na bir ağırlık vermez. O çok yücedir, çok büyüktür. (el-Bakara 2/255)

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اَللّٰهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ

De ki: "O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir (her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir). O doğurmamış (kimsenin babası değil), doğmamıştır (kimsenin çocuğu da değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir." (el-İhlâs, 112/1-4)

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِه هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu halde, O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ol. Sen hiç O'nun adaşı olabilecek (benzer) birini biliyor musun? (Meryem 19/65)

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذينَ يُلْحِدُونَ فى اَسْمَائِه سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle seslenin, dua edin ve O'nun isimleri hakkında gerçeği çarpıtanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezasına çarptırılacaklardır. (el-A'râf 7/180)

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى

De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet***inde en güzel isimler O'nundur."*** (el-İsrâ 17/110)

هُوَ اللّٰهُ الَّذي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحيمُ هُوَ اللّٰهُ الَّذي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزيزُ الْحَكيمُ

O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da görünen âlemi de bilendir. O, Rahman'dır, Rahim'dir. O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır. (el-Haşr 59/22-24)

قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin." (Âl-i İmrân 3/26)

4.2. Allah'ı Hakkıyla Tanımak ve Ona Ortak Koşmamak.

حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُرَحْبِيلَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ: أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: «**أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ**». قُلْتُ: إِنَّ ذَلِكَ لَعَظِيمٌ، قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «**وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ**». قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «**أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ**.»[57]

48. Abdullah b. Mes'ûd şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e (s.a.v): "Allah katında en büyük günah hangisi?" diye sordum. "*Seni yarattığı halde ona ortak koşmandır*." dedi. "Bu gerçekten çok büyük (bir günahmış)." dedim. "Sonra hangisi?" diye sordum. "*Seninle birlikte yemek yer korkusu ile çocuğunu öldürmendir*." dedi. "Sonra hangisidir?" dedim. "*Komşunun eşi ile zina etmen*." buyurdu.

حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعَ يَحْيَى بْنَ آدَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ مُعَاذٍ ﷺ، قَالَ: كُنْتُ رِدْفَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ، فَقَالَ: «**يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ، وَمَا حَقُّ العِبَادِ عَلَى اللَّهِ؟**» قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «**فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى العِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلاَ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقَّ العِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لاَ يُعَذِّبَ مَنْ لاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا**.» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ أُبَشِّرُ بِهِ النَّاسَ؟ قَالَ: «**لاَ تُبَشِّرْهُمْ، فَيَتَّكِلُوا**.»[58]

49. Mu'âz (b. Cebel) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte Ufeyr isminde bir eşeğe binmiştik. Bana "*Ey Mu'âz, Yüce Allah'ın kulları üzerinde, kulların da Allah üzerinde hakkı nedir bilir misin?*" diye sordu. Ben de "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedim. Resûlullâh: "*Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, ona kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayana azap etmemesidir*." dedi. Ben de "Ey Allah'ın elçisi bunu insanlara müjdeleyeyim mi?" dedim. "*Hayır müjdeleme ona güvenip de (ibadeti bırakırlar)*." buyurdu.

---

57 Buhârî, "Tefsîr", 5 (No. 4477).

58 Buhârî, "Cihâd ve Siyer", 46 (No. 2856).

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ أَبِي أَحْمَدَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أُرَاهُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَشْتِمُنِي ابْنُ آدَمَ، وَمَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَشْتِمَنِي، وَيُكَذِّبُنِي وَمَا يَنْبَغِي لَهُ، أَمَّا شَتْمُهُ فَقَوْلُهُ: إِنَّ لِي وَلَدًا، وَأَمَّا تَكْذِيبُهُ فَقَوْلُهُ: لَيْسَ يُعِيدُنِي كَمَا بَدَأَنِي.»[59]

50. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Allah (c.c): "*Âdemoğlu yakışıksızca bana sövüyor ve yakışıksızca beni yalanlıyor. Bana sövmesi benim çocuğumun olduğunu iddia etmesidir. Yalanlaması da 'Allah beni ilk defa nasıl yarattıysa aynı şekilde tekrar diriltmeyecek' demesidir*" buyurmaktadır.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ وَرَّادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: كَتَبَ الْمُغِيرَةُ، إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ إِذَا سَلَّمَ: «**لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ.**»[60]

51. Muğîre b. Şu'be'nin azatlısı Verrâd, Muğîre'nin Muâviye b. Ebû Süfyân'a yazdığı yazıda şöyle dediğini aktarmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v) her namazın ardından selam verdikten şöyle dua ederdi: "*Lâ ilâhe illâllâhu vahdehû la şerîke leh, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdü ve huve 'alâ külli şey'in kadîr, Allâhümme lâ mani'a li-mâ a'tayte, ve lâ mu'tiye li-mâ mena'te, ve lâ yenfa'u ze'l-ceddi minke'l-ceddü.*" *(Yoktur O'ndan başka ilah, Allah'tır tek tapılacak, ortağı yoktur. Mülk yalnızca onun, hamd-ü sena yalnızca onadır. Onun herşeye gücü yeter. Allah'ım senin verdiğine kimse engel olamaz. Senin engellediğini de kimse veremez. Hiçbir zenginin zenginliği senin yanında fayda vermez.)*"

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: «**لَا تَقُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ، وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ.**»[61]

---

59 Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 1 (No. 3193).

60 Buhârî, "De'avât", 17 (No. 6330).

61 Ebû Dâvûd, "Edeb", 83 (No.4980).

52. Huzeyfe (b. Yemân), Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*(Herhangi bir şey hakkında) 'Eğer Allah ve falanca isterse' diyerek (Allah'ın iradesi ile kulun iradesini birleştirmeyin). Onun yerine 'Allah dilerse sonra falanca da isterse' deyin.*"

4.3. Her İşin Başlarken Allah'ın Adını Anmak

حَدَّثَنَا عَبْدُ العَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: «**إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ فِرَاشَهُ فَلْيَنْفُضْهُ بِصَنِفَةِ ثَوْبِهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ، وَلْيَقُلْ: بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ**.»[62]

53. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "*Sizden biriniz yatağına geldiği zaman, elbisesinin kenarı ile üç kere yatağını süpürsün ve sonra şöyle dua etsin: 'Bismike Rabbî vad'atu cenbî ve bike erfe'u, in emsekte nefsî fağfir lehâ ve in erseltehâ fahfazhâ bimâ tahfazu bihî ibâdeke's-sâlihîn' (Rabbim, ancak senin adınla yatağıma yatar ve yine senin adınla kalkarım. Eğer canımı alacak olursan bağışla. Eğer yaşatacak olursan, beni salih kullarını koruduğun şekilde koru.)*"

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا فُضَيْلٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ قُلْتُ: أُرْسِلُ كِلاَبِي المُعَلَّمَةَ؟ قَالَ: «**إِذَا أَرْسَلْتَ كِلاَبَكَ المُعَلَّمَةَ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ، فَأَمْسَكْنَ فَكُلْ، وَإِذَا رَمَيْتَ بِالْمِعْرَاضِ فَخَزَقَ فَكُلْ**.»[63]

54. Adî b. Hâtim şöyle demiştir: Ben Hz. Peygamber'e (s.a.v): "Eğitimli köpeklerimi avın üzerine salıvereyim mi?" diye sordum. Hz. Peygamber: "*Sen eğitimli köpeklerini Allah'ın adını anıp av üzerine saldığında, eğer onlar avı senin için tutmuşlarsa, sen o av etini ye. Ve yine okunu ava attığında attığın ok avı yaralamışsa, onu da ye.*" buyurdu."

62 Buhârî, "Tevhîd", 13 (No. 7393).

63 Buhârî, "Tevhîd", 13 (No. 7397).

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ، فَقَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ لَمْ يَضُرُّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا.**»[64]

55. Abdullah b. Abbâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktardı: "*Sizden biriniz eşi ile ilişkiye girmek istediğinde 'Bismillah, Allâhümme cennibnâ eş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ-rezektenâ' (Bismillah, Allah'ım, bizi şeytandan, şeytanı da bize vereceğin rızıktan uzak tut) derse, bu ilişkiden onlara bir çocuk takdir olunduğunda o çocuğa ebediyen şeytan zarar veremez.*"

حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ المَلِكِ، عَنْ رِبْعِيٍّ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: «**اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا وَأَمُوتُ**» وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ: «**الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ النُّشُورُ.**»[65]

56. Huzeyfe şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) yatağına girdiği zaman "*Allâhümme bismike ehyâ ve emûtu" (Allah'ım, senin isminle yaşar ve ölürüm)*", sabah kalktığı zaman da: "*Elhamdulillâhillezi ehyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nüşûr (Hamd bizleri öldükten sonra dirilten ve son dirilişin de ancak kendisine ait olan Allah'a mahsustur)*" derdi.

4.4. Allah'ın Zatına Dair

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ دَاوُدَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنْتُ مُتَّكِئًا عِنْدَ عَائِشَةَ فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ ثَلاَثٌ مَنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ. قُلْتُ: مَا هُنَّ؟ قَالَتْ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ. قَالَ: وَكُنْتُ مُتَّكِئًا فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْظِرِينِي وَلاَ تَعْجَلِينِي أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: **{وَلَقَدْ رَآهُ بِالأُفُقِ الْمُبِينِ} {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى}؟** فَقَالَتْ: أَنَا أَوَّلُ هَذِهِ الأُمَّةِ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «**إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ لَمْ أَرَهُ عَلَى صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ عَلَيْهَا غَيْرَ هَاتَيْنِ الْمَرَّتَيْنِ رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عِظَمُ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى**

64 Buhârî, "Tevhîd", 13 (No. 7396).

65 Buhârî, "Tevhîd", 13 (No.7394).

الأَرْضِ.» فَقَالَتْ: أَوَلَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {لاَ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} أَوَلَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلاَّ وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ} قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَتَمَ شَيْئًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ وَاللَّهُ يَقُولُ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ} قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُخْبِرُ بِمَا يَكُونُ فِي غَدٍ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ وَاللَّهُ يَقُولُ: {قُلْ لاَ يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللَّهُ}[66]

57. Mesrûk (b. el-Ecda') şöyle demiştir: Hz. Â'işe'nin yanında dayanmış oturuyordum. Bana "ey Ebû Â'işe, üç şey vardır ki kim bunlardan herhangi birini dillendirirse Allah'a ağır bir iftirada bulunmuş olur" dedi. "Onlar nedir?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Kim Muhammed'in (s.a.v) Rabbini gördüğünü iddia ederse Allah'a büyük iftira atmış olur" dedi. Dayanmış vaziyette idim hemen doğruldum ve: "Bir dakika ey müminlerin annesi, acele etme. Aziz ve Celil Allah: '***Ant olsun ki onu apaçık ufukta gördü***'[67] ve yine '***Ant olsun ki onu başka bir inişte daha gördü***'[68] buyurmadı mı?" dedim. Â'işe: "Ümmet içinde bu meseleyi Hz. Peygamber'e ilk soran benim. Resûl-i Ekrem bana: '*O (gördüğüm) Cebrail'di. Ben onu yaratıldığı gerçek şekli ile ancak şu iki defa gördüm. Onu semadan inerken gördüğümde vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamıştı.*' dedi." Hz. Â'işe sözüne devamla: "*Nitekim Allah Teala'nın: '**Onu gözler idrak edemez ama o gözleri idrak eder. O en gizli şeyleri bilendir, hakkıyla haberdar olandır.***'[69] ve yine: '*Allah bir insan ile ancak vahiy yolu ile yahut perde arkasından konuşur. Ya da bir elçi gönderip, izni ile ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.*'[70] buyurduğunu işitmedin mi?" dedi. (Hz. Â'işe sözüne devamla:) "Her kim 'Hz. Peygamber Allah'ın kitabından bir şey gizledi' derse Cenâb-ı Allah'a büyük iftira atmış olur. Çünkü Allah (c.c): '***Ey Resûl, Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan O'nun verdiği elçilik görevini yerine getir-***

66 Müslim, "Îmân", 287 (No. 439/177).

67 et-Tekvîr 81/23.

68 en-Necm 53/13.

69 el-En'âm 6/103.

70 eş-Şûrâ 42/51.

memiş olursun.'[71] buyurmaktadır. Kim ki kendisinin, yarın olacak şeyler hakkında bilgi verebileceğini iddia ederse muhakkak Allah'a en büyük iftirada bulunmuş olur. Nitekim Yüce Allah: '***De ki: Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilmezler. Ancak Allah bilir***.'[72] buyurmuştur."

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ هُوَ الصَّغَانِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي العَالِيَةِ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ المُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: انْسُبْ لَنَا رَبَّكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ **{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ}** فَالصَّمَدُ: الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، لِأَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُولَدُ إِلَّا سَيَمُوتُ، وَلَيْسَ شَيْءٌ يَمُوتُ إِلَّا سَيُورَثُ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمُوتُ وَلَا يُورَثُ **{وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ}** قَالَ: لَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهٌ وَلَا عِدْلٌ وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ.[73]

58. Übey b. Ka'b şöyle demiştir: Müşrikler Hz. Peygamber'e (s.a.v): "Bize Rabb'ini tanıt" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah İhlâs sûresini indirdi. "***De ki: Allah birdir O Samed'dir***."[74] Samed, 'doğurmamış, kendisi de doğmamış' demektir. Çünkü her doğan mutlaka ölür. Her ölen kişiye de mirasçı olunur. Allah (c.c) ölümsüzdür ve mülkünün de mirasçısı yoktur. "***Hiçbir şey O'nun dengi değildir***."[75] Übey der ki: O'nun hiçbir benzeri, dengi yoktur. Onun hiçbir misli yoktur.

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ، أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ يُرَدِّدُهَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ لَهُ ذَلِكَ، وَكَأَنَّ الرَّجُلَ يَتَقَالُّهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ.**»[76]

59. Ebû Sa'îd el-Hudrî şöyle rivayet etmiştir: Sahabeden bir adam başka bir adamı İhlâs sûresini tekrar tekrar okurken duydu. Sabah olunca Hz. Peygamber'e gelip bu olayı anlattı. Belli ki adam bu sûrenin sürekli tek-

71 el-Mâ'ide 5/67.

72 en-Neml 27/65.

73 Tirmizî, "Tefsîr", 92 (No. 3364).

74 el-İhlâs 111/1-2.

75 el-İhlâs 111/4.

76 Buhârî, "Tevhîd", 1 (No. 7374).

rar edilmesini küçümsemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "*Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki İhlâs Sûresi Kur'ân'ın üçte birine denk gelir.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو حَمْزَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: إِنِّي عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَهُ قَوْمٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، فَقَالَ: «**اقْبَلُوا البُشْرَى يَا بَنِي تَمِيمٍ.**» قَالُوا: بَشَّرْتَنَا فَأَعْطِنَا، فَدَخَلَ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ اليَمَنِ، فَقَالَ: «**اقْبَلُوا البُشْرَى يَا أَهْلَ اليَمَنِ، إِذْ لَمْ يَقْبَلْهَا بَنُو تَمِيمٍ.**» قَالُوا: قَبِلْنَا، جِئْنَاكَ لِنَتَفَقَّهَ فِي الدِّينِ، وَلِنَسْأَلَكَ عَنْ أَوَّلِ هَذَا الأَمْرِ مَا كَانَ، قَالَ: «**كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ قَبْلَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى المَاءِ، ثُمَّ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ، وَكَتَبَ فِي الذِّكْرِ كُلَّ شَيْءٍ.**» ثُمَّ أَتَانِي رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا عِمْرَانُ أَدْرِكْ نَاقَتَكَ فَقَدْ ذَهَبَتْ، فَانْطَلَقْتُ أَطْلُبُهَا، فَإِذَا السَّرَابُ يَنْقَطِعُ دُونَهَا، وَايْمُ اللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّهَا قَدْ ذَهَبَتْ وَلَمْ أَقُمْ.[77]

60. İmrân b. Husayn şöyle dedi: Hz. Peygamber'in yanında idim, Temîm oğullarından bir grup çıkageldi. Hz. Peygamber (s.a.v) onlara: "*Ey Temîm oğulları, (cennete giriş) müjdesi (olan İslâm'ı) kabul edin.*" dedi. Onlar: "Sen bize (İslâm'ı) müjdeledin, bu defa da (dünyalık bir şeyler) ver." dediler. Sonra huzuruna Yemenli bir grup insan girdi. Hz. Peygamber: "*Ey Yemenliler, Temîm Oğulları'nın kabul etmedikleri müjdeyi (İslâm'ı) sizler kabul ediniz.*" buyurdu. Yemenliler: "Kabul ettik. Biz de din hakkında bilgilenmeye ve bu işin başlangıcı (alemin yaratılışı) hakkında sormaya geldik." dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "*Allah vardı ve öncesinde başka bir şey yoktu. Ve Allah'ın arşı su üzerinde bulunuyordu. Sonra gökleri ve yeri yarattı. Levh-i Mahfuz'da her şeyi yazı ile kayıt altına aldı.*" Sonra bir adam geldi ve "Ey İbn Husayn deven gitti" diye seslendi. Ben hemen arkasından gittim. Bir de baktım ki, devemin berisindeki bir serap onunla aramızı kesiyor (onu görmeme engel oluyordu). Vallahi ben keşke deveyi terk etmiş olaydım (da Hz. Peygamber'in sözlerini dinleme fırsatını kaçırmasaydım).

77 Buhârî, "Tevhîd", 21 (No. 7418).

حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الوَارِثِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ المُعَلِّمُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، كَانَ يَقُولُ: «**أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ، الَّذِي لاَ إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الَّذِي لاَ يَمُوتُ، وَالجِنُّ وَالإِنْسُ يَمُوتُونَ.**»[78]

61. Abdullah b. Abbâs Hz. Peygamber şöyle dua ettiğini rivayet etmiştir: "*E'ûzü bi-'izzetike ellezî lâ ilâhe illâ entellezî lâ yemût, ve'l-cinnü ve'l-insü yemûtûn.*" *(Allah'ım, senin izzetine sığınırım. Senden başka mabud yoktur, yalnız sen varsın. Ölümsüz olan bir tek sensin, insanlar ve cinler ise ölümlüdür.)*

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فَيَقُولُ: مَنْ خَلَقَ كَذَا، مَنْ خَلَقَ كَذَا، حَتَّى يَقُولَ: مَنْ خَلَقَ رَبَّكَ؟ فَإِذَا بَلَغَهُ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ وَلْيَنْتَهِ.**»[79]

62. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "*Sizden herhangi birinize şeytan gelir ve: 'bunu kim yarattı, şunu kim yarattı?' diye sorar. En sonunda 'Rabbini kim yarattı?' diyerek vesvese verir. Şeytanın vesvesesi kendisine ulaşan kimse hemen Allah'a sığınsın ve vesveseyi bıraksın.*"

4.5. Allah'ın Sıfatlarına Dair

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي العَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الكَرْبِ: «**لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ العَظِيمُ الحَلِيمُ، لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ العَرْشِ العَظِيمِ، لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ، وَرَبُّ العَرْشِ الكَرِيمِ.**»[80]

63. Abdullah b. Abbâs Hz. Peygamber'in keder anında şöyle dua ettiğini rivayet etmiştir: "*Lâ ilâhe illallâh, el-Azîmü'l-Halîm, lâ ilâhe illallâh, Rabbu'l-arşi'l-azîm, lâ ilâhe illallâh, Rabbu's-semâvâti ve-l-ardi, ve-Rabbu'l-arşi'l-kerîm.*" *(Aziz ve Halim olan Allah'tan başka ilah yoktur.*

78 Buhârî, "Tevhîd", 7 (No. 7383).

79 Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 11 (No. 3276).

80 Buhârî, "De'avât", 26 (No. 6346).

Ulu arşın Rabbi olan Yüce Allah'tan başka ilah yoktur. Göklerin ve yerin ve kerim arşın Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur.)"

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ مَا، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قَالَ: «**اللَّهُمَّ لَكَ الحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الحَمْدُ لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الحَمْدُ أَنْتَ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ، وَلَكَ الحَمْدُ أَنْتَ الحَقُّ وَوَعْدُكَ الحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ ﷺ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ المُقَدِّمُ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ، لاَ إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ –أَوْ: لاَ إِلَهَ غَيْرُكَ–**»[81]

64. (Abdullah) İbn Abbâs şöyle demiştir: Hz. Peygamber gecenin bir vaktinde teheccüd namazı kılmaya kalktığında şu duayı okurdu: "*Allâhümme leke'l-hamd, ente kayyimü's-semâvâti ve'l-ardi ve men fîhinn, ve leke'l-hamd, leke mülkü's-semâvâti ve'l-ardi ve men fîhinn, ve leke'l-hamd, ente nûru's-semâvâti ve'l-ardi ve men fîhinn, ve leke'l-hamd, ente melikü's-semâvâti ve'l-ard, ve leke'l-hamd, ente'l-hakk, ve va'düke'l-hakk, ve likâüke hakkun, ve kavlüke hakkun, ve'l-cennetü hakkun, ve'n-nâru hakkun, ve'n-nebiyyûne hakkun, ve Muhammedün sallallâhü aleyhi ve selleme hakkun, ve's-sâ'atü hakkun, allahümme leke eslemtü, ve bike âmentü, ve 'aleyke tevekkeltü, ve ileyke enebtü, ve bike hâsemtü, ve ileyke hâkemtü, fağfirlî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü, ve mâ esrartü, ve mâ a'lentü, ente'l-mukaddem, ve ente'l-mu'ahhar, lâ ilâhe illâ ente*" (Hamd yalnızca sanadır Allah'ım! Gökleri, yeri ve içinde bulunan her şeyi çekip çeviren, idare eden yalnızca sensin. Hamd yalnızca sanadır. Göklerin, yerin ve içinde bulunan her şeyin mülkiyeti sadece sana aittir. Hamd yalnızca sanadır. Göklerin, yerin ve içindekilerin nuru sensin. Hamd yalnızca sanadır. Göklerin ve yerin sultanı sensin. Hamd yalnızca sanadır. Sen Hakk'sın, sözün haktır, sana kavuşmak haktır, cennet haktır, cehennem haktır, peygamberler ve Hz. Muhammed haktır, kıyamet gününün geleceği haktır. Allah'ım! Kendimi yalnızca sana teslim ettim. Yalnız sana iman ettim. Yalnız sana

[81] Buhârî, "Teheccüd", 1 (1120).

güvendim. Yalnız sana döndüm. Düşmanıma karşı kuvvetimi yalnızca senden aldım. İşlerime yalnızca seni hakem kıldım. Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum bütün günahlarımı sen bağışla. Başlangıç da sensin son da sen. Senden başka hiçbir ilah yoktur.)"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**يَقْبِضُ اللَّهُ الأَرْضَ، وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا المَلِكُ، أَيْنَ مُلُوكُ الأَرْضِ.**»[82]

65. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dediğini nakletmiştir: "*Allah (kıyamet günü) kudret eli ile yeryüzünü kavrar, sağ eli ile de gökyüzünü dürer ve (mahşer halkına): 'Melik benim, nerede yeryüzünün melikleri' diye seslenir.*"

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ -يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ- عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ إِحْدَى بَنَاتِهِ تَدْعُوهُ وَتُخْبِرُهُ أَنَّ صَبِيًّا لَهَا -أَوِ ابْنًا لَهَا- فِي الْمَوْتِ فَقَالَ لِلرَّسُولِ «**ارْجِعْ إِلَيْهَا فَأَخْبِرْهَا إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أَعْطَى وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُسَمًّى فَمُرْهَا فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ.**» فَعَادَ الرَّسُولُ فَقَالَ: إِنَّهَا قَدْ أَقْسَمَتْ لَتَأْتِيَنَّهَا. قَالَ: فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَامَ مَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمْ فَرُفِعَ إِلَيْهِ الصَّبِيُّ وَنَفْسُهُ تَقَعْقَعُ كَأَنَّهَا فِي شَنَّةٍ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «**هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ.**»[83]

66. Üsâme b. Zeyd şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanındaydık. Kızlarından biri, kız ya da erkek çocuğunun ölmek üzere olduğu yönünde Hz. Peygamber'e haber gönderdi. Hz. Peygamber haber getiren elçiye şöyle buyurdu: "*Git ve ona söyle: Aldığı da verdiği de Allah'ındır. Allah katında her şeyin belirli bir vadesi vardır. Sabretsin ve sevabını Allah'tan beklesin.*" Elçi, gidip geri geldi ve: "Kızınız mutlaka ona gitmeniz hususunda yemin etti" dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz kalktı, Sa'd b. Ubâde ve Mu'âz b. Cebel de onunla birlikte kalktı ve ben de

82 Buhârî, "Rikâk", 44 (No. 6519).

83 Müslim, "Cenâ'iz", 11, (No. 2135/923).

onlarla beraber gittim. Çocuğu Hz. Peygamber'e arz ettiler. Bu esnada çocuğun ruhu, eski ve yıpranmış bir kırba içerisindeymiş gibi hırıltıyla titriyordu. Hz. Peygamber'in gözünden yaşlar süzüldü. Bu durum karşısında Sa'd, "Bu ne hal ya Resûlallah?" dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "*Bu, kullarının kalplerine Allah'ın yerleştirdiği bir rahmettir. Şüphesiz Allah, merhametli olan kullarına rahmet eder.*"

وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الأَعْمَشِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَرْزُقُهُمْ وَيُعَافِيهِمْ وَيُعْطِيهِمْ.**»[84]

67. Abdullah b. Kays (Ebû Musa el-Eş'arî), Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*İşittiği bir eza karşısında Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. İnsanlar O'na ortak koşuyor, çocuğu olduğunu iddia ediyorlar, buna rağmen yüce Rabbimiz ortak koşanlara rızık, sağlık ve mal veriyor.*"

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَجْهَرُونَ بِالتَّكْبِيرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**أَيُّهَا النَّاسُ ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِنَّكُمْ لَيْسَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلاَ غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ.**» قَالَ: وَأَنَا خَلْفَهُ وَأَنَا أَقُولُ: لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ، فَقَالَ: «**يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ أَلاَ أَدُلُّكَ عَلَى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟**» فَقُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «**قُلْ لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ.**»[85]

68. Ebû Musa (el-Eş'arî) şöyle rivayet etmiştir: Bir seferde Nebi (s.a.v) ile beraberdik. Topluluk sesli tekbir getirmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Nebi: "*Ey insanlar! Kendinize acıyın; sizin dua ettiğiniz ne sağırdır ne de gaip. Muhakkak sizinle beraber olan; sizi işiten yakın bir zata dua ediyorsunuz*" buyurdu. Ebû Musa der ki: "Ben onun hemen arkasındaydım ve 'Lâ havle ve-lâ kuvvete illâ billâh' (Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur) diyordum. Hz. Peygamber bana: "*Ey Abdullah b. Kays, sana cennet*

84 Müslim, "Sıfatü'l-münâfikîn", 50, (No. 7082/2804).

85 Müslim, "Zikir, Dua, Tevbe ve İstiğfâr", 44 (No. 6863/2704).

hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?" dedi. Ben: "Evet, ey Allah'ın elçisi" dedim. Bunun üzerine: "*Lâ havle ve-lâ kuvvete illâ billâh*" *(Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur), de!*" buyurdular.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: اجْتَمَعَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثَلاَثَةُ نَفَرٍ قُرَشِيَّانِ وَثَقَفِيٌّ أَوْ ثَقَفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ قَلِيلٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ كَثِيرٌ شَحْمُ بُطُونِهِمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَتَرَوْنَ اللَّهَ يَسْمَعُ مَا نَقُولُ؟ وَقَالَ الآخَرُ: يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنَا وَلاَ يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا. وَقَالَ الآخَرُ: إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَهُوَ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: **{وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلاَ أَبْصَارُكُمْ وَلاَ جُلُودُكُمْ}**[86]

69. Abdullah b. Mes'ûd şöyle demiştir: Kâbe'nin yanında üç kişi toplandı. İkisi Kureyşli, birisi Sakifli yahut ikisi Sakifli, birisi Kureyşli idi. Kalplerinin anlayışı az, karınlarının yağı çoktu. Bunlardan biri: "Ne dersiniz Allah konuştuğumuzu işitir mi?" dedi. Diğeri: "Açıktan söylersek işitir, gizlersek işitmez." dedi. Öteki: "Eğer açıktan söylediğimizde işitiyorsa gizlediğimiz zaman da işitir." dedi. Bunun üzerine Yüce Allah "***Kulaklarınız, gözleriniz ve derileriniz sizin aleyhinize şahitlik eder korkusu duymadan yaptıklarınızı aşikâr yapıyordunuz ve yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.***" âyetini[87] indirdi.

حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلاَلٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ اللَّهُ، لاَ يَعْلَمُ مَا تَغِيضُ الأَرْحَامُ إِلاَّ اللَّهُ، وَلاَ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ إِلاَّ اللَّهُ، وَلاَ يَعْلَمُ مَتَى يَأْتِي الْمَطَرُ أَحَدٌ إِلاَّ اللَّهُ، وَلاَ تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِلاَّ اللَّهُ، وَلاَ يَعْلَمُ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ إِلاَّ اللَّهُ.**»[88]

70. (Abdullah) İbn Ömer'in (r.a) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Gaybın anahtarları beştir ki, onları Allah'tan başkası bilemez. Rahimlerin ne eksilttiğini Allah'tan başkası bilemez. Yarın*

---

86 Müslim, "Sıfatü'l-münâfikîn", 5 (No. 7029/2775).

87 Fussilet 41/22.

88 Buhârî, "Tevhîd", 4 (No. 7379).

ne olacağını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez. Yağmurun ne zaman geleceğini de Allah'tan başka kimse bilemez. Hiçbir nefis nerede öleceğini bilemez. Allah'tan başka hiçbir kimse kıyametin ne zaman kopacağını bilemez."

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**اللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلَى بَعِيرِهِ، وَقَدْ أَضَلَّهُ فِي أَرْضٍ فَلاَةٍ.**»[89]

71. Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Allah kulunun tövbe edip af dilemesine, çölde devesini kaybedip sonra onu bulan adamın sevinmesinden daha fazla sevinir.*"

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ -يَعْنِي الْحِزَامِيَّ- عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «**لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي.**»[90]

72. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Allah mahlûkatı yarattığı vakit; kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına 'şüphesiz benim rahmetim öfkeme üstün gelir' diye yazmıştır.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ لِلَّهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ وَبِهَا يَتَرَاحَمُونَ وَبِهَا تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهَا وَأَخَّرَ اللَّهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**»[91]

73. Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. Yüzde birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu bir rahmetle birbirine şefkat gösterir ve merhamet ederler. Vahşi hayvan, yavrusuna bu rahmetle*

---

89 Buhârî, "De'avât", 4 (No. 6309).

90 Müslim, "Tevbe", 14 (No. 6969/2751).

91 Müslim, "Tevbe", 19 (No. 6974/2752)

merhamet eder. Doksan dokuz rahmeti ise Allah kıyamet gününde kullarına merhametle muamele etmek üzere saklamıştır."

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ فَقَالَ: «**إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لاَ يَنَامُ وَلاَ يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يَنَامَ يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ حِجَابُهُ النُّورُ –وَفِى رِوَايَةِ أَبِى بَكْرٍ النَّارُ– لَوْ كَشَفَهُ لأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ.**»[92]

74. Ebû Musa (el-Eşʿarî) şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v) aramızda iken ayağa kalktı ve şu beş şeyi söyledi: "*Şüphesiz Aziz ve Celil Allah uyumaz, uyuması da onun şanına yakışmaz. (Kullarının rızkını ve nasiplerini tartan) teraziyi o indirir ve kaldırır. Gündüz amel (vakti gelmeden) önce gecenin ameli O'na sunulur, gecenin amel (vakti gelmeden) önce gündüzün ameli yine O'na sunulur. Onun (ile kulları arasındaki) perde nurdur. -Ebû Bekr* rivayet*ine göre nardır (ateştir)-. Eğer o perdeyi kaldırsaydı yüzünün nuru, bakışının ulaştığı tüm mahlukatı yakıp geçerdi.*"

4.6. Esmâü'l-Hüsnâ (Allah'ın En Güzel İsimleri)

حَدَّثَنَا أَبُو اليَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا، مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الجَنَّةَ.**»[93]

75. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Cenâb-ı Allah'ın 99 ismi vardır. Kim isimleri sayar (manalarını iyice belleyip hayatına uygularsa) cennete girer.*"

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ الْجُوزَجَانِيُّ حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ هُوَ اللَّهُ الَّذِى لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلاَمُ**

---

92 Müslim, "Îmân", 293 (No. 445/179).

93 Buhârî, "Tevhîd", 12 (No. 7392).

الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعِزُّ الْمُذِلُّ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ الْحَفِيظُ الْمُقِيتُ الْحَسِيبُ الْجَلِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ الْمَتِينُ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ الْمُحْصِي الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ الْمُحْيِي الْمُمِيتُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الْوَاجِدُ الْمَاجِدُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ الْقَادِرُ الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الأَوَّلُ الآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُتَعَالِي الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُنْتَقِمُ الْعَفُوُّ الرَّءُوفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُو الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ الْمُقْسِطُ الْجَامِعُ الْغَنِيُّ الْمُغْنِي الْمَانِعُ الضَّارُّ النَّافِعُ النُّورُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ الصَّبُورُ.»[94]

76. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Allah'ın 99 ismi vardır. Kim isimleri sayar (manalarını iyice belleyip hayatına uygularsa) cennete girer. O kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır: 1. (اللهُ) Allah (Yegâne Mabud) 2. (الرَّحْمَنُ) er-Rahmân (Bütün mahlûkata merhamet eden), 3. (الرَّحِيمُ) er-Rahîm (Müminlere merhamet eden), 4. (الْمَلِكُ) el-Melik (Mülkün tek sahibi), 5. (الْقُدُّوسُ) el-Kuddûs, (Her türlü hürmete layık olan), 6. (السَّلامُ), es-Selâm (Her türlü tehlikeden selamete çıkaran), 7. (الْمُؤْمِنُ) el-Mü'min (güven veren, emin kılan), 8. (الْمُهَيْمِنُ) el-Müheymin (her şeyi gözetip koruyan), 9. (الْعَزِيزُ) el-Azîz (sonsuz İzzet sahibi), 10. (الْجَبَّارُ) el-Cebbâr (Onaran, istediğini mutlaka yapacak güce sahip olan), 11. (الْمُتَكَبِّرُ) el-Mütekebbir (Azamet ve büyüklüğünü gösteren), 12. (الْخَالِقُ) el-Hâlık (Yaratan yoktan var eden), 13. (الْبَارِئُ) el-Bâri' (Her şeyi ahenkli ve uyumlu yaratan), 14. (الْمُصَوِّرُ) el-Musavvir (her şeye şekil veren), 15. (الْغَفَّارُ) el-Gaffâr (mağfireti bol, çokça bağışlayan), 16. (الْقَهَّارُ) el-Kahhâr (Her şeye her istediğini yapacak surette galip ve hâkim olan), 17. (الْوَهَّابُ) el-Vehhâb (Bolca ihsan eden), 18. (الرَّزَّاقُ) er-Rezzâk (Bütün mahlukatın rızkını veren), 19. (الْفَتَّاحُ) el-Fettâh (Rahmet kapılarını açan, darlıktan kurtaran), 20 (الْعَلِيمُ) el-Alîm (Her şeyi en ince noktasına kadar bilen), 21. (الْقَابِضُ) el-Kâbıd (Dilediğinde rızkı daraltan, zamanı, ruhları kabzeden), 22. (الْبَاسِطُ) el-Bâsıt (dilediğinde rızkı bol veren, yayan, genişleten), 23. (الْخَافِضُ) el-Hâfıd (şan, şeref ve itibar bakımından kâfirleri alçaltan), 24. (الرَّافِعُ) er-Râfi' (dereceleri yükselten izzet ve şeref bahşeden), 25. (الْمُعِزّ) el-Mu'izz (izzetli kılan), 26. (الْمُذِلُّ) el-Müzill (boyun eğdiren, zelil eden,*

[94] Tirmizî, "De'avât", 82 (No. 3507).

alçaltan), 27. (السَّمِيعُ) es-Semî (her şeyi hakkıyla işiten), 28. (الْبَصِيرُ) el-Basîr (Her şeyi hakkıyla gören), 29. (الْحَكَمُ) el-Hakem (Hüküm ve hikmet sahibi), 30. (الْعَدْلُ) el-Adl (Âdil, ölçülü, her şeyi yerli yerinde yapan), 31. (اللَّطِيفُ) el-Lâtîf (İşlerin bütün inceliklerini bilen lutuf ve ihsan sahibi olan), 32. (الْخَبِيرُ) el-Habîr (Her şeyden tam haberdar olan), 33. (الْحَلِيمُ) el-Halîm (Yumuşak davranan, acele etmeyen), 34. (الْعَظِيمُ) el-Azîm (Azamet sahibi, Ulu), 35. (الْغَفُورُ) el-Gafûr (Son derece bağışlayan), 36. (الشَّكُورُ) eş-Şekûr (Şükrün karşılığını bolca veren), 37. (الْعَلِيُّ) el-Aliyy (En yüce), 38. (الْكَبِيرُ) el-Kebîr (Büyüklükte eşi benzeri olmayan), 39. (الْحَفِيظُ) el-Hafîz (Son derece koruyan, kollayan), 40. (الْمُقِيتُ) el-Mukît (Yaratılmışların tümüne azık ve gıda veren, besleyen), 41. (الْحَسِيبُ) el-Hasîb (Kulların hesabını en iyi şekilde gören), 42. (الْجَلِيلُ) el-Celîl (Celal ve azamet sahibi), 43. (الْكَرِيمُ) el-Kerîm (Lütuf ve ihsanı bol ve karşılıksız olan), 44. (الرَّقِيبُ) er-Rakîb (Her işi her an gözeten), 45. (الْمُجِيبُ) el-Mücîb (Dua ve istekleri kabul eden), 46. (الْوَاسِعُ) el-Vâsi‘ (İlmi ile her şeyi kuşatan), 47. (الْحَكِيمُ) el-Hakîm (Her işi hikmetle yapan, hikmet sahibi), 48. (الْوَدُودُ) el-Vedûd (Kullarını son derce seven, sevgiye layık olan), 49. (الْمَجِيدُ) el-Mecîd (Şerefi çok üstün, her türlü övgüye layık olan), 50. (الْبَاعِثُ) el-Bâ‘is (Ölüleri dirilten, Peygamberleri gönderen), 51. (الشَّهِيدُ) eş-Şehîd (Her yerde ve her zaman hazır ve nazır olan), 52. (الْحَقُّ) el-Hakk, (Varlığı hiç değişmeden duran, Var olan, hakkı ortaya çıkaran), 53. (الْوَكِيلُ) el-Vekîl, (Kendisine dayanılan, kullarının işlerini en iyi şekilde gözeten), 54. (الْقَوِيُّ) el-Kaviyy (Sonsuz güçlü), 55. (الْمَتِينُ) el-Metîn, (Çok sağlam, kuvvetli, asla sarsılmayan), 56. (الْوَلِيُّ) el-Velî (İnananların dostu, yar ve yardımcı), 57. (الْحَمِيدُ) el-Hamîd, (Her türlü övgüye ve teşekküre layık olan), 58. (الْمُحْصِي) el-Muhsî (İlmiyle her şeyi sayan, hiçbir şey gözünden kaçmayan), 59. (الْمُبْدِئُ) el-Mübdî (varlıkları ilk defa yaratan, örneksiz yaratan), 60. (الْمُعِيدُ) el-Mu‘îd (tekrar dirilten ve hayatlarını iade eden), 61. (الْمُحْيِي) el-Muhyî (Dirilten, yarattıklarına can veren), 62. (الْمُمِيتُ) el-Mümît (Öldüren, yarattıklarının canını alan), 63. (الْحَيُّ) el-Hayy (her daim diri olan, ölümü düşünülemeyen), 64. (الْقَيُّومُ) el-Kayyûm (Zatı ile kaim olan, mahlûkatı hayatta ve ayakta tutan), 65. (الْوَاجِدُ) el-Vâcid (istediğini istediği zaman bulan, fakirliğe düşmeyen), 66. (الْمَاجِدُ) el-Mâcid (çok şerefli, çok itibarlı olan), 67. (الْوَاحِدُ) el-Vâhid (zatında ve sıfatlarında tek olan), 68. (الصَّمَدُ) es-Samed (Kendi kendine yeten, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan), 69. (الْقَادِرُ) el-Kâdir (Dilediğini dilediği şekilde yapmaya gücü

*yeten), 70. (الْمُقْتَدِرُ) el-Muktedir (Dilediği gibi tasarruf eden), 71. (الْمُقَدِّمُ) el-Mukaddim (Öne geçiren, öne alan), 72. (الْمُؤَخِّرُ) el-Muahhir (Sonraya bırakan), 73. (الأَوَّلُ) el-Evvel (Başlangıcı olmayan), 74. (الآخِرُ) el-Âhir (Sonu olmayan, kendisi son ve ebedi olan), 75. (الظَّاهِرُ) ez-Zâhir (Varlığı aşikar olandır), 76. (الْبَاطِنُ) el-Bâtın (Nazarlardan gizlenen, eşyanın iç yüzünden haberdar olan), 77. (الْوَالِي) el-Vâlî (Mülkünü tek başına idare eden, tek başına yöneten), 78. (الْمُتَعَالِي) el-Müteʿâlî (Son derece yüce olan), 79. (الْبَرُّ) el-Berr (İyilik ve ihsanı bol olan), 80. (التَّوَّابُ) etTevvâb (Tövbeleri kabul edip günahları bağışlayan), 81. (الْمُنْتَقِمُ) el-Müntakim (Asilerin ve zalimlerin cezasını veren), 82. (الْعَفُوُّ) el-Afuvv (Son derece affedici günahları bağışlayan), 83. (الرَّءُوفُ) er-Raûf (Çok merhametli, çok şefkatli), 84 (مَالِكُ الْمُلْكِ). Mâlikü'l-Mülk (Mülkün tek sahibi), 85. (ذُو الْجَلالِ وَالإِكْرَامِ), Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm (Celal, azamet ve ikram sahibi), 86. (الْمُقْسِطُ) el-Muksit (Adaletli, mazlumun hakkını zalimden adaletle alan), 87. (الْجَامِعُ), el-Câmiʿ (Herşeyi bir araya toplayan, bir arada tutan), 88. (الْغَنِيُّ) el-Ganiyy (Muhtaç olmayan, kendisine muhtaç olunan), 89. (الْمُغْنِي). el-Muğnî (İnsanlara mal mülk veren, onları zengin yapan), 90. (الْمَانِعُ) el-Mâniʿ (İstediği zaman istediği şeye engel olan), 91. (الضَّارّ) ed-Dârr (Zarar veren şeyleri yaratan âsileri cezalandıran), 92. (النَّافِعُ). en-Nâfiʿ (Faydalı şeyleri yaratan, bütün yaratıklara faydası olan), 93. (النُّورُ) en-Nûr (Kendisi nur olan başkasına aydınlık veren), 94. (الْهَادِي) el-Hâdi (*Hidayet *veren, doğru yola ileten), 95. (الْبَدِيعُ), el-Bedîʿ (Örneksiz, sıfırdan eşşsiz ve sanatkarâne yaratan), 96. (الْبَاقِي) el-Bâkî (Varlığı ebedî, sürekli olan), 97. (الْوَارِثُ) el-Vâris (Herşeyin asıl sahibi olan), 98. (الرَّشِيدُ) er-Reşîd (Doğru yola ileten, gösteren), 99. (الصَّبُورُ) es-Sabûr (çok sabırlı olan, ceza vermede acele etmeyen).*"

4.7. Allah Her Daim Kulu ile Beraberdir

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ –وَاللَّفْظُ لأَبِي كُرَيْبٍ– قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِى فَإِنْ ذَكَرَنِى فِى نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِى نَفْسِى وَإِنْ ذَكَرَنِى فِى مَلإٍ ذَكَرْتُهُ فِى مَلإٍ خَيْرٍ مِنْهُ وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَىَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَىَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِى يَمْشِى أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.**»[95]

[95] Müslim, "Zikir ve Dua ve Tevbe ve İstiğfar", 21 (No. 2675).

77. Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Aziz ve Celil Allah şöyle buyurur: "Ben kulumun beni zannettiği gibiyim. (Beni nasıl kabul ederse ona öyle muamele ederim). Beni andığı zaman onunla birlikteyim. Eğer beni gönlünde başına anarsa ben de onu kendi zatımda anarım. Eğer beni bir topluluğun arasında zikrederse ben de onu daha hayırlı bir topluluğun içinde zikrederim. Kulum bana bir karış yaklaşırsa ona ben bir arşın yaklaşırım. Eğer bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O, bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim*."

5. MELEK, İBLİS (ŞEYTAN)

Yüce Rabbimiz kainatta melek, cin, insan ve hayvan gibi mahiyeti ve mayası farklı varlıklar yaratmıştır. Bu varlıklardan biri de meleklerdir. Melekler mahiyet olarak nurdan yaratılmış, gözle görülmeyen, nurani ve ruhani varlıklardır. Meleklerin varlığına inanmak, iman esasları arasındadır. Onların varlığını inkâr etmek dinden çıkmaya sebep olur. Her gün yatsı namazından sonra okuduğumuz "Âmene'r-Resûlü" diye başlayan Bakara sûresi 285. **âyeti** bunu açıkça oraya koymaktadır. Burada Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "*Peygamber, Rabbinden kendisine ne indirildiyse ona iman etti. Müminlerin de hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler.*"

Melekler yaratılış olarak insanlardan öncedirler. Yüce Allah Hz. Âdem'i yarattığında meleklere ona secde etmelerini emretti. Bütün melekler Allah'ın emrine itiraz etmeden hemen secdeye kapandılar. Zaten yapıları itibarı ile iradeleri olmadığı için meleklerin itiraz etme ve karşı gelme kabiliyeti yoktur. Ancak İblis Yüce Allah'ın bu emrine karşı geldi ve Hz. Âdem'e secde etmeyi reddetti. İblis melekler içerisinde bulunan ama cin taifesine mensup olan birisi idi. Dumansız ateşten yaratılmış olan cinler meleklerden farklı olarak kendilerine irade verilmiş ve yapıp ettiklerinden sorumlu tutulmuştur. İradesi bulunan İblis bu iradesini günah ve isyandan yana kullanarak Allah'ın emrine karşı gelmiş ve yüce Mevlâ'nın rahmetinden kovulmuştur.

Kaynaklarda yer alan bilgiler özetlendiğinde meleklerin şu temel özellikleri ortaya çıkmaktadır.[96]

Meleklerin iradesi yoktur. Hiçbir melek günah işleme kabiliyetine sahip değildir. Yüce Allah tarafından kendilerine verilen görevleri itirazsız yerine getirirler.[97] Görevlerini yerine getirirken kibir, yorgunluk, usanmak gibi durumları olmaz.[98]

Şehevi arzuları ve cinsiyetleri yoktur. Yeme içme ihtiyaçları yoktur. Acıkmazlar, susamazlar. Nitekim Hz. İbrahim'e gelen melekler onun hazırladığı et yemeğini yemekten kaçınmışlardı.[99] Cinsiyetleri olmadığı için doğmazlar,

---

96 Dursun Özbek, "Bugünkü Semâvî ve İlahî Kitaplarda Melekler ve Özellikleri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 314-330.

97 en-Nahl 16/50

98 el-Enbiyâ 21/19-20.

99 ez-Zâriyât 51/25-28

doğurmazlar, insanlar gibi üreme ve çoğalmaları için evlenmeye, aile olmaya bağlı değildir. Ancak inanmayanlar onları dişi ve Allah'ın kızları olarak nitelendirmişlerdir.[100]

Farklı şekillere girebilirler. Kur'ân-ı Kerim'de farklı yerlerde meleklerin insan suretinde geldiğini ifade eden **âyet**ler vardır. Hz. Meryem'e Cebrail bir erkek kişi kılığında gelmiştir.[101] Yine İbrahim (ez-Zâriyât 51/25-28) ve Hz. Lut'a (a.s) (el-Hicr 15/61) aynı şekilde insan şeklinde gelmişlerdir.[102] Hz. Peygamber'e (s.a.v) gelen Cebrail (a.s) ise sahabeden Dihyetü'l-Kelbî'ye benziyordu.[103] Gerçek şekillerine dair ise tek bilgi kanatları olduğu bilgisidir.[104]

Gözle görülmezler. Nurdan yaratıldıkları için son derece hızlı ve güçlüdürler. Gözle görülmezler. Ancak elçi olarak gönderildikleri kişilere gerek asli şekliyle[105] gerekse beşer şeklinde gözükürler.[106]

Gaybı Bilmezler. Bazılarının iddia ettiği üzere ne melekler ne de cinler gayba dair bilgi sahibidirler. Gaybı ancak Allah ve onun müsaade ettiği kimseler, bildirdiği ve izin verdiği kadarıyla bilebilirler.

Dört büyük melek diye kültürümüzde ifade edilen ulu'l-azm melekler vardır. Bunlar Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail diye bilinen Ölüm Meleği. Bunlardan üçünün adı hem Kur'ân-ı Kerim'de hem de hadislerde geçmektedir. Ancak dört büyük meleğin sonuncusu ise Melekü'l-mevt (Ölüm Meleği) olarak isimlendirilmiştir.

Cebrail (a.s), Allah (c.c) ile onun seçtiği kulları arasında elçilik görevini üstlenmiştir. Gerek Kur'ân-ı Kerim ve gerekse hadislerde en çok bahsedilen melektir. Kendisinin Cebrail dışında Rûh,[107] Rûhu'l-kudüs,[108] Rûhu'l-emîn,[109] Cibrîl gibi farklı adlar ile de bahseder. Vahiy getirme, elçilik yapma dışında bir

---

100 ez-Zuhruf 43/19

101 Meryem 19/17.

102 ez-Zâriyât 51/25-28; el-Hicr 15/61.

103 Müslim, "İman", 271

104 el-Fâtır 35/1.

105 Müslim, "Îmân", 282 (No. 434/174)

106 Müslim, "Îmân", 271. (No. 423/167)

107 Meryem 19/17.

108 el-Bakara 2/87.

109 eş-Şu'arâ 26/192-195.

başka görevi de zor zamanlarda Allah'ın peygamberlerine ve müminlere yardım eden, destek veren melek ordusunu sevk ve idare gibi bir görevi de olduğu hadis metinlerinden anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v) müşrikleri yeren şiirler söyleyen Hassân b. Sâbit'e '*Cibrîl seninle beraber olduğu halde onları yer*' şeklinde hitapta bulunmuştur.[110]

Mikail (a.s), dört büyük melekten biri olup Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde adı geçer ancak görevi ile ilgili bilgi yoktur. Akait kitaplarında yağmur, rüzgar, bitki vs. gibi tabiat olaylarını idare etme ve kulların rızıklarını sorumlu olduğu ifade edilir.[111] **İsrafil** (a.s) ise birçok **âyet**te ifade edildiği üzere Sûr denilen bir alete iki defa üflemekle görevlidir. Birinci üfleyişte kıyamet kopacak, bütün canlılar ölecek, ardından ikinci defa üflediğinde öldükten sonraki dirilme meydana gelecektir. İnsanların canını almakla görevli olan ölüm meleği **Melekü'l-mevt** dini geleneğimizde **Azrail** olarak anılmıştır. Ama bu isimlendirmeye dair ne kitapta ne de sünnette bir kayıt vardır.

Dört büyük meleğin dışında farklı görevleri olan melekler de vardır. Bunlardan **Kirâmen Kâtibîn** adıyla anılan melekler insanoğlunun sağında ve solunda yer alır, sağdakiler sevapları, soldakiler ise günahları kayıt altına alır.

Münker ve Nekîr melekleri sorgu sual ile görevlidir. Dünyadaki hayatı sona eren insanoğlu öldükten sonra kabre konur. Kabirde ilk sorguları Münker ve Nekîr melekleri tarafından yapılır. Bu sorgu sonrasında iyi olanların kabri cennet bahçelerinden bir bahçeye, kötü olanların kabirleri ise cehennem çukurlarından bir çukura gönderilir ve orada kıyamet gününü beklerler.

Bunların yanı sıra çeşitli görevleri olan melekler de vardır. Arşı taşıyan **Hamele-i Arş,**[112] sürekli tesbih ve zikir ile meşgul olan **Mukarrebûn** ve **İlliyyûn** melekleri,[113] Cennette görevli **Rıdvân**,[114] ve cehennem ile görevli **Mâlik** bunlardan bazılarıdır.

---

110 Müslim, "Fedâ'ilü's-sahâbe", 153 (No.6387/2486).

111 Lutfullah Cebeci, "Mîkâil", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/46; Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr, *el-Habâik fî Ahbâri'l-melâik*, thk. Ebû Hâcir Muhammed Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1405/1985), 16.

112 el-Mü'min 40/7.

113 en-Nisâ 4/172.

114 er-Ra'd 13/23-24.

5.1. Serlevha Âyetler

اِنَّ الَّذينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى

Şüphesiz ahirete iman etmeyenler, meleklere dişil isimler veriyorlar. (en-Necm 53/27)

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا اِذًا مُنْظَرِينَ

Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman da kendilerine mühlet verilmez. (el-Hicr 15/8)

يَا اَيُّهَا الَّذينَ اٰمَنُوا قُوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْليكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

Ey iman edenler, kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır. (et-Tahrîm 66/6)

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقيبٌ عَتيدٌ

O (insan) hiçbir söz söylemez ki yanında dikkatle gözetleyici (melek) olmasın. (Kâf 50/18)

وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كِرَاماً كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

Oysa sizi gözetleyen muhafızlar, değerli yazıcılar var. Onlar yaptığınız her şeyi biliyorlar. (el-İnfitâr 82/10-12)

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

De ki: "Size vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz." (es-Secde 32/11)

اَلَّذينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذينَ اٰمَنُوا

Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin için de af dilerler. (el-Mü'min 40/7)

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ

Kim, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır." (el-Bakara 2/97-98)

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ

Hani biz meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de İblis'ten başka hepsi saygı ile eğilmişlerdi. İblis ise cinlerdendi de Rabbinin emri dışına çıktı. (el-Kehf 18/50)

5.2. Nurdan Yaratılmış Varlıklardır

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**خُلِقَتِ الْمَلاَئِكَةُ مِنْ نُورٍ وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ وَخُلِقَ آدَمُ مِمَّا وُصِفَ لَكُمْ.**»[115]

78. Hz. Â'işe, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Melekler nurdan yaratılmıştır. Cinler ise dumansız alevden yaratıldı. Âdem ise size anlatılandan yaratıldı.*"

5.3. Büyük Melekler: Cebrail, Mikail ve İsrafil

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيِّ سَمِعَ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: (**لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى**) **قَالَ رَأَى جِبْرِيلَ فِي صُورَتِهِ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ.**[116]

79. Zirr b. Hubeyş şöyle demiştir: "***Ant olsun ki, o Rabbinin en büyük âyetlerinden bazılarını görmüştür***." âyetinin[117] açıklamasında Abdullah b. Mes'ûd: "Hz. Peygamber (s.a.v) Cebrail'i altı yüz kanadı olduğu halde kendi asli suretinde gördü." demiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**عُرِضَ عَلَيَّ الأَنْبِيَاءُ فَإِذَا مُوسَى ضَرْبٌ مِنَ الرِّجَالِ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنُوءَةَ وَرَأَيْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ –عَلَيْهِ السَّلاَمُ– فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا صَاحِبُكُمْ –يَعْنِي نَفْسَهُ– وَرَأَيْتُ جِبْرِيلَ –عَلَيْهِ السَّلاَمُ– فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا دِحْيَةُ.**»[118]

80. Câbir (b. Abdullah), Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. "*Bana peygamberler gösterildi. Hz. Musa* (a.s) *Şenû'e kabilesinin adamlarını andırıyordu. Hz. İsa'nın* (a.s) *Urve b. Mes'ûd'a çok benzediğini*

---

115 Müslim, "Zühd ve Rakâik", 60 (No. 2996).

116 Müslim, "Îmân", 282 (No. 434/174).

117 en-Necm 53/18.

118 Müslim, "Îmân", 271. (No. 423/167).

gördüm. -Hz. Peygamber kendisini kastederek- sizin dostunuz ise zürriyeti içinde Hz. İbrahim'e (a.s) *en çok benzeyendir. Cebrail'i de gördüm. Ona en çok benzeyen ise Dihye'dir.*"

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الإِيمَانُ؟ قَالَ: «**أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكِتَابِهِ وَلِقَائِهِ وَرُسُلِهِ وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الآخِرِ.**» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الإِسْلاَمُ؟ قَالَ: «**الإِسْلاَمُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلاَ تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤَدِّيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ.**» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الإِحْسَانُ؟ قَالَ: «**أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنَّكَ إِنْ لاَ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ.**» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: «**مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ وَلَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَلَدَتِ الأَمَةُ رَبَّهَا فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا كَانَتِ الْعُرَاةُ الْحُفَاةُ رُءُوسَ النَّاسِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاءُ الْبُهْمِ فِي الْبُنْيَانِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا فِي خَمْسٍ لاَ يَعْلَمُهُنَّ إِلاَّ اللَّهُ.**» ثُمَّ تَلاَ ﷺ {**إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ**} قَالَ: ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**رُدُّوا عَلَيَّ الرَّجُلَ.**» فَأَخَذُوا لِيَرُدُّوهُ فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُ.**»[119]

81. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v) bir gün insanların arasında iken yanına bir adam gelip: "Ey Allah'ın Resûlü, iman nedir?" diye sordu. Resûlullâh: "*Allah'a, meleklerine, kitabına, onunla buluşmaya, elçilerine ve ahirette dirilmeye iman etmendir.*" buyurdu. Bunun üzerine adam "Ey Allah'ın Resûlü, islâm nedir?" diye sordu. Resûlullâh: "*Allah'a ibadet etmek, ona hiçbir şeyi şirk koşmaman, farz namazı kılman, farz zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır.*" buyurdu. Adam bu sefer: "Ey Allah'ın Resûlü, ihsan nedir?" diye sordu. Resûlullâh: "*Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmendir. Zira sen onu görmesen de muhakkak o seni görür.*" buyurdu. Adam "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet ne zamandır?" diye sordu. Peygamber Efendimiz: "*Soru sorulan kişi bu konuda*

[119] Müslim, "Îmân", 5 (No. 97/9).

sorandan daha fazla bilgili değildir. Ancak sana onun alametlerini anlatayım. Cariye kendi efendisini doğurursa bu kıyamet alametlerindendir. Yalın ayaklı çıplak ayak takımı insanların başına geçerlerse bu kıyamet alametlerindendir. Çobanlar bina yarıştırmaya başlarsa bu kıyamet alametlerindendir. Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi Allah'tan başka kimsenin bilmediği beş şeye dahildir." buyurdu. Ardından "***Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz Allah'ın katındadır. O, yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.***" âyetini[120] okudu. Daha sonra adam gitti ve Resûlullâh: "*O adamı bana geri getirin*" buyurdu. Onu geri getirmek için yola çıktılar ama izine rastlayamadılar. Bunun üzerine Resûlullâh: "*O adam Cebrail'di. İnsanlara dinlerini öğretmek için gelmişti.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ فُلاَنِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ –قَالَ أَبُو دَاوُدَ هُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ– عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**أَمَّنِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ عِنْدَ الْبَيْتِ مَرَّتَيْنِ فَصَلَّى بِيَ الظُّهْرَ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ وَكَانَتْ قَدْرَ الشِّرَاكِ وَصَلَّى بِيَ الْعَصْرَ حِينَ كَانَ ظِلُّهُ مِثْلَهُ وَصَلَّى بِيَ –يَعْنِي الْمَغْرِبَ– حِينَ أَفْطَرَ الصَّائِمُ وَصَلَّى بِيَ الْعِشَاءَ حِينَ غَابَ الشَّفَقُ وَصَلَّى بِيَ الْفَجْرَ حِينَ حَرُمَ الطَّعَامُ وَالشَّرَابُ عَلَى الصَّائِمِ فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ صَلَّى بِيَ الظُّهْرَ حِينَ كَانَ ظِلُّهُ مِثْلَهُ وَصَلَّى بِيَ الْعَصْرَ حِينَ كَانَ ظِلُّهُ مِثْلَيْهِ وَصَلَّى بِيَ الْمَغْرِبَ حِينَ أَفْطَرَ الصَّائِمُ وَصَلَّى بِيَ الْعِشَاءَ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ وَصَلَّى بِيَ الْفَجْرَ فَأَسْفَرَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ هَذَا وَقْتُ الأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِكَ وَالْوَقْتُ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ الْوَقْتَيْنِ.**»[121]

82. İbn Abbâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Cebrail* (a.s)*, bana Kâbe'de iki kere imamlık yaptı. Güneş batıya eğilip gölgesi takunya kayışı kadar olduğunda öğle namazını, her şeyin gölgesi kendisi kadar olduğunda ikindi namazını, oruçlu iftar yaptığında akşam namazını, şafak kaybolduğunda yatsı namazını, oruçluya yeme ve içmenin yasak olduğu vakitte ise sabah namazını kıldırdı. Ertesi gün ise, her*

120 Lokmân 31/34.

121 Ebû Dâvûd, "Salât", 2 (No. 393).

şeyin gölgesi kendisi kadar olduğunda öğle namazını, her şeyin gölgesi iki katı kadar olduğunda ikindi namazını, oruçlu iftar yaptığında akşam namazını, gecenin üçte birine doğru yatsı namazını, ortalık ağarınca da sabah namazını kıldırdı. Sonra bana döndü ve: 'Ey Muhammed, bu vakit, senden önceki peygamberlerin namaz kıldığı vakittir ve bu iki vakit arasında namaz kılınır.' buyurdu."

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ، قُلْنَا: السَّلاَمُ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ السَّلاَمُ عَلَى فُلاَنٍ وَفُلاَنٍ، فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «**إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلاَمُ، فَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمُوهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.**»[122]

83. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldığımızda "*es-selâmu alâ Cibrîle ve Mikâile, es-selâmu alâ fülânin ve fülân*" derdik. Resûlullâh (s.a.v) bize döndü de şöyle buyurdu: "*Selâm Allah'ın kendisidir. Sizden biriniz namaz kıldığında (tahiyyata oturduğunda) şöyle desin: 'et-Tahiyyâtu lillâhi ve-s-salâvâtu ve't-tayyibât, es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtuh, es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Resûlühü' (Tahiyyât salâvât ve tayyibât (Dil ile, beden ve mal ile yapılan bütün ibadetler) Allah içindir. Ey Peygamber, Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Selâm bizim üzerimize ve Allah'ın bütün iyi kulları üzerine olsun. Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şahitlik ederim ki, Muhammed, O'nun kulu ve Peygamberidir). Siz bunu dediğinizde (selam) Allah'ın gökte ve yerdeki bütün salih kullarına ulaşır.*"

[122] Buhârî, "Ezan", 148 (No. 831).

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنْ جَسْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَرَبَّ إِسْرَافِيلَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ حَرِّ النَّارِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.**»[123]

84. Hz. Âʿişe Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dua ettiğini rivayet etmiştir: "*Allâhümme Rabbe Cibrâîle ve Mikâîle ve Rabbe İsrâfîle eûzü bike min harri'n-nâr ve min azâbi'l-kabr.*" *(Cebrail'in ve Mikail'in Rabbi olan Allah'ım. İsrafil'in Rabbi olan Allah'ım. Cehennemin sıcağından ve kabir azabından sana sığınırım.)*

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَأَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ بِأَيِّ شَيْءٍ كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَفْتَتِحُ صَلاَتَهُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ، قَالَتْ: كَانَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ افْتَتَحَ صَلاَتَهُ: «**اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.**»[124]

85. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf şöyle demiştir: Müminlerin annesi Âʿişe'ye "Hz. Peygamber (s.a.v) geceleyin namaza kalktığı zaman namazına ne ile başlardı?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "*O, geceleyin namaza kalktı mı namazına şu duayı okurdu: 'Allahümme rabbe Cibrâîle ve Mikâîle ve İsrâfîl! Fâtıra's-semavati ve'l-ard, âlime'l-ğaybi ve'ş-şehâdeh, ente tahkümü beyne ibâdike fî-mâ kânû fîhi yahtelifûn, ihdinî lima'htulife fîhi mine'l-hakkı bi-iznike, inneke tehdî men teşâu ilâ sıratın mustakîm.' (Ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrafil'in Rabbi, gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda kulların arasında hüküm veren sensin. Hakka dair ihtilafa düşülen hususlarda sen beni izninle doğruya ilet, çünkü şüphesiz sen dilediklerini dosdoğru yola iletensin.)*

123 Nesâî, "İsti'âze", 56 (No. 5519).

124 Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn ve kasruhâ", 200 (No. 1811/770).

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**كَيْفَ أَنْعَمُ وَقَدِ الْتَقَمَ صَاحِبُ الْقَرْنِ الْقَرْنَ وَحَنَى جَبْهَتَهُ وَأَصْغَى سَمْعَهُ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفُخَ فَيَنْفُخَ**». قَالَ الْمُسْلِمُونَ: فَكَيْفَ نَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «**قُولُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ رَبَّنَا.**»[125]

86. Ebû Sa'îd el-Hudrî şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v): "*Sûr'a üflemekle görevli melek surunu ağzına almış ona doğru meyletmiş, kulağını kabartmış, üfleme emrini beklemekte iken ben nasıl dünya zevkine dalarım?*" buyurdu. Müslümanlar: "Ya Resûlallâh, (bu durumda) ne diyelim?" dediler. Hz. Peygamber: "*Hasbunallahu ve ni'me'l-vekîl, tevekkelnâ alallâh (Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, Rabbimiz olan Allah'a tevekkül ettik.) deyin*." buyurdu.

5.4. Ölüm ve Sorgu Melekleri (Münker ve Nekîr)

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**الْمَيِّتُ تَحْضُرُهُ الْمَلاَئِكَةُ فَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَالِحًا قَالُوا: اخْرُجِي أَيَّتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الطَّيِّبِ اخْرُجِي حَمِيدَةً وَأَبْشِرِي بِرَوْحٍ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانَ فَلاَ يَزَالُ يُقَالُ لَهَا ذَلِكَ حَتَّى تَخْرُجَ ثُمَّ يُعْرَجُ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ فَيُفْتَحُ لَهَا فَيُقَالُ: مَنْ هَذَا فَيَقُولُونَ: فُلاَنٌ. فَيُقَالُ: مَرْحَبًا بِالنَّفْسِ الطَّيِّبَةِ، كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الطَّيِّبِ ادْخُلِي حَمِيدَةً، وَأَبْشِرِي بِرَوْحٍ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانَ. فَلاَ يَزَالُ يُقَالُ لَهَا ذَلِكَ حَتَّى يُنْتَهَى بِهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي فِيهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ السُّوءُ قَالَ اخْرُجِي أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْخَبِيثَةُ كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الْخَبِيثِ اخْرُجِي ذَمِيمَةً وَأَبْشِرِي بِحَمِيمٍ وَغَسَّاقٍ. وَآخَرَ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ. فَلاَ يَزَالُ يُقَالُ لَهَا ذَلِكَ حَتَّى تَخْرُجَ ثُمَّ يُعْرَجُ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ فَلاَ يُفْتَحُ لَهَا فَيُقَالُ: مَنْ هَذَا فَيُقَالُ: فُلاَنٌ. فَيُقَالُ: لاَ مَرْحَبًا بِالنَّفْسِ الْخَبِيثَةِ كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الْخَبِيثِ ارْجِعِي ذَمِيمَةً فَإِنَّهَا لاَ تُفْتَحُ لَكِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ فَيُرْسَلُ بِهَا مِنَ السَّمَاءِ ثُمَّ تَصِيرُ إِلَى الْقَبْرِ.»[126]

87. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ölmek üzere olan kişinin yanında melekler hazır bulunur. Eğer ölen kimse iyi birisi ise melekler ona "Ey güzel bedende bulunan güzel nefis,*

125 Tirmizî, "Tefsîr", 40 (No. 3243).

126 İbn Mâce, "Zühd", 31 (No. 4262).

övgüye mazhar olarak bedenden çık. Huzur, güzel rızık, öfkeli olmayan Rabbin müjdesi ile müjdelen" der ve ruhu çıkıncaya kadar kendisine böyle söylenmeye devam edilir. Sonra ruhu semaya doğru yükseltilir. Semanın kapıları kendisine açılır ve oradaki melekler: "Kim bu?" diye sorarlar. Ruhu getiren melekler: "Falancadır." diye cevap verirler. Bunun üzerine kendisine:"Merhaba güzel bedende bulunan güzel nefis, Övgüye mazhar olarak gir. Huzur, güzel rızık, öfkeli olmayan bir Rabbin müjdesi ile müjdelen." denilir ve Allah'ın (c.c) *(arşının) bulunduğu semaya varıncaya kadar bu şekilde kendisine söylenmeye devam edilir. Eğer ölmek üzere olan kimse kötü birisi ise ölüm meleği ona "Ey pis bedende bulunan pis ruh! Yerilmiş olarak çık o bedenden. Kaynar su, irin ve benzeri çeşitli azaplar ile eyvahlar olsun sana!" der ve ruh bedenden çıkıncaya kadar kendisine bu sözler söylenmeye devam edilir. Sonra semaya doğru yükseltilir ancak ona sema kapıları açılmaz. Semadaki melekler: "Kim bu?" diye sorarlar. Onlara: "Falancadır." şeklinde cevap verilir. Bunun üzerine ona: "Pis bedende bulunan pis nefse merhaba denilmez. Yerilmiş olarak geri dön. Çünkü semanın kapıları sana asla açılmayacaktır." denilir. Bunun üzerine o ruh, semadan geri gönderilir ve kabrine döner.*

حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**إِذَا قُبِرَ الْمَيِّتُ –أَوْ قَالَ أَحَدُكُمْ– أَتَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ أَزْرَقَانِ يُقَالُ لأَحَدِهِمَا الْمُنْكَرُ وَالآخَرُ النَّكِيرُ فَيَقُولاَنِ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِى هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ مَا كَانَ يَقُولُ هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. فَيَقُولاَنِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ هَذَا. ثُمَّ يُفْسَحُ لَهُ فِى قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِى سَبْعِينَ. ثُمَّ يُنَوَّرُ لَهُ فِيهِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ نَمْ. فَيَقُولُ أَرْجِعُ إِلَى أَهْلِى فَأُخْبِرُهُمْ فَيَقُولاَنِ نَمْ كَنَوْمَةِ الْعَرُوسِ الَّذِى لاَ يُوقِظُهُ إِلاَّ أَحَبُّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ. حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ. وَإِنْ كَانَ مُنَافِقًا قَالَ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ فَقُلْتُ مِثْلَهُ لاَ أَدْرِى. فَيَقُولاَنِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ ذَلِكَ. فَيُقَالُ لِلأَرْضِ الْتَئِمِى عَلَيْهِ. فَتَلْتَئِمُ عَلَيْهِ. فَتَخْتَلِفُ فِيهَا أَضْلاَعُهُ فَلاَ يَزَالُ فِيهَا مُعَذَّبًا حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ.**»[127]

88. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *Sizden biriniz veya ölü kabre konulunca, siyah tenli, mavi gözlü, Münker ve Nekîr adı verilen iki melek ona gelir ve: "Şu (Muhammed* (s.a.v)*) hakkın-*

127 Tirmizî, "Cenâ'iz", 70 (No. 1071).

da ne dersin?" diye sorar. O kimse ise ölmeden önce söylediğini aynen tekrar ederek: "O Allah'ın kulu ve Resûlüdür. Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Muhammed de onun kulu ve elçisidir" der. O iki melek: "Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk." derler, sonra kabir yetmiş arşın kadar genişletilir ve içine nur konur, aydınlatılır ve ona: "Rahatça yat uyu." denilir. O kimse: "Ben aileme dönüp bu durumu haber vereyim." deyince o iki melek: "Ailesinden en sevdiği kişinin gelip uyandıracağı gelin güvey gibi rahatça uyu." der. O kişi o kabirde mahşer için diriltilinceye kadar rahat rahat uyur. O kabre konulan kimse münafık ise sorulan soruya: "İnsanların dediklerini duydum, ben de aynen öyle söyledim, (gerçek midir, değil midir) bilemiyorum." der. Bunun üzerine o iki melek: "Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk." derler. Kabre: "Sıkıştır bu kimseyi." denilir, kabir de onu öyle sıkıştırır ki kaburga kemikleri yerlerinden oynar. Allah onu böylece mahşer günü uyandırıncaya kadar azap etmeye devam eder.

5.5. Yazıcı Melekler (Kirâmen Kâtibîn)

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ الأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عُبَيْدٍ الْمُكْتِبِ عَنْ فُضَيْلٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَضَحِكَ فَقَالَ: «**هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟**» قَالَ قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «**مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ يَقُولُ: يَا رَبِّ أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ قَالَ: يَقُولُ بَلَى. قَالَ: فَيَقُولُ فَإِنِّي لاَ أُجِيزُ عَلَى نَفْسِي إِلاَّ شَاهِدًا مِنِّي قَالَ: فَيَقُولُ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا وَبِالْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُودًا –قَالَ– فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ فَيُقَالُ لأَرْكَانِهِ انْطِقِي. قَالَ: فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ –قَالَ– ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلاَمِ –قَالَ– فَيَقُولُ بُعْدًا لَكُنَّ وَسُحْقًا. فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ.**»[128]

89. Enes b. Mâlik şöyle rivayet etti: Resûlullâh'ın huzurunda oturuyorduk. Bir ara gülümsedi ve: "Neden güldüğümü anladınız mı?" diye sordu. "Allah ve Resûlü bilir." dedik. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Kulun Rabbine olan sözlerinden güldüm.*" dedi ve şöyle devam etti: "*Kul, Rabbine 'ey Rabbim; sen beni zulümden korumadın mı?' diye sorar. Cenâb-ı Hak da: 'Evet' der. Kul: 'Öyleyse ben bugün, kendim için kendimden başka birinin şahitliğini istemiyorum' der. Allah: 'Bugün sana tek şahit olarak nefsin, çok*

[128] Müslim, "Zühd ve Rakâik", 17 (No. 7439/2969).

şahit olarak da kirâmen kâtibîn melekleri yeter' buyurur. Bunun üzerine insanın ağzı mühürlenir ve uzuvlarına 'konuş' diye emredilir. Onlar da yaptıklarını anlatırlar. Sonra insana konuşma imkânı verilir. Bunun üzerine adam, uzuvlarına: 'Lanet olsun size, defolun, ben sizin için mücadele ediyordum.' der."

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ وَصَلاَةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ.**»[129]

90. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Meleklerin bir kısmı gece bir kısmı da gündüz nöbetleşe sizin aranızda bulunurlar. (Nöbet değişimi için) sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Daha önce sizin içinizde kalan melek grubu (nöbeti devredip Allah'ın huzuruna) yükseldiğinde her şeyi en iyi şekilde bilen Allah: 'Kullarımı ne halde bıraktınız?' diye sorar. Melekler de: 'Onları bırakıp geldiğimizde namaz kılıyorlardı oraya vardığımızda da aynı şekilde onları namaz kılarken bulmuştuk.' derler.*"

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَالأَغَرِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ الْمَلاَئِكَةُ، يَكْتُبُونَ الأَوَّلَ فَالأَوَّلَ، فَإِذَا جَلَسَ الإِمَامُ طَوَوُا الصُّحُفَ وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ.**»[130]

91. Ebû Hureyre'nin (r.a) rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Cuma günü olunca mescidin kapılarından herbir kapıda melekler bulunur ve cuma namazına gelenleri öncelik sırasına göre kaydeder. İmam minbere oturduğunda melekler defterleri kapatır ve hutbeyi dinlemek üzere mescide girer.*"

---

129 Buhârî, "Mevâkîtü's-salât", 16 (No. 555).

130 Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 6 (No. 3211).

5.6. Yardım Melekleri

حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ، حَدَّثَنِي سِمَاكٌ الْحَنَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ، ح وحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَاللَّفْظُ لَهُ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنِي أَبُو زُمَيْلٍ هُوَ سِمَاكٌ الْحَنَفِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ نَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ، وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ عَشَرَ رَجُلًا، فَاسْتَقْبَلَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ، فَجَعَلَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ: «**اللهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي، اللهُمَّ آتِ مَا وَعَدْتَنِي، اللهُمَّ إِنْ تُهْلِكْ هَذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تُعْبَدْ فِي الْأَرْضِ.**» فَمَا زَالَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ، مَادًّا يَدَيْهِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، حَتَّى سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ مَنْكِبَيْهِ، فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ، فَأَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ، ثُمَّ الْتَزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ، وَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ، كَفَاكَ مُنَاشَدَتُكَ رَبَّكَ، فَإِنَّهُ سَيُنْجِزُ لَكَ مَا وَعَدَكَ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: **{إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ}** فَأَمَدَّهُ اللهُ بِالْمَلَائِكَةِ.[131]

92. Ömer b. Hattâb şöyle dedi: Bedir harbi olduğu gün Resûlullâh (s.a.v) müşriklere baktı. Onlar bin kişi, ashabı ise üç yüz on dokuz kişi idiler. Bunun üzerine Nebi (a.s) kıbleye döndü. Sonra ellerini uzatarak: "*Allah'ım, bana verdiğin sözü yerine getir, Allah'ım, bana vadettiğini ver, Allah'ım, eğer ehl-i İslâm'dan olan şu topluluğu helak edersen yeryüzünde sana ibadet edecek kalmaz*" diyerek Rabbine yakarmaya başladı. Ellerini uzatarak kıbleye karşı Rabbine o derece niyazda bulundu ki, nihayet omuzlarından cübbesi düştü. Ebû Bekr yanına gelerek cübbesini aldı ve omuzlarına koydu sonra arkasından ona sarılarak: "ey Allah'ın elçisi Rabbine yaptığın yakarış yeter, hiç şüphe yok ki Cenâb-ı Hak sana vadettiğini yerine getirecektir." dedi. Ardından Aziz ve Celil Allah: "***Hani Rabbinizden yardım istemiştiniz, O da 'ben size birbiri ardınca gelecek bin melekle yardım edeceğim' diye cevap vermişti***"[132] âyetini İndirdi ve meleklerle yardım gönderdi.

131 Müslim, "Cihâd ve Siyer", 58, (No. 4588/1763).

132 el-Enfâl 8/9.

حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ الزُّرَقِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، وَكَانَ أَبُوهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ قَالَ: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: مَا تَعُدُّونَ أَهْلَ بَدْرٍ فِيكُمْ؟ قَالَ: «**مِنْ أَفْضَلِ الْمُسْلِمِينَ**» أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا، قَالَ: وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ.[133]

93. (Rifâ'a b. Râfi' ez-Zürakî) şöyle demiştir: Cebrail Hz. Peygamber'e geldi ve: "İçinizdeki Bedir mücahitlerini ne mertebe sayarsınız?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Biz onları Müslümanların en faziletli olanlarından sayarız.*" dedi ya da buna benzer bir ifade kullandı. Cebrail: "*Biz de meleklerden Bedir'de hazır bulunanları böylece meleklerin hayırlısı sayarız.*" dedi.

حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ: «**هَذَا جِبْرِيلُ، آخِذٌ بِرَأْسِ فَرَسِهِ، عَلَيْهِ أَدَاةُ الحَرْبِ.**»[134]

94. Abdullah İbn Abbâs Hz. Peygamber'in Bedir günü şöyle dediğini aktardı: "*Üstünde savaş elbiseleri ve silahı olduğu halde atının başını tutmuş bekleyen şu adam var ya işte o Cebrail'dir.*"

5.7. Dua ve İstiğfar Melekleri

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ مَا لَمْ يُحْدِثْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ.**»[135]

95. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sizden biriniz namaz kıldığı yerde abdestini bozmaksızın beklediği sürece melekler ona şöyle dua eder: 'Allâhümmağfir lehu, Allâhümmerhamhu.' (Allah ona mağfiret eyle. Allah'ım ona merhamet eyle.)*"

---

133 Buhârî, "Megâzî", 11 (No. 3992).

134 Buhârî, "Megâzî", 1 (No. 4041).

135 Nesâî, "Mesâcid", 40 (No. 733).

5.8. İblis ve Askerleri (Şeytanlar) Her Daim Pusudadır

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَتْهُ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ فَلَمَّا رَجَعَتِ انْطَلَقَ مَعَهَا، فَمَرَّ بِهِ رَجُلاَنِ مِنَ الأَنْصَارِ فَدَعَاهُمَا فَقَالَ: «**إِنَّمَا هِيَ صَفِيَّةُ**.» قَالاَ: سُبْحَانَ اللَّهِ. قَالَ: «**إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنِ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ**».[136]

96. Ali b. Huseyn şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) (itikâfta iken) yanına (eşi) Safiyye bt. Huyey gelmişti. Evine dönmek istediğinde Hz. Peygamber de birlikte kalktı. Bu sırada yanlarından ensardan iki kişi geçti. Hz. Peygamber o iki kişiye seslenip: "*Yanımdaki Safiye'dir.*" buyurdu. O iki kişi de "Sübhanallah" dedi. Hz. Peygamber: "*Şeytan insanın damarlarında gezebilir.*" buyurdu.

أَخْبَرَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ قَالَ كَانَ مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ يَقُولُ: إِيَّاكُمْ وَالْمِرَاءَ، فَإِنَّهَا سَاعَةُ جَهْلِ الْعَالِمِ وَبِهَا يَبْتَغِي الشَّيْطَانُ زَلَّتَهُ.[137]

97. Müslim b. Yesâr şöyle derdi: "Tartışmaktan sakının! Şüphesiz tartışmak, âlimin cehalet anıdır ve şeytan, bununla onun ayağını kaydırmaya çalışır."

5.9. Şeytan İnsanın Algılarını Örterek İbadet ve İyiliğine Engel Olur

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ قَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ ذُكِرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتَّى أَصْبَحَ قَالَ: «**ذَاكَ رَجُلٌ بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنَيْهِ**».[138]

98. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh'ın huzurunda gece boyu sabaha kadar uyuyan (namazı kaçıran) bir adamdan söz edildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v): "*O, kulağına şeytanın işediği bir adamdır.*" buyurdu.

---

136 Buhârî, "Ahkâm", 21 (No. 7171).

137 Dârimî, "Mukaddime", 35; "İlim," 20 (No. 429).

138 Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn ve kasruhâ", 205 (No. 1817/774).

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلاَلٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلاَثَ عُقَدٍ، يَضْرِبُ كُلَّ عُقْدَةٍ مَكَانَهَا عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ. فَإِنِ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقَدُهُ كُلُّهَا، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلاَّ أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلاَنَ.**»[139]

99. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sizden biriniz uyuduğunda şeytan onun ensesine üç düğüm atar. Her bir düğümde 'Gecen uzun olsun. Uyu sen uyu' der. Eğer o kimse uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm çözülür. Abdest alırsa iki düğüm çözülür. Namaz kılarsa bütün düğümler çözülmüş olur, zinde ve gönlü hoş olarak sabahlar. Eğer uyanıp Allah'ı anmaz ve namazını kılmazsa içi sıkılmış ve tembel bir halde sabahlar.*"

5.10. Şeytanın Vesvesesinden Allah'a Sığınmak

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فَيَقُولُ مَنْ خَلَقَ كَذَا وَكَذَا حَتَّى يَقُولَ لَهُ مَنْ خَلَقَ رَبَّكَ فَإِذَا بَلَغَ ذَلِكَ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ وَلْيَنْتَهِ.**»[140]

100. Ebû Hureyre rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Birinize şeytan gelip: 'Şunu kim yarattı, bunu kim yarattı?' diye sorar. En sonunda: 'Rabbini kim yarattı?' sorusunu sorar. Bu raddeye varınca insan Allah'a sığınsın ve bu düşünceleri bıraksın.*"

[139] Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 11 (No. 3269).

[140] Müslim, "Îmân", 214 (No. 345/134)

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّي جَاءَ الشَّيْطَانُ فَلَبَسَ عَلَيْهِ حَتَّى لاَ يَدْرِيَ كَمْ صَلَّى، فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ.**»[141]

101. Ebû Hureyre (r.a), Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Herhangi biriniz kalkıp namaza durduğunda Şeytan gelir ve (aklını) karıştırır, o kişi kaç de rekât kıldığını bilemez. Sizden herhangi biriniz bu karışıklığı hissettiğinde (son) oturuşunda iki kere secde etsin (sehiv secdesi yapsın).*"

[141] Buhârî, "Sehv", 7 (No. 1232).

6. PEYGAMBERLER VE İLAHİ KİTAPLAR

Dünya etrafı çelik duvarlarla kaplı son derece derin bir kuyuya benzer. Bu kuyuda yaşayan insanlar gerek kuyu hakkında gerekse kuyu dışında olan biten şeyler hakkında üç grup insan vasıtası ile haber alırlar.

Birinci tip insan medyumlar ve kâhinlerdir. Bunlar gözlerini kapatıp, derin hayallere dalarak bir şeyler tasavvur eder ve onu etrafına anlatırlar. Kendi heva ve heveslerinden, hayallerinden uydurdukları şeyleri insanlara aktararak onları etrafında toplar bir kitle oluştururlar. Yalan yanlış bilgileri ile hem kendileri sapar hem de başkalarını yoldan çıkarırlar.

İkinci tip insan, sadece aklı esas alan ve vahye itimat etmeyen filozoflardır. Bunlar derin kuyunun çelikten duvarlarına tırmanmaya çalışır. Amaçları kuyu dışına ulaşıp orada neler olup bittiğini görmektir. Ancak kuyunun çelik duvarları bugüne hiçbir kimsenin yukarıya tırmanmasına (metafizik alemin ve yaratıcının sırlarına ulaşmasına) müsaade etmemiştir. Çelik duvarlar binlerce insanın fikir ve düşüncelerinden nice izler taşımaktadır. Bu kişiler belli başlı bilgilere sahip olur hatta önemli keşifler de yaparlar. Ancak bu keşifler ne Tanrı'nın zatına dair doğru dürüst bir şey söyleyebilir ne de insanın bu dünyadaki serüvenini anlaşılır kılabilir.

Üçüncü tip insan kuyu dışından haber alan peygamberlerdir. Kendilerine kuyu dışından elçiler (melekler) gelir. Hem kuyunun içinden hem de dışından haber (vahiy) getirirler. Onlar da aldıkları bu haberleri kendisine inanan kitle ile paylaşırlar. Peygamberlere inanan kitle de hem kuyu hakkında hem de içinde ve dışında olan biten hakkında bilgi almış olur. Bu bilgilere inanır, onlar ışığında hayatını yönlendirir ve kendisini selamete çıkartır.

Müslüman olarak bizlerin Allah-alem-insan ilişkisini anlama konusundaki bilgimizin ve farkındalığımızın kaynağı hiç şüphesiz Hz. Peygamber'e gelen vahiy ve o vahyin Hz. Peygamber tarafından açıklanması ve yorumlanmasıdır. Diğer bir ifade ile Allah ve alem hakkındaki bilgi kaynağımız Kur'ân ve sünnettir.

Allah her topluma emir ve yasaklarını iletmek üzere kendi içlerinden birini, onlara peygamber olarak seçip göndermiştir. Bu peygamberlerin sonuncusu bizim peygamberimiz, İslâm peygamberi Hz. Muhammed'dir (s.a.v). Allah tarafından seçilen ve belli niteliklerle donatılan peygamberler sıradan,

basit bir insan değildir. Son derece hürmete layık ve saygın kimsedir. Kaside-i Bürde şairinin dediği gibi:

محمد بشر ولیس کالبشر　　بل هو یاقوتة والناس کالحجر

Muhammed (s.a.v) beşerdir, ancak O kutlu　　İnsanın cevheri taştan ise Onunki Yakutlu

Ancak peygamberlerin saygın ve üstün oluşları onları beşer vasıflarının üstüne taşımaz. İnsanların algısında bazen peygamberlerin, melek gibi beşer üstü, olağanüstü bir varlık olduğu imajı oluşur. Kur'ân-ı Kerim bu algıyı reddeder ve peygamberlerin de bir beşer olduğunu ifade eder. Yani Allah (c.c) bildirmediği takdirde peygamberler ne geleceği bilirler ne de gaybı. Onların Allah'ın izni dışında bir tasarrufları ve güçleri olamaz.

Her Peygamber'in görevini en iyi şekilde yerine getirmesi peygamberliğinin bir gereğidir. Onlar bu görevlerini yerine getirmek üzere bir takım yeti ve niteliklerle donatılmışlardır. Bu özellikler içerisinde peygamber seçilen kişinin doğru sözlü (sıdk), ve güvenilir (emanet), günah işlemekten korunmuş, hataları düzeltilmiş (ismet), görevi nasıl yerine getireceğini en iyi şekilde son derece akıllı ve zeki (fetanet) olması gibi sıfatlar sayılabilir.

Kur'ân-ı Kerim'de 25 peygamberin adı geçer. Bunlar 1. Hz. Âdem (a.s), 2. Hz. İdris (a.s), 3. Hz. Nuh (a.s), 4. Hz. Hûd (a.s), 5. Hz. Salih (a.s), 6. Hz. İbrahim (a.s), 7. Hz. İsmail (a.s), 8. Hz. Lût (a.s), 9. Hz. İshak (a.s), 10. Hz. Yakub (a.s), 11. Hz. Yusuf (a.s), 12. Hz. Eyyûb (a.s), 13. Hz. Şu'ayb (a.s), 14. Hz. Musa (a.s), 15. Hz. Harun (a.s), 16. Hz. Dâvûd (a.s), 17. Hz. Süleyman (a.s), 18. Hz. Zülkifl (a.s), 19. Hz. İlyas (a.s), 20. Hz. el-Yesâ (a.s), 21. Hz. Yunus (a.s), 22. Hz. Zekeriya (a.s), 23. Hz. Yahya (a.s), 24. Hz. İsa (a.s), 25. Hz. Muhammed (s.a.v). Bunların dışında Üzeyr, Lokman, Zülkarneyn isimleri de geçmekte, ancak bunların peygamber olup olmadıkları ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Bütün peygamberlerin sayısı elbette bu kadarla sınırlı değildir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (s.a.v) hitaben: "*Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik. Onların bazısından sana bahsettik, bazısından ise bahsetmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mucize gösteremez.*" buyurmaktadır. Ne kadar peygamber gönderdiği Allah'ın bilgisindedir. Taberânî'nin *el-Eş'ariyye'cemü'l-Kebîr* isimli eserinde 124.000 peygamberin gönderildiğine dair bir rivayet almaktadır.

Yüce Allah insanoğluna bu dünyada nasıl yaşayacağına, öldükten sonra kendisini nelerin beklediğine dair bilgileri peygamberlerine indirdiği vahiy vasıtası ile bildirir. Allah'ın (c.c) insanları uyarması ve onlara doğru yolu göstermesi bazen görevlendirdiği peygamberin diliyle sözlü, bazen bir kitap şeklinde yazılı vahiy ile olur. Bu yüzden her peygambere kitap indirilmiş değildir. Kur'ân-ı Kerim'de dört temel kitaptan bahsedilir. Bunlar Hz. Musa'ya indirilen Tevrat, Hz. Dâvûd'a verilen Zebûr, Hz. İsa'nın aktardığı İncil ve son peygamber olan Hz. Muhammed'e (s.a.v) gelen Kur'ân-ı Kerim'dir. Bunun dışında başta İbrahim (a.s) olmak üzere bazı peygamberlere sahife adı verilen ve hacmi hakkında bilgi sahibi olmadığımız küçük kitaplardan da yine Kur'ân-ı Kerim'de söz edilmektedir.

Kitap Yüce Allah'ın irade sahibi kıldığı insanoğluna gönderdiği yaşama ve hayat sürdürme rehberidir. Bir bakıma insan ile hayvanın mahiyet olarak ayrıldığı sınırdır. Çünkü irade ve akıl sahibi olan insan hayatını gelişigüzel bir şekilde, nerede akşam orada sabah eyyamcılığı ile sürdüremez. Bu tarz onun eşref-i mahlukat olan fıtratına aykırıdır. Hayvandan farklı olarak insan sorumluluk sahibi mükellef bir varlıktır. Yaptıkları ve yapmadıklarının, söyledikleri ve söylemesi gerektiği halde geri durduğu her şeyin bir hesabını vermek zorundadır. İnanç, ibadet, beşeri ilişkiler ve ahlâk şeklinde sınıflandırılabilecek bu sorumluluk alanını kitap sayesinde bilir ve kitaba göre hareket eder.

Allah (c.c) peygamberlerine vahyi çoğunlukla bir melek vasıtasıyla gönderir. Hz. Peygamber'e (s.a.v) ve diğer peygamberlere (a.s) vahiy meleği Cebrail (a.s) gelerek Allah'ın emir ve yasaklarını iletir. Bazen tıpkı Hz. Musa'ya yanan çalı arkasından hitap ettiği gibi Allah (c.c) perde arkasından vahyini iletir, bazen de doğrudan gönderir.

Bütün peygamberlerin mesajı özünde aynı şeyi barındırır. Allah'a kul olmak, ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, kul hakkından sakınmak, cana kıymaktan, zina etmekten, hırsızlık yapmaktan uzak durmak, iffetli ve erdemli olmak gibi öğütlerde bulunur. Bazı emir ve yasaklar her toplumun yaşadığı dönem ve şartlara göre farklılıklar arz etse de şeriatlar bir bütün olarak iyi şeyleri emreder kötü şeyleri da yasaklar ve uysunlar diye insanlara Yüce Allah'ın buyruğunu açıklarlar.

Son olarak peygamberlik Allah'ın seçtiği kullarına yüklediği bir sorumluluk ve görevdir. Bir kazanç kapısı ya da uğraştıkları bir meslek değildir. Hiçbir peygamber yaptığı görevden dolayı insanlardan ücret talep etmemiştir. Böyle bir şey zaten onların vazifelerinin ruhuna uygun düşmez. Kur'ân-ı Kerim bu konuyu çeşitli **âyet**lerde sıklıkla vurgular. Her peygamberin kendi yaşamını sürdürdüğü ayrı bir kazanç kapısı, el emeği ya da mesleği vardır.

6.1. Serlevha Âyetler

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا

Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz. (el-İsrâ 17/15)

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ

Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. (İbrâhîm 14/4)

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

Müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra insanların Allah'a karşı bahanesi kalmasın. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir. (Nisa 4/165)

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ

Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik. Onların bazısından sana bahsettik, bazısından ise bahsetmedik. (el-Mü'min 40/78)

اِنَّا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ كَمَا اَوْحَيْنَا اِلٰى نُوحٍ وَالنَّبِيّٖنَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَعِيسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ ۚ وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا

Resûlüm! Biz, Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyediyoruz. Nitekim İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a onun soyundan gelen peygamberlere, İsa'ya, Eyyûb'e, Yunus'a Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik. (en-Nisâ 4/163)

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ

(Yüce Allah) sana Kitab'ı hak üzere ve kendinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrat ve İncil'i de indirmişti. *(Âl-i İmrân 3/3)*

قُلْ لَوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنّٖينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا

De ki: "Eğer yeryüzünde yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara peygamber olarak gökten melek indirirdik." (el-İsrâ 17/95)

6.2. Peygamberlik ve Peygamberlerin Görevi

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ، وَأَبُو كُرَيْبٍ -وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ- قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمَهُ، فَقَالَ: يَا قَوْمِ إِنِّي رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ، وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ، فَالنَّجَاءَ، فَأَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ، فَأَدْلَجُوا فَانْطَلَقُوا عَلَى مُهْلَتِهِمْ، وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ، فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَأَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاحَهُمْ، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ أَطَاعَنِي وَاتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ، وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِي وَكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ.**»[142]

102. Ebû Musa el-Eşʿarî, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Şüphesiz benim ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyin misali bir adamın misali gibidir. Adam kavmine gelir ve: 'Ey kavmim, ben (sizin üzerinize gelen ve sizi yok edecek bir) orduyu iki gözümle gördüm. Ben gerçekten apaçık bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın.' der. Kavminden bir grup ona itaat eder geceleyin yola düşerek yavaş yavaş giderler. Onlardan bir grup da onu yalanlayarak yerlerinde sabahlarlar ve ordu sabah baskın yaparak onları helak eder, köklerini kurutur. İşte bana itaat edip getirdiğime tâbi olanlarla, bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanların misali budur.*"

حَدَّثَنَا أَبُو اليَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ: أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ النَّاسِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ جَعَلَ الفَرَاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي تَقَعُ فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا، فَجَعَلَ يَنْزِعُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَقْتَحِمْنَ فِيهَا، فَأَنَا آخُذُ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، وَهُمْ يَقْتَحِمُونَ فِيهَا.**»[143]

103. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Benimle insanların hali, ateş yakan bir adamın haline benzer. Ateş etrafını aydınlattığı zaman kelebekler ve ateşteki şu hayvanlar ateşin içine düşmeğe başlarlar. O adam da bu hayvancıkları engellemeye çalışır. Fakat hayvanlar adamı alt edip ateşe düşmeye devam ederler. İşte ben de sizleri*

142 Müslim, "Fedâ'il", 16 (No. 5954/2283).

143 Buhârî, "Rikâk", 26 (No. 6483).

elbisenizin bağından tutarak ateşten çekip almaya çalışıyorum. İnsanlar ise ateşe düşüyorlar."

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ قَالَ: «**مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنْ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ قَبِلَتْ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتْ الْكَلَأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتْ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةً أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلَّمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ.**»[144]

104. Ebû Musa (el-Eş'arî) Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "*Allah'ın benimle göndermiş olduğu* hidayet *ve ilim, bir araziye yağan bol yağmura benzer. Arazinin bir kısmı yağmur suyunu emerek bol çayır-çimen bitirir, bir kısmı ise sert olur, suyu emmeyip üzerinde tutar ve burada biriken sudan Allah insanları faydalandırır, insanlar hem içer hem de hayvanlarını ve ekinlerini sularlar. Diğer bir kısmı ise bataklık ve çoraktır ne su tutar ne de üzerinde ot biter. Bu durumda, Allah'ın dinini kavrayan, Allah'ın benimle gönderdiği mesajdan istifade eden, öğrenip öğreten kimse (verimli toprağa benzer). Allah'ın benimle gönderdiği* hidayet*e başını kaldırıp kulak vermeyen ve onu kabul etmeyen kimsenin durumu da (suyu kabul etmeyen sert araziye ya da verimsiz ve çorak bataklığa) benzer.*"

حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمِسْوَرِ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «**مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ، وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ.**»[145]

---

144 Buhârî, "İlim", 20 (No. 79).

145 Müslim, "İmân", 80 (No. 179/50).

105. Abdullah b. Mes'ûd rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Allah'ın benden önce bir kavme gönderdiği her peygamberin mutlaka havarileri ve ashabı olmuştur. Onlar peygamberlerinin yolunu tutar, emirlerine uyarlar. Sonra onların ardından bir grup gelir ve yapmadıklarını söylemeye, emrolunmadıkları şeyleri yapmaya başlarlar. Kim böyle kişilere karşı eliyle mücadele ederse mümindir. Diliyle mücadele ederse mümindir. Kalbiyle mücadele ederse mümindir. Bunun ötesinde bir hardal tanesi kadar bile iman kalmaz.*"

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا التَّيْمِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ الْمُخَارِقِ، وَزُهَيْرِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَا: لَمَّا نَزَلَتْ **{وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ}** قَالَ: انْطَلَقَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ إِلَى رَضْمَةٍ مِنْ جَبَلٍ، فَعَلَا أَعْلَاهَا حَجَرًا، ثُمَّ نَادَى: «**يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافَاهْ إِنِّي نَذِيرٌ، إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ رَأَى الْعَدُوَّ، فَانْطَلَقَ يَرْبَأُ أَهْلَهُ، فَخَشِيَ أَنْ يَسْبِقُوهُ، فَجَعَلَ يَهْتِفُ، يَا صَبَاحَاهُ.**»[146]

106. Kabîsa b. Muhârık ve Züheyr b. Amr şöyle rivayet etmişlerdir: "***Yakın arabalarını uyar***."[147] âyeti nazil olduğunda Hz. Peygamber (s.a.v) dağdan kopma bir kaya yığınının üzerine çıkmış ve şöyle seslenmişti: "*Ey Abdumenâf oğulları! Ben uyarıcıyım. Sizinle benim halim, düşmanı görüp de ailesi için gözcülük eden ve kendisinden önce yanlarına varmasından endişelendiği için 'baskın var!' diye bağırmaya başlayan kişinin haline benziyor.*"

6.3. Peygamberlerin En Sonuncusu Hz. Muhammed'dir (s.a.v)

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ، وَيَقُولُونَ هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ. قَالَ: فَأَنَا اللَّبِنَةُ، وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ.**»[148]

146 Müslim, "Îmân", 353 (No. 506/207).

147 el-Şu'arâ 26/214.

148 Buhârî, "Menâkıb", 18 (No. 3535).

107. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "*Benimle benden önceki peygamberlerin örneği şöyledir. Bir adam bir ev yaptırır ve onu süsleyip güzelleştirir. Ancak bir köşede bir kerpiç yeri boş bırakır. Daha sonra insanlar evi gezer, beğenirler ve 'keşke şu tek kerpiç de yerine konulsaydı' demeye başlarlar.*" Hz. Peygamber şöyle devam etti: "*İşte (yeri boş bırakılan yere konan) kerpiç benim. Hâtemu'n-Nebiyyîn (peygamberlerin sonuncusu) benim.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ حَدَّثَنَا سَيَّارٌ –هُوَ أَبُو الْحَكَمِ– قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْفَقِيرُ قَالَ حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الأَنْبِيَاءِ قَبْلِي، نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلاَةُ فَلْيُصَلِّ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ.**»[149]

108. Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Bana, benden önceki hiçbir nebiye verilmemiş beş husus verildi: (1) Bir aylık mesafeden korku ile bana yardım olundu. (2) Yeryüzü benim için mescit oldu ve tertemiz kılındı. Ümmetimden herkes namaz vakti nerede girdiyse orada namazını kılıversin. (3) Ganimet bana helal kılındı. (4) Daha önce her peygamber özel olarak kendi kavmine gönderilirken, ben genel olarak bütün insanlara gönderildim. (5) Bana şefaat etme yetkisi verildi.*"

6.4. Peygamberleri Beşer Üstü Konuma Taşımamak

حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ، يَقُولُ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، سَمِعَ عُمَرَ ﷺ، يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «**لاَ تُطْرُونِي، كَمَا أَطْرَتْ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ، وَرَسُولُهُ.**»[150]

109. Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Hıristiyanların İsa'yı aşırı yücelttiği gibi siz de beni yüceltmeyin. Ben sadece Allah'ın kuluyum, (bana) Allah'ın kulu ve elçisi diye hitap ediniz.*"

149 Buhârî, "Salât", 56 (No. 438).

150 Buhârî, "Enbiyâ", 48 (No.3445).

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ مَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، لَمَّا رَأَى الصُّوَرَ فِي البَيْتِ لَمْ يَدْخُلْ حَتَّى أَمَرَ بِهَا فَمُحِيَتْ، وَرَأَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلاَمُ بِأَيْدِيهِمَا الأَزْلاَمُ، فَقَالَ: «**قَاتَلَهُمُ اللَّهُ، وَاللَّهِ إِنِ اسْتَقْسَمَا بِالأَزْلاَمِ قَطُّ.**»[151]

110. (Abdullah) İbn Abbâs şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) (Mekke'nin fethinden sonra) Kâbe içindeki putları görünce içeriye girmedi ve emir vererek o putları kaldırttı. Yine Hz. Peygamber Hz. İbrahim (a.s) ile Hz. İsmail'in (a.s) heykellerini ellerinde ezlâm denilen fal okları olduğu halde gördü ve: "*Allah bunları yapanları helak etsin. Allah'a yemin olsun ki, bu iki peygamber hiçbir zaman böyle fal okları ile rızk ve kısmet aramamışlardır.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ جَابِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَيْرُ بْنُ هَانِئٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، حَدَّثَنَا عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «**مَنْ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ، وَابْنُ أَمَتِهِ، وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ، وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللهُ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ شَاءَ.**»[152]

111. Ubâde b. es-Sâmit'in rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Her kim 'Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Onun ortağı yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. İsa* (a.s) *Allah'ın kulu ve kulunun oğludur. O Cenâb-ı Allah'ın Meryem'e verdiği bir kelime ve O'ndan bir ruhtur. Cennet haktır. Cehennem haktır' der (ve böyle inanırsa) Allah onu cennetin sekiz kapısından dilediği birinden sokar.*"

6.5. Vahyin Gelişi

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لاَ يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الخَلاَءُ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ

---

151 Buhârî, "Enbiyâ", 10 (No.3352).

152 Müslim, "Îmân", 46 (No. 140/28).

فِيهِ –وَهُوَ التَّعَبُّدُ– اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ العَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ، وَيَتَزَوَّدُ لِذَلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا، حَتَّى جَاءَهُ الحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ، فَجَاءَهُ المَلَكُ فَقَالَ: اقْرَأْ، قَالَ: «**مَا أَنَا بِقَارِئٍ.**» قَالَ: «**فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ. خَلَقَ الإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ. اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ}**» فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ، فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ ﷺ، فَقَالَ: «**زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي.**» فَزَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ، فَقَالَ لِخَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الخَبَرَ: «**لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي.**» فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا، إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الكَلَّ، وَتَكْسِبُ المَعْدُومَ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الحَقِّ، فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ العُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ وَكَانَ امْرَأً تَنَصَّرَ فِي الجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ يَكْتُبُ الكِتَابَ العِبْرَانِيَّ، فَيَكْتُبُ مِنَ الإِنْجِيلِ بِالعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ، وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ، فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: يَا ابْنَ عَمِّ، اسْمَعْ مِنَ ابْنِ أَخِيكَ، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَبَرَ مَا رَأَى، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَّلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى، يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا، لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ؟**» قَالَ: نَعَمْ، لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِلَّا عُودِيَ، وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا. ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ، وَفَتَرَ الوَحْيُ.[153]

112. Müminlerin annesi Hz. Â'işe şöyle rivayet etmiştir: Müminlerin annesi Hz. Â'işe der ki: Hz. Peygamber'in vahyinin ilk başlangıcı uykuda gördüğü sadık rüya idi. Gördüğü her rüya sabah aydınlığı apaçık ortaya çıkardı. Daha sonra kendisine yalnızlık sevdirildi. Hira mağarasında yalnızlığa çekilip, orada ailesinin yanına gelinceye kadar sayılı gecelerde tefekküre dalar ve ibadet eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hatice'nin yanına dönüp, bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet bir gün Hira mağarasında bulunduğu sırada hak (vahiy) geldi. Şöyle ki, ona melek geldi ve "oku" dedi. Peygamber Efendimiz de "Ben okuyucu değilim" cevabını verdi. Peygamber buyurdu ki: "*O zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine:*

153 Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1 (No. 3).

'Oku' dedi. Ben de: 'Ben okuyucu değilim' dedim. Yine beni alıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine: 'Oku' dedi. Ben de: 'Ben okuyucu değilim' dedim. Nihayet *beni alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp: '**Yaradan Rabbinin adıyla oku. O insanı yapışkan bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O, kalemle (yazmayı) öğretendir. İnsana bilmediğini O öğretti**.'*[154] *dedi*." Bunun üzerine Resûlullâh (kendisine vahyolunan) bu **âyet**lerle korkudan yüreği titreyerek döndü ve Hatice bt. Huveylid'in yanına girerek: "*Beni örtünüz, beni örtünüz*." dedi. Hz. Peygamber'in üzerini örttüler. Korkusu geçince Resûlullâh olan biteni Hz. Hatice'ye haber verdi ve: "*Kendimden korktum*." dedi. Hatice "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, Allah seni asla utandırmaz. Çünkü sen akrabanı gözetir, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenir, fakire verir, hiçbir şeyi olmayana mal edindirir, misafiri ağırlar, bela ve musibete uğramışlara yardım edersin" dedi. Bundan sonra Hz. Hatice, Peygamber Efendimiz ile birlikte amcasının oğlu Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'ya götürdü. Bu kişi, cahiliye zamanında Hıristiyan olmuş, İbranice yazı bilen ve İncil'den Allah'ın dilediği miktarda bazı şeyleri İbranice yazardı. Varaka gözleri görme yetisini kaybetmiş bir ihtiyardı. Hatice Varaka'ya "Amcamın oğlu, dinle bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor?" dedi. Varaka "Ne var kardeşimin oğlu?" diye sorunca, Resûlullâh gördüğü şeyleri kendisine haber verdi. Bunun üzerine Varaka şöyle dedi: "Bu gördüğün, Allah'ın Musa'ya gönderdiği Nâmûs'tur. Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım da kavmin seni çıkaracağı zaman keşke hayatta olsaydım." dedi. Resûlullâh: "*Onlar beni çıkaracaklar mı ki?*" diye sordu. O da "Evet. Senin getirdiğin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) hiçbir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem, sana son derecede yardım ederim." cevabını verdi. Çok geçmeden Varaka vefat etti ve bir müddet vahiy kesildi.

[154] el-Alak, 96/1-5.

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ ﵂، أَنَّ الحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ ﵁ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يَأْتِيكَ الوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الجَرَسِ، وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ، فَيُفْصَمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِيَ المَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ.**» قَالَتْ عَائِشَةُ ﵂: وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الوَحْيُ فِي اليَوْمِ الشَّدِيدِ البَرْدِ، فَيَفْصِمُ عَنْهُ وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا.[155]

113. Müminlerin annesi Â'işe (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Hâris b. Hişâm Peygamber Efendimize: "Ey Allah'ın Elçisi, sana vahiy nasıl geliyor?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Bazen bana çıngırak sesi gibi gelir ki, bana en ağır vahiy budur. Benden o hal gider gitmez, (meleğin) bana söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazen de melek bana bir insan şeklinde görünür, benimle konuşur, ben de söylediğini iyice bellerim*" buyurdu. Hz. Â'işe der ki: Hz. Peygamber'i son derece soğuk bir günde kendisine vahiy inerken görmüştüm, şakaklarından ter akıyordu.

[155] Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1 (No. 2).

7. KİTABIMIZ KUR'ÂN-I KERİM

Hz. Âdem'in, eşi Havva ile birlikte yeryüzüne gönderilmesinden itibaren insanoğlunun dünyadaki hayatı başlamıştır. Dâru'l-mihne olarak da adlandırılan bu imtihan ve meşakkat yurdunda Allah insanı şükür ile küfrün yol ayrımına bırakmış, ona iyi ile kötüyü, hayır ile şerri, güzel ile çirkini birbirinden ayırt edebilmesi için akıl ve idrak vermiş ve peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği ilahi mesajla da şükür ve küfür yollarını detaylı bir şekilde anlatmıştır.[156]

İlahi mesaj ilk insan olan Âdem (a.s) ile başlamış, Hz. Peygamber'imize (s.a.v) indirilen Kur'ân-ı Kerim ile son bulmuştur. Hz. Musa'ya gönderilen Tevrat, Hz. Dâvûd'a indirilen Zebur, Hz. İsa'ya verilen İncil ve Peygamber Efendimize vahyedilen Kur'ân gibi dört büyük kitap başta olmak üzere müminler Allah'ın gönderdiği bütün kitaplara genel anlamda iman etmek zorundadır. Allah (c.c) Hz. Peygamber'e (s.a.v): "***Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'ân'a), İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve oğullarına indirilene, Musa'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rablerinden verilene inandık***." *demesini emretmiştir*.[157]

Yüce Allah'ın insanlara indirdiği son din İslâmiyet ve O'nun kutsal kitabı Kur'ân-ı Kerim hem lafzı hem de o lafızların içerdiği mana ile birlikte Allah kelamı olup Müslümanlar için bir kulluk rehberidir. Onun bir beşer sözü olduğunu iddia eden muhaliflerine Yüce Allah, meydan okuyarak, eğer öyleyse bir benzerini ortaya koymalarını teklif etmektedir.[158] Kur'ân-ı Kerim'in bazı özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kur'ân-ı Kerim hem lafzı hem de manası ile Allah kelamıdır. Ona herhangi bir beşer müdahalesi olmamıştır. Dolayısıyla tercümeleri kendi yerine geçmez ve tercümesi ile ibadet edilmez. İbadet ederken manası ile değil lafzı ile okunur. Alimler, zamanla tercümelerin ön plana çıkıp aslının arka planda kalmaması için, tercümesi yapıldığında Kur'ân'ın asıl metninin de kitap içinde yer almasının gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerim, hiçbir harfi dahi değiştirilmeden, herhangi bir bozulmaya uğramadan mütevatir bir yolla nesilden nesle aktarılarak bize ulaşmıştır. Doğruluğunda hiçbir şüphe yoktur. Onun tamamını ya da herhangi bir harfini dahi inkâr etmek kişinin İslâm dairesinden çıkmasına yol açar.

---

156 el-İnsân 76/2-4.

157 Âl-i İmrân 3/84.

158 el-Bakara 2/23-24; Hûd 11/13-14; et-Tûr 52/33-34.

Kur'ân-ı Kerim Hz. Peygamber'e (s.a.v) verilmiş bir mucizedir. Onun benzerini getirmeye bugüne kadar hiç kimsenin gücü yetmemiştir, bundan sonra da yetmeyecektir. Ondaki lafız ve mana dengesi, aynı zamanda hem akla hem de duyguya tesir edişi, farklı seviyedeki muhataplarına eş zamanlı hitap edişi, tilavetindeki ahenk ve ses uyumu gibi birçok mucizevi yönünden bahsedilebilir.

Kur'ân-ı Kerim dinamik bir kitaptır. Her an her okuyan yeniden vahyolunuyormuş gibi yeni tesir icra eder. Aynı **âyeti** farklı zamanlarda tekrar okuyan kimse her okuyuşunda ondan farklı bir anlam, farklı bir duygu, farklı bir tesir bulur. Bu yönüyle ömür boyu her okunuşunda insanı tazeleyen, yenileyen, değiştiren, dönüştüren bir etkiye sahiptir.

Kur'ân-ı Kerim okurken şu hususları da göz önünde bulundurmakta fayda vardır:

Tefekkür için kıraat: Anlama merkezli tefekkür ederek okumak ve okuduklarımızı hayatımıza uygulama çabası içinde olmak. Bu kitabı gönderen Yüce Allah'ın ve onu bizlere aktaran Hz. Peygamber'in sürekli olarak vurguladığı ve çeşitli ifadelerle tavsiye ettiği bir okuma tarzıdır. Nitekim Allah (c.c) Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde **âyet**lerinden bahseder ve bunların akıl sahibi olan insanların tefekkür, tezekkür, taakkul ve ibret nazarı ile okumalarını emreder. Müslümanın öncelikli sorumluluğu budur.

Taabbud için tertil ve tecvid ile tilavet: Kur'ân-ı Kerim aynı zamanda okunması ile ibadet edilen bir kitaptır. Birçok müfessir Kur'ân'ı tarifi ederken "okunması ile ibadet edilen" ifadesini de kullanır. Namazlarda veya namaz dışında ibadet maksadıyla tertil ve tecvid kaidelerine uyarak Kur'ân okumak Müslüman için fazilet, sevap ve bereket vesilesidir. Hz. Peygamber de sahabeden Übeyy b. Ka'b gibi güzel Kur'ân okuyanları dinlemeyi severdi.

Gerek anlamak gerekse ibadet maksadıyla Kur'ân okumak birbirine alternatif değil, tamamlayıcı bir konumdadır. En güzeli Kur'ân'ı bir mümin olarak kalben ibadet huşusu ile okuyup, okuduğunun da ne anlama geldiğini bilmektir.

Kur'ân-ı Kerim kendi **âyet**lerini müminler için hidayet ve kalpler için şifa olarak nitelendirmektedir. Bu sebeple kötülüklerden korunmak üzere, motivasyon ve sıhhat için Kur'ân'dan bir sûre ya da **âyet**lerin okunması Hz. Peygamber'in uygulamalarında yer almaktadır.

Bazı âyet ve surelerin belli zamanlarda okunduğu ve okunmasının faziletli olduğu yine hadislerde ifade edilen hususlardandır. Bakara sûresinin son iki **âyet**inin yatsı namazı sonrası okunması tavsiyesi buna örnek olarak verilebilir.

7.1. Serlevha Âyetler

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'ân'ı indirdik. (en-Nahl 16/44)

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْراً كَبِيراً

Kuşkusuz bu Kur'ân (insanı) dosdoğru (yola) iletir ve yararlı işler yapan müminlere büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler. (el-İsrâ 17/9)

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bu Kur'ân, Allah'tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir. Ancak kendinden öncekini doğrular ve kitabı (Allah'ın hükümlerini) açıklar. Âlemlerin Rabbinden geldiğinden şüphe yoktur. (Yûnus 10/37)

وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراً

Kur'ân okuduğunda, seninle ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz. (el-İsrâ 17/45)

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَاباً مُتَشَابِهاً مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ

Allah, sözün en güzelini bir kitap halinde indirmiştir. Bir kısmı bir kısmına benzer. Çelişkisiz, bıktırıp usandırmayan tekrarlarla doludur. (Tehdit ve azap âyetlerini) okuduklarında Rablerine hürmet besleyenlerin, tenleri diken diken olur, sonra tenleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yatışıp, yumuşar, sakinleşir. (Zümer, 39/23)

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَاء نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ

Âyetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman bize kavuşmayı ummayanlar: "Bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir" dediler. De ki: "Onu kendiliğimden değiştiremem. Ben ancak bana vahyolunana uyarım." (Yûnus 10/15)

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

Bu Kur'ân, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkartman ve Aziz ve Hamid (övgüye layık Allah'ın) yoluna iletmen için, sana indirdiğimiz bir kitaptır. (İbrâhîm 14/1)

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

Halâ Kur'ân üzerinde düşünmezler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, mutlaka onda birçok çelişki bulurlardı. (en-Nisâ 4/82)

7.2. Sözlerin En Hayırlısı Yüce Allah'ın Kitabı Kur'ân-ı Kerim'dir

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ يَحْمَدُ اللَّهَ وَيُثْنِي عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ يَقُولُ: «**مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِىَ لَهُ وَخَيْرُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ.**»[159]

114. Câbir b. Abdullah şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v) insanlara hutbe verirken önce Allah'a layık olduğu üzere hamdüsenada bulunur ardından şöyle derdi: "*Allah'ın hidayete erdirdiğini kimse saptıramaz, dalâlette bıraktığını da kimse hidayete erdiremez, sözlerin en hayırlısı da Allah'ın kitabıdır.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ مَيْمُونٍ الْمَدَنِيُّ أَبُو عُبَيْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ « إِنَّمَا هُمَا اثْنَتَانِ الْكَلاَمُ وَالْهَدْىُ فَأَحْسَنُ الْكَلاَمِ كَلاَمُ اللَّهِ وَأَحْسَنُ الْهَدْىِ هَدْىُ مُحَمَّدٍ أَلاَ وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الأُمُورِ فَإِنَّ شَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ[160]

115. Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a) rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ancak şu ikisine uyulur: Söz ve doğru yol. Sözlerin en güzeli Allah'ın kelamıdır. Yolların en doğrusu da Hz. Muhammed'in yoludur. Dinde sonradan ihdas edilen şeylerden sakının! Çünkü din konusunda en kötü işler sonradan icat edilenlerdir. Sonradan icat edilen her türlü uygulama bid'attır. Her bid'at da sapkınlıktır.

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ فِى صَلاَتِهِ بَعْدَ التَّشَهُّدِ «**أَحْسَنُ الْكَلاَمِ كَلاَمُ اللَّهِ وَأَحْسَنُ الْهَدْىِ هَدْىُ مُحَمَّدٍ** ﷺ.»[161]

---

159 Müslim, "Cumu'a", 45 (No. 2007/867).

160 İbn Mâce, Sunne, 7 (No: 46)

161 Nesai, Sehiv, 65 (No. 1312).

116. Cabir'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) namazında teşehhüdden sonra şöyle derdi: "*Sözlerin en güzeli Allah'ın kelamıdır yolların en güzeli Muhammed'in* (s.a.v) *yoludur*."

7.3. Yüce Allah Kitabı ile Toplumları Yüceltir veya Alçaltır

وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ وَاثِلَةَ أَنَّ نَافِعَ بْنَ عَبْدِ الْحَارِثِ لَقِيَ عُمَرَ بِعُسْفَانَ وَكَانَ عُمَرُ يَسْتَعْمِلُهُ عَلَى مَكَّةَ فَقَالَ: مَنِ اسْتَعْمَلْتَ عَلَى أَهْلِ الْوَادِي؟ فَقَالَ: ابْنَ أَبْزَى. قَالَ: وَمَنِ ابْنُ أَبْزَى؟ قَالَ: مَوْلًى مِنْ مَوَالِينَا. قَالَ: فَاسْتَخْلَفْتَ عَلَيْهِمْ مَوْلًى؟ قَالَ: إِنَّهُ قَارِئٌ لِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِنَّهُ عَالِمٌ بِالْفَرَائِضِ. قَالَ عُمَرُ: أَمَا إِنَّ نَبِيَّكُمْ ﷺ قَدْ قَالَ: «**إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ.**»[162]

117. Âmir b. Vâsile rivayet ettiğine göre Mekke valisi Nâfi' b. Abdulharis, Usfan'da Ömer ile karşılaşmıştı. Ömer ona: "Bu vadi ahalisine (yerine vekil olarak) kimi vali bıraktın?" dedi. O da "İbn Ebzâ'yı bıraktım" dedi. Ömer "İbn Ebzâ kimdir?" deyince, Nâfi': "Bizim azatlılarımızdan bir azatlı" dedi. Ömer: "Sen yerine bir azatlıyı mı vekil bıraktın?" deyince Nâfi': "Ama o, Allah'ın kitabını okuyan ve ferâizi (miras hukukunu) bilen birisidir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Sizin Nebiniz (s.a.v) de: '*Şüphesiz Allah bu Kitap ile kimi toplulukları yüceltir, kimilerini de alçaltır*' buyurmuştur."

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ يَا مَعْشَرَ الْقُرَّاءِ اسْتَقِيمُوا فَقَدْ سُبِقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا فَإِنْ أَخَذْتُمْ يَمِينًا وَشِمَالاً، لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلاَلاً بَعِيدًا.[163]

118. Hemmâm (b. Haris en-Neha'î)'nin naklettiğine göre Huzeyfe (b. Yemân) şöyle demiştir: "Ey Kur'ân okuyanlar topluluğu, dosdoğru olun ki en önde gidenlerden olasınız. Eğer sağa ve sola saparsanız şüphesiz son derece sapkın bir yola girmiş olursunuz!"

---

[162] Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn ve kasruhâ", 269 (No. 1897/817).

[163] Buhârî, "İ'tisâm", 2 (No. 7282).

7.4. Uyulmaya En Layık Olan Yüce Allah'ın Kitabıdır

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ الْغَدَ حِينَ بَايَعَ الْمُسْلِمُونَ أَبَا بَكْرٍ، وَاسْتَوَى عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَشَهَّدَ قَبْلَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَاخْتَارَ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ الَّذِي عِنْدَهُ عَلَى الَّذِي عِنْدَكُمْ، وَهَذَا الْكِتَابُ الَّذِي هَدَى اللَّهُ بِهِ رَسُولَكُمْ فَخُذُوا بِهِ تَهْتَدُوا وَإِنَّمَا هَدَى اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ.[164]

119. İbn. Şihâb (ez-Zührî), şöyle rivayet etmiştir: Enes b. Mâlik, Müslümanların Hz. Ebû Bekr'e yaptıkları biatın ertesi günü Hz. Ömer'in Mescid-i Nebevî'de yaptığı konuşmayı dinlemiştir. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr'den önce Resûlullâh'ın (s.a.v) minberine çıkmış, şehadet kelimelerini söyledikten sonra şöyle demiştir: "*(Besmele hamdele ve salveleden) sonra (biliniz ki) Cenâb-ı Allah, Resûlü için kendi katındaki nimetini, sizin yanınızdaki nimete tercih etmiştir. Öyleyse siz de Allah'ın, peygamberinizi kendisiyle hidayete erdirdiği şu kitaba sarılın ki doğru yolu bulasınız. Zira Allah* (c.c)*, elçisine de doğru yolu onun vasıtasıyla göstermiştir.*"

حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنِ بْنِ حُذَيْفَةَ بْنِ بَدْرٍ فَنَزَلَ عَلَى ابْنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسِ بْنِ حِصْنٍ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ، وَكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ كُهُولاً كَانُوا أَوْ شُبَّانًا فَقَالَ عُيَيْنَةُ لابْنِ أَخِيهِ: يَا ابْنَ أَخِي هَلْ لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الأَمِيرِ فَتَسْتَأْذِنَ لِي عَلَيْهِ؟ قَالَ: سَأَسْتَأْذِنُ لَكَ عَلَيْهِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَاسْتَأْذَنَ لِعُيَيْنَةَ فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ وَاللَّهِ مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ، وَمَا تَحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ. فَغَضِبَ عُمَرُ حَتَّى هَمَّ بِأَنْ يَقَعَ بِهِ فَقَالَ الْحُرُّ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ **{خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ}** وَإِنَّ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ. فَوَاللَّهِ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلاَهَا عَلَيْهِ، وَكَانَ وَقَّافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ.[165]

120. Abdullah b. Abbâs (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr Medine'ye gelip kardeşinin oğlu Hurr b. Kays'ta misafir oldu. Hurr b. Kays, Hz. Ömer'in kendisine yakın tuttuğu (değer verdi-

[164] Buhârî, "İ'tisâm", 1 (No. 7269).

[165] Buhârî, "İ'tisâm", 2 (No. 7286).

ği) kimselerdendi. İster genç olsun isterse yaşlı, Kur'ân'ı iyi bilen hafız ve kârileri, Hz. Ömer yakınında tutar ve onlarla istişare ederdi. Uyeyne yeğeni Hurr'a: "Yeğenim, müminlerin emirinin yanına girebilmem için, ondan izin isteyecek bir yakınlığın var mı?" dedi. O da: "Senin için izin isteyeceğim." diye cevap verdi. Hurr, amcası için izin isteyince Hz. Ömer ona kendisiyle görüşmesi için izin verdi. (Uyeyne) Hz. Ömer'in yanına girince: "Ey Hattâb'ın oğlu vallahi sen bize bol bol vermiyor ve aramızda adaletle hükmetmiyorsun" dedi. Hz. Ömer (r.a) bu sözlere kızdı ve onu cezalandırmayı istedi. Hurr b. Kays araya girip: "Ey müminlerin emiri! Allah, peygamberine: "*Affı tercih et, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.*"[166] buyurmuştur. Bu Uyeyne de küstah bir insandır" dedi. Allah'a yemin olsun ki, Hurr bu **âyet**i okuyunca Hz. Ömer ileri gitmedi. (Zaten Hz. Ömer) Allah'ın kitabını son derece dikkate alan ve ona sıkı bir şekilde bağlı biriydi.

7.5. Kur'ân'ı Okumak ve Okuyanı Dinlemek

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ –وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِئُّ– عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**لاَ تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ مَقَابِرَ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِنَ الْبَيْتِ الَّذِى تُقْرَأُ فِيهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ.**»[167]

121. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Şüphesiz şeytan Bakara sûresi okunan evden kaçar.*"

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا وَإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ».[168]

122. Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kur'ân ile hemhal olan (onu ezberleyen ve onunla amel eden) kimsenin Kur'ân ile ilişkisi, bağlanmış bir deve (ile sahibine) benzer.*

166 el-A'râf 7/119.

167 Müslim, "Salâtu'l-musâfirîn ve kasruhâ", 212 (No. 1824/780).

168 Müslim, "Salâtu'l-musâfirîn ve kasruhâ", 226 (No. 1839/789)

Deve sahibi devesini sürekli gözetirse onu elde tutmuş olur, eğer salıverirse deve kaçar gider."

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَأَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالاَ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**الآيَتَانِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَهُمَا فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ.**»[169]

123. Ebû Mes'ûd'un rivayetine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Kim Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, ona (değer ve sevap olarak) yeterlidir.*"

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ حَفْصٍ -قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ- عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُبَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ.**» قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ؟ قَالَ: «**إِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي.**» فَقَرَأْتُ النِّسَاءَ حَتَّى إِذَا بَلَغْتُ **{فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاَءِ شَهِيدًا}** رَفَعْتُ رَأْسِي أَوْ غَمَزَنِي رَجُلٌ إِلَى جَنْبِي فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَرَأَيْتُ دُمُوعَهُ تَسِيلُ.[170]

124. Abdullah (b. Mes'ud) şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v): "*Bana Kur'ân oku*" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü, Kur'ân sana indirildiği halde sana Kur'ân mı okuyayım?" dedim. Hz. Peygamber: "*Ben onu başkasından da dinlemeyi arzu ediyorum*" buyurdu. Ona Nisâ sûresini: "***Her ümmetten birer şahit getirip bunlara karşı da seni şahit getireceğimiz zaman halleri nice olur.***"[171] âyetine varıncaya kadar okudum. Başımı kaldırdığım vakit ya da yanımda bir adamın beni dürtmesi üzerine başımı kaldırınca bir de baktım ki Resûlullâh'ın (s.a.v) gözünden yaşlar akıyordu.

---

169 İbn Mâce, "İkâmetu's-Salavât", 183 (No. 1368).

170 Müslim, "Salâtu'l-musâfirîn ve kasruhâ", 247 (No. 1869/800).

171 en-Nisâ 4/41.

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُلَيٍّ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ فِي الصُّفَّةِ فَقَالَ: «**أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ أَوْ إِلَى الْعَقِيقِ فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ وَلاَ قَطْعِ رَحِمٍ؟**» فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نُحِبُّ ذَلِكَ. قَالَ: «**أَفَلاَ يَغْدُو أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَعْلَمَ أَوْ يَقْرَأَ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ وَثَلاَثٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلاَثٍ وَأَرْبَعٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ وَمِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الإِبِلِ.**»[172]

125. Ukbe b. Âmir şöyle rivayet etmiştir: Biz Suffe'de olduğumuz bir sırada Resûlullâh (s.a.v) çıkageldi ve "*Hanginiz her gün sabahleyin Buthân'a ya da Akik'a gidip herhangi bir günah işlemeden ve bir akraba bağını koparmadan, iri hörgüçlü iki dişi deve sahibi olarak dönmeyi arzu eder?*" buyurdu. Bizler: "Ey Allah'ın Resûlü, hepimiz böyle bir şeyi arzu ederiz." deyince, o: "*O halde bilin ki, herhangi birinizin, erkenden mescide gidip, Aziz ve Celil Allah'ın kitabından iki âyet öğrenmesi ya da okuması onun için iki dişi deveden, üç âyet onun için üç dişi deveden, dört âyet onun için dört dişi deveden ve öğrendiği âyetler sayısınca deveden daha hayırlıdır.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: لَقَدْ جَلَسْتُ أَنَا وَأَخِي مَجْلِسًا مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهِ حُمْرَ النَّعَمِ أَقْبَلْتُ أَنَا وَأَخِي وَإِذَا مَشْيَخَةٌ مِنْ صَحَابَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ جُلُوسٌ عِنْدَ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِهِ، فَكَرِهْنَا أَنْ نُفَرِّقَ بَيْنَهُمْ، فَجَلَسْنَا حَجْرَةً، إِذْ ذَكَرُوا آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ، فَتَمَارَوْا فِيهَا، حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمْ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُغْضَبًا، قَدِ احْمَرَّ وَجْهُهُ، يَرْمِيهِمْ بِالتُّرَابِ، وَيَقُولُ: «**مَهْلًا يَا قَوْمِ، بِهَذَا أُهْلِكَتِ الْأُمَمُ مِنْ قَبْلِكُمْ، بِاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، وَضَرْبِهِمُ الْكُتُبَ بَعْضَهَا بِبَعْضٍ، إِنَّ الْقُرْآنَ لَمْ يَنْزِلْ يُكَذِّبُ بَعْضُهُ بَعْضًا، بَلْ يُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا، فَمَا عَرَفْتُمْ مِنْهُ، فَاعْمَلُوا بِهِ، وَمَا جَهِلْتُمْ مِنْهُ، فَرُدُّوهُ إِلَى عَالِمِهِ.**»[173]

126. (Abdullah b. Amr b. Âs) şöyle rivayet etmiştir: Ben ve kardeşim öyle bir mecliste oturduk ki orada oturmak bana kırmızı develere sahip olmaktan daha sevimli idi. Kardeşimle mescide geldiğimizde, yaşlı saha-

---

172 Müslim, "Salâtu'l-musâfirîn ve kasruhâ", 251 (No. 1873/803).

173 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11/305 (No. 6702).

biler Hz. Peygamber'in hane-i saadetlerinden birisinin kapısı önünde oturmuşlardı. Onların arasına katılmayı edeben uygun bulmadığımız için uzakta oturduk. Bir de baktık ki Kur'ân **âyet**lerinden birisini okuyup onun üzerine tartışmaya başladılar. Tartışma o kadar kızıştı ki seslerini yükselttiler. Hz. Peygamber (s.a.v) evinden dışarıya çıktı, yüzü öfkeden kızarmış bir şekilde onların üzerine toprak atıp şöyle dedi: "*Durun ey topluluk, bu şekilde peygamberleriyle ihtilafa düşmeleri ve kitaplarının âyetlerini birbiriyle vuruşturmaları sebebiyle sizden önceki topluluklar helak oldu. Kur'ân, âyetlerinin bir kısmı diğer bir kısmını yalanlasın diye inmedi, doğrulasın diye indi. Kur'ân'dan bildiğiniz şeyler ile amel edin bilmediklerinizde konusunda onu bilenlere müracaat edin.*"

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِىَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِى يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الأُتْرُجَّةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَرِيحُهَا طَيِّبٌ وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِى لاَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلاَ رِيحَ لَهَا وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِى يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الرَّيْحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِى لاَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ وَلاَ رِيحَ لَهَا.**»[174]

127. Ebû Musa el-Eş'arî'nin haber verdiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kur'ân okuyan mümin turunç gibidir hem tadı hem de kokusu da güzeldir. Kur'ân okumayan mümin ise hurma gibidir, tadı güzel ama kokusu yoktur. Kur'ân okuyan münafık fesleğen gibidir, kokusu güzel, tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafık ise Ebû Cehil karpuzu gibidir, tadı acıdır, kokusu da yoktur.*"

حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِى عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَالَّذِى يَقْرَؤُهُ يَتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ لَهُ أَجْرَانِ اثْنَانِ.**»[175]

---

174 Nesâî, "Îmân ve şerâi'uhû", 32 (No. 5038).

175 İbn Mâce, "Edeb", 52 (No. 3779).

128. Hz. Â'işe, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "*Kur'ân-ı Kerim konusunda maharetli olan kişi, saygın meleklerle beraberdir. Okuyuşunda güçlük çekerek ve âyet ile kelimeleri tekrarlamak suretiyle okuyana da iki sevap vardır.*"

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ سَمِعْتُ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَتْلُوهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ فَسَمِعَهُ جَارٌ لَهُ فَقَالَ لَيْتَنِي أُوتِيتُ مِثْلَ مَا أُوتِيَ فُلَانٌ فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ يُهْلِكُهُ فِي الْحَقِّ فَقَالَ رَجُلٌ لَيْتَنِي أُوتِيتُ مِثْلَ مَا أُوتِيَ فُلَانٌ فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ.**»[176]

129. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*İki kimseden başkasına gıpta edilmez. Biri, Allah'ın kendisine öğrettiği Kur'ân'ı gece ve gündüz vakitlerinde okur, onu işiten komşusu da: 'Keşke falan adama verilen (bu nimet) gibi bana da verilseydi de onun amel ettiği gibi ben de amel edebilseydim.' der. İkincisi, Allah kendisine verdiği malı hak yolunda harcar, (bunu bilen kimse de): 'Keşke falan kimseye verilen gibi bana da mal verilseydi de onun işlediği gibi hayır işleseydim.' der.*"

7.6. Kur'ân Öğrenmek ve Öğretmek

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**إِنَّ أَفْضَلَكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ.**»[177]

130. Osman b. Affân, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*En değerliniz Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir.*"

حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمُعَلَّى الأَنْصَارِيِّ قَالَ: مَرَّ بِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «**أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ}؟**»

176 Buhârî, "Feda'ilu'l-Kur'ân", 20 (No. 5026).

177 Buhârî, "Feda'ilu'l-Kur'ân", 21 (No. 5028).

قَالَ: «أَلاَ أُعَلِّمُكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ؟». فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ قَالَ: {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} وَهِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيتُهُ.»[178]

131. Ebû Sa'îd b. Mu'allâ el-Ensârî şöyle rivayet etmiştir: (Mescitte namaz kıldığım bir sırada) Resûlullâh (s.a.v) bana uğradı ve beni yanına çağırdı. (Namazda olduğum için hemen gidemedim) Bunun üzerine Hz. Peygamber: "*Allah: '**Ey iman edenler! Sizi çağırdığı zaman Allah'a ve Resûlü'nün çağrısına uyun**'*[179] *buyurmadı mı?*" dedi ve: "*Mescitten çıkmadan önce sana, Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteyim mi?*" buyurdu. Mescitten çıkmaya niyetlendiğinde şöyle buyurdu: "*Bu sûre 'el-Hamdü lillâhi Rabbi>l-âlemin'dir. Bu sûre size verilen "seb'u'l-mesani" (namazın her rekâtında tekrarlanan yedi* **âyet***) ve yüce Kur'ân'dır.*"

وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ **«أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ فِي لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ». قَالُوا وَكَيْفَ يَقْرَأُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالَ «{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} يَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ.»**[180]

132. Ebü'd-Derdâ şöyle rivayet etmiştir: Hz. Nebi (s.a.v): "*Sizden herhangi biriniz bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan aciz midir?*" buyurdu. Sahabe: "Bir kişi Kur'ân'ın üçte birini nasıl okuyabilir ki?" deyince, Allah Resûlü: "***Kul huvallâhu ehad** (İhlâs Sûresi) Kur'ân'ın üçte birine denktir.*" buyurdu.

وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ بَيَانٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: **«أَلَمْ تَرَ آيَاتٍ أُنْزِلَتِ اللَّيْلَةَ لَمْ يُرَ مِثْلُهُنَّ قَطُّ {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ} وَ{قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ}»**[181]

---

178 Dârimî, "Feda'ilu'l-Kur'ân", 12 (No. 3692).

179 el-Enfal, 9/24.

180 Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn ve kasruhâ", 259, (No. 1886 /811).

181 Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn ve kasruhâ", 264, (No. 1891 /814).

133. ʻUkbe b. ʻÂmir Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Bu gece bana indirilen ve bir benzeri daha görülmemiş âyetleri görmedin mi? Bunlar* ***Kul eûzü bi-Rabbi'l-felak*** *ve* ***Kul eûzü bi-Rabbi'n-nâs*** *(Felak ve Nâs) Sûreleridir.*"

7.7. Şifa Bulma ve Şerlerden Korunma Niyeti ile Kur'ân Okumak

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا اشْتَكَى يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَيَنْفُثُ فَلَمَّا اشْتَدَّ وَجَعُهُ كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُ عَنْهُ بِيَدِهِ رَجَاءَ بَرَكَتِهَا.[182]

134. ʻUrve (b. Zübeyr), Â'işe'nin (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) hastalandığında kendine muavvizât (İhlas, Felak ve Nas) sûrelerini okur ve üzerine üflerdi. Ağrıları artınca, üzerine ben okuyordum ve bereketini umarak O'nun eliyle bedenini mesh ediyordum.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا **{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ}** وَ**{قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ}** وَ**{قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ}** ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.[183]

135. Â'işe (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) her gece yatağına girdiği zaman iki elini birleştirir, "***Kul huvallâhu ehad***", "***Kul eûzu bi-Rabbi'l-felak***" ve "***Kul eûzu bi Rabbi'n-nâs***" sûrelerini okur ellerine üfler, sonra da başı, yüzü ve bedeninin ön tarafından başlayarak elleriyle vücudunda değebildiği yerleri sıvazlar ve bunu üç defa tekrarlardı.

---

182 Müslim, "Selâm", 51 (No. 5716/2192).

183 Buhârî, "Feda'ilu'l-Kur'ân", 14 (No. 5017).

7.8. Kur'ân Hz. Peygamber'e (s.a.v) Verilmiş Bir Mucizedir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «**مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَدِ اُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَى اللهُ إِلَيَّ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**»[184]

136. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Bütün peygamberlere, beşerin iman ettiği benzer mucizeler verilmiştir. Bana verilen mucize de Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân-ı Kerim'dir. Kıyamet gününde peygamberlerin en çok tabi olunanı olmayı umarım.*"

[184] Müslim, "Îmân", 239 (No. 152).

8. PEYGAMBERİMİZ HZ. MUHAMMED ALEYHİSSELÂM

Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) en yaygın görüşe göre ayının 12 Rebiyülevvel pazartesi günü (20 Nisan 571) Mekke'de dünyaya gelmiştir. Doğumundan önce vefat ettiği için dünya gözü ile babası Abdullah'ı göremeyen Peygamber Efendimiz 6 yaşında iken annesi Amine'yi 8 yaşında da himayesine girdiği dedesi Abdülmuttalib'i kaybetti.

Çocukluğu ve gençliği amcası Ebû Talib'in himayesinde geçen Hz. Peygamberimiz (s.a.v) çocukluğunda amcasının sürüsüne çobanlık yapmış, gençliğinde de ticaret kervanları yönetmiştir. Yirmili yaşlarda bir genç iken, haksızlığa uğrayanları koruyacaklarına dair yemin edenlerin düzenlediği, Hilfü'l-fudûl ittifakının toplantısına katılmış ve bu ittifaktan kendisi her daim övgü ile bahsetmiştir. Çevresinde ahlâkı, merhameti, güvenirliliği ile bilinen Hz. Peygamber Efendimiz güvenilirliği sebebiyle "Muhammedü'l-emîn" adıyla anılmıştır. Yirmi beş yaşlarındayken, ticaret vesilesiyle tanıştığı Hz. Hatice (r.a) ile evlenmiş, ikisi erkek beş evladı olmuş ancak erkek çocukları Kasım ve Abdullah bebek yaşta vefat etmiştir.

Peygamberlik öncesi hayatı ile ilgili fazlaca bilgi bulunmayan Hz. Peygamberimizin otuzlu yaşlarda iken Kâbe'nin tamiri sırasında ortaya çıkan bir sorunda hakemlik yaptığı kaynaklarda yer almaktadır. Buna göre zaman içinde tahrip olan Kâbe Kureyşliler tarafından yeniden inşa edilirken Hacerü'l-esved'in yerine konulması sırasında anlaşmazlık çıkmış, her kabile bu şerefin kendilerine ait olduğunu ileri sürmüş sorun savaş çıkacak noktaya kadar gelmiştir. Çözüm bulunamayınca Kâbe'ye ilk girecek kimsenin vereceği karara uyulması yolundaki teklif kabul görmüş ve bu karardan sonra Kâbe'ye giren Hz. Muhammed (s.a.v), Hacerü'l-esved'i bir örtü içine koymuş, bütün kabile reisleri ile birlikte örtüyü kaldırıp taşı kendi eliyle yerine yerleştirmiştir. Böylece her kabile bu şerefli görevin ifasında yer almış olduğu için sorun çözülmüştür.

Hz. Peygamber (s.a.v) tefekkür ve ibadet için sık sık Mekke yakınlarındaki Hira mağarasına çekilirdi. 40 yaşlarında iken 610 yılı Ramazan ayının son on günü içinde Hira'da bulunduğu sırada vahiy meleği Cebrail aslî suretiyle Peygamber Efendimizin yanına gelerek kendisinin Allah'ın vahiy meleği olduğunu ifade etmiş ve Peygamber Efendimize: "*Yaratan rabbinin adıyla oku*" diye başlayan Alak sûresinin ilk beş **âyet**ini ona tebliğ etmiştir. Peygamber-

lik vazifesi kendisine iletilen Hz. Peygamber Efendimiz heyecan ve korkuyla evine dönüp ilk defa başına gelen bu durumu eşi Hz. Hatice'ye anlatınca Hz. Hatice, Peygamber Efendimize; Allah'ın kendisini utandırmayacağını, çünkü onun akrabasını gözettiğini, âcizlerin elinden tuttuğunu, yoksullara yardım ettiğini, misafirleri ağırladığını söyleyerek tesellide bulunmuş, bununla da yetinmeyerek Hz. Peygamberimizi Varaka b. Nevfel'in yanına götürmüştür. Semavi dinler hakkında yetkin bilgiye sahip olan Varaka Hz. Peygamber'i dinledikten sonra gördüğü meleğin bütün peygamberlere vahiy getiren Cebrail olduğunu ifade ederek kendisine peygamberlik görevi verildiğini söylemiştir.

Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) 13 senesi Mekke'de 10 senesi de olmak üzere toplam 23 sene peygamberlik vazifesi boyunca insanları Allah'tan başkasına kulluk etmemeye ve Allah'ın emir ve yasaklarına uymaya davet etti. Mekke dönemi vahyi, Mekke'de inen **âyet**lerde de işlendiği üzere, daha çok inanç ve kimlik inşası bağlamında sadece Allah'ı rab olarak tanıyıp O'na ortak koşmama, ırkçılık ve kavimseverlik gibi asabiyet duygularından uzak durma, zulüm, haksızlık, yetim malı yeme, gibi kötülüklerden geri durma gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Medine döneminde ise Müslüman toplum inşası ekseninde daha çok hukuki, sosyal ve ibadet konuları tebliğin ana konularını oluşturmuştur. 23 yıllık peygamberlik hayatında Hz. Peygamberimiz bir yandan kendisine inen vahyi insanlara tebliğ etmiş, diğer yandan da sözüyle, davranışıyla, olaylara bakış açısıyla, tavrıyla ve daha önemlisi kendisine Kur'ân dışında inen vahiyle özelde bu **âyet**leri genelde İslâm'ı insanlara açıklamış, yaşantısıyla örnek olmuştur.

Hz. Peygamber'imizin fizikî ve ahlâki özelliklerinden bahseden Şemail kaynaklarında Hind b. Ebû Hâle, Hz. Resûl-i Zî-şân Efendimizi şöyle tarif eder: "*Allah'ın elçisi iri yapılı ve heybetliydi. Yüzü ayın on dördü gibi parlaktı. Uzuna yakın orta boylu, büyükçe başlı, saçları hafif dalgalıydı. Saçı bazan kulak memesini geçerdi. Rengi nurani beyaz, alnı açık, kaşları hilal gibi ince ve sıktı. Burnu ince, hafifçe kavisliydi. Sakalı sık ve gür, yanakları düzdü. Bütün organları birbiriyle uyumlu olup ne zayıf ne de şişmandı. Göğsü ile iki omuzunun arası genişçe, mafsalları kalıncaydı. Bilekleri uzun, avucu genişti. Yürürken ayaklarını yere sert vurmaz, sakin fakat hızlı ve vakarlı yürür, meyilli bir yerden iniyormuş görünümü verirdi. Bir tarafa döndüğünde bütün vücuduyla dönerdi. Konuşmadığı zaman daha çok yere doğru bakar ve düşünceli görünürdü. Arkadaşlarıyla*

yürürken onları öne geçirir, kendisi arkadan yürürdü. Yolda karşılaştığı kimselere önce o selam verirdi."[185]

"*Resûl-i Ekrem'in ilk bakışta insana güven veren bir görünümü olduğu belirtilmektedir. Nitekim Medine'ye hicret ettiği zaman onu ziyaret edip ilk defa gören Yahudi âlimi Abdullah b. Selâm bu yüzün sahibinin yalancı olamayacağını söylemiştir.*"[186] Hz. Peygamber Efendimiz herkese nezaketle davranır, ilk selamı o verir, tokalaştığında muhatabı elini çekmedikçe o da çekmez, insanlara güler yüz gösterir, güzel söz söyler, çağrıldığı her davete katılmaya çalışır, insanların hatasını, onları incitecek şekilde ifade etmezdi. Hayatında kimseye vurmamış, kadın, çocuk ve zayıfları her daim korumuş, kişisel intikam peşinde olmayıp af yolunu tercih etmiş, son derece hayâ ve edep sahibi biri olarak, kaba, çirkin söylem ve tavırlardan uzak durmuştur.[187]

Medine döneminde mali açıdan bir hayli zengin imkânlarla buluşan Hz. Peygamberimiz son derece mütevazı yaşamış, imkânlarını müminlerin ihtiyaçlarını karşılamaya tahsis etmiş, vefatının ardından geriye bir katır, silah ve sadaka olarak ayırdığı bir araziyi bırakmıştı.[188] Evinin, ailesinin işlerini kendi görür, bu konuda kimsenin yardımını kabul etmezdi. Evde bulunduğu saatlerde ev işlerine yardımcı olurdu. Önüne getirilen yemekte kusur aramazdı; hoşuna giderse yer, gitmezse yemezdi Yakınında bulunanlara ve komşularına karşı lütufkârdı. İyi bir mümin olabilmek için komşularına iyi davranmak, onları rahatsız etmemek, kendisi için istediğini onlar için de istemek, komşusunun güvenini kazanmak, pişirdiğinden komşusuna ikram etmek gerektiğini söylerdi.[189]

Hz. Peygamber ibadet etmekten derin bir zevk alır, İslâmiyet'in temeli olan namaz, zekât, hac ve oruç gibi ibadetlere büyük önem verirdi. Gecenin bir kısmında uyur ve dinlenir, özellikle son üçte birinde kalkıp sonuncusu vitir olmak üzere dokuz, on bir veya on üç rekât namaz kılardı.[190] Resûl-i Ekrem'in

---

185 Tirmizî, *eş-Şemâilu'l-Muhammediye*, thk. Seyyid b. Abbâs (Mekke: el-Mektebetü't-ticâriye Ahmed b. el-Bâz, 1413/1993), 34; Yaşar Kandemir, "(Hz. Muhammed) II. Şahsiyeti", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/422.

186 Muhammed b. Sa'd, *Tabakâtu'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadîr 'Atâ' (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiye, 1410/1990), 1/181. Yaşar Kandemir, "(Hz. Muhammed) II. Şahsiyeti", 30/421-422.

187 Yaşar Kandemir, "(Hz. Muhammed) II. Şahsiyeti", 30/422.

188 Buhârî, "Vesâyâ", 1 (No. 2739)

189 Yaşar Kandemir, "(Hz. Muhammed) II. Şahsiyeti", 30/424-26.

190 Buhârî, "Teheccüd", 10 (No. 1139).

ibadetleri ölçülüydü. Ashabına güçlerinin yettiği kadar ibadet yapmayı tavsiye eder, Allah katında en değerli ibadetin az da olsa devamlı yapılanı olduğunu söylerdi.[191] Bir gecede Kur'ân-ı Kerim'i hatmetmek, sabaha kadar namaz kılmak, Ramazan dışında bütün bir ay oruç tutmak gibi bir âdeti yoktu.[192]

Hz. Peygamber (s.a.v) az sözle çok şey ifade edecek kadar veciz ve beliğ konuşurdu. Kendisine Allah tarafından az sözle çok mana ifade etme (cevâmi'u'l-kelim) yeteneği bahşedilmişti.[193] Arapçanın farklı lehçelerine dair bilgisi olduğu ve zaman zaman bu lehçelerle sorulan sorulara cevap verdiği bilinmektedir. Nebi (s.a.v) hedef kitlesini anlayış seviyesini dikkate alır, yeri geldiğinde tane tane konuşur, bazen bir kelimeyi ya da cümleyi üç defa tekrarladığı olurdu. Sırf edebiyat olsun diye ağdalı konuşmalardan hoşlanmaz, konuşmasını dinleyicilerini bıktıracak kadar uzun tutmamaya özen gösterir, sahabesine bunu tavsiye ederdi.[194]

Yüce Allah her Peygambere kendi peygamberliğini kanıtlamaya yardımcı olsun diye bazı işaret ve mucizeler verirken dönemin şartlarını ve muhatap oldukları kitlenin anlayışını, bilgisini ve algısını dikkate almıştır. Sihrin ve sihirbazlığını altın çağını yaşadığı bir dönemde Hz. Musa'yı Firavuna gönderen Yüce Allah, ona asasını yılan şekline sokma kudretini vermiş ve sihrin en üst seviyede olduğu bu dönemde Hz. Musa söz konusu mucizesi ile dönemin en değme sihirbazlarını şaşkın ve aciz bırakarak onların hak yola girmelerini sağlamıştır.[195] Hz. Süleyman'ın, Belkıs'ın tahtını bir hayli uzun bir mesafeden göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir süre içerisinde getirtmesi de bu neviden bir eylem sayılabilir. Nitekim insanı aciz bırakan bu harikulade eylem Belkıs'ın iman etmesine vesile olmuştur. [196] Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, saklı eşyaların yerini haber vermesi, hastaları iyileştirmesi[197] gibi Kur'ân-ı Kerim'de bahsi geçen birçok eylem bu mucizeler zincirine eklenebilir. [198]

---

191 Buhârî, "Îmân", 28 (No. 39).

192 Müslim, "Müsâfirîn", 141 (No. 746); Yaşar Kandemir, "(Hz. Muhammed) II. Şahsiyeti", 30/425.

193 Buhârî, "İ'tisâm", 1 (No. 7273).

194 İsmail Durmuş, "(Hz. Muhammed) Hitabet ve Fesahati", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/426-429.

195 Ṭâhâ 20/17-22; 56-74.

196 en-Neml 27/38-44.

197 Âl-i İmrân 3/49; el-Mâ'ide 5/110.

198 Nimetullah Akın, "Delâ'ilu'n-Nübüvvenin İşlevselliği Üzerine", *Usûl* 8/2 (2007), 48.

Peygamber Efendimize (s.a.v) peygamberliği döneminde verilen mucizeler mahiyetleri bakımından akli, hissi ve haberi mucizeler, şeklinde tasnif edilebilir. Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat noktasında kullanılabilecek en güçlü akli ve manevi delil hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'dir. Birçok **âyet**te inkârcı muhataplara meydan okuyan Yüce Allah inkârcılardan Kur'ân-ı Kerim'in[199], ya da onda yer alan 10 sûrenin[200], hatta bir sûrenin benzerini ortaya koymalarını talep etmiştir.[201] Bu meydan okuma karşısında inkârcıların aciz kalacağını ve insanlardan veya cinlerden destekçilerini de yanlarına alsalar buna güç yetiremeyeceklerini güçlü bir şekilde vurgulamıştır.[202] Hz. Peygamber dönemi Arapları güzel konuşma ve şiire aşırı derecede önem verir ve bunu bir meydan okuma alanı olarak görürlerdi. Özellikle kabileler arası mücadelelerde, savaşlarda, panayırlarda şairlerin etkinliği ve şiirin itibarı çok fazlaydı. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerim'in ifade ve içeriğinin meydan okuma alanı olarak seçilmesi ortamın ruhuna da uygun bir durum arz etmektedir. Tıpkı sihrin geliştiği dönemde Hz. Musa'ya verilen ve sihirbazları alt eden asanın yılana dönüşmesi mucizesi ve yine Yunan tıbbının geliştiği bir dönemde Hz. İsa'nın hastaları iyileştirme ve ölüleri diriltme konusunda gösterdiği mucizelerin bu bağlamda vurgulanması konuyu anlaşılır kılması açısından önem taşımaktadır. Bu sadece teorik bağlamda tespit edilmiş bir vakıa konumunda değildir. Günümüz dünyasında İslâm ümmetinin hem madden hem de ahlâken harap bir halde olmasına rağmen Yusuf İslâm (Cat Stevens) ve Wilfried Murad Hofmann gibi mühtedilerin İslâm'ı seçmelerinde Kur'ân-ı Kerim'in etkilerini ve izlerini görmek mümkün. [203]

Hz. Peygamber'in peygamberliğini ispat anlamında bir başka önemli delil de Hz. Peygamber'in bizzat kendisi, yani yaşam tarzı ve öğretisinin ölçülü ve dengeli olmasıdır. Hz. Muhammed'den (s.a.v) önceki peygamberlerin olağanüstü birçok mucizesine karşın Kur'ân-ı Kerim Hz. Peygamber'in böyle bir mucizesinden detaylı olarak bahsetmez. Bu yüzden o peygamberliğini ilan edip insanları İslâm'a davet ettiğinde Mekke'nin ileri gelenleri ve yabancılar zihinlerinde var olan peygamber imajından dolayı şaşkınlığa düşüp bu mütevazı

199 et-Tûr 52/33-34.

200 Hûd 11/13-14.

201 el-Bakara 2/23-24.

202 el-İsrâ 17/88.

203 Nimetullah Akın, "Delâ'ilu'n-Nübüvvenin İşlevselliği Üzerine", 59, 69.

insanın peygamber olabileceğini bir türlü kabullenemez ve Hz. Peygamber'den olağanüstü bir tavır beklentisi içine girerler. Onun en büyük mucizesi hayatın içinden bir peygamber olması ve bu mütevazılığı ile içinde yaşadığı toplumu dönüştürmesidir. Başka hiçbir delil olmasa bile kısa süre içerisinde yaşadığı toplumu cehaletin karanlığından alıp ahlâkın erdemin nurlu yoluna iletmede gösterdiği başarı onun peygamberliği için yeterli olsa gerektir. Bunu onun yaşadığı topluma bakarak çok daha iyi anlayabiliriz. Allah Resûlü, insanların birbirini haksız yere öldürdüğü, güçlünün çok rahatça zayıf olanın elinden malını aldığı ne insanın ne de insanlığın bir değerinin kaldığı böyle bir toplumu, 23 sene gibi kısa bir süre içerisinde ilahi vahyin desteği ile adaletli, hoşgörülü, kul hakkına saygılı, ateşe düşmekten korkarcasına harama uzanmaktan sakınan bir topluma dönüştürdü. Bu dönüşümü başarması onun peygamber oluşuna bir başka çağdaş delil olarak ifade edilebilir.[204]

[204] Nimetullah Akın, "Delâ'ilu'n-Nübüvvenin İşlevselliği Üzerine", 69-70.

8.1. Serlevha Âyetler

مَا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ

Rabbinin nimeti sayesinde, sen elbette mecnun değil yüce bir ahlâk sahibisin. Ve senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır. (el-Kalem 68/2-4)

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ

Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? (Âl-i İmrân 3/144)

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ من رجَالِكُمْ وَلٰكِن رسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

Muhammed, içinizden hiç birinizin babası değildir. Ancak o Allah'ın Resûlü ve nebilerin sonuncusudur. (el-Ahzâb 33/40)

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Biz seni bütün insanlığa müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ancak insanların çoğu bunu bilmez. (es-Sebe' 34/28)

يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. (el-Mâ'ide 5/67)

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Kendilerine indirdiğimizi onlara açıklaman için sana da uyarıcı kitabı indirdik ki belki üzerinde düşünürler. (en-Nahl 16/44)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

İçinizden Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çokça ananlar için Allah Resûlü'nde güzel bir örneklik vardır. (el-Ahzâb 33/21)

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ

Onlar, ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten meneder; yine onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. (el-A'râf 7/157)

كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

Nitekim aranızdan size bir peygamber gönderdik: O size* âyet*lerimizi okuyor, sizi arıtıp temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor; yine size daha önce bilmedikleri-nizi öğretiyor. (el-Bakara 2/151)

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ

De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." De ki: "Allah'a ve Resûle itaat edin" Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez. (Âl-i İmrân 3/31-32)

وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَاراً خَالِداً فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

Kim de Allah'a ve peygamberine itaatsizlik eder ve haddi aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar, onun için alçaltıcı bir azap vardır. (en-Nisâ 4/14)

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوِيلاً

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan yöneticilere de. Eğer Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız, bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüzde onu, Allah'a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzelidir. (en-Nisâ 4/59)

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي اَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً

Hayır, Rabbine ant olsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu kabullenmedikçe ve boyun eğip teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar. (en-Nisâ 4/65)

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ

Resûlullâh'a itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. (en-Nisâ 4/80)

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيراً

Yolun doğrusu kendine apaçık belli olduktan sonra Resûlullâh'a karşı çıkan ve müminlerin yolundan başkasını izleyen kimseyi saptığı yönde bırakırız ve onu cehenneme atarız. Orası varılacak ne kötü bir yerdir. (en-Nisâ 4/115)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْراً اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالاً مُبِيناً

Bir mümin erkek veya bir mümin kadının, Allah ve Resûlü bir emir ve hüküm verdiklerinde artık işlerinde bundan başkasını seçme hakları olamaz. Allah'ın ve Resûlünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır. (el-Ahzâb 33/36)

8.2. Hubbü'n-Nebî (Allah ve Resûlünü Her Şeyden Çok Sevmek)

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.**»[205]

137. Enes b. Mâlik'in (r.a) rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz beni çocuğundan, (annesinden-) babasından ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe iman etmiş olmaz."

8.3. ünnetü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Sünnetine Sarılmak)

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ حَرِيزِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَوْفٍ عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «**أَلاَ إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلاَ يُوشِكُ رَجُلٌ شَبْعَانُ عَلَى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلاَلٍ فَأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ أَلاَ لاَ يَحِلُّ لَكُمْ لَحْمُ الْحِمَارِ الأَهْلِيِّ وَلاَ كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبُعِ وَلاَ لُقَطَةُ مُعَاهِدٍ إِلاَّ أَنْ يَسْتَغْنِيَ عَنْهَا صَاحِبُهَا وَمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَعَلَيْهِمْ أَنْ يَقْرُوهُ فَإِنْ لَمْ يَقْرُوهُ فَلَهُ أَنْ يُعْقِبَهُمْ بِمِثْلِ قِرَاهُ.**»[206]

138. Mikdâm b. Ma'dîkerib, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu nakletti: "*Dikkatinizi çekerim, bana Kur'ân ve onunla birlikte benzeri verilmiştir. Dikkatinizi çekerim. (Gün gelecek) Koltuğuna kurulmuş, karnı tok bir adam 'Sadece şu Kur'ân'a sarılın. Onda bulduğunuz helali helal, haramı da haram kabul edin' diyecek. Dikkatinizi çekerim, ehli eşek eti, yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanlar ve anlaşma yapan, (İslâm topraklarına müsaade ile giren) gayrimüslimlerin buluntu malları size helal değildir. Ancak sahibinin ihtiyaç duymadığı için almadığı yitik mallar bu hükmün dışındadır. Kim bir kavme misafir olursa o kavmin onu ağırlaması gerekir. Eğer ağırlamazlarsa, o misafir ağırlama hakkını (kendisi) alarak onları cezalandırabilir.*"

[205] Müslim, "Îmân", 70 (No. 169/44).

[206] Ebû Dâvûd, "Sünne", 6 (No. 4604).

وَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ.**»[207]

139. İmam Mâlik'ten gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Size iki şey bırakıyorum. Bunlara sımsıkı bağlandığınız sürece, asla doğru yoldan sapmazsınız: Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetidir.*"

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلاَفِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ.**»[208]

140. Ebû Hureyre rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sizi bıraktığım sürece beni siz de bırakınız, (soru sormayınız). Sizden önceki toplumlar peygamberlerine sürekli soru sormaları ve onlarla çekişmeleri sebebiyle helak oldular. Sizi bir şeyden alıkoyduğum zaman ondan sakının. Size bir şey emrettiğim zaman yapabildiğiniz kadarıyla onu yerine getirin.*"

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ اتَّخَذَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ.**» فَنَبَذَهُ وَقَالَ: «**إِنِّي لَنْ أَلْبَسَهُ أَبَدًا.**» فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ.[209]

141. Abdullah b. Ömer (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) altından bir mühür yüzük edinmişti. Bunu görünce insanlar da altından birtakım yüzükler edindiler. Bunun üzerine Peygamber: "*Ben altından bir mühür yüzük edinmiştim.*" buyurdu sonra da onu parmağından çıkarıp attı ve: "*Ben bundan sonra ebediyen bu altın yüzüğü takmayacağım*" buyurdu. Bunun üzerine insanlar da kendi altın yüzüklerini çıkarıp attılar.

---

207 İmam Mâlik, "Kader", 1 (No. 1628).

208 Buhârî, "İ'tisâm", 2 (No. 7288).

209 Buhârî, "İ'tisâm", 4 (No. 7298).

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ عَنْ أَسْلَمَ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ بِلاَدِ بْنِ عِصْمَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ، وَكَانَ إِذَا كَانَ عَشِيَّةُ الْخَمِيسِ لِلَيْلَةِ الْجُمُعَةِ قَامَ فَقَالَ: إِنَّ أَصْدَقَ الْقَوْلِ قَوْلُ اللَّهِ، وَإِنَّ أَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَالشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَإِنَّ شَرَّ الرِّوَايَا رِوَايَا الْكَذِبِ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مَا هُوَ آتٍ قَرِيبٌ.[210]

142. Bilâd b. ‘Isme şöyle rivayet etti: Ben, Abdullah b. Mes‘ûd’un perşembeyi cumaya bağlayan gecenin akşamında ayağa kalkıp şöyle dediğini işitmiştim: “Şüphe yok ki sözlerin en doğrusu Allah’ın kelâmıdır. Yine şüphe yok ki yolların en güzeli Muhammed’in yoludur. Bedbaht, annesinin karnında bedbaht olan kimsedir. Ravilerin en kötüleri, yalan rivayet edenlerdir. İşlerin en kötüleri de sonradan ortaya çıkarılanlardır. Gelecek olan her şey de yakındır.”

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَادَةَ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ –وَأَثْنَى عَلَيْهِ– حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ حَدَّثَنَا أَوْ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: جَاءَتْ مَلاَئِكَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهْوَ نَائِمٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّهُ نَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ، فَقَالُوا: إِنَّ لِصَاحِبِكُمْ هَذَا مَثَلاً فَاضْرِبُوا لَهُ مَثَلاً، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّهُ نَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ، فَقَالُوا: مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا، وَجَعَلَ فِيهَا مَأْدُبَةً وَبَعَثَ دَاعِيًا، فَمَنْ أَجَابَ الدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وَأَكَلَ مِنَ الْمَأْدُبَةِ، وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمَأْدُبَةِ. فَقَالُوا: أَوِّلُوهَا لَهُ يَفْقَهْهَا فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّهُ نَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ، فَقَالُوا: فَالدَّارُ الْجَنَّةُ، وَالدَّاعِي مُحَمَّدٌ ﷺ فَمَنْ أَطَاعَ مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَى مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمُحَمَّدٌ ﷺ فَرْقٌ بَيْنَ النَّاسِ.[211]

143. Câbir b. Abdullah şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) uyurken yanına melekler geldi. Meleklerden bir kısmı “Bu zat uyuyor”, bir kısmı da “gözü uyuyor, ama kalbi uyanıktır” dedi. Bunun üzerine “Bu dostunuzun durumunu anlatan bir örnek vardır, haydi o örneği verin” dediler.

---

210 Dârimî, “Mukaddime”, 23 (İlim, 8) (No. 226).

211 Buhârî, “İ‘tisâm”, 2 (No. 7281).

Meleklerden bir kısmı "Bu zat uyuyor", bir kısmı da "gözü uyuyor, ama kalbi uyanıktır" dedi. Bunun üzerine melekler "Bu kişinin durumu şu örnekteki gibidir. Bir kimse yeni bir ev yaptırır ve o evde bir ziyafet düzenler. Sonra bu ziyafete insanları davet etmek için bir davetçi gönderir. Davetçinin çağrısına kim icabet ederse, o kişi eve girer ve ziyafetten yer, icabet etmeyen ise o eve giremez ve ziyafetten nasiplenemez." Bunun üzerine melekler yine birbirlerine "haydi bu misali bu (uyuyan) zata uyarlayın ki (insanlar) anlasın" dediler. Meleklerden bir kısmı "Bu zat uyuyor", bir kısmı da "gözü uyuyor, ama kalbi uyanıktır" dedi. Melekler "O ev cennet, davetçi de Muhammed Aleyhisselam'dır. Her kim Muhammed'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur, kim de Muhammed'e asi olursa, Allah'a asi olmuştur. Muhammed insanların (mümin olanını-münkir olanından) ayırt etmiştir."

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ حَدَّثَنَا هِلاَلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، إِلاَّ مَنْ أَبَى.**» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: «**مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى.**»[212]

144. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v): "*Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak kaçınanlar hariç*." buyurmuştur. Sahabe: "Kaçınanlar kimlerdir ey Allah'ın Elçisi?" diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana asi olursa o da (cennete girmekten) kaçınmış olur*." buyurdu.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ -وَاللَّفْظُ لأَبِي كُرَيْبٍ- قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ فَالنَّجَاءَ. فَأَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ فَأَدْلَجُوا فَانْطَلَقُوا عَلَى مُهْلَتِهِمْ وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَأَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاحَهُمْ فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ أَطَاعَنِي وَاتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِي وَكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ.**»[213]

212 Buhârî, "İ'tisâm", 2 (No. 7280).

213 Müslim, "Fedâ'il", 16 (No. 5954/2283).

145. Ebû Musa (el-Eş'arî) Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. "*Şüphesiz benim ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyin misali bir adamın misali gibidir. Adam kavmine gelir ve: 'Ey kavmim, ben (sizin üzerinize gelen ve sizi yok edecek bir) orduyu iki gözümle gördüm. Ben gerçekten apaçık bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın' der. Kavminden bir grup ona itaat eder geceleyin yola düşerek yavaş yavaş giderler. Onlardan bir grup da onu yalanlayarak yerlerinde sabahlarlar ve ordu sabah baskın yaparak onları helak eder, köklerini kurutur. İşte bana itaat edip getirdiğime tabi olanlarla, bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanların misali budur.*"

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ الطَّوِيلُ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ جَاءَ ثَلاَثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا: وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ. قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا. وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلاَ أُفْطِرُ. وَقَالَ: آخَرُ أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلاَ أَتَزَوَّجُ أَبَدًا. فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «**أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي؟**»[214]

146. Enes b. Mâlik (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Sahabeden üç kişi, Hz. Nebi'nin (s.a.v) hanımlarının yanına gelerek Hz. Peygamber'in ibadeti hakkında soru sordular. Kendilerine Hz. Peygamber'in ibadeti anlatıldığında kendi ibadetlerini azımsamış gibi: "Biz neredeyiz, Hz. Peygamber (s.a.v) nerede, üstelik geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır." dediler. Onlardan biri: "Ben sürekli olarak geceleyin namaz kılacağım." dedi. Diğeri: "Ben ömür boyu oruç tutup oruçsuz (bir gün) geçirmeyeceğim." dedi. Bir diğeri de: "Ben kadınlardan uzak durup asla evlenmeyeceğim." dedi. Derken Resûlullâh (s.a.v) çıkageldi ve: "*Şöyle şöyle söyleyenler sizler misiniz? Vallahi! Ben, Allah'tan en çok korkanınız ve ona karşı sizin en çok takva sahibi olanınızım. Ancak ben (bazen) oruç tutarım (bazen) de tutmam. Geceleri namaz hem kılar hem de uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.*" buyurdu.

[214] Buhârî, "Nikâh", 1 (No. 5063).

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَتْ عَائِشَةُ صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ شَيْئًا فَرَخَّصَ فِيهِ فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ: «**مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّيْءِ أَصْنَعُهُ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً.**»[215]

147. Hz. Â'işe şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) bir şey yapmış ve bunu insanların yapmasına da izin vermişti. Ancak bir grup insan onu yapmaktan geri durdu ve yapmayı kendilerine uygun görmediler. Bu durum Hz. Peygamber'e ulaşınca hemen hutbeye çıkıp Allah'a hamd etti ve şöyle buyurdu: "*Birtakım insanlara ne oluyor da benim yapmış olduğum işi yapmaktan uzak duruyorlar? Allah'a yemin olsun ki ben, onlardan daha fazla Allah'ı tanır ve emir ve yasaklarını daha fazla dikkate alırım*."

أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ حُرَيْثِ بْنِ ظُهَيْرٍ قَالَ أَحْسَبُهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قَالَ: قَدْ أَتَى عَلَيْنَا زَمَانٌ وَمَا نُسْأَلُ وَمَا نَحْنُ هُنَاكَ، وَإِنَّ اللَّهَ قَدَّرَ أَنْ بَلَغْتُ مَا تَرَوْنَ، فَإِذَا سُئِلْتُمْ عَنْ شَيْءٍ فَانْظُرُوا فِي كِتَابِ اللَّهِ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَفِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوهُ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَا أَجْمَعَ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيمَا أَجْمَعَ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ فَاجْتَهِدْ رَأْيَكَ، وَلاَ تَقُلْ: إِنِّي أَخَافُ وَأَخْشَى، فَإِنَّ الْحَلاَلَ بَيِّنٌ وَالْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَ ذَلِكَ أُمُورٌ مُشْتَبِهَةٌ، فَدَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لاَ يَرِيبُكَ.[216]

148. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir: Üzerimizden bir zaman geçti, bu zaman zarfında bize danışılmadı ve biz de o konumda değildik. Sonra Allah (c.c) nasip etti de şu gördüğünüz şu konuma ulaştım. Şu halde size bir şey sorulduğu zaman Allah'ın kitabına bakınız. Şayet onu Allah'ın kitabında bulamazsanız Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetinde arayın. Eğer Hz. Nebi'nin sünnetinde de bulamazsanız, Müslümanların icmaında arayın. Şayet icmada da yoksa artık kendi görüşünle içtihat et ve: "Ben çekinirim, ben korkarım" deme. Çünkü helal bellidir, haram da bellidir. Bunların arasında ise şüpheli işler vardır. Bunun için seni şüpheye düşüreni bırak, şüpheye düşürmeyene bak.

---

215 Buhârî, "Edeb", 72 (No. 6101)

216 Dârimî, "Mukaddime," 20 ("İlim", 5) (No. 181).

8.4. Ensâbü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Soyu)

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: «**بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ، قَرْنًا فَقَرْنًا، حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ.**»[217]

149. Ebû Hureyre (r.a), Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Benim ait olduğum soy, nesilden nesle, çağlar boyu Âdemoğlunun en hayırlı soyudur.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ، جَمِيعًا عَنِ الْوَلِيدِ، قَالَ ابْنُ مِهْرَانَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ أَبِي عَمَّارٍ شَدَّادٍ، أَنَّهُ سَمِعَ وَاثِلَةَ بْنَ الْأَسْقَعِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «**إِنَّ اللهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ، وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ.**»[218]

150. Vâsile b. el-Eska' Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Şüphesiz ki Allah* (c.c) *Kinâne'yi İsmailoğullarından, Kureyş'i Kinâne'den, Kureyş'ten Haşimoğullarını, Haşimoğullarından da beni seçmiştir.*"

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ قَالَ: جَاءَ الْعَبَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَكَأَنَّهُ سَمِعَ شَيْئًا فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: «مَنْ أَنَا؟» قَالُوا: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْكَ السَّلَامُ. قَالَ: «**أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ ثُمَّ جَعَلَهُمْ فِرْقَتَيْنِ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً ثُمَّ جَعَلَهُمْ قَبَائِلَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ قَبِيلَةً ثُمَّ جَعَلَهُمْ بُيُوتًا فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ بَيْتًا وَخَيْرِهِمْ نَفْسًا.**»[219]

151. Muttalib b. Ebû Vedâ'a şöyle rivayet etmiştir: Abbâs (b. Abdülmuttalib) sanki bir şey işitmiş gibi Resûlullâh'ın (s.a.v) yanına gelmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) minbere çıktı ve: "Ben kimim?" buyurdu.

---

217 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3537).

218 Müslim, "Fedâ'il", 1 (No. 5938/2276).

219 Tirmizî, "Menâkıb", 1 (No.3608).

Ashab: "Sen Allah'ın Resûlüsün, sana selam olsun." dediler. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Ben Abdülmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'im. Allah* (c.c) *mahlukatını yarattı, beni onların en hayırlısı içinde kıldı. Sonra insanoğlunu iki gruba ayırdı, beni onların en hayırlısı içinde kıldı. Sonra onları kabilelere ayırdı, beni en hayırlı kabile içinde kıldı. Sonra onları evlere (ailelere) ayırdı, beni en hayırlı aile içinde, en hayırlı kişi kıldı.*"

8.5. Esmâü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in İsm-i Şerifleri)

حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْنٌ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَحْمَدُ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الكُفْرَ، وَأَنَا الحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي، وَأَنَا العَاقِبُ.**»[220]

152. Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in haber verdiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im, Ahmed'im. Ben Allah'ın küfrü benimle mahvedip yok ettiği Mâhî'yim. Ben, insanların mahşerde benim ayak izlerimi takip ederek (peşim sıra) toplanacakları Hâşir'im. Ben Âkıb'ım (peygamberlerin sonuncusuyum.)*"

وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَمِّي لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءً فَقَالَ: «**أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَالْمُقَفَّى وَالْحَاشِرُ وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ وَنَبِيُّ الرَّحْمَةِ.**»[221]

153. Ebû Musa el-Eş'arî şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) bize isimlerini sayar ve şöyle derdi: "*Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffî'yim (peygamberlerin sonuncusuyum), Hâşir'im (insanlar mahşerde benim ayak izlerimi takip ederek, peşim sıra toplanacaklar), Tövbe Peygamberi'yim, Rahmet Peygamberi'yim.*"

---

220 Buhârî, "Menâkıb", 17 (No. 3532).

221 Müslim, "Fedâ'il", 126 (No. 6108/2355).

8.6. Şemâilü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Fiziki Özellikleri)

حَدَّثَنِي ابْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلاَلٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَصِفُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: كَانَ رَبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلاَ بِالْقَصِيرِ، أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ بِأَبْيَضَ أَمْهَقَ وَلاَ آدَمَ، لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطَطٍ وَلاَ سَبْطٍ رَجِلٍ، أُنْزِلَ عَلَيْهِ وَهْوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ، فَلَبِثَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يُنْزَلُ عَلَيْهِ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعَرَةً بَيْضَاءَ. قَالَ رَبِيعَةُ: فَرَأَيْتُ شَعَرًا مِنْ شَعَرِهِ، فَإِذَا هُوَ أَحْمَرُ فَسَأَلْتُ فَقِيلَ احْمَرَّ مِنَ الطِّيبِ.[222]

154. Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in fiziki özelliklerini şu şekilde anlatmıştır: "Hz. Peygamber (s.a.v) kavminin orta boylusu idi. Boyu ne çok uzun ne de kısa idi. Cildi parlak olup ne kireç gibi bembeyaz ne de esmer idi. Saçları çok kıvırcık da değildi, çok düz de. Ona kırk yaşında vahiy indirildi. Vahiy indirilmekte olduğu halde Mekke'de ve Medine'de onar yıl kaldı. Başında ve sakalında yirmi tel ak ancak vardı." Rabî'a (b. Ebû Abdurrahman) şöyle demiştir: "Ben Hz. Peygamber'in saçından birazını gördüm, kırmızı idi. Bunun sebebini sordum. Bana: 'Saçları, başına sürdüğü kokudan dolayı kırmızı olmuştur.' denildi."[223]

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلاَ بِالْقَصِيرِ.[224]

155. Berâ b. Âzib şöyle demiştir: "Resûlullâh (s.a.v) yüz ve beden bakımından insanların en güzeliydi. Boyu ne çok uzun ne kısaydı."

---

222 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3547).

223 Bu rivayette Hz. Peygamber'in Mekke'de peygamber olarak 10 yıl kaldığı ifade ediliyor. Ancak bu süre siyer kitaplarında da bildirildiği üzere 13 yıldır. Keşmirî'nin yorumuna göre Peygamberliğin ilk yıllarında vahyin kesildiği 3 yıllık fetret dönemi peygamberlik süresi içinde sayılmamış olabilir. (Bkz. Keşmirî, *Feyzu'l-Bârî*, 6/70).

224 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3549).

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلاً مَرْبُوعًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ عَظِيمَ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ ﷺ.[225]

156. Berâ b. Âzib şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) orta boylu, geniş omuzluydu. Kulaklarının yumuşağına inen gür saçları vardı. Üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Ben Hz. Peygamber'den daha güzel hiç kimseyi görmedim."

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: مَا مَسِسْتُ حَرِيرًا وَلاَ دِيبَاجًا أَلْيَنَ مِنْ كَفِّ النَّبِيِّ ﷺ، وَلاَ شَمِمْتُ رِيحًا قَطُّ أَوْ عَرَفًا قَطُّ أَطْيَبَ مِنْ رِيحِ أَوْ عَرْفِ النَّبِيِّ ﷺ.[226]

157. Enes b. Mâlik (r.a) şöyle demiştir: "Ben hayatımda Hz. Peygamber'in elinden daha yumuşak hiçbir ipeğe, hiçbir atlas kumaşa el sürmedim. Yine ben ömrümde Peygamber'in kokusundan daha hoş, daha temiz bir koku asla koklamadım."

8.7. Hasâisu'n-Nebî (Hz. Peygamber'e Özgü Özellikler)

8.7.1. Mübarek Sırtındaki Mühür

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ. فَمَسَحَ رَأْسِي، وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ، ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زِرِّ الْحَجَلَةِ.[227]

158. Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: "Teyzem beni Resûlullâh'ın (s.a.v) yanına götürdü ve: 'Ey Allah'ın Resûlü! Benim yeğenimin ağrısı var.' dedi. Resûlullâh (s.a.v) başımı eliyle okşadı ve bana bereketle dua buyurdu. Sonra abdest aldı. Ben onun abdest aldığı suyundan (geriye kalanı) içtim. Sonra ardında durdum ve iki kürek kemiği arasında keklik yumurtası gibi olan mührüne baktım."

---

225 Müslim, "Fedâ'il", 91 (No. 6064/2337).

226 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3561).

227 Buhârî, "De'avât", 31 (No. 6352).

8.7.2. Hz. Peygamber'in Diğer Peygamberlere Verilmeyen altı Özelliği

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ -وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ- عَنِ الْعَلاَءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**فُضِّلْتُ عَلَى الأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ.**»[228]

159. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Diğer nebilere altı husus ile üstün kılındım: (1) Bana Cevâmiü'l-kelim (pek özlü sözler) verildi. (2) Korku ile bana yardım olundu. (3) Ganimetler bana helal kılındı. (4) Yeryüzü (toprak) benim için tertemiz ve mescit kılındı. (5) Ben bütün yaratılmışlara gönderildim ve (6) nebiler benimle son buldu.*"

8.7.3. Hz. Peygamber'e Salât ü Selam Getirmek

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا رِبْعِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَدْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكِبَرَ فَلَمْ يُدْخِلاَهُ الْجَنَّةَ.**»[229]

160. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Yanında benim adım anıldığı halde ban salavat getirmeyen kişinin burnu yerde sürtünsün. Ramazan gelip geçtiği halde affedilmeyen kişinin burnu yerde sürtünsün. Anne babasını kocamış halde bulup da onlara yaptığı iyilikler sayesinde cennete giremeyen kişinin burnu yerde sürtünsün.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ زَاذَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**إِنَّ لِلَّهِ مَلاَئِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلاَمَ.**»[230]

---

228 Müslim, "Mesâcid ve mevâdi'u's-salât", 5 (No. 1167/523).

229 Tirmizî, "De'avât", 100 (No. 3545).

230 Dârimî, "Rikâk", 57 (No. 2981).

161. Abdullah b. Mes'ûd, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu bildirdi: "*Allah'ın yeryüzünde sürekli dolaşan melekleri vardır, onlar bana ümmetimden selam ulaştırırlar.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: «**قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.**»[231]

162. Ebû Humeyd es-Sâ'idî şöyle rivayet etmiştir: Ashab, Hz. Peygamber Efendimize: "Ey Allah'ın Resûlü, sana nasıl salavat getirelim" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v) de: "*Şöyle deyin.*" diye cevap verdi: "*Allâhümme salli 'alâ Muhammedin ve 'alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ salleyte 'alâ âli İbrahim ve bârik 'alâ Muhammedin ve 'alâ ezvâcihi ve zürriyetihi kemâ bârekte 'alâ âli İbrahim inneke Hamîdun Mecîd" (Allah'ım, İbrahim hanedanına salât getirdiğin (yardım ettiğin) gibi Muhammed'e, onun eşlerine ve soyundan gelenlere salât getir (yardım et). İbrahim hanedanını mübarek kıldığın gibi Muhammed'i, onun eşlerini ve soyundan gelenleri de mübarek kıl. Şüphesiz ki sen her türlü hamde lâyıksın, şanın pek yücedir).*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ -وَاللَّفْظُ لاِبْنِ الْمُثَنَّى- قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ: لَقِيَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ فَقَالَ: أَلاَ أُهْدِى لَكَ هَدِيَّةً، خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْنَا: قَدْ عَرَفْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّى عَلَيْكَ؟ قَالَ: «**قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.**»[232]

163. İbn Ebû Leylâ şöyle rivayet etmiştir: Ka'b b. Ucra ile karşılaştım bana: "*Sana bir hediye vereyim mi?*" dedi (ve şöyle devam etti:) "Resûlullâh (s.a.v) yanımıza çıkıp, geldi. Biz de ona: 'Sana nasıl selam vereceğimizi

---

231 Müslim, "Salât", 69 (No. 911/407).

232 Müslim, "Salât", 66 (No. 908/406).

biliyoruz, peki sana nasıl salât getireceğiz?' diye sorduk. Hz. Peygamber (s.a.v) de: "*Şöyle deyin.*' buyurdu: '*Allâhümme salli ʿalâ Muhammedin ve ʿalâ âli Muhammed kemâ salleyte ʿalâ âli İbrahim inneke Hamîdun Mecîd. Allâhümme bârik ʿalâ Muhammedin ve ʿalâ âli Muhammed kemâ bârekte ʿâla İbrahime inneke Hamîdun Mecîd*'" *(Allah'ım, İbrahim ailesine ve soyuna salât (yardım) ettiğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed ailesine ve soyuna da salât (yardım) eyle, şüphesiz ki sen, her hamde layık olansın, şanı pek yüce olansın. Allah'ım, İbrahim ailesine ve soyuna bereketler ihsan ettiğin gibi Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine ve soyuna da bereketler ihsan eyle. Şüphesiz ki sen her hamde layık olansın, şanı pek yüce olansın).*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ الْبَغْدَادِيُّ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالاَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ الْحِمْصِيُّ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: **«مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ: اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلاَةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِى وَعَدْتَهُ إِلاَّ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»**[233]

164. Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Ezanı işittiğinde kim şöyle derse kıyamet gününde şefaat ona helal olur: 'Allâhümme rabbe hâzihi'd-daʿveti't-tâmme, ve's-salâti'l-kâime, âtî muhammeden'l-vesîle ve'l-fadîle, ve-bʿashu makâmen mahmûden ellezî vaʿadteh' (Allah'ım, ey bu tam davetin ve vakti giren namazın Rabbi! Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver ve onu, kendisine vadettiğin makam-ı mahmûda ulaştır.)*"

8.7.4. Sağdan başlamayı severdi

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بِشْرٍ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنِ الأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ التَّيَامُنَ يَأْخُذُ بِيَمِينِهِ وَيُعْطِى بِيَمِينِهِ وَيُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِى جَمِيعِ أُمُورِهِ.[234]

---

233 Tirmizî, "Salât", 43 (No. 211).

234 Nesâî, "Zînet", 8 (No. 5059).

165. Esved b. Yezîd'in naklettiğine göre Hz. Â'işe şöyle demiştir: "Resûlullâh (s.a.v) işlerini sağdan başlayarak yapmayı sever, sağ eliyle alır, sağ eliyle verirdi. Kısacası bütün işlerinde sağdan başlamayı severdi."

8.7.5. Anlaşılır Şekilde Tane Tane Konuşması

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ وَأَبُو بَكْرٍ ابْنَا أَبِي شَيْبَةَ قَالاَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أُسَامَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَحِمَهَا اللَّهُ قَالَتْ: كَانَ كَلاَمُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَلاَمًا فَصْلاً يَفْهَمُهُ كُلُّ مَنْ سَمِعَهُ.[235]

166. Urve (b. ez-Zübeyr)'in rivayet ettiğine göre Hz. Â'işe (r.a) şöyle demiştir: "Resûlullâh'ın (s.a.v) konuşması, dinleyen herkesin anlayacağı şekilde açık ve tane tane idi."

حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ صَبَّاحٍ الْبَزَّارُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ ﵂ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لأَحْصَاهُ.[236]

167. Hz. Â'işe (r.a) şöyle dedi: "Hz. Peygamber (s.a.v) konuştuğu zaman, kelimelerini saymak isteyen sayabilirdi."

8.8. Delâilü'n-Nebî (Peygamberliğinin Alametleri)

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﵄ قَالَ: عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ، وَالنَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ فَجَهَشَ النَّاسُ نَحْوَهُ، فَقَالَ: «**مَا لَكُمْ؟**» قَالُوا: لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ وَلاَ نَشْرَبُ إِلاَّ مَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الرَّكْوَةِ فَجَعَلَ الْمَاءُ يَثُورُ بَيْنَ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ، فَشَرِبْنَا وَتَوَضَّأْنَا. قُلْتُ كَمْ كُنْتُمْ قَالَ: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا، كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً.[237]

168. Câbir b. Abdullah (r.a) şöyle demiştir: "İnsanlar Hudeybiye gününde susadı. Hz. Peygamber'in (s.a.v) önünde ise bir su kabı vardı. Hz. Peygamber (s.a.v) o kaptan abdest alıyordu. Sonra insanlar endişeyle Hz. Peygamber'e yöneldiler. Resûlullâh da onlara: '*Size ne oluyor?*' diye sordu. Onlar da:

---

235 Ebû Dâvûd, "Edeb", 18 (No. 4839).

236 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3567).

237 Buhârî, "Menâkıb", 25 (No. 3576).

‘Ya Resûlallâh, senin önündekinden başka içebileceğimiz ve abdest alabileceğimiz bir suyumuz yok.’ dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) elini o su kabının içine koydu, ardından parmakları arasından pınarlar gibi su fışkırmaya başladı. Biz de hemen su içtik ve abdest aldık.” Ben Câbir’e: “Siz o gün kaç kişiydiniz?” diye sordum, o da: “Biz o gün bin beş yüz kişiydik, ama yüz bin kişi de olsaydık o (su) bize yeterdi.” cevabını verdi.

حَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لأُمِّ سُلَيْمٍ: لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ضَعِيفًا أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ، فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ. فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَارًا لَهَا فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ يَدِي وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: فَذَهَبْتُ بِهِ فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ النَّاسُ فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**آرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ؟**» قَالَ: فَقُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «**لِلطَّعَامِ؟**» فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَنْ مَعَهُ: «**قُومُوا.**» قَالَ: فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: يَا أُمَّ سُلَيْمٍ قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنَا مِنَ الطَّعَامِ مَا نُطْعِمُهُمْ. فَقَالَتِ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو طَلْحَةَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلاَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**هَلُمِّي يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا عِنْدَكِ.**» فَأَتَتْ بِذَلِكَ الْخُبْزِ فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَفُتَّ وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لَهَا فَآدَمَتْهُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ثُمَّ قَالَ: «**ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ بِالدُّخُولِ.**» فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قَالَ: «**ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ.**» فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قَالَ: «**ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ.**» فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قَالَ: «**ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ.**» فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قَالَ: «**ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ.**» حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلاً أَوْ ثَمَانُونَ رَجُلاً.[238]

169. Enes b. Mâlik şöyle rivayet etmiştir: (Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym’e: “Resûlullâh’ın (s.a.v) sesi bana çok zayıf geldi. Aç olduğunu anladım, yanında (yiyecek) bir şey var mı?” diye sordu. O da: “Evet, var.” dedi ve arpadan yapılmış birkaç parça ekmek çıkardı. Sonra

238 İmam Mâlik, “Sıfatü’n-Nebî”, 10 (No. 1692).

kendisine ait bir başörtüsü aldı, bir kısmına ekmeği sarıp benim koltuğumun altına yerleştirdi, diğer kısmını da (belime) sardı, sonra da beni Hz. Peygamber'e gönderdi. Ben ekmeği götürdüm. Resûlullâh (s.a.v) mescitte ashabı ile oturuyordu. Ben de yanlarında ayakta durdum. Resûlullâh: "*Seni Ebû Talha mı gönderdi?*" buyurdu. "Evet" dedim. "*Yemek için mi?*" buyurdu. "Evet" dedim. Bunun üzerine Resûlullâh yanındakilere: "Kalkınız" buyurdu. Onlar da kalkıp yürüdüler, ben önlerinden yürüyüp geldim, Ebû Talha'ya haber verdim. Ebû Talha: "Ey Ümmü Süleym, Resûlullâh yanında birileriyle geldi. Kendilerine ikram edecek yemeğimiz de yok." dedi. Ümmü Süleym: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." diye karşılık verdi. Ebû Talha gidip Resûlullâh'ı karşıladı. Resûlullâh onunla birlikte geldi ve içeri girdiler. Hz. Peygamber: "*Ümmü Süleym! yanında olanları getir bakalım*." buyurdu. Ümmü Süleym, o ekmeği getirdi. Resûlullâh emredip ekmeği ufalattı ve Ümmü Süleym tulumdan yağ sıkarak ekmeğe sürdü. Sonra Hz. Peygamber bu ekmek hakkında Allah'ın söylemesini dilediği duayı söyleyip akabinde (Ebû Talha'ya): "*İçeri girmeleri için on kişiye izin ver*." buyurdu. Ebû Talha onlara izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yiyip sonra çıktılar. Sonra Resûlullâh (s.a.v): "*On kişiye daha izin ver*." buyurdu. Ebû Talha onlara izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yiyip akabinde çıktılar. Sonra Resûlullâh: "*On kişiye daha izin ver*." buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yiyip akabinde çıktılar. Sonra Resûlullâh: "*On kişiye daha izin ver*." buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yiyip akabinde çıktılar. Sonra Resûlullâh (tekrar): "*On kişiye daha izin ver*." buyurdu. Neticede cemaatin hepsi yiyip doydular. Bu cemaat yetmiş veya seksen kişiydi.

حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ: تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَاسْتَعَنْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى غُرَمَائِهِ أَنْ يَضَعُوا مِنْ دَيْنِهِ، فَطَلَبَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَفْعَلُوا، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: «**اذْهَبْ فَصَنِّفْ تَمْرَكَ أَصْنَافًا، الْعَجْوَةَ عَلَى حِدَةٍ، وَعَذْقَ زَيْدٍ عَلَى حِدَةٍ، ثُمَّ أَرْسِلْ إِلَيَّ.**» فَفَعَلْتُ، ثُمَّ أَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَجَلَسَ عَلَى أَعْلاَهُ، أَوْ فِي وَسَطِهِ ثُمَّ قَالَ: «**كِلْ لِلْقَوْمِ**» فَكِلْتُهُمْ حَتَّى أَوْفَيْتُهُمُ الَّذِي لَهُمْ، وَبَقِيَ تَمْرِي، كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مِنْهُ شَيْءٌ.[239]

---

239 Buhârî, "Büyû'", 51 (No. 2127).

170. Câbir (b. Abdullah) (r.a) şöyle rivayet etmiştir: (Babam) Abdullah b. Amr b. Harâm, borçlu olarak vefat etti. Ben de onun alacaklılarının bu borçtan bir miktarını indirmeleri hususunda Nebi'den (s.a.v) yardım istedim. Nebi (s.a.v) onlardan bunu talep etti. Ama adamlar bir şey yapmadılar. Bunun üzerine Hz. Nebi bana: "*Git, hurmanı toplayıp cins cins ayır. Acve cinsini ayrı, Azku zeyd cinsini de ayrı koy. Sonra bana haber gönder.*" diye emretti. Ben de (bunları) yaptım. Sonra Hz. Nebi'ye haber gönderdim. Resûl-i Ekrem geldi ve hurma yığınının üst tarafına ya da ortasına oturdu. Sonra (orada bekleşen alacaklılara işaret ederek): "*Haydi (bunları) alacaklılar için ölç (ve haklarını ver).*" buyurdu. Ben de o alacaklılar için (hurmaları) ölçtüm ve haklarını tamamen verdim. (Ancak yine de) geriye hurma arttı. Sanki ondan hiçbir şey eksilmemiş gibiydi.

8.9. Şefâ'atü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Ümmetine Şefaati)

حَدَّثَنِي يُونسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «**لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُوهَا، فَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**»[240]

171. Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etti: "*Her Peygamber'in kabul olunan bir duası vardır. Ben duamı kıyamet günü ümmetime şefaat etmek üzere ayırdım.*"

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «**أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ يَشْفَعُ فِي الْجَنَّةِ وَأَنَا أَكْثَرُ الْأَنْبِيَاءِ تَبَعًا.**»[241]

172. Enes b. Mâlik'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ben cennette şefaat edecek insanların ilkiyim. Peygamberler içinde ümmeti en fazla olan peygamber benim.*"

---

240 Müslim, "Îmân", 334 (No. 487/198).

241 Müslim, "Îmân", 330 (No. 483/196).

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ فَخْرَ وَبِيَدِى لِوَاءُ الْحَمْدِ وَلاَ فَخْرَ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ يَوْمَئِذٍ آدَمُ فَمَنْ سِوَاهُ إِلاَّ تَحْتَ لِوَائِى وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الأَرْضُ وَلاَ فَخْرَ قَالَ: فَيَفْزَعُ النَّاسُ ثَلاَثَ فَزَعَاتٍ فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ أَنْتَ أَبُونَا آدَمُ فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ. فَيَقُولُ إِنِّى أَذْنَبْتُ ذَنْبًا أُهْبِطْتُ مِنْهُ إِلَى الأَرْضِ وَلَكِنِ ائْتُوا نُوحًا. فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُ: إِنِّى دَعَوْتُ عَلَى أَهْلِ الأَرْضِ دَعْوَةً فَأُهْلِكُوا وَلَكِنِ اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ. فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُ إِنِّى كَذَبْتُ ثَلاَثَ كَذَبَاتٍ.» ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنْهَا كَذْبَةٌ إِلاَّ مَاحَلَّ بِهَا عَنْ دِينِ اللَّهِ وَلَكِنِ ائْتُوا مُوسَى. فَيَأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُ إِنِّى قَدْ قَتَلْتُ نَفْسًا وَلَكِنِ ائْتُوا عِيسَى. فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُ إِنِّى عُبِدْتُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا قَالَ فَيَأْتُونَنِى فَأَنْطَلِقُ مَعَهُمْ.» قَالَ ابْنُ جُدْعَانَ قَالَ أَنَسٌ: فَكَأَنِّى أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «فَآخُذُ بِحَلْقَةِ بَابِ الْجَنَّةِ فَأُقَعْقِعُهَا فَيُقَالُ: مَنْ هَذَا؟ فَيُقَالُ مُحَمَّدٌ. فَيَفْتَحُونَ لِى وَيُرَحِّبُونَ فَيَقُولُونَ مَرْحَبًا فَأَخِرُّ سَاجِدًا فَيُلْهِمُنِى اللَّهُ مِنَ الثَّنَاءِ وَالْحَمْدِ فَيُقَالُ لِى ارْفَعْ رَأْسَكَ سَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ وَقُلْ يُسْمَعْ لِقَوْلِكَ وَهُوَ الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ الَّذِى قَالَ اللَّهُ: {عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا}»[242]

173. Ebû Sa'îd (el-Hudrî)'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Kıyamet günü ben, Âdemoğlunun efendisiyim, ama bunda övünme yoktur. Hamd sancağı benim elimde olacak, ama bunda övünme yoktur. O gün Hz. Âdem* (a.s) *ve diğer bütün peygamberler, mutlaka benim sancağımın altında olacaklar. Toprağı yarılıp kabirden çıkacak ilk insan da benim, ama bunda övünmek yoktur. İnsanlar o gün üç büyük korku geçirecekler. Âdem'e* (a.s) *gidip "Sen, babamız Âdem'sin, Rabbin katında bize şefaat et" diyecekler. O da "ben bir günah işledim ve bu yüzden yeryüzüne indirildim, siz Nuh'a gidin" diyecek. Hemen Nuh'a* (a.s) *gidecekler, ama o da "ben yeryüzü ahalisine beddua etmiştim de bu yüzden insanlar helak olmuştu; siz İbrahim'e gidin" diyecek. Hemen İbrahim'e* (a.s) *gidecekler, fakat o da "Ben üç kez yalan söylemiştim" diyecek. İbrahim o üç yalanla, sadece Allah'ın dinini korumak istemişti. Sonra İbrahim* (a.s) *insanlara "siz Musa'ya gidin' diyecek. İnsanlar hemen Musa'ya* (a.s) *gidecekler, ama o da "ben bir adam öldürmüştüm, İsa'ya gidin" diyecek. İsa'ya* (a.s) *gidecekler, o da "insanlar Allah'ı bırakıp bana ibadet ettiler, siz Muhammed'e gidin" diyecek. Bunun üzerine insanlar bana gelecekler. Ben de onlarla birlikte*

[242] Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 17 (No. 3148).

gideceğim." Ravi (Ali b. Zeyd) b. Cüd'ân, Enes'in: "Sanki ben Resûlullâh'ı (s.a.v) şöyle derken görmüş gibiyim" dediğini ifade etti ve: "Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu" dedi: "*Ben, cennet kapısının halkasını tutar ve tıkırdatırım (içeriden) "kim o?" diye sorulur. "Muhammed" cevabı verilir. Bunun üzerine bana cennetin kapısını açarlar ve "Merhaba" diyerek beni selamlarlar. Ben hemen secdeye kapanır, Allah'ın bana ilham ettiği şekilde hamdüsena ederim. Bana "kaldır başını, iste; sana verilsin, şefaat et; şefaatin kabul edilsin, söyle; sözün dinlensin" denilir. Yüce Allah'ın: "Rabbin seni övülmüş bir makama yükseltir*."[243] *buyurduğu* **âyet***te geçen makam-ı mahmûd işte budur.*"

حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّدَفِيُّ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ بَكْرَ بْنَ سَوَادَةَ، حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَلَا قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي إِبْرَاهِيمَ: **{رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي}** الْآيَةَ، وَقَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: **{إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}**، فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: «**اللهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي.**» وَبَكَى، فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ، وَرَبُّكَ أَعْلَمُ، فَسَلْهُ مَا يُبْكِيكَ؟ فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، فَسَأَلَهُ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَا قَالَ، وَهُوَ أَعْلَمُ، فَقَالَ اللهُ: يَا جِبْرِيلُ، اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ، فَقُلْ: إِنَّا سَنُرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ، وَلَا نَسُوءُكَ.[244]

174. Abdullah b. Amr b. 'Âs şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v), Yüce Allah'ın Hz. İbrahim (a.s) hakkındaki "*Rabbim şüphesiz onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Bundan sonra bana tabi olan bendendir*."[245] **âyet**ini ve Hz. İsa'nın (a.s) dili ile "*Eğer onlara azap edersen hiç şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan yine hiç şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin. Hüküm ve hikmet sahibi de sensin*."[246] **âyet**ini okudu. Ardından ellerini kaldırarak: "Rabbim, Ümmetim, ümmetim!" diye yakarıp ağladı. Bunun üzerine Aziz ve Celil Allah: "Ey Cebrail, git ve Rabbin onun niye ağladığını en iyi bilendir ama Muhammed'e niye

243 el-İsrâ 17/79.

244 Müslim, "Îmân", 346 (No. 499/202).

245 İbrâhîm 14/36.

246 Mâ'ide 5/118.

ağladığını sor." buyurdu. Cebrail Hz. Peygamber'e sordu. Hz. Peygamber de ona (ümmetinin bağışlanması için ağladığını) bildirdi ki zaten Allah (c.c) onu zaten en iyi bilendir. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle buyurdu: "Ey Cebrail, git ve Muhammed'e söyle. Biz seni ümmetin hakkında razı edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz."

وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَمْرٍو الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ الْجُمَحِيُّ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: وَقَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «**إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرَ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ، وَسَيُؤْخَذُ أُنَاسٌ دُونِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمَّتِي، فَيُقَالُ: أَمَا شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بَعْدَكَ؟ وَاللهِ مَا بَرِحُوا بَعْدَكَ يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ.**» قَالَ: فَكَانَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ: اللهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نَرْجِعَ عَلَى أَعْقَابِنَا أَوْ أَنْ نُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا.[247]

175. Esma bt. Ebû Bekr Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Ben, sizden yanıma gelecekleri beklemek üzere (Kevser) havuzunun başında olacağım. Bana yaklaşan bazı insanlar alıkonacak. Bunun üzerine ben: 'Ey Rabbim bunlar benden ve benim ümmetimdendir' diyeceğim. Bana şöyle denilecek: 'Sen, onların senden sonra ne yaptıklarının farkında değil misin? Vallahi onlar senden sonra gerisin geriye (küfür adetlerine) dönmeye devam ettiler.*'" Ravi der ki: İbn Ebû Müleyke her daim: "Allah'ım, gerisin geriye dönmekten yahut dinimizde fitneye uğramaktan sana sığınırız." derdi.

8.10. Huluku'n-Nebî (Hz. Peygamber'in Ahlâki Özellikleri)

8.10.1. Son Derece Cömert ve Cesaretliydi

أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ وَكَانَ جِبْرِيلُ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ.[248]

247 Müslim, "Fedâ'il", 27 (No. 5972/2293).

248 Müslim, "Fedâ'il", 27 (No. 5972/2293).

176. Abdullah b. Abbâs şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v), insanların en cömerdi idi. Cebrail ile Ramazan'da buluştuğunda ise daha cömert olurdu. Cebrail ona Ramazan ayında her gece gelip Kur'ân'ı öğretirdi. Resûlullâh (s.a.v), Cebrail kendisiyle buluştuğunda hayır hususunda esen rüzgârdan daha cömert olurdu.

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ –هُوَ ابْنُ زَيْدٍ– عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَأَجْوَدَ النَّاسِ وَأَشْجَعَ النَّاسِ، وَلَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَانْطَلَقَ النَّاسُ قِبَلَ الصَّوْتِ، فَاسْتَقْبَلَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ سَبَقَ النَّاسَ إِلَى الصَّوْتِ وَهْوَ يَقُولُ: «**لَنْ تُرَاعُوا، لَنْ تُرَاعُوا.**» وَهْوَ عَلَى فَرَسٍ لأَبِي طَلْحَةَ عُرْيٍ مَا عَلَيْهِ سَرْجٌ، فِي عُنُقِهِ سَيْفٌ فَقَالَ: «**لَقَدْ وَجَدْتُهُ بَحْرًا**» أَوْ «**إِنَّهُ لَبَحْرٌ.**»[249]

177. Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v) insanların en güzeli, en cömerdi ve en cesuruydu. Bir gece Medine halkı (düşman baskını ihtimalinden dolayı) korkuya kapıldı ve insanlar sesin geldiği tarafa yöneldi. Peygamber de insanları geride bırakarak (at üzerinde) sesin geldiği tarafa doğru gitti. Sonra da Peygamber Ebû Talha'nın eğersiz, çıplak atı üzerinde boynunda bir kılıçla döndü ve insanlara: "*Korkmayın, korkmayın!*" diye seslendi. Ardından: "*Gerçekten bu atı deniz gibi (sakin, ağır aksak, dingin ve yavaş) buldum.*" veya "*muhakkak bu at bir denizdir.*" buyurdu.

8.10.2. Hiçbir Yemeği Beğenmemezlik Yapmazdı

حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ ﷺ طَعَامًا قَطُّ، إِنِ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ، وَإِلاَّ تَرَكَهُ.[250]

178. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) hiçbir yemeği beğenmemezlik yapmadı. Canı çekerse yer, arzu etmezse bırakırdı."

---

249 Buhârî, "Edeb", 39 (No. 6033).

250 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3563).

8.10.3. Mütevazı ve Yardımseverdi

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ غَزْوَانَ قَالَ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عُقَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْثِرُ الذِّكْرَ وَيُقِلُّ اللَّغْوَ وَيُطِيلُ الصَّلاَةَ وَيُقَصِّرُ الْخُطْبَةَ وَلاَ يَأْنَفُ أَنْ يَمْشِيَ مَعَ الأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ فَيَقْضِيَ لَهُ الْحَاجَةَ.[251]

179. Abdullah b. Evfâ şöyle rivayet etmiştir: "Resûlullâh (s.a.v) Allah'ı çok zikreder, az konuşur, uzun namaz kılar, hutbeyi kısa tutar, dullar ve fakirlerle birlikte yürüyerek onların ihtiyacını görmekten geri durmazdı."

8.10.4. Daima Mütebessimdi

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.[252]

180. Abdullah b. Hâris b. el-Cezm şöyle demiştir: "Resûlullâh'tan (s.a.v) daha mütebessim birisini görmedim."

8.10.5. Her Daim Vefalıydı

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلاً أَسْوَدَ –أَوِ امْرَأَةً سَوْدَاءَ– كَانَ يَقُمُّ الْمَسْجِدَ، فَمَاتَ، فَسَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْهُ فَقَالُوا: مَاتَ. قَالَ: «**أَفَلاَ كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي بِهِ دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ.**» –أَوْ قَالَ: «قَبْرِهَا»– فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ.[253]

181. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: "Mescidi süpüren siyahi bir adam -ya da kadın- vefat etmişti. Bir süre sonra Nebi (s.a.v) onu sorduğunda: "Öldü" dediler. O da: "*Neden onun öldüğünü bana bildirmediniz ki? Bana kabrini gösterin.*" buyurdu. Kabrine gitti ve namazını kıldı.

251 Nesâî, "Cumu'a", 31 (No. 1414).

252 Tirmizî, "Menâkıb", 10 (No. 3641).

253 Buhârî, "Salât", 72 (No. 458).

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ ﵂ قَالَتْ: مَا غِرْتُ عَلَى امْرَأَةٍ مَا غِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ، وَلَقَدْ هَلَكَتْ قَبْلَ أَنْ يَتَزَوَّجَنِي بِثَلاَثِ سِنِينَ، لِمَا كُنْتُ أَسْمَعُهُ يَذْكُرُهَا، وَلَقَدْ أَمَرَهُ رَبُّهُ أَنْ يُبَشِّرَهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ، وَإِنْ كَانَ لَيَذْبَحُ الشَّاةَ ثُمَّ يُهْدِي فِي خُلَّتِهَا مِنْهَا.[254]

182. Â'işe (r.a) şöyle demiştir: "Ben Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını kıskanmadım. Hatice, benim Resûlullâh (s.a.v) ile evlenmemden üç sene önce vefat etmişti. Resûlullâh'ın sıkça onu andığını duyardım. Allah, Peygamber>e, Hatice'yi cennette inciden yapılmış bir ev ile müjdelemesini emretmiştir. Resûlullâh bir koyun keserdi sonra da onun etini Hatice'nin dostlarına hediye ederdi."

8.10.6. Görgü Kurallarına Dikkat Ederdi

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُحَارِبِيُّ حَدَّثَنَا شَرِيكٌ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْفُخُ فِي طَعَامٍ وَلاَ شَرَابٍ وَلاَ يَتَنَفَّسُ فِي الإِنَاءِ.[255]

183. (Abdullah) b. Abbâs rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Resûlullâh (s.a.v) ne bir yemeğe ne de bir içeceğe üflemez, kabın içine doğru da nefes alıp vermezdi."

حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ وَأَبُو نُعَيْمٍ قَالاَ حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ أَنَسٌ يَتَنَفَّسُ فِي الإِنَاءِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاَثًا، وَزَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَنَفَّسُ ثَلاَثًا.[256]

184. Sümâme b. Abdullah şöyle rivayet etmiştir: Enes (b. Mâlik) bir kaptan su içerken iki ya da üç defada, arada nefes alarak içer ve Hz. Peygamber (s.a.v) de üç defada, arada nefes alarak içtiğini ifade ederdi.

254 Buhârî, "Edeb", 23 (No. 6004).

255 İbn Mâce, "At'ime", 18 (No. 3288).

256 Buhârî, "Eşribe", 26 (No. 5631).

8.10.7. Her Daim Nezaketliydi

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ سَمِعْتُ مَسْرُوقًا قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو. حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو حِينَ قَدِمَ مَعَ مُعَاوِيَةَ إِلَى الْكُوفَةِ فَذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: لَمْ يَكُنْ فَاحِشًا وَلاَ مُتَفَحِّشًا، وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**إِنَّ مِنْ أَخْيَرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا.**»[257]

185. Mesrûk (b. el-Ecda‘), şöyle demiştir: Abdullah b. Amr, Muâviye b. Ebû Süfyân ile birlikte Kûfe'ye geldiğinde yanına girdik. O, Resûlullâh'ı (s.a.v) zikretti ve şöyle dedi: "Resûlullâh (s.a.v) taşkınlık yapan bir kimse değildi, hiçbir zaman da taşkınlık yapmadı." Yine Abdullah b. Amr: "*Resûlullâh* (s.a.v) *sizin en hayırlınız, huyu en güzel olanınızdır*." dedi.

حَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ زَيْدُ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ -وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ- قَالَ قَالَ إِسْحَاقُ قَالَ أَنَسٌ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا فَأَرْسَلَنِي يَوْمًا لِحَاجَةٍ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لاَ أَذْهَبُ. وَفِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجْتُ حَتَّى أَمُرَّ عَلَى صِبْيَانٍ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي السُّوقِ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَبَضَ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي -قَالَ- فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقَالَ: «**يَا أُنَيْسُ أَذَهَبْتَ حَيْثُ أَمَرْتُكَ؟**» قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، أَنَا أَذْهَبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ.[258]

186. Enes (b. Mâlik) (r.a) şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v) insanların arasında ahlâkı en güzel olanı idi. Bir gün beni bir iş için göndermişti. Ben de: "Vallahi gitmeyeceğim" dedim ama içimde de Allah Resûlü'nün emrettiği işe gitme niyeti vardı. Nihayet dışarı çıktığımda, çarşıda oynayan çocukların yanından geçtim, derken Resûlullâh'ın ensemden tuttuğunu hissettim, dönüp ona baktım, gülüyordu. Bana: "*Ey Enescik, sana emrettiğim yere gittin mi?*" dedi. Ben de: "Hemen, şimdi gidiyorum ey Allah'ın Resûlü." dedim.

---

257 Buhârî, "Edeb", 38 (No. 6029).

258 Müslim, "Fedâ'il", 54 (No. 6015/2310).

وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ: مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ وَلاَ امْرَأَةً وَلاَ خَادِمًا إِلاَّ أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا نِيلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلاَّ أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.[259]

187. Hz. Â'işe (r.a) şöyle rivayet etmiştir: "Resûlullâh (s.a.v) ne bir kadına ne de bir hizmetçiye, hiçbir varlığa eliyle vurmamıştır. Sadece Allah yolunda savaşırken güç kullanmıştır. Başına gelen bir şey sebebiyle asla intikam almamıştır. Sadece Allah'ın yasakları çiğnendiği zaman intikam almıştır."

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا هِلاَلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاحِشًا وَلاَ لَعَّانًا وَلاَ سَبَّابًا، كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْمَعْتَبَةِ: «**مَا لَهُ، تَرِبَ جَبِينُهُ.**»[260]

188. Enes b. Mâlik şöyle rivayet etmiştir: "Resûlullâh (s.a.v) kaba ve çirkin konuşan, lanet eden, ya da söven bir kimse değildi. Birimize serzenişte bulunacağı vakit: '*Ona ne oluyor alnı toprak olasıca*' buyururdu."

وَحَدَّثَنَاهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ -وَاللَّفْظُ لأَحْمَدَ- قَالاَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ بِيَدِي فَانْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَنَسًا غُلاَمٌ كَيِّسٌ فَلْيَخْدُمْكَ. قَالَ: فَخَدَمْتُهُ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ وَاللَّهِ مَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ: «**لِمَ صَنَعْتَ هَذَا هَكَذَا**» وَلاَ لِشَيْءٍ لَمْ أَصْنَعْهُ «**لِمَ لَمْ تَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا.**»[261]

189. Enes b. Mâlik (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v) Medine'ye geldiğinde (üvey babam) Ebû Talha elimden tuttu ve beni onun yanına götürerek: "Ey Allah'ın elçisi, Enes, akıllı bir çocuktur. Sana hizmet etsin" dedi. Ben yolculuk halinde ve mukim iken Hz. Peygamber'e hizmet ettim. Allah'a yemin ederim ki bana yaptığım bir şey için: "*Bunu neden böyle yaptın?*" yapmadığım bir şey için de: "*Bunu neden böyle yapmadın?*" demedi.

---

259 Müslim, "Fedâ'il", 79 (No. 6051/2328).

260 Buhârî, "Edeb", 44 (No. 6046).

261 Müslim, "Fedâ'il", 52 (No. 6013/972).

8.10.8. Aile ve Toplum İçinde Uyumluydu

حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ قَالَ: حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُثْمَانَ الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي الْوَلِيدِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَارِجَةَ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: دَخَلَ نَفَرٌ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، فَقَالُوا لَهُ: حَدِّثْنَا أَحَادِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَاذَا أُحَدِّثُكُمْ؟ كُنْتُ جَارَهُ، فَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بَعَثَ إِلَيَّ فَكَتَبْتُهُ لَهُ، فَكُنَّا إِذَا ذَكَرْنَا الدُّنْيَا ذَكَرَهَا مَعَنَا، وَإِذَا ذَكَرْنَا الْآخِرَةَ ذَكَرَهَا مَعَنَا، وَإِذَا ذَكَرْنَا الطَّعَامَ ذَكَرَهُ مَعَنَا، فَكُلُّ هَذَا أُحَدِّثُكُمْ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.[262]

190. Hârice b. Zeyd b. Sâbit şöyle rivayet etmiştir: Bir grup Zeyd b. Sâbit'in yanına girdi ve ona: "Bize Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerinden rivayet et" dediler. Zeyd b. Sâbit onlara: "Size ne rivayet edeyim ki?" dedi ve şöyle devam etti: "Ben onun komşusu idim. Bir vahiy geldiği zaman bana haber gönderirdi, ben de (gelip) o vahyi Hz. Peygamber için yazardım. Biz dünya işlerinden konuştuğumuzda o da bizimle konuşurdu. Yine biz ahiret ile ilgili konuştuğumuzda o da bizimle konuşurdu. Yemekten bahsettiğimizde o da bizimle ondan bahsederdi. Ben size Hz. Peygamber'den işte bütün bunları rivayet ediyorum."

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، وَعَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ عَائِشَةَ: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعْمَلُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا؟ قَالَتْ: نَعَمْ، كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْصِفُ نَعْلَهُ، وَيَخِيطُ ثَوْبَهُ، وَيَعْمَلُ فِي بَيْتِهِ كَمَا يَعْمَلُ أَحَدُكُمْ فِي بَيْتِهِ.[263]

191. (Urve b. Zübeyr) şöyle rivayet etmiştir: Bir adam Hz. Â'işe'ye: "Hz. Peygamber (s.a.v) evde iş yapar mıydı?" diye sordu. O da: "Evet Allah Resûlü takunyasını kendi tamir eder, elbisesini kendi diker, sizden birinizin evinde yaptığı işi o da yapardı." diye cevap verdi.

---

262 Tirmizî, Ebû İsa, Muhammed b. İsa, *eş-Şemâ'ilu'l-Muhammediyye*, thk. Seyyid b. Abbâs (Mekke: el-Mektebetü't-Ticâriyye Mustafa Ahmed el-Bâz, 1993/1413), 284 (No. 344).

263 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 42/209 (No. 25341).

8.10.9. Kolay Olanı Tercih Ederdi

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ ﵂ أَنَّهَا قَالَتْ مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلاَّ أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ، إِلاَّ أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ بِهَا.[264]

192. Urve b. Zübeyr, Â'işe'nin (r.a) şöyle dediğini rivayet etti: "Resûlullâh (s.a.v) iki işten birisini tercih etmekte serbest bırakılmışsa, günah olmadığı sürece mutlaka kolay olanını seçerdi. Eğer günah ise ondan en uzak duran kişi olurdu. Resûlullâh hiçbir zaman kendi nefsi için intikam almamıştır. Ancak Allah'ın onurunun çiğnenmesi söz konusu olursa o zaman Allah için intikam alırdı."

8.10.10. Genç bir kızdan daha hayalı idi

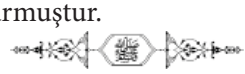
حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مَوْلَى أَنَسٍ –قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي عُتْبَةَ– سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِدْرِهَا.[265]

193. Ebû Sa'îd (el-Hudrî) şöyle demiştir: "Resûlullâh (s.a.v) örtüsü içinde oturan bakire bir kızdan daha hayâlıydı."

8.11. İbâdetü'n-Nebî (Hz. Peygamber'in İbadeti, Kulluk Bilinci)

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَبِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلاَقَةَ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَفَخَتْ قَدَمَاهُ، فَقِيلَ لَهُ: أَتَتَكَلَّفُ هَذَا وَقَدْ غُفِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: «**أَفَلاَ أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا**.»[266]

194. Muğîre b. Şu'be şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) ayakları şişene dek namaz kıldı. Kendisine: "Geçmiş ve gelecek günahların bağışlandığı halde kendine yükleniyor musun?" denildiğinde: "*Şükreden bir kul olmayayım mı?*" buyurmuştur.

264 Buhârî, "Menâkıb", 23 (No. 3560).

265 Buhârî, "Edeb", 77 (No. 6119).

266 Tirmizî, "Salat", 187 (No. 412).

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَأَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ عَنْ رِيَاحِ بْنِ عَبِيدَةَ قَالَ حَفْصٌ: عَنِ ابْنِ أَخِي أَبِي سَعِيدٍ وَقَالَ أَبُو خَالِدٍ: عَنْ مَوْلًى لأَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ: «**الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ.**»[267]

195. Ebû Sa'îd (el-Hudrî) rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) bir şey yediği veya içtiği vakit: "*Bizi yediren, içiren ve Müslüman kılan Allah'a hamdolsun.*" derdi.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَيَزِيدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ مَوْهَبٍ الْهَمْدَانِيُّ قَالاَ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ -يَعْنِيَانِ ابْنَ فَضَالَةَ- عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا وَقَرَأَ فِيهِمَا: **{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ}** وَ**{قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ}** وَ**{قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ}** ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ.[268]

196. Hz. Â'işe (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) her gece yatağına yattığında avuçlarını bir araya getirir, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okur sonra avucuna üfler ve vücudunun ulaşabildiği yerlerine sürerdi. Başından ve yüzünden başlar, ön tarafına sürerdi. Bunu üç kez yapardı.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ مَيْمُونٍ أَبُو عُبَيْدٍ الْمَدِينِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ عَنْ صَلاَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّيْلِ فَقَالاَ ثَلاَثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنْهَا ثَمَانٍ وَيُوتِرُ بِثَلاَثٍ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْفَجْرِ.[269]

197. Âmir (b. Şerâhîl) eş-Şa'bî şöyle rivayet etmiştir: Abdullah b. Abbâs ile Abdullah b. Ömer'e Resûlullâh'ın (s.a.v) gece namazını sordum. Her ikisi de şöyle dedi: "(Hz. Peygamber'in gece namazı) on üç rekât idi. Sekiz rekâttan sonra üç rekât vitr ve tan yerinin ağarmasından sonra da iki rekât (sabah namazının sünnetini) kılardı."

---

267 Tirmizî, "De'avât", 55 (No. 3457).

268 Ebû Dâvûd, "Edeb", 106 (No. 5056).

269 İbn Mâce, "İkâmetu's-Salavât", 181 (No. 1361).

9. AHİRET

Ruh, can ve bedenden meydana gelen insanoğlunun bu dünyadaki hayatı canın bedeni terkiyle son bulur. Ölüm adıyla anılan bu terk-i dünya sonrası hayat insanlık tarihinin en kadim konularından biridir. Her din, medeniyet, felsefe, doktrin kısacası adına ne dersek diyelim bütün inanç sistemleri ölüm sonrası hayat üzerinde kafa yormuş, kendince izah getirdiği bir öte dünya hayatını kabul etmiş ve mahiyeti ve gerçekleşeceği şekil üzerinde farklı izahlar geliştirmiştir.

Her şeyi yaratan ve yarattığını en ince detayına kadar bilen, başlangıcın ve sonun, görünen ve görünmeyen her varlığın sahibi yüce Rabbimiz Allah (c.c) gönderdiği ilahi dinlerin tamamında bu dünyanın geçici olduğunu asıl konak yerinin ahiret alemi olduğunu insanlara bildirmiştir. Kur'ân'a göre bu dünya insanoğlu için bir imtihan yurdudur. Yüce Allah hayatı ve ölümü insanları sınamak, iyi ile kötüyü ayırt etmek için yaratmıştır.[270] "***Dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâtta bir çokluk yarışından ibarettir.***"[271]

İslâm ne Yahudilikte olduğu gibi tamamen dünyevi ne de Hıristiyanlık anlayışındaki gibi tamamen uhrevi bir hayatı tercih eder. Müslüman dünya nimetlerinden helal dairesi içinde istifade eder, aynı şekilde asıl ebedi yurdu olan ahiret için de her türlü hazırlığını yapmayı ihmal etmez ve dünya nimetlerini ahiret için bir fırsat olarak görür. Bu durumu Kur'ân şu şekilde ifade eder: "***Allah'ın sana verdikleriyle ahiret yurdunu kazanmaya bak; dünyadan nasibini unutma. Allah sana nasıl ihsanda bulunduysa, sen de öylece insanlara iyilik yap. Memlekette bozgunculuk yapmaya da kalkma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez.***"[272]

Ahiret hayatı bir yönü ile insanın fıtratında var olan adalet duygusunu da muhatap alır. Bu dünyada insanlar arasında adaletin sağlanması hiçbir çağda tam anlamıyla mümkün olmamıştır. Dolayısıyla haksızlığa uğrayan insan hakkını alma umudunu ahirete erteler ve orada hesabını göreceğine olan inancı umudunun pekişmesine yol açar.

---

270 el-Mülk 67/2.

271 el-Hadîd 57/20.

272 el-Kasas 28/77.

> "Ahiret inancı her şeyden önce insanda sorumluluk duygusu meydana getirmekte ve bu yönüyle hem hukukî hem de ahlâkî müeyyide olmaktadır. Dünya hayatında insanın zorluklarla, haksızlıklarla mücadele ettiği halde bunları ortadan kaldıramadığı, neticede elem çektiği bir gerçektir. Mutlak adaletin tecelli edeceği, iyiliğin mükâfatlandırılması için bütün engellerin ortadan kalkacağı ebediyet âleminin varlığına inanmak, insan için büyük bir teselli kaynağı ve yaşama sevincidir."[273]

İnsanoğlunun bu dünyadaki hayatı sona erdiğinde onu üç durak bekler. "***Her nefis ölümü tadacaktır.***"[274] Hükm-i ilâhîsi gereğince ölen insanın ilk durağı kabirdir. Kabir ahiret yolculuğunun bekleme salonudur. Burada dünyadaki hayatına ve amellerine uygun bir şekilde ağırlanır. Eğer kişi Allah katında iyi ve salih amel işlemiş kimse ise kabri cennet bahçelerinden bir bahçeye dönüşür orada kıyamet ve hesap gününe kadar ağırlanır. Allah katında kötü kimselerin kabirlerinde rahat edemeyecekleri, hesap günü gelene kadar sıkıntı ve azap içinde olacakları hadislerde ifade edilir.[275]

İkinci durak ise hesap kitabın görüleceği mahşer alanıdır. İsrafil'in sûra ilk üflemesiyle dünya hayatı son bulur ve kıyamet kopar, ardından ikinci üflemesi ile de Cenâb-ı Hak insanları yeniden dirilterek mahşer denilen hesapların görüleceği alana sevk eder.[276] Burada terazi, mizan kurulur. İnsanların dünyada işledikleri amellerin kaydı olan amel defterleri ortaya konur, her nefis tek tek sorguya çekilir. Hiç kimseye zulmedilmez.

Üçüncü durak ise amellere göre ya cennet ya da cehennem olacaktır. Artık burası ebedi yurt olarak adlandırılır. Hesap sonunda amelleri iyi olanlar ödüllendirilerek cennete konur ve cemâlullah ile müşerref olur. Amel defteri sol elinden verilenler büyük bir pişmanlıkla: "*Keşke biz dünyaya yeniden gönderilsek de güzel ve hayırlı işler yaparak bu durumumuzu telafi etsek*" derler ama onların bu talepleri Yüce Allah katında bir karşılık bulmaz ve yaptıklarının bir karşılığı olarak cehennem azabı ile baş başa kalırlar.[277] Kur'ân-ı Kerim'de birçok **âyet**te cennetin ve cehennemin halleri, aşamaları nimet ve azap türlerinden bahseder. Burada bunların detayına girmek hem konuyu uzatır hem de bu kitabın hacmine sığmaz.

---

273 Bekir Topaloğu, "Ahiret", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/545.

274 el-Ankebût 29/57.

275 Bkz. Nesâî, "Cenâ'iz", 116 (No. 2072).

276 ez-Zümer, 39/68.

277 el-Mü'minûn 23/99-104.

9.1. Serlevha Âyetler

وَابْتَغِ فِيمَا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Allah'ın sana verdikleriyle ahiret yurdunu kazanmaya bak; dünyadan nasibini unutma. Allah sana nasıl ihsanda bulunduysa, sen de öylece insanlara iyilik yap. Memlekette bozgunculuk yapmaya da kalkma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez."

(el-Kasas 28/77.)

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلا مَتَاعُ الْغُرُورِ

Her canlı ölümü tadacaktır. Kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz olarak verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılır da cennete konursa artık kurtulmuştur. Dünya hayatı zaten aldatıcı şeylerden ibarettir. (Âl-i İmrân 3/185)

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَراً وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوٓءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُۥٓ أَمَدًا بَعِيداً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ

O gün herkes iyi amellerini ve kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını istediği kötü amellerini yanında hazır bulacaktır. Bizzat Allah kendisini dikkate almanız konusunda sizi uyarmaktadır. Allah kullarına son derece şefkatlidir. (Âl-i İmrân 3/30)

حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

Nihayet ***onlardan birine ölüm gelip çatınca, "Rabbim! Beni geri gönder de geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım" der. Hayır, onun söylediği bu söz kesinlikle boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır. Sûra üflendiğinde artık ne aralarındaki akrabalık bağları işe yarayacak ne de birbirlerine soru sorabilecekler. O zaman kimlerin tartısı ağır gelirse işte bunlar kurtuluşa ermiş olanlardır. Tartısı hafif gelenler ise kendilerini ziyan etmiş olanlardır. Onlar cehennemde ebedî kalacaklar.*** (el-Mü'minûn 23/99-104)

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ

Kitabı sağ tarafından verilen kimse "İşte kitabım, okuyun. Doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten bekliyordum" der. Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir. (el-Hâkka 69/19-21)

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَالَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ يَالَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ

Kitabı sol tarafından verilene gelince o, "Keşke bana kitabım verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölümüm her şeyi bitirseydi. Malım bana hiç fayda sağlamadı. Güç ve saltanatım elimden çıkıp gitti" der. (el-Hâkka 69/25-31)

وَنَادٰى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِينَ

Cennetlikler cehennemliklere, "Rabbimizin bize vadettiğini biz gerçek bulduk. Siz de Rabbinizin vadettiğini gerçek buldunuz mu?" diye seslenirler. Onlar "Evet" derler. O zaman aralarında bir duyurucu "Allah'ın laneti zalimlere üzerine olsun" diye seslenir. (el-A'râf 7/44)

وَنَادٰى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ

Cehennemlikler de cennetliklere "ne olur, sudan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bizim üzerimize akıtın" diye çağrışırlar. Onlar da "şüphesiz, Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır" derler. (el-A'râf 7/50)

9.2. Kabir Hayatı

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ وَالْحَارِثُ بْنُ مِسْكِينٍ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ –وَاللَّفْظُ لَهُ– عَنِ ابْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ عُرِضَ عَلَى مَقْعَدِهِ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ فَيُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**»[278]

198. (Abdullah) İbn Ömer'in rivayet ettiğine göre, Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sizden her biriniz öldüğünde kendisine sabah akşam gideceği yer gösterilir; cennetliklerden ise, cennetteki yeri, cehennemliklerden ise, oradaki yeri gösterilir ve 'senin gideceğin yer burasıdır' denilir. Kıyamet günü Allah, onları tekrar diriltinceye kadar bu böylece devam eder.*"

حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ سَمِعْتُ الأَشْعَثَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ ﵂ أَنَّ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا، فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ، فَقَالَتْ لَهَا: أَعَاذَكِ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلَتْ عَائِشَةُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فَقَالَ: «**نَعَمْ عَذَابُ الْقَبْرِ.**» قَالَتْ عَائِشَةُ ﵂ فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ صَلَّى صَلاَةً إِلاَّ تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. زَادَ غُنْدَرٌ «عَذَابُ الْقَبْرِ حَقٌّ.»[279]

199. Hz. Â'işe (r.a) şöyle aktarmıştır: Yahudi bir kadın Hz. Â'işe'nin yanına girmiş ve ona kabir azabından bahsetmiş ardından da: "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua etmişti. Bunun üzerine Â'işe, Resûlullâh'a kabir azabını sordu, Resûlullâh (s.a.v) da: "*Evet, kabir azabı vardır.*" buyurmuştur. Â'işe der ki: "Ben bundan sonra Resûlullâh'ın hiçbir namaz kılıp da kabir azabından Allah'a sığınmayı terk ettiğini görmedim."

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ قَالَ وَأَخْبَرَنَا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَلَمْ أَشْهَدْهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَكِنْ حَدَّثَنِيهِ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ فِي حَائِطٍ لِبَنِي النَّجَّارِ عَلَى

278 Nesâî, "Cenâ'iz", 116 (No. 2072).

279 Buhârî, "Cenâ'iz", 86 (No. 1372).

بَغْلَةٍ لَهُ وَنَحْنُ مَعَهُ إِذْ حَادَتْ بِهِ فَكَادَتْ تُلْقِيهِ وَإِذَا أَقْبُرٌ سِتَّةٌ أَوْ خَمْسَةٌ أَوْ أَرْبَعَةٌ –قَالَ كَذَا كَانَ يَقُولُ الْجُرَيْرِيُّ– فَقَالَ: «**مَنْ يَعْرِفُ أَصْحَابَ هَذِهِ الأَقْبُرِ؟**» فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا. قَالَ: «**فَمَتَى مَاتَ هَؤُلاَءِ؟**» قَالَ: مَاتُوا فِي الإِشْرَاكِ. فَقَالَ: «**إِنَّ هَذِهِ الأُمَّةَ تُبْتَلَى فِي قُبُورِهَا فَلَوْلاَ أَنْ لاَ تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ.**» ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «**تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ.**» قَالُوا: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ، فَقَالَ: «**تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.**» قَالُوا: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. قَالَ: «**تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ.**» قَالُوا: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ. قَالَ: «**تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ.**» قَالُوا: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ.[280]

200. Ebû Sa'îd el-Hudrî: "Ben bu hadiseye Resûlullâh'ın huzurunda bizzat şahit olmadım, Zeyd b. Sabit bana aktardı" dedi: Hz. Peygamber (s.a.v) bir katırın üzerinde iken, onunla birlikte Neccâroğulları kabilesinden birinin bahçesinde idik. Birden katır yoldan saptı ve neredeyse onu üzerinden atıyordu. Derken karşımıza altı veya beş veya dört tane kabir çıktı. Bunun üzerine Resûlullâh: "*Bu kabirlerin sahiplerini kim biliyor?*" dedi. Adamlardan birisi: "Ben" diye cevap verdi. Resûlullâh: "Buradakiler ne zaman vefat etti?" diye sordu. Adam cevap olarak: "Şirk döneminde öldüler" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "*Bunlar kabirlerinde imtihan edilmektedirler, şayet siz (korkup da) ölüleriniz defnetmekten vazgeçecek olmasaydınız, benim kabir azabından işittiklerimi sizin de işitebilmeniz için Allah'a dua ederdim*" buyurdu. Daha sonra yüzünü bize çevirdi ve: "*Cehennem azabından Allah'a sığının*" buyurdu. Oradakiler: "Cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler. Hz. Peygamber tekrar: "*Kabir azabından Allah'a sığının*" buyurdu. Oradakiler: "Kabir azabından Allah'a sığınırız" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "*Gizli açık tüm fitnelerden Allah'a sığının*" buyurdu. Oradakiler: "Gizli açık tüm fitnelerden Allah'a sığınırız" dediler. Hz. Peygamber: "*Deccal fitnesinden Allah'a sığının*" buyurdu. Oradakiler: "Deccal fitnesinden Allah'a sığınırız" dediler.

[280] Müslim, "Cennet ve Sıfâtü na'îmihâ ve ehlihâ", 67 (No. 7213/2867).

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَحِيرٍ عَنْ هَانِئٍ مَوْلَى عُثْمَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَ عَلَيْهِ فَقَالَ: «**اسْتَغْفِرُوا لأَخِيكُمْ وَسَلُوا لَهُ التَّثْبِيتَ فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ.**»[281]

201. İbn Osman b. ʻAffân şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) cenazeyi defnetme işini bitirince, kabrin başında durup: "*Kardeşiniz için af dileyiniz. Onun için muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü o, şu anda sorguya çekiliyor.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالاَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَبْرَيْنِ فَقَالَ: «**إِنَّهُمَا يُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِى كَبِيرٍ أَمَّا هَذَا فَكَانَ لاَ يَسْتَنْزِهُ مِنَ الْبَوْلِ وَأَمَّا هَذَا فَكَانَ يَمْشِى بِالنَّمِيمَةِ.**» ثُمَّ دَعَا بِعَسِيبٍ رَطْبٍ فَشَقَّهُ بِاثْنَيْنِ ثُمَّ غَرَسَ عَلَى هَذَا وَاحِدًا وَعَلَى هَذَا وَاحِدًا وَقَالَ: «**لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا.**»[282]

202. İbn Abbâs şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v) iki mezarın yanından geçerken şöyle buyurdu: "*Bu ikisi azap görüyorlar. Azap görmelerinin sebebi de büyük bir günah değildir. Bu kişi hacet giderirken idrarından sakınmazdı. Şu ise insanlar arasında laf taşırdı.*" Sonra yaş bir hurma dalı istedi ve onu iki parçaya ayırdı. İki parçayı ayrı ayrı mezarlara dikip şöyle buyurdu: "*Bunlar kurumadığı sürece umarım ki onların azabı hafifler.*"

9.3. Kıyametin Kopuşu

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِى يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**يَقْبِضُ اللَّهُ الأَرْضَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيَطْوِى السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الأَرْضِ.**»[283]

281 Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 73 (No. 3221).

282 Ebû Dâvûd, "Tahâre", 11 (No. 20).

283 Buhârî, "Tevhîd", 6 (No. 7382).

203. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu nakletmiştir. "*Allah kıyamet gününde yeryüzünü (kudretiyle) kabzedip tutar, göğü sağ eline dürer ve şöyle buyurur: 'Şimdi hükümran benim, yeryüzünün hükümranları nerededir.'*"

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**كَيْفَ أَنْعَمُ وَقَدِ الْتَقَمَ صَاحِبُ الْقَرْنِ الْقَرْنَ وَحَنَى جَبْهَتَهُ وَأَصْغَى سَمْعَهُ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفُخَ فَيَنْفُخَ!**» قَالَ الْمُسْلِمُونَ: فَكَيْفَ نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «**قُولُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ رَبِّنَا.**» وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ: عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا.[284]

204. Ebû Sa'îd el-Hudrî, şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v): "*Sûra üfleyecek olan (İsrafil) sûru ağzına götürmüş, başını eğmiş ve kulağını kabartmış bir şekilde üfleme emrini bekleyip dururken, ben nimetlerden nasıl haz alabilirim ki?*" buyurdu. Bunun üzerine Müslümanlar: "Ya Resûlallâh, nasıl diyelim" dediler. Hz. Peygamber Efendimiz "'*Allah* (c.c) *bize yeter, o ne güzel vekildir, Rabbimiz olan Allah'a tevekkül ettik' deyin*" buyurdu.

9.4. Yeniden Diriliş (el-Ba's ba'de'l-mevt) ve Toplanma (Haşr)

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «**يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ**» قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ: لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ.[285]

205. Sehl b. Sa'd, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Kıyamet günü insanlar, has undan yapılmış pide şeklinde, bembeyaz, toprak bir alanda (mahşerde) toplanacaklar.*" Sehl veya bir başkası şu cümleyi de ekledi: "*Orada hiç kimse için bir alâmet bulunmayacak.*"

[284] Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 39 (No. 3243).

[285] Buhârî, "Rikâk", 44 (No. 6521).

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلاَثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلاَثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ تَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا.**»[286]

206. Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*İnsanlar kıyamet günü üç şekilde haşredilecektir: Bir grup ümitli ve korkulu bir halde olacak. Diğer bir grup ikişer, üçer, dörder ve onar kişi halinde deveye binmiş olacak. Geri kalanını da ateş toplayacak. Ateşte onlarla birlikte geceledikleri yerde geceleyecek, kaylûle yaptıkları yerde kaylûle yapacak, sabahladıkları yerde sabahlayacak, akşamladıkları yerde akşamlayacak.*"

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا بِمَوْعِظَةٍ فَقَالَ: «**يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تُحْشَرُونَ إِلَى اللَّهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً {كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ} أَلاَ وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلاَئِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ أَلاَ وَإِنَّهُ سَيُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي. فَيُقَالُ إِنَّكَ لاَ تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ. فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ {وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} قَالَ فَيُقَالُ لِي إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ.**»[287]

207. İbn Abbâs şöyle dedi: Resûlullâh (s.a.v) bize öğüt vermek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi: "*Ey insanlar! Sizler Allah'ın huzurunda yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız. Nitekim Yüce Allah: '**Mahlûkatı ilk kez nasıl yarattıysak, aynı şekilde yeniden yaratacağız. Sözümüz sözdür. Biz bunu mutlaka yaparız.**'*[288] *buyurmuştur. Şunu bilin ki, kıyamet günü mahlûkatın ilk giydirilecek olanı, Hz. İbrahim'dir. Şunu da bilin ki, o gün ümmetimden bazı kişiler getirilip sol tarafa alınırlar. Ben:*

---

286 Müslim, "Cennet ve Sıfâtü na'îmihâ ve ehlihâ", 59 (No. 7202/2861).

287 Müslim, "Cennet ve Sıfâtü na'îmihâ ve ehlihâ", 58 (No. 7201/2860).

288 el-Enbiyâ 21/104.

*'Ey Rabbim, onlar benim ashâbımdır' diyeceğim. Bana: 'Bunların senden sonra neler ihdas ettiklerini şüphesiz sen bilmiyorsun' denir. Bunun üzerine ben de o salih kulun (Hz. İsa'nın) söylediği gibi derim: '**Ben onların arasında iken kendilerine şahit idim. Ama benim ruhumu kabzettikten sonra, onların murakıbı yalnız sen oldun. Zaten sen her şeye şahitsin. Eğer onları azaba uğratırsan, şüphesiz onlar da senin kullarındır; ama eğer onları bağışlarsan, şüphe yok ki sen kudret ve hikmet sahibisin**'*[289] *O zaman bana: 'Sen onlardan ayrıldığın zamandan beri onlar gerisin geriye dönmeye devam ettiler' denilir.*"

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْقَاسِمِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «**حُفَاةً عُرَاةً.**» قُلْتُ: وَالنِّسَاءُ؟ قَالَ: «**وَالنِّسَاءُ.**» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا يُسْتَحْيَى؟ قَالَ: «**يَا عَائِشَةُ الأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ.**»[290]

208. Hz. Â'işe (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet günü insanlar mahşere nasıl gidecekler?" diye sordum. Efendimiz (s.a.v): "*Yalınayak ve çıplak olarak mahşere gelecekler*" buyurdu. Ben: "Kadınlar da çıplak mı olacaklar?" deyince: "*Evet, kadınlar da*" dedi. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü, bu halden utanılmaz mı?" diye sorunca şöyle cevap verdi: "*Ya Â'işe, o günkü durum, insanların birbirlerine bakmayı düşünmesinden çok daha çetin olacaktır.*"

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «**أَلَيْسَ الَّذِى أَمْشَاهُ عَلَى الرِّجْلَيْنِ فِى الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**»[291]

289 el-Mâ'ide 5/117-118.

290 İbn Mâce, "Zühd", 33 (No. 4276).

291 Buhârî, "Tefsîr (Furkân)" 1 (No. 4760).

209. Enes b. Mâlik (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü, kâfir, kıyamet gününde yüzüstü nasıl haşrolunur?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Dünyada onu iki ayağı üzerinde yürüten Allah, kıyamet gününde yüzüstü yürütmeye kadir değil midir?*" diye cevap verdi.

حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَابِرٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنِي الْمِقْدَادُ بْنُ الأَسْوَدِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ**» قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِى مَا يَعْنِى بِالْمِيلِ أَمَسَافَةَ الأَرْضِ أَمِ الْمِيلَ الَّذِى تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ. قَالَ: «**فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِى الْعَرَقِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا.**» قَالَ: وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ (بِيَدِهِ) إِلَى فِيهِ.[292]

210. Mikdâd b. Esved Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Kıyamet gününde güneş halka bir mil yakın olacak kadar çok yaklaşacak*." Râvi Süleym b. Âmir: "Vallahi burada arazi ölçüsü olan mil mi yoksa göze çekilen mi kastedilmiş tam bilmiyorum" demiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) devamında şöyle buyurmuş: "*İnsanlar amelleri miktarınca tere batacak, bir kısmı topuklarına kadar, bir kısmı dizlerine kadar, kimisi köprücük kemiklerine kadar, bazısına da ter adamakıllı gem vuracaktır*." Mikdâd: "Allah Resûlü (c.c) eliyle ağzına işaret etti" dedi.

حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِى يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ إِلاَّ نَدِمَ**». قَالُوا: وَمَا نَدَامَتُهُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «**إِنْ كَانَ مُحْسِنًا نَدِمَ أَنْ لاَ يَكُونَ ازْدَادَ وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا نَدِمَ أَنْ لاَ يَكُونَ نَزَعَ.**»[293]

211. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v): "*Her ölen, mutlaka pişman olacaktır*." buyurdu. Sahabiler: "Pişmanlığının sebebi ne olacak, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: "*Ölen eğer iyi bir kimseyse daha fazla iyilik yapmadığına, kötü biriyse kötülüklerden vazgeçmemiş olduğuna pişmanlık duyacaktır*."

---

292 Müslim, "Cennet ve Sıfâtü na'îmihâ ve ehlihâ", 62 (No. 7206/2864).

293 Tirmizî, "Zühd", 59 (No. 2403)

9.5. Hesap ve Mizan

وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى -يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ- حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ إِلاَّ هَلَكَ.**» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ حِسَابًا يَسِيرًا؟ قَالَ: «**ذَاكِ الْعَرْضُ وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلَكَ.**»[294]

212. Hz. Âʿişe şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v): "*Hesaba çekilen mutlaka helake uğrar*" buyurdu. Hz. Âʿişe der ki ben: "Ey Allah'ın Resûlü, Cenâb-ı Hak: '***Kolay bir hesaba çekilir***'[295] buyurmuyor mu?" deyince, şöyle buyurdu: "*O amellerin arzıdır, ama hesabı tartışılan kişi mutlaka helake uğrar.*"

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَ ابْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ خَيْثَمَةَ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ سَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلاَ يَرَى إِلاَّ مَا قَدَّمَ وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلاَ يَرَى إِلاَّ مَا قَدَّمَ وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلاَ يَرَى إِلاَّ النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ.**»[296]

213. Adiy b. Hâtim'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Allah* (c.c)*, arada bir tercüman ya da perde olmadan, sizin her birinizle mutlaka konuşacaktır. O zaman insan sağ tarafına bakacak, dünyadan gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecek; sonra sol tarafına bakacak, yine dünyadan gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecek. Sonra önüne bakacak, cehennemden başka bir şey göremeyecek. Dolayısıyla yarım hurma ile olsa dahi kendinizi cehennemden koruyun.*"

294 Müslim, "Cennet ve Sıfâtü na'îmihâ ve ehlihâ", (No. 7227/2876).

295 el-İnşikâk 84/8.

296 Müslim, "Zekât", 67 (No. 2348/1016).

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: أَخْبَرَنَا الأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ الأَعْمَشِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الأَسْلَمِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ القِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَ فَعَلَ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ، وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ.**»[297]

214. Ebû Berze el-Eslemî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Bir kul kıyamet günü, ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden, ilmiyle ne amel ettiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, bedenini nerede yıprattığından hesaba çekilmedikçe ayakları yerinden oynamaz.*"

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ العَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ العَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**أَتَدْرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ؟**» قَالُوا: المُفْلِسُ فِينَا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**المُفْلِسُ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ القِيَامَةِ بِصَلَاتِهِ وَصِيَامِهِ وَزَكَاتِهِ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا فَيَقْعُدُ فَيَقْتَصُّ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْتَصّ مَا عَلَيْهِ مِنَ الخَطَايَا أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ.**»[298]

215. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v): "*Müflis kimdir?*" diye sordu. Sahabe: "*Bizde parası pulu, malı mülkü olmayana müflis denir*" dediler. Bunu üzerine Peygamber şöyle buyurdu: "*Asıl müflis kıyamet günü namazı, orucu, zekâtı (gibi amelleriyle) gelen, ancak (dünyada iken) şuna sövmüş, buna iftira etmiş, şunun malını yemiş, onun kanını akıtmış, ötekini dövmüş olduğu için kısas yapılan ve sevapları bir ona bir buna dağıtılan kimsedir. Bu kimsenin sevapları bittiğinde üzerinde kalan haklardan dolayı ötekilerin günahlarından yüklenir ve yüzüstü cehenneme atılır.*"

---

297 Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 1 (No. 2417).

298 Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 2 (No. 2418).

9.6. Kevser Havuzu ve Şefaat Hakkı

حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**بَيْنَمَا أَنَا أَسِيرُ فِي الْجَنَّةِ إِذَا أَنَا بِنَهَرٍ حَافَتَاهُ قِبَابُ الدُّرِّ الْمُجَوَّفِ، قُلْتُ: مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَ رَبُّكَ. فَإِذَا طِينُهُ –أَوْ طِيبُهُ– مِسْكٌ أَذْفَرُ.**»[299]

216. Enes b. Mâlik'in (r.a) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ben cennette yürüdüğüm sırada bir nehir gördüm, iki tarafında inciden oyulmuş kubbeler vardı. 'Ey Cebrail, bu nedir?' diye sordum. Cebrail: 'Bu nehir, Rabbin sana vermiş olduğu Kevser'dir' cevabını verdi. Bir de baktım ki onun toprağı ya da kokusu keskin ve temiz miskti.*"

حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ مَرْوَانَ الْفَزَارِيِّ –قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ– عَنْ أَبِي مَالِكٍ الأَشْجَعِيِّ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «**إِنَّ حَوْضِي أَبْعَدُ مِنْ أَيْلَةَ مِنْ عَدَنٍ لَهُوَ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ الثَّلْجِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ بِاللَّبَنِ وَلآنِيَتُهُ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ النُّجُومِ وَإِنِّي لأَصُدُّ النَّاسَ عَنْهُ كَمَا يَصُدُّ الرَّجُلُ إِبِلَ النَّاسِ عَنْ حَوْضِهِ.**» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَعْرِفُنَا يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: «**نَعَمْ لَكُمْ سِيمَا لَيْسَتْ لأَحَدٍ مِنَ الأُمَمِ تَرِدُونَ عَلَيَّ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ أَثَرِ الْوُضُوءِ.**»[300]

217. Ebû Hureyre Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Benim Kevser havuzum Eyle ile Aden arasındaki mesafeden daha uzundur. O havuz kardan daha beyaz, süt ve bal karışımından daha tatlı, kâseleri yıldızlardan daha çoktur. Başkalarının devesini kendi havuzundan uzaklaştıran bir adam gibi ben de bazı insanları havuzumdan uzaklaştıracağım.*" Sahabe: "Ey Allah'ın Resûlü! O gün sen bizi tanıyacak mısın?" dedi. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v): "*Evet. Sizin, başka hiçbir ümmette bulunmayan bir simanız olacak. Abdest izlerinden dolayı yüzleriniz ve ayaklarınız parlayarak benim yanıma geleceksiniz.*" buyurdu.

---

299 Buhârî, "Rikâk", 53 (No. 6581).

300 Müslim, "Tahâre", 36 (No. 247).

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَقَالَ: «**لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لاَ يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوَّلُ مِنْكَ، لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ. خَالِصًا مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ.**»[301]

218. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Bir defasında Allah Resûlü'ne: "Kıyamet gününde senin şefaatinle şerefyâb olacak mutlu insanlar kimlerdir?" diye sordum. Allah'ın Resûlü (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Ey Ebû Hureyre! Benim sözlerime olan düşkünlüğünü bildiğim için, bu soruyu senden önce kimsenin sormayacağını tahmin ediyordum. Kıyamet günü, benim şefaatimden en çok mutlu olacak kişiler, içten samimi bir şekilde, 'Lâ ilâhe illallâh' (Allah'tan başka bir ilah yoktur) diyenlerdir.*"

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا بِسْطَامُ بْنُ حُرَيْثٍ عَنْ أَشْعَثَ الْحُدَّانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**شَفَاعَتِي لأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي.**»[302]

219. Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Şefaatim, ümmetimin büyük günah işleyenleri içindir.*"

9.7. Cennet, Cehennem, Sırat Köprüsü

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفِ بْنِ خَلِيفَةَ الْبَجَلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ الأَشْجَعِيُّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبُو مَالِكٍ عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالاَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**يَجْمَعُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى النَّاسَ فَيَقُومُ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى تُزْلَفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ يَا أَبَانَا اسْتَفْتِحْ لَنَا الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ وَهَلْ أَخْرَجَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلاَّ خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ آدَمَ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ –قَالَ– فَيَقُولُ إِبْرَاهِيمُ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلاً مِنْ وَرَاءَ وَرَاءَ اعْمِدُوا إِلَى مُوسَى ﷺ الَّذِى كَلَّمَهُ اللَّهُ تَكْلِيمًا. فَيَأْتُونَ مُوسَى ﷺ فَيَقُولُ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى كَلِمَةِ اللَّهِ وَرُوحِهِ. فَيَقُولُ عِيسَى ﷺ لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ. فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا ﷺ فَيَقُومُ فَيُؤْذَنُ لَهُ وَتُرْسَلُ الأَمَانَةُ وَالرَّحِمُ فَتَقُومَانِ جَنَبَتَىِ الصِّرَاطِ يَمِينًا وَشِمَالاً فَيَمُرُّ أَوَّلُكُمْ كَالْبَرْقِ». قَالَ قُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي أَىُّ شَىْءٍ كَمَرِّ الْبَرْقِ قَالَ: «أَلَمْ تَرَوْا إِلَى الْبَرْقِ كَيْفَ يَمُرُّ وَيَرْجِعُ**

301 Buhârî, "Rikâk", 51 (No. 6570).

302 Ebû Dâvûd, "Sünne", 23 (No. 4739).

فِي طَرْفَةِ عَيْنٍ ثُمَّ كَمَرِّ الرِّيحِ ثُمَّ كَمَرِّ الطَّيْرِ وَشَدِّ الرِّجَالِ تَجْرِى بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ وَنَبِيُّكُمْ قَائِمٌ عَلَى الصِّرَاطِ يَقُولُ رَبِّ سَلِّمْ سَلِّمْ حَتَّى تَعْجِزَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ حَتَّى يَجِىءَ الرَّجُلُ فَلاَ يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إِلاَّ زَحْفًا –قَالَ– وَفِى حَافَتَىِ الصِّرَاطِ كَلاَلِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بِأَخْذِ مَنْ أُمِرَتْ بِهِ فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ وَمَكْدُوسٌ فِى النَّارِ.» وَالَّذِى نَفْسُ أَبِى هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنَّ قَعْرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعُونَ خَرِيفًا.[303]

220. Huzeyfe'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Şanı Yüce olan Allah* (c.c) *insanları (kıyamet günü) toplar. Müminler ayakta beklerken cennet onlara yaklaştırılır. Bunun üzerine Âdem'e gidip: 'Ey babamız! Bizim için cennetin açılmasını talep et" derler. Hz. Âdem de: 'Sizin cennetten çıkmanıza yol açan, babanız Âdem'in hatası değil miydi? Dolayısıyla ben bu işin adamı değilim, siz oğlum İbrahim Halîlullah'a gidin' diyecek. Hz. İbrahim de onlara: 'Ben de bu işin adamı değilim. Benim Yüce Allah ile dostluğum perdelerin arkasından. Siz, Allah'ın kendisiyle doğrudan konuştuğu Musa'ya gidin' diyecek. Hemen Hz. Musa'ya gidecekler. Hz. Musa da: 'Ben de bu işin adamı değilim. Siz, Allah'ın kelimesi ve ondan bir ruh olan İsa'ya gidin' diyecek. Hz. İsa da: 'Ben de bu işin adamı değilim' diyecek. Sonra insanlar Muhammed'e* (s.a.v) *gidecekler. O hemen harekete geçer, kendisine izin verilir. O sırada 'emânet' ile 'sıla-yı rahim' gönderilir, sırat köprüsünün sağ ve sol tarafına yerleştirilir. Sizin ilk kafileniz sırat köprüsünden şimşek gibi geçer.*" Bu sırada ben: "Anam babam sana feda olsun, şimşek gibi geçmek ne demektir?" diye sordum. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Şimşeği hiç görmediniz mi; göz kırpacak kadar bir zaman içinde nasıl geçiyor?" buyurdu. Sonra şöyle devam etti: "Sonrakiler sırasıyla rüzgâr gibi, kuşlar gibi ve koşan insanlar gibi geçerler. Onları amelleri bu şekilde geçirecektir. O sırada Peygamberiniz de sırat üzerinde duracak ve: 'Rabbim, selamet ver, selamet ver' diyecektir.* Nihayet *kulların amelleri, onları oradan geçirmekten aciz kalacak, hatta insan oraya gelecek, yürümeye gücü yetmeyecek, ancak sürünecek. Sırat köprüsünün iki yanında görevlendirilmiş çengeller asılıdır, bunlar yakalamakla emredildikleri kişileri alırlar. Bu yüzden insanlardan bazıları yara bere içinde kurtulur, bazıları da cehenneme atılır.*" Ebû Hureyre dedi ki: "Ebû Hureyre'nin hayatı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cehennemin dibi yetmiş yıllık yoldur."

[303] Müslim, "Îmân", 329 (No. 482/195).

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**لَيَخْرُجَنَّ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِشَفَاعَتِي يُسَمَّوْنَ الْجَهَنَّمِيِّينَ.**»[304]

221. İmrân b. Husayn'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kendilerine cehennemiyyûn adı verilen bir topluluk cehennemden benim şefaatimle çıkacak.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ وَمَنْصُورٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ عَلِيٍّ ﷺ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي جَنَازَةٍ فَجَعَلَ يَنْكُتُ الأَرْضَ بِعُودٍ، فَقَالَ: «**لَيْسَ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ وَقَدْ فُرِغَ مِنْ مَقْعَدِهِ مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ**». فَقَالُوا أَفَلاَ نَتَّكِلُ قَالَ: «**اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ {فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى} الآيَةَ.**»[305]

222. Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) ile bir cenazedeydik. Dalgın bir şekilde elindeki sopayla yere bir şeyler çizerken: "*Her biriniz için cennette veya cehennemde oturacağı yer boşaltılmış, sizin için hazırlanmıştır.*" buyurdu. Sahabiler: "Öyleyse biz (kaderimize) dayanıp (ameli terk mi edelim)?" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v): "*Size kolaylaştırılan amellere devam edin" buyurdu ve şu âyetleri okudu: '**Artık kim verir ve sakınırsa en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlar, onda başarılı kılarız.**'"*[306]

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**لاَ يَدْخُلُ أَحَدٌ الْجَنَّةَ إِلاَّ أُرِىَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ، لَوْ أَسَاءَ، لِيَزْدَادَ شُكْرًا، وَلاَ يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلاَّ أُرِىَ مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، لَوْ أَحْسَنَ، لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةً.**»[307]

223. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Cennete girecek herkese, dünyada iken kötü işler yapmış olsaydı gideceği cehennemdeki yeri gösterilecektir. Bu da şükrünün artması içindir.*

---

304 İbn Mâce, "Zühd", 37 (No. 4315).

305 Buhârî, "Edeb", 120 (No. 6217).

306 el-Leyl 93/5-7.

307 Buhârî, "Rikâk", 51 (No. 6569).

Yine cehenneme girecek herkese dünyada iken güzel işler yapmış olsaydı, cennette gideceği yeri kendisine gösterilecektir. Bu da onun üzüntü ve pişmanlığının artması içindir."

حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ، وَأَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ، جِيءَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، ثُمَّ يُذْبَحُ، ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لاَ مَوْتَ، يَا أَهْلَ النَّارِ لاَ مَوْتَ، فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ. وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ.**»[308]

224. (Abdullah) b. Ömer, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme ayrılıp gidince, ölüm (bir koç şeklinde) getirilir. Cennetle cehennem arasında yatırılır. Sonra kesilir. Sonra bir kişi şöyle seslenir: 'Ey cennet ehli, artık ölüm yoktur. Ey cehennem ehli, ölüm yoktur.' Bu haber cennet ehlinin sevincine sevinç katar. Cehennem ehlinin hüznüne ve hüzün katar.*"

أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أنبأنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَقُولُ اللَّهُ: أَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لاَ عَيْنٌ رَأَتْ، وَلاَ أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلاَ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ: **{فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ}**»[309]

225. Ebû Seleme, Ebû Hureyre'nin şöyle buyurduğunu rivayet etti: Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Cenâb-ı Allah: '**Salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hatırından geçmemiş (nimetler) hazırladım' buyurmaktadır. Dilerseniz: 'Onlara, o işlediklerine mükâfat olmak üzere gözleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez.**'*[310] *âyetini okuyunuz.*"

---

308 Buhârî, "Rikâk", 51 (No. 6548).

309 Dârimî, "Rikâk", 104 (No. 3036).

310 es-Secde 32/17.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَوْضِعُ سَوْطٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.**»[311]

226. Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Cennette bir kamçılık yer, dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlıdır.*"

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ -وَاللَّفْظُ لإِسْحَاقَ- قَالاَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ قَالَ الثَّوْرِيُّ فَحَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ أَنَّ الأَغَرَّ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**يُنَادِى مُنَادٍ إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَصِحُّوا فَلاَ تَسْقَمُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَحْيَوْا فَلاَ تَمُوتُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشِبُّوا فَلاَ تَهْرَمُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَنْعَمُوا فَلاَ تَبْتَئِسُوا أَبَدًا**» فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: {**وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ**}[312]

227. Ebû Sa'îd el-Hudrî ve Ebû Hureyre, Hz. Nebi'nin (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*(Cennette) bir çağrıcı: 'Hep sağlıklı olacak, hiç hasta olmayacaksınız, sürekli hayatta olacak, hiç ölmeyeceksiniz, hep genç kalacak, hiç yaşlanmayacaksınız, hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz." diye seslenir. Cenâb-ı Hakk'ın: "**Onlara 'işte size cennet; yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız' diye seslenilir.**"*[313] buyruğunun manası budur."

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الآخَرُونَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «**يُقَالُ لِلْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِلْءُ الأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَدِى بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ. فَيُقَالُ لَهُ قَدْ سُئِلْتَ أَيْسَرَ مِنْ ذَلِكَ.**»[314]

---

311 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 8 (No. 3250).

312 Müslim, "Cennet ve Sıfâtü na'îmihâ ve ehlihâ", 22 (No. 7157).

313 el-A'râf 7/43

314 Müslim, "Sıfâtü'l-Münâfıkîn ve ahkâmuhum", 52 (No. 7085/2805).

228. Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Kıyamet günü kâfire: 'Şayet yeryüzü dolusu altının olsaydı, şimdi onu kurtuluş fidyesi olarak verir miydin?' denilir. O da hemen: 'Evet' der. Bunun üzerine ona: 'Halbuki senden, bundan daha kolay bir şey istenmişti*' denilir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَنَا الأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الأَسْلَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لاَ تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَا فَعَلَ وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَا أَبْلاَهُ.**»[315]

229. Ebû Berze el-Eslemî'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Bir kul kıyamet günü, ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden, ilmiyle ne amel ettiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, bedenini nerede yıprattığından hesaba çekilmedikçe ayakları yerinden oynamaz.*"

315 Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 1 (No. 2417).

10. KADER

Kader konusu insanlık tarihinin en kadim sorusu ve sorunudur. Her din, kültür, felsefe bu konuda mutlaka bir şeyler söylemiş, anlamaya, anlatmaya çalışmış ve kader-insan ilişkisinin sınırlarını belirlemeye çabalamıştır. İleride gelen hadislerde görüleceği üzere Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de bu konuda insanların derin düşüncelere dalmasını, tartışma yapmasını hoş karşılamamış ve insanın üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesiyle yetinmesini tavsiye etmiştir.[316] Buna rağmen Hz. Peygamber'in (s.a.v) vefatından hemen sonra gerek sahabe ve gerekse tabiin döneminden itibaren insanların hemen gündeme aldıkları, tartıştıkları, üzerinde fikir yürüttükleri konuların başında yine kader konusu gelmiştir. Günümüze kadar on dört asır boyunca bu tartışmalar süregelmiş, günümüzde de devam etmektedir. İslâm dünyasında bu konuda birbirinden farklı olabilecek iki temel görüş ortaya çıkmıştır.

Birinci bakış açısına göre meydana gelen her olay, insanın yaptığı her fiil sadece Allah'ın irade ve takdiri iledir. Kul hiçbir şeye müdahil değil, hiçbir eylemini takdir etme tasarlama, yapma irade ve kudretine sahip değildir. Bilindik bir ifade ile insan kader karşısında rüzgârın önündeki bir yaprak gibi, rüzgâr onu nereye sürüklerse oraya gider. Bu tarz yaklaşım insanın dünyadaki serüvenini ve imtihanını anlamsız hale getirmektedir. Oysa Yüce Allah insanı sınava tabi tutmak, amel bakımından iyi ve kötü olanı tespit etmek için bu dünya hayatını, ölümü ve sonrasın yaratmıştır.[317]

İkinci görüşe göre insanın eylemi ve kaderi Yüce Allah'tan bağımsız olarak elbette düşünülemez. Yüce Allah insanı yaratıp yeryüzüne yerleştirdiğinde, hayvanlardan ve diğer varlıklardan farklı olarak ona bir de irade ve tercih hakkı tanımış ve gerçekleştirme gücü vermiştir. Bu tercih etme, dileme yetkisi sınırsız olmakla birlikte yapabilme gücü bizim sorumluluğumuz oranında Yüce Rabbin izin verdiği kadarıyladır.[318] Bu yüzden insanın gücü yetmediği noktalarda sorumluluğu da ortadan kalkmaktadır.[319] Sözgelimi kişinin oruçlu iken unutarak yemesi içmesi orucu bozmadığı gibi uykuda ya da baygın iken namaz vaktinin geçmesi de ona bir günah yüklemez.

---

316 Tirmizî, "Kader", 1 (No. 2133).

317 el-Mülk 67/2.

318 Daha geniş bilgi için bkz. Karadaş, Cağfer, *Kadere İman* (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 20-23.

319 el-Bakara 2/286.

İnsanın irade hürriyetinin sonsuzluğunu, yapabilme gücünü ve sorumluluk alanını şöyle bir örnekle açıklamak mümkündür. Sağlıklı her insan idrarını tutabilme gücüne sahiptir. Bu yüzden de ihtiyacı olduğunda uygun bir zamanda ve uygun bir mekânda bu ihtiyacını giderir. Burada ihtiyacını giderme tercihi ve gücü insanda potansiyel olarak vardır. Bu şartlar altında insan ihtiyacını gelişigüzel, hiçbir zaman ve mekân gözetmeden, içinde yaşadığı toplumun hassasiyetlerine dikkat etmeden, rastgele giderirse kınanır, ailesi ve toplum tarafından arsız, sorumsuz olarak nitelendirilir ve onu terbiye etmek için bu eylemine karşılık bir ceza da verilebilir. Ancak bir hastalık sebebiyle idrarını tutamayan bir çocuk, bir yaşlı aynı konumda olmaz. İdrarını tutma gücü kendisinde bulunmayan kişi mazeret sahibidir, sorumluluktan kurtulmuştur.[320]

Diğer yandan kaderin iki boyutu vardır: Yaratıcı boyutu ve yaratılan boyutu. Yaratıcı açısından konuya yaklaşıldığında çok bilinmeyenli ve içinden çıkılmaz bir durum ortaya çıkar. Çünkü Allah katında kaderin öncelik ve sonralık gibi zaman boyutu ve bizim kavradığımız şekilde bir mekân boyutu söz konusu değildir. Boyutlar insanın yeryüzündeki olguları değerlendirebilmesi içindir. Evvel ve Ahir olan Yüce Yaratıcı kendi takdir ve irade alanına insanoğlunun girmesinden hoşnut olmaz. Çünkü yaratıcı tek hâkimdir verdiği hükümlerin beşer tarafından sorgulanmasını arzu etmez. Bu yüzden sorgulamak bir yana kendi kader tasarrufunun anlaşılmasını imtihan sahasında bırakır. Mutlak iman ve itaati bekler.

Bu yüzden insan yaratılan boyuttan kadere bakış açısı getirebilir. Yani kendi sorumluluk ve yetkilerini anlayabilir. Bu konuda çok güzel bir söz vardır. Kul bir bakasının hakkını yer ama nasibini yiyemez. Çünkü hak insani boyuttur, nasip ise yaratıcı ile ilgilidir. İnsan hakkının peşinde olur ve onu daim talep eder ve onun mücadelesini yapar. Hak arayış ve mücadelesi insanın yaratılmışlar içinde kalacak bir boyuttadır. İlahi boyuta geçildiğinde insan tedbirini aldıktan sonra sadece dua ve tazarruda bulunur. Tanrıya karşı bir hak mücadelesi içinde olmaz. Çünkü Allah katında artık insanın hakkı değil nasibi vardır. Ve nasip dediğimiz şey bizim bilgimiz dışındadır. Bu yüzden bilmediğimiz şeyin talebi yerine hayırlısı için dua ederiz. Nasipte var var olan şeyin hayrını murat ederiz.

---

320 Bkz. Muhammed b. Salih el-Useymin, *Risâletün fi'l-kadâ ve'l-kader* (Riyad: Dâru'l-vatan 1423), 9.

Kader dünyevi boyutta hak ve sorumluluk bağlamında insanın talep ve mücadelesini içerir. Çünkü bizim kime karşı hangi sorumluluğumuzun olduğu bellidir. Yine neyi hangi şartlarda hak ettiğimizin de bir kuralı vardır. Örneğin bir yerde çalışıyorsak oradan gelecek gelir ile geçimimizi sağlarız. Oradan alacağımız kazancın talep ve mücadelesi içinde oluruz. Çalıştığımız işyerinin sahibi bizim hakkımız vermekle yükümlüdür. Çünkü oradaki gelir bizim hak ve yükümlülüklerimiz çerçevesindedir. Kişi vermez ve zorbalık yaparsa bizim de gücümüz yetmez ise bir Müslüman olarak alamadığımız bu hakkın hesabını ahirette de olsa görürüz ve hakkımızı helal etmeyiz. Ancak bu rızık elimize geçmezse ortada var olan sonuç beşeri boyutta bizim hakkımızın yendiği gerçeğidir. Ama ilahi boyuttan bakıldığında belki burada elde ettiğimizi düşündüğümüz şey bizim nasibimiz çerçevesinde olmayabilir. Çünkü rızkı veren Allah'tır ve kime nasıl rızık dağıtacağı konusunda kendi hikmet dairesi içerisinde davranır.

Bir başka örnek: yaşadığımız dünyada toplu halde yaşarız ve öyle yönetiliriz. Bir yöneticinin sorumluluğu adalet içinde davranmasıdır. Eğer adil değilse adaletini temin edecek vasıtaları devreye sokmak bir insan hakkıdır. Ama zaman olur ki bu konuda güçsüz kaldığımız olur ve haksızlığa uğrarız. Bu dünyada elde edemediğimiz adalet hakkı o yöneticinin boynunda bir borç olarak durur. Bu dünyada alamadığımız hakkımızı öteki dünyada alırız. Ancak ilahi boyutta buradaki adaletsizliği hesabını yaratıcıdan sorma hakkına sahip değiliz. Çünkü adaletsizlik dediğimiz durum beşerî algıya göredir.

Son olarak şunu ifade etmek yerinde olacaktır. Günümüzde maalesef yaygın olan kadere lanet etme, sövme aslında kaderin sahibi, yaratıcısı ve icracısı olan Allah'a haşa sövme anlamına gelebilir. Bu yüzden kader, felek, tabiat olayları gibi idaresi insanoğlunun elinde olmayan düzene sövmekten uzak durmak imanın bir gereğidir.

10.1. Serlevha Âyetler

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ وَمَا اَمْرُنَا اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ

Şüphesiz biz her şeyi bir kadere göre yarattık. Emrimiz sadece göz kırpması gibi hızlı (gerçekleşen) tek bir (sözdür). Hiç şüphesiz biz, sizin benzerlerinizi helak etmişizdir. Düşünen var mı? Onların yaptığı her şey defterlerde kayıtlıdır. Büyük küçük hepsi satır satır yazılmıştır. (el-Kamer 57/49-53)

مَا اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ

Yeryüzünde meydana gelen her olay ve sizin başınıza gelen her musibeti, yaratmadan önce, mutlaka kitapta (kaydetmişizdir). Kuşkusuz bunu (yapmak) Allah'a kolaydır. (Hadîd 57/22-23)

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ اُمُّ الْكِتَابِ

Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır. Levh-i Mahfuz O'nun katındadır. (er-Ra'd 13/39)

مَنْ يَشَإِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Allah dilediğini yoldan saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. (el-En'âm 6/39)

اَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فى بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِه مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِه مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا

Nerede olursanız olun, isterseniz sağlam kuleler içinde bulunun, ölüm size mutlaka ulaşacaktır. Onlara bir iyilik dokunursa "bu, Allah'tandır" derler. Onlara bir kötülük dokunursa "bu, senin yüzündendir" derler. De ki: "hepsi Allah'tandır" Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiç söz anlamıyorlar. (en-Nisâ 4/78)

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِه يُصيبُ بِه مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِه وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحيمُ

Eğer Allah sana herhangi bir zarar verecek olursa, bil ki onu, O'ndan başka giderebilecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun lütfunu engelleyebilecek de yoktur. O, bunu kullarından dilediğine eriştirir. O, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Yûnus 10/107)

وَعَسَىٰٓ أَن تَكۡرَهُواْ شَيۡـٔٗا وَهُوَ خَيۡرٞ لَّكُمۡۖ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّواْ شَيۡـٔٗا وَهُوَ شَرّٞ لَّكُمۡۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ وَأَنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ

Hoşlanmadığınız bir şey belki de sizin iyiliğinizedir ve hoşlandığınız bir şey de belki de sizin kötülüğünüzedir. Siz bilmezsiniz, Allah bilir. (el-Bakara 2/216)

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ

Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz, lehinde olan da kendi kazancıdır, aleyhinde olan da kendi kazancıdır. (el-Bakara 2/286)

اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَاءَ الْاَوْفٰى

Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez. İnsana ancak çabasının karşılığı vardır ve onun çabası mutlaka görülecek sonra da kendisine karşılığı tastamam verilecektir. (en-Necm 53/38-41)

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَاباً يَلْقٰيهُ مَنْشُوراً

Her insanın sorumluluğunu omuzuna yükledik. Kıyamet gününde insana, açılmış vaziyette önüne konulacak olan bir kitap çıkaracağız. (el-İsrâ 17/13)

10.2. Kadere İman

وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ –وَهَذَا حَدِيثُهُ– حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا كَهْمَسٌ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ قَالَ كَانَ أَوَّلَ مَنْ قَالَ فِي الْقَدَرِ بِالْبَصْرَةِ مَعْبَدٌ الْجُهَنِيُّ فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِمْيَرِيُّ حَاجَّيْنِ أَوْ مُعْتَمِرَيْنِ فَقُلْنَا لَوْ لَقِينَا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلْنَاهُ عَمَّا يَقُولُ هَؤُلاَءِ فِي الْقَدَرِ فَوُفِّقَ لَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ دَاخِلاً الْمَسْجِدَ فَاكْتَنَفْتُهُ أَنَا وَصَاحِبِي أَحَدُنَا عَنْ يَمِينِهِ وَالآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ فَظَنَنْتُ أَنَّ صَاحِبِي سَيَكِلُ الْكَلاَمَ إِلَيَّ فَقُلْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ قِبَلَنَا نَاسٌ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَيَتَقَفَّرُونَ الْعِلْمَ –وَذَكَرَ مِنْ شَأْنِهِمْ– وَأَنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنْ لاَ قَدَرَ وَأَنَّ الأَمْرَ أُنُفٌ. قَالَ فَإِذَا لَقِيتَ أُولَئِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ وَأَنَّهُمْ بُرَآءُ مِنِّي وَالَّذِي يَحْلِفُ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لَوْ أَنَّ لأَحَدِهِمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ مَا قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ.[321]

230. Yahya b. Ya'mer şöyle rivayet etmiştir: Basra'da kader hakkında söz söyleyen ilk kişi Ma'bed el-Cühenî idi. Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî ile birlikte hac yahut umre için yola çıkmıştım. Kendi aramızda: "Resûlullâh'ın ashabından birini görsek de bu adamların kader hakkındaki sözlerini ona sorsak." demiştik. Yolda mescide girmekte olan Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'a rastladık. Birimiz sağından diğerimiz solundan onu ortamıza aldık. Arkadaşımın sözü bana havale edeceğini anladım ve: "Ey Ebû Abdurrahman! Bizim o taraflarda Kur'ân okuyan ve ilim tahsil eden bazı kimseler ortaya çıktı" dedim ve onların halini anlattım ve: "Bununla birlikte onlar kaderin olmadığını ve her şeyin öncesinden bir kader olmaksızın gerçekleştiğini söylüyorlar." dedim. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: "Bunlarla karşılaştığın zaman onlara benim kendileriyle uzaktan yakından hiçbir alakam olmadığını haber ver. Abdullah b. Ömer'in yemin ettiği Allah'a ant olsun ki, bunlardan biri, Uhud dağı kadar altın olup onu Allah yolunda harcasa, kadere iman etmedikçe Allah onun bu amelini kabul etmez."

321 Müslim, "Îmân", 1 (No. 93/8).

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ حَدَّثَنَا شَرِيكٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لاَ يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِأَرْبَعٍ بِاللَّهِ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ وَبِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْقَدَرِ.**»[322]

231. Hz. Ali, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Bir kul, şu dört şeye; (1) Allah'ın varlığına, birliğine ve ortağının olmadığına, (2) benim, Allah'ın Resûlü olduğuma, (3) öldükten sonra dirilmeye ve (4) kadere inanmadıkça iman etmiş sayılmaz.*"

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ الْهُذَلِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ رَبَاحٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، عَنْ أَبِي حَفْصَةَ، قَالَ: قَالَ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، إِنَّكَ لَنْ تَجِدَ طَعْمَ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «**إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، قَالَ: رَبِّ وَمَاذَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: اكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ.**» **يَا بُنَيَّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ مَاتَ عَلَى غَيْرِ هَذَا فَلَيْسَ مِنِّي.**»[323]

232. Ubâde b. es-Sâmit (ölümü esnasında) oğluna şöyle demiştir: "Yavrucuğum, senin nasibin olan şey seni asla ıskalamayacağını, nasibin olmayan şey de asla seni bulmayacağını bilmedikçe hakiki imanın tadını bulamazsın. Çünkü ben, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle söylediğini işittim: "*Şüphesiz ki Yüce Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona: 'Yaz!' diye emretti. O da: 'Ya Rabbi, ne yazayım?' diye sordu. Cenâb-ı Hak: 'Kıyamet kopana kadar her şeyin kaderini yaz' buyurdu.*" Yavrucuğum, ben Resûlullâh'ın: "*Kim bu inancın dışında ölürse, benden değildir.*" dediğini de işittim.

10.3. Kader Mutlak Anlamda Allah'ın Kudretindedir

حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ الْيَمَانِيِّ أَنَّهُ قَالَ أَدْرَكْتُ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُونَ كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ. قَالَ طَاوُسٌ وَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ حَتَّى الْعَجْزِ وَالْكَيْسِ أَوِ الْكَيْسِ وَالْعَجْزِ.**»[324]

---

322 İbn Mâce, "Mukaddime", 10 (No. 81).

323 Ebû Dâvûd, "Sünne", 17 (No. 4700).

324 İmam Mâlik, "Kader", 1 (No. 1629).

233. Tâvus (b. Keysân) el-Yemânî şöyle dedi: Hz. Peygamber'in ashabından bazılarına yetiştim. Onlar: "Her şey kader iledir." diyorlardı. Ben de Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim: Allah Resûlü: "*Her şey kader iledir. Hatta acizlik ve zekilik bile*." buyurmuştur.

حَدَّثَنَاهُ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ كُلُّهُمْ عَنِ الأَعْمَشِ بِهَذَا الإِسْنَادِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: «**إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ فِي ذَلِكَ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ فِي ذَلِكَ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ بِكَتْبِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ فَوَالَّذِي لاَ إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا.**»[325]

234. Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir: Her daim doğru söyleyen ve doğruluğu tasdik edilen Allah Resûlü (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Her birinizin yaratılışı, annesinin karnında kırk günde toparlanır. Sonra bir o kadar sürede rahme tutunan bir kan pıhtısı halini alır. Sonra yine bir o kadar sürede bir çiğnem ete dönüşür. Daha sonra melek gönderilir ve melek ona ruh üfler. Bu meleğe dört şeyi; (1) bebeğin rızkı, (2) eceli, (3) ameli, (4) bedbaht mı yoksa bahtiyar mı olacağı yazması emredilir. Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki biriniz cennetliklerin amelini işlemeye devam eder. Nihayet cennet ile kendisi arasında bir zirâdan başka bir mesafe kalmaz da bu esnada takdir edilen yazı onun önüne geçer, cehennemliklerin amelini işleyip cehenneme gider. Yine biriniz cehennemliklerin amelini işlemeye devam eder. Nihayet kendisi ile cehennem arasında bir zirâdan başka bir mesafe kalmaz da bu esnada takdir edilen yazı onun önüne geçer, cennetliklerin amelini işler ve cennete girer*."

[325] Müslim, "Kader", 1 (No. 6724/2643).

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ الْحَجَّاجِ عَنْ حَنَشٍ الصَّنْعَانِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَقَالَ: «**يَا غُلاَمُ إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ وَلَوِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ رُفِعَتِ الأَقْلاَمُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ.**»[326]

235. İbn Abbâs şöyle rivayet etmiştir: Bir gün Resûlullâh'ın (s.a.v) terkisindeydim. Bana şöyle buyurdu: "*Delikanlı, sana (bazı) şeyler öğreteceğim. Allah'ın (hukukunu) gözet ki o da seni gözetsin, Allah'ın (hukukunu) koru ki onu yardımını yanında bulasın. İsteyeceğin zaman Allah'tan iste. Yardım dileyeceğin zaman Allah'tan dile. Bil ki, insanlar sana bir fayda sağlamak üzere bir araya gelseler, sadece Allah'ın senin için takdir ettiği fayda dışında bir fayda veremezler. Şayet (insanlar), sana zarar vermek üzere bir araya gelseler, sadece Allah'ın senin için takdir ettiği zarar dışında bir zara veremezler. Kalemler kaldırılmış, sahifeler ise kurumuştur.*"

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ المَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ وَرَّادٍ، كَاتِبِ المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: أَمْلَى عَلَيَّ المُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فِي كِتَابٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَةٍ: «**لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ، وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ.**»[327]

236. Muâviye (b. Ebû Süfyân) şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) her farz namazdan sonra şöyle dua ederdi: "*Lâ ilâhe illallâh, vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mânia li-mâ a'tayt, ve lâ mu'tiye limâ mena't, ve lâ yenfau ze'l-ceddi minke'l-cedd.*" (Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Onun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur.Hamd O'na mahsustur. Her şeye güç yetiren de sadece O'dur. Allah'ım, senin verdiğine engel olabilecek; vermediğini

326 Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 59 (No. 2516).

327 Buhârî, "Ezân", 155 (No. 844).

verebilecek de hiçbir kimse yoktur. Zenginin zenginliği, senin lütuf ve ihsanın yanında hiçbir şey ifade etmez, hiçbir fayda sağlamaz.)

حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ عَنِ ابْنِ خُثَيْمٍ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ قَالَتْ لَمَّا تُوُفِّيَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِبْرَاهِيمُ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ الْمُعَزِّي -إِمَّا أَبُو بَكْرٍ وَإِمَّا عُمَرُ- أَنْتَ أَحَقُّ مَنْ عَظَّمَ اللَّهَ حَقَّهُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ وَلاَ نَقُولُ مَا يُسْخِطُ الرَّبَّ لَوْلاَ أَنَّهُ وَعْدٌ صَادِقٌ وَمَوْعُودٌ جَامِعٌ وَأَنَّ الآخِرَ تَابِعٌ لِلأَوَّلِ لَوَجَدْنَا عَلَيْكَ يَا إِبْرَاهِيمُ أَفْضَلَ مِمَّا وَجَدْنَا وَإِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ.**»[328]

237. Esma bt. Yezîd şöyle rivayet etmiştir: Oğlu İbrahim öldüğü zaman Resûlullâh (s.a.v) ağladı. O'na taziyede bulunan kimse -Ebû Bekr ya da Ömer-: "Ya Resûlallâh Allah'ın hakkını tazim etmeye en çok hak sahibi olan kimse sensin." dedi. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v): "*Göz ağlar, gönül hüzünlenir, ama biz Rabbimizin hoşnutsuzluğuna yol açacak bir söz söylemeyiz. Eğer ölüm gerçek bir vaat, herkesi kapsayan genel bir takdir olmasaydı ve arkada kalanlar da önden gidene hiç kavuşmayacak olsaydı ey İbrahim, biz şu anda duyduğumuzdan çok daha büyük bir üzüntü içinde olurduk. Biz gerçekten senin (ayrılığından) dolayı çok hüzünlüyüz.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «**تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلاَءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ.**»[329]

238. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ağır musibetten, sıkıntıya düşmekten, kaderin kötü sonucundan ve düşmanların sevinmesinden Allah'a sığının.*"

---

328 İbn Mâce, "Cenâ'iz", 53 (No. 1589).

329 Buhârî, "Kader", 13 (No. 6616).

10.4. İnsana Çabasının Karşılığı Verilir

حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ، هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ.**» ثُمَّ يَقُولُ: {**فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ**}[330]

239. Ebû Hureyre, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar. Tıpkı hayvanın, bütün organları tam bir yavru dünyaya getirdiği gibi (hayvanın dünyaya getirdiği bu yavrunun) vücudunda kesik bir organ görebiliyor musunuz?*" Bu rivayetin ardından Ebû Hureyre *şu âyeti ok*ur: "***O halde Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel. Allah'ın yaratmasında değişme olmaz.***"[331]

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَابْنُ نُمَيْرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «**الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ، فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ.**»[332]

240. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Güçlü olan mümin, zayıf olan müminden daha hayırlı ve Allah katında daha sevimlidir. Ancak her hepsinde bir hayır vardır; sana faydası olanı elde etmeye çalış ve Allah'tan yardım iste! Acziyet gösterme! Başına bir şey gelirse 'Eğer şöyle şöyle yapsaydım bunlar başıma gelmeseydi' deme. Onun yerine 'Allah'ın takdiri böyleymiş, Cenâb-ı Allah ne dilerse onu yapar" de. Hiç şüphesiz 'keşke', 'eğer' demek şeytanın ameline kapı aralar.*"

---

330 Buhârî, "Tefsîr (Rûm)", 1 (No. 4775).

331 er-Rûm 30/30.

332 Müslim, "Kader", 34, (No. 6774/2664).

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ ثَوْبَانَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «**لَا يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبِرُّ، وَلَا يَرُدُّ الْقَدَرَ إِلَّا الدُّعَاءُ.**»[333]

241. Sevbân (b. Bücdüd)'ün rivayet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ömrü ancak iyilik yapmak uzatır. Kaderi ancak dua geri çevirir.*"

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي خُزَامَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رُقًى نَسْتَرْقِيهَا وَدَوَاءً نَتَدَاوَى بِهِ وَتُقَاةً نَتَّقِيهَا هَلْ تَرُدُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ شَيْئًا؟ قَالَ: «**هِيَ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ.**»[334]

242. (Ya'mer es-Sa'dî) şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh'a: "Ey Allah'ın elçisi, okuduğumuz rukyeler, kullandığımız ilaçlar, korunmak için yaptığımız birtakım şeyler Allah'ın kaderinden bir şeyi savabilir mi, ne dersiniz?" diye sordum. Hz. Peygamber (s.a.v): "*Bu (yaptığınız şeyler de) Allah'ın kaderine dahildir.*" buyurdu.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَمِّهِ: «**قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**» قَالَ: لَوْلَا أَنْ تُعَيِّرَنِي قُرَيْشٌ، يَقُولُونَ: إِنَّمَا حَمَلَهُ عَلَى ذَلِكَ الْجَزَعُ لَأَقْرَرْتُ بِهَا عَيْنَكَ. فَأَنْزَلَ اللهُ: **{إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ}**[335]

243. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Resûlullâh (s.a.v) amcasına: "*'Allah'tan başka ilah yoktur' de kıyamet günü senin için şahitlik edeyim.*" demişti. Amcası: "Eğer Kureyş'in beni kınamayacağını ve korkudan bunu yaptı demeyeceklerini bilseydim bunu söyleyip seni memnun ederdim." dedi. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah: "***Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir.***"[336] âyetini indirdi.

---

333 İbn Mâce, "Fiten", 22 (No. 4022).

334 Tirmizî, "Tıbb", 21 (No. 2065).

335 Müslim, "Îmân", 42 (No. 135/25).

336 el-Kasas 28/56

10.5. Kader Hakkında Tartışma Yapmak Uygun Görülmemiştir

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيُّ الْبَصْرِيُّ حَدَّثَنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَتَنَازَعُ فِي الْقَدَرِ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّ وَجْهُهُ حَتَّى كَأَنَّمَا فُقِئَ فِي وَجْنَتَيْهِ الرُّمَّانُ فَقَالَ: «**أَبِهَذَا أُمِرْتُمْ أَمْ بِهَذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حِينَ تَنَازَعُوا فِي هَذَا الأَمْرِ عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تَتَنَازَعُوا فِيهِ.**»[337]

244. Ebû Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Biz kader hakkında çekişip dururken Hz. Peygamber (s.a.v) çıkageldi. Öfkelendi. Hatta öfkeden yüzü, yanaklarına nar suyu değmiş gibi, kıpkırmızı oldu. "*Sizler bununla mı emrolundunuz, ya da ben sizlere bununla mı gönderildim? Sizden öncekiler, ancak bu hususta çekişip durdukları için helak oldular. Bu hususta tartışmamanızı menediyorum*." buyurdu.

10.6. Kadere, Tabiata, Zamana ve Feleğe Sövmemek

وَحَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ الطَّائِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ الْعَطَّارُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ -قَالَ زَيْدٌ- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلاً لَعَنَ الرِّيحَ -وَقَالَ مُسْلِمٌ إِنَّ رَجُلاً نَازَعَتْهُ الرِّيحُ رِدَاءَهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَعَنَهَا- فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «**لاَ تَلْعَنْهَا فَإِنَّهَا مَأْمُورَةٌ وَإِنَّهُ مَنْ لَعَنَ شَيْئًا لَيْسَ لَهُ بِأَهْلٍ رَجَعَتِ اللَّعْنَةُ عَلَيْهِ.**»[338]

245. İbn Abbâs şöyle rivayet etti: Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında rüzgar bir adamın elbisesini çekip uçurdu. Adam da rüzgara lanet etti. Bunun üzerine Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Ona, lanet etme, çünkü o kendine verilen emri yerine getirir. Bir kimse laneti hak etmeyene lanet ederse, lanet kendisine döner*."

337 Tirmizî, "Kader", 1 (No. 2133).

338 Ebû Dâvûd, "Edeb", 52 (No. 4908).

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ بْنِ سُفْيَانَ وَابْنُ السَّرْحِ قَالاَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «**يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِيَ الأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ.**»[339]

246. Ebû Hureyre, Resûlullâh'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Allah* (c.c)*: 'Âdemoğlu zamana söverek bana eziyet etmektedir. Oysa zamanı (yaratan) benim; her şey benim elimdedir, geceyi ve gündüzü ben idare ederim' buyurmuştur.*"

[339] Ebû Dâvûd, "Edeb", 181 (No. 5274).